

SLANGENKOPPEN EN TIJGERJAGERS

ILLEGALITEIT EN CRIMINALITEIT ONDER CHINEZEN IN NEDERLAND

JAAP KNOTTER
DIRK J. KORF
HIU YING LAU

SLANGENKOPPEN EN TIJGERJAGERS

ILLEGALITEIT EN CRIMINALITEIT ONDER CHINEZEN IN NEDERLAND

JAAP KNOTTER
DIRK J. KORF
HIU YING LAU

M.M.V. KIM KUO

COLOFON

Universiteit van Amsterdam Bonger Instituut voor Criminologie

Postbus 1030
1000 BA Amsterdam

020 525 3918

bonger-fdr@uva.nl

www.bonger.nl

Inhoud

VOORWOORD	9
1 TWEE GEZICHTEN	11
Moord en doodslag in eigen kring	11
Variatie in criminaliteit	14
Gesloten wereld	15
Verdeelde werelden	16
Illegale Chinezen en georganiseerde misdaad	17
Doel en opzet	18
2 CHINESE CULTUUR EN MIGRATIE	19
Culturele aspecten van China: de cruciale rol van guanxi	19
Globalisering van de Chinese bevolking	21
Migratietheorieën	24
3 CHINEZEN IN NEDERLAND	27
Korte voorgeschiedenis	27
Populariteit Chinees-Indische restaurants	28
Niet één Chinese gemeenschap	29
Hoeveel Chinezen wonen er tegenwoordig in Nederland?	30
Leeftijd en geslacht van legale etnisch-Chinezen	33
Verspreiding over Nederland	34
Conclusie	34
4 OBSERVATIES, GESPREKKEN EN DOSSIERS	37
Toegang krijgen	38
Experts en sleutelpersonen	39
Netwerken en sneeuwballen	40
Veldwerk in Amsterdam	42
Veldwerk in Utrecht	44
Aantallen en kenmerken respondenten	45
Taal en cultuur	45
Politiedossiers	46
Betrouwbaarheid en validiteit	48
Gevoelige thema's, roddelen en waarheid	49
5 DE KOMST NAAR NEDERLAND	53
Herkomst en achtergrond	53
Motieven voor migratie	55
Succesverhalen en harde werkelijkheid	56
Het vertrek en de reis	57
Reisroute	59
Rolverdeling	61
Kosten	63

6	NETWERKEN, BINDINGEN EN VERPLICHTINGEN	65
	Sterke en zwakke bindingen	65
	Aankomst in Nederland	67
	Familie en vrienden: ruime begrippen	68
	Guanxi en wederzijdse hulp	69
	Taalbarrière	70
	Taal en herkomstgebied	71
	Nieuwkomers en gevestigden	73
	Vertrouwen en wantrouwen	73
	Als een lopend vuurtje	75
7	DE BEGINPERIODE	77
	Geluk of pech bij aankomst?	77
	Asiel aanvragen	79
	Alleenstaande minderjarige asielzoekers	80
	Politiek asiel	81
	Leugen of waarheid?	82
	Een volgende illegale generatie	83
8	BRANCHES	85
	Chinese horeca	85
	De beautybranche	87
	Prostitutie	90
	Baomu: oppasmoeders	92
	Andere branches	94
9	WERKNEMERS EN WERKGEVERS	97
	Aan het werk	97
	Goede en slechte werkgevers	99
	Werkgevers over werknemers	101
	Arbeidsomstandigheden	102
	Controles op illegalen	104
	Mobiliteit en carrière	105
10	WONEN EN LEVEN IN NEDERLAND	107
	Hoe vind je onderdak?	107
	Laptop in een muf zolderkamertje	109
	Na de brand	110
	Vrijtijdsbesteding	111
	Blijven of terugkeren?	114
11	UITBUITING EN DWANG	117
	Mensensmokkel en mensenhandel in de strafwet	117
	Uitbuiting en gedwongen arbeid	118
	Dwang bij vertrek uit China	120
	Dwang en uitbuiting tijdens de reis: de rol van slangenkoppen	120
	Dwang en uitbuiting op de werkvloer	121
	Prostitutie, uitbuiting en dwang	123
	Diversiteit in prostitutie: dwang en eigen keus	124
	Schaamte en trots	126
12	ILLEGALITEIT EN CRIMINALITEIT	129
	Algemene cijfers over illegalen	129
	Criminaliteitscijfers over illegalen	130
	Geregistreerde criminaliteit onder Chinezen	131

Legaal en illegaal	133
Omgaan met illegaliteit	136
Aangiftebereidheid	139
Samenwerking en conflicten	140
Conclusie	142
13 ZWARE EN GEORGANISEERDE MISDAAD	145
Triades, maffia en georganiseerde misdaad	145
Ah Kong, Ah Ping en 14K	148
Oude en nieuwe groepen	149
Onderling geweld	150
Dossieranalyse	151
Mensensmokkel	153
Prostitutie en seksueel geweld	158
Afpersing en overval	161
Fraude en vervalsing	164
Gokken en geld lenen	166
Drugshandel	167
Geweld en liquidaties	170
Samenvatting en conclusies	172
14 DYNAMIEK MET MISDAADBESTRIJDING	175
Mogelijkheden van de politie	176
Onopvallend gedrag en intimidatie	177
Identiteit versus controle en opsporing	179
Dialect en sluiertaal tegen afluisteren	179
Gesloten groep versus infiltratie	180
Maatregelen tegen observatie	181
Wisselen communicatiemiddelen	183
Vertraging in de opsporing	183
Conclusie	184
15 SLOTBESCHOUWING	185
Migratie	185
Legaal en illegaal	187
Valse papieren en handel in documenten	188
Werken, wonen en leven in Nederland	189
Uitbuiting	191
Criminaliteit	191
Oude en nieuwe groepen in zware en georganiseerde criminaliteit	192
Meer controle – meer criminaliteit?	194
Vooruitblik	195
BIJLAGE I AANBEVELINGEN VOOR DE OPSPORING	197
BIJLAGE II MOORD EN DOODSLAG ONDER CHINEZEN IN NEDERLAND	209
LITERATUUR	215

Voorwoord

China is sterk in beweging en dat zien we weerspiegeld in de migratiestroom van Chinezen naar Nederland in het algemeen en bij de zware en georganiseerde misdaad in het bijzonder. Nieuwe groepen Chinezen hebben zich de afgelopen jaren in Nederland gevestigd, vaak na een moeizame tocht en met de 'hulp' van mensensmokkelaars. Naast de circa 65.000 legale Chinezen verblijven vele duizenden illegale Chinezen in Nederland. In de zware en georganiseerde misdaad is een strijd gaande tussen 'gevestigde' en 'nieuwe' Chinezen.

Met dit onderzoek beogen we lacunes in te vullen in de kennis en informatiepositie van de Nederlandse politie. Door reorganisatie binnen het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) verdween de afdeling Informatie en Analyse Mensensmokkel (IAM), onderdeel van de toenmalige dienst Nationale Recherche Informatie (dNRI). IAM KLPD was ontstaan uit het toentertijd bestaande Zuidoost-Azië team (ZOA) van de Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond, dat jarenlang de vraagbaak en het informatieknooppunt was van de Nederlandse politie inzake criminaliteit gepleegd door Aziatische dadergroepen, in het bijzonder Chinese criminele samenwerkingsverbanden. Door het opheffen van dit team van experts verloor de Nederlandse politie veel kennis en expertise, terwijl nog veel politiekorpsen geconfronteerd bleven worden met Chinese (georganiseerde) criminaliteit.

Dit rapport zetten we eerst breed in, met het doel een doorkijk te geven in het doen en laten van Chinezen in Nederland. Daarbij besteden we specifieke aandacht aan illegale Chinezen in Nederland. Daarna zoomen we in op criminaliteit en gaan we na in hoeverre die samenhangt met illegaliteit. Aansluitend richten we ons op zware en georganiseerde misdaad. Met name bij dit laatste thema maken we ook gebruik van politiedossiers. Onze belangrijkste insteek is echter die van de veldonderzoeker, die op basis van observaties, informele gesprekken en interviews tracht, voor zover mogelijk, inzicht te verschaffen in de leef- en denkwereld van Chinezen in Nederland.

In het bijzonder bedanken we Frits Vlek en Kees Loef van Politie en Wetenschap voor de financiële ondersteuning van het onderzoek en hun kritische blik. Dank eveneens aan de Regiopolitie Twente en de Politieacademie/Maatwerk voor de medefinanciering.

Graag bedanken we ook (in alfabetische volgorde) de leden van de leescommissie voor hun commentaar en suggesties.

- Simon Bontekoning, Gemeente Amsterdam
- Frank van de Streek, Politie Amsterdam-Amstelland
- Peter Troost, Politie Rotterdam-Rijnmond
- Piet van Gorkum, Politie Rotterdam-Rijnmond

Speciale waardering gaat uit naar de vele Chinezen die ons te woord wilden staan, politiemensen, hulpverleners en anderen die beroepsmatig of anderszins veel met Chinezen te maken hebben.

Slangenkoppen en tijgerjagers staan synoniem voor respectievelijk mensensmokkelaars en afpersers van spelers op gokmachines, typische aspecten van criminaliteit onder Chinezen in Nederland. Met dit rapport hopen we de lezer te voorzien van een naslagwerk over uiteenlopende aspecten van het reilen en zeilen van Chinezen in Nederland. Daarbij wordt al snel duidelijk dat hun leven niet snel wordt ingeperkt door landsgrenzen. Uiteraard blijven ook veel aspecten onderbelicht of zelfs ongenoemd. Onze aandacht is vooral uitgegaan naar illegaliteit en criminaliteit – en daarmee genereren we onvermijdelijk een gekleurd beeld. Chinezen in Nederland vormen een breed geschakeerde groep, die zich niet simpel laat vangen met een alomvattende term als 'de Chinese gemeenschap'.

Amsterdam, januari 2008
Jaap Knotter & Dirk J. Korf

1

Twee gezichten

Op 27 mei 2005 komt rond half vier 's middags een man met een integraalhelm op een bekend Chinees restaurant in het centrum van Amsterdam binnenlopen. Hij begeeft zich naar een tafel waar enkele Chinese mannen zitten te eten. Met enkele schoten schiet hij een van deze mannen door het hoofd. Het slachtoffer overlijdt vrijwel onmiddellijk. Zijn tafelgenoten blijven ongedeerd. De schutter vlucht ijlings het restaurant uit. Het kost de recherche veel tijd om achter de identiteit van het slachtoffer te komen. De man verbleef illegaal in Nederland en was volgens de politie een kopstuk van een Chinese criminele organisatie die met grof geweld andere Chinezen afperste en actief was in de grootschalige drugshandel. De Amsterdamse politie spreekt dan ook van een liquidatie, een afrekening in het criminele circuit.

Moord en doodslag in eigen kring

Bijna een eeuw eerder, om precies te zijn op 17 augustus 1918, werden drie Chinese mannen met geweld om het leven gebracht. Op die dag vuurt Tschang Chou in een logement aan de Buiten Bantammerstraat 8 twee dodelijke schoten af op zijn landgenoot Liang Yi Van. De dader meldt zich bij de politie, legt een Browning op tafel en bekent in gebroken Engels de moord. De zaak lijkt snel rond: een lijk, een wapen en een bekende verdachte. Echter, op dezelfde dag vindt er 's avonds in een 'Chinezenloods' aan de overkant van het IJ een wilde steek- en schietpartij plaats, met één dode en twee ernstig gewonden. De dader, Liang Tee Tack, is een halfbroer van het eerste slachtoffer (Liang Yi Van). Met de pont keert hij terug naar de Amsterdamse binnenstad en begeeft zich naar een logement aan de Buiten Bantammerstraat nummer 10, pal naast het pand waar de eerste dodelijke schietpartij plaatsvond. "Hier steekt hij opnieuw een landgenoot neer en als deze daarna nog tekenen van leven geeft, wordt het bloedige handwerk met een pistoolschot afgemaakt." (Wubben, 1986: 38) Als de politie arriveert laat Liang Tee Tack zich rustig arresteren. "Nu zijn er twee daders, drie lijken en twee gewonden, maar de zaak blijft

voor de politie simpel,” zo schrijft Wubben (1986: 38). Maar op de achtergrond is er veel meer aan de hand. De term ‘liquidatie in het criminele circuit’ is dan nog niet uitgevonden, maar Wubben concludeert stellig dat de moorden te maken hebben met een strijd tussen twee Chinese kampen.

“Niemand is werkelijk geïnteresseerd in de achtergrond en alle Chinezen lijken op elkaar. Als Tschang ter rechtvaardiging van zijn daad vertelt dat Liang Yi Van aan het hoofd stond van een geheim genootschap dat de zeevarenden afperste, wordt hij eenvoudig niet geloofd. (...) Nu was Liang Tee Tack aan de beurt. Deze verdedigde zich door er op de wijzen dat zijn halfbroer door een – andere – geheime organisatie om het leven was gebracht en dat hij eenvoudig wraak had genomen op de aanhangers ervan. Niet overtuigend volgens de officier van justitie. ‘Van de beweegredenen die de moordenaar tot zijn daad hebben gebracht blijkt uit het getuigenverhoor niets.’” (Wubben, 1986: 38)

Moord en doodslag onder Chinezen in de Amsterdamse binnenstad is dus niet nieuw. De achtergrond van de strijd tussen de Chinese kampen was gelegen in de werkgelegenheid. Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) was Nederland weliswaar neutraal, maar de scheepvaart lag tegen het eind van de oorlog praktisch stil. De meeste Chinezen in Nederland waren zeelui en die hadden grote moeite om aan de bak te komen. Het weinige werk werd verdeeld door wervingsmaatschappijen die in handen zijn van twee Tong-groepen: de Bo On en de Drie Vingers. De, althans voor buitenstaanders en lange tijd ook voor de politie, onderhuidse strijd ging ook na 1918 door en komt in juni 1922 tot een uitbarsting in wat Wubben ‘de Tong-oorlog’ noemt.

“Rond half vier in de middag van de 17^e juni 1922 klinkt over de drukke Amsterdamse Prins Hendrikkade, ter hoogte van het Scheepvaarthuis, de droge knal van een revolverschot. Onder de ogen van geschrokken voorbijgangers valt een man op de tramrails en blijft daar bewegingloos liggen, terwijl de vermoedelijke schutter in de richting van de Oude Waal vlucht. In de verwarring van het moment trekt daarop een andere persoon, een Chinees, ook een revolver en vuurt op zijn beurt enige schoten op de ongelukkige af, om direct daarna de benen te nemen. Enkele omstanders en politiemannen zetten de achtervolging in en weten beide schutters in de buurt van de Kalkmarkt aan te houden.” (Wubben, 1986: 68)

Eerder die dag was al een Chinese man doodgeschoten en een andere Chinese man zwaargewond geraakt. De schietpartij op de Prins Hendrik-

kade was daar een vervolg op. Maar het einde is nog niet in zicht. Tijdens de aanhoudingen op de Kalkmarkt rennen groepjes Chinese mannen elkaar beschietend door de nauwe straatjes van de buurt. Wonder boven wonder vallen er niet nog meer slachtoffers. De strijd gaat voort. Krap twee weken later, op 1 juli, wordt eerst een voorman van de Drie Vingers in een loods van de Bo On met een hamer op het hoofd geslagen. Later die dag wordt een Chinese stoker badend in het bloed aangetroffen op een stoomschip. Hij heeft meerdere messteken opgelopen. Beide slachtoffers overleven, maar de daders weten op tijd uit de voeten te komen en worden nooit gearresteerd. Steeds houden Chinese omstanders het op futiele aanleidingen, maar de politie denkt dat het om geld- of gokkwesties gaat. Pas als een maand later weer een slag wordt geleverd heeft de politie door dat het gaat om een strijd tussen twee rivaliserende groepen, die samenhangt met de slechte economische situatie in de scheepvaart en de poging van de Bo On om een monopoliepositie te verwerven. De Amsterdamse politie besluit tot een drastischer aanpak. De volgende jaren worden herhaaldelijk klopjachten op Chinezen gehouden. De 'slechte' Chinezen moeten het land uit, de 'goede' Chinezen mogen blijven en een Chinese man genaamd Ng Young mag de selectie doen. Honderden Chinezen worden aangehouden en op de boot gezet. Zo vertrekken 207 'overtolligen' op 19 augustus 1922. Nog geen maand later, op 14 september 1922 wordt Ng Young doodgeschoten door een Chinese jongeman: Jie Tjai. Nadat hij zijn gevangenisstraf heeft uitgezeten duikt hij op in Rotterdam, trouwt daar in 1928 met een Nederlandse vrouw en krijgt een verblijfsvergunning. Als hij denkt dat het geen kwaad meer kan, brengt Jie Tjai op 3 november 1931 een bezoek aan Amsterdam en wordt daar "in het bolwerk van de Bo On" (Wubben, 1986: 74) doodgeschoten.

Dat de daders vaak snel gevonden werden, laat zich eenvoudig verklaren. In die jaren vertoefden slechts zo'n 500 Chinezen in Amsterdam, vaak met tientallen in een logement. Door hun uiterlijk vielen ze op. Anders dan tegenwoordig konden zij zich niet snel verplaatsen – er waren nauwelijks auto's in de stad, laat staan dat zij op het vliegtuig konden stappen. En kennelijk was het zo dat Chinese daders zich netjes zelf aangaven bij de politie en in verhoren snel bekenden. Toch lukte het sommige daders te verdwijnen in de massa en zo tijdig de dans te ontspringen.

In zijn boek 'Wandelingen door moorddadig Amsterdam' beschrijft Slot (1998) enkele van de zojuist genoemde moorden. Of hij zich, net als wij, baseert op de gedegen studie van Wubben, blijft onduidelijk. Opvallend vaak wijken de namen die Slot noemt af van die in het boek van Wubben.

Slot geeft in zijn boek ook een overzicht van alle moorden in de jaren 1970-1996 in de hoofdstad. In totaal telt hij in die periode 789 moorden (inclusief doodslag) in Amsterdam, ofwel bijna 30 per jaar. Daarvan classificeert hij er 112 als liquidatie. Bij ruim 70% van de moorden weet de politie de dader(s) te vinden. Vaak hebben dader(s) en slachtoffer dezelfde etnische achtergrond. Criminologen spreken dan van intra-etnische criminaliteit. Chinezen springen hier op twee manieren uit: in slechts de helft van de gevallen weet de politie de dader(s) te traceren en dan blijkt het vaker dan in welke andere etnische groep dan ook om intra-etnische moorden te gaan.

Wat het laatste betreft is er kennelijk weinig veranderd sinds de moorden in 1918. Maar het ophelderingspercentage is wel drastisch gedaald. Daar zijn verschillende verklaringen voor – en deze vormen het spiegelbeeld van de verklaringen voor het feit dat eertijds wel steeds de daders werden gevonden. Tegenwoordig wonen er in Nederland dik 60.000 Chinezen, illegalen en Chinezen uit bijvoorbeeld voormalig Nederlands Indië niet meegeteld. Dankzij de voortschrijdende technologie zijn er veel effectievere dodelijke wapens dan messen en pistolen. En met snelle auto's, motorfietsen en frequente vliegverbindingen is het een stuk gemakkelijker om uit de voeten te zijn voordat de politie arriveert.

Variatie in criminaliteit

Opiumhandel, wapensmokkel en smokkel van mensen – dat zijn de drie typen delicten die volgens Wubben (1986) kenmerkend waren voor Chinezen in het Nederland van voor de Tweede Wereldoorlog. Over wapensmokkel door Chinezen is de laatste decennia niet veel bekend geworden, althans niet waar het specifieke smokkel naar Nederland betreft (Spapens en Bruinsma, 2004). Handel in opium was er na de Tweede Wereldoorlog nog wel, maar in de jaren zeventig van de twintigste eeuw werd deze vrijwel volledig verdrongen door de handel in heroïne. En daarin speelden Chinezen een cruciale rol. Nederland, met name Amsterdam, was in die periode zelfs een belangrijke draaischijf voor de import en doorvoer van deze drug. In 1975 wist de Amsterdamse politie 122 Chinezen te arresteren in verband met heroïnehandel en het jaar daarop zelfs 225. Daarna nam het aantal Chinezen dat gearresteerd werd voor drugshandel fors af naar enkele tientallen per jaar (Korf & de Kort, 1990). Turken namen de plek van Chinezen op de heroïenemarkt in (Bovenkerk & Yesilgöz, 1998) – niet in de laatste plaats omdat veel Chinese heroïnehandelaren en heroï-

nekoeriers achter de tralies kwamen en vervolgens op het vliegtuig werden gezet naar hun land van herkomst. Maar twee decennia later keerden Chinese drugshandelaren terug op de Nederlandse drugsmarkt, als leveranciers van grondstoffen voor ecstasy en ook wel als producenten van deze synthetische drug. Dat Chinezen actief zijn gebleven in de mensensmokkel werd niet in het minst duidelijk met de beruchte Doverzaak, waarbij tijdens de oversteek naar Engeland (juni 2000) 58 illegale Chinezen om het leven kwamen.

Maar ook dodelijke steek- en schietpartijen blijven voorkomen. Sinds 1992 publiceert weekblad Elsevier jaarlijks een overzicht van moord en doodslag in Nederland – en elk jaar zijn er Chinese slachtoffers, niet alleen in Amsterdam en de andere grote steden, maar ook langs de A50 bij Zwolle, in een bomvol Chinees restaurant in Duiven of in een maïsveld in Limburg. En dan zijn er de telkens weer opduikende verhalen over afpersing. Daar wordt vooral over gezwegen, maar soms, bijvoorbeeld in rechercheonderzoek naar aanleiding van een gewelddadige overval, een ontvoering of een moord, weet de politie er toch bewijzen over te verzamelen.

Gesloten wereld

Overal in Nederland wonen Chinezen en er zijn weinig gemeenten met niet minstens één Chinees restaurant. Het personeel is uiterst vriendelijk en je krijgt er veel voor weinig geld – dat is de reputatie van Chinezen in ons land. Zo beschouwd zijn Chinezen een ideaal voorbeeld van inburgering: zij zetten hun eigen bedrijf op en leveren een product dat gewild is bij en tevens afgestemd op de smaak van de Nederlandse bevolking. Tegelijkertijd is de reputatie dat Chinezen een gesloten gemeenschap vormen, waar buitenstaanders nauwelijks toegang toe krijgen. Dat vormt ook een lastig probleem voor de politie. De kennis over Chinezen reikt bij de meeste dienders niet veel verder dan de menulijst van het Chinese restaurant om de hoek. Daarbij komt dat de expertise die werd opgebouwd in de jaren zeventig, tijdens de hoogtijdagen van de Chinese heroïnehandel, is weggeëbd. Speciale 'Chinezenteams' werden opgeheven. De afgelopen jaren is daar een kentering in gekomen, niet in het minst door het fataal verlopen Dovertransport, maar bijvoorbeeld ook vanwege de cruciale rol die Chinezen bleken te spelen bij de aanvoer van grondstoffen voor XTC. Zodoende heeft de Nederlandse politie intussen weer meer kennis verzameld en ook expertise weten op te bouwen, maar die is nogal versnipperd over het land. Recente, uitgebreide rechercheonderzoeken hebben bijvoorbeeld

zicht gegeven in mensensmokkelpraktijken en er is veel bekend over hoe illegale Chinezen naar Nederland komen en wat de rol van mensensmokkelorganisaties daarbij is. Op basis van de analyse van dossiers over dergelijke zaken heeft Soudijn (2006) een prachtig proefschrift geschreven over Chinese mensensmokkel. Tegenover de rijkdom aan informatie die in zulke dossiers staat, en die wetenschappelijk onderzoekers zelf nooit zouden kunnen verzamelen, bijvoorbeeld omdat zij geen telefoons mogen aftappen, staan echter ook beperkingen. Politie- en justitedossiers zijn primair bedoeld om een 'zaak te draaien'. Dat betekent, ten eerste, dat het verzamelde materiaal wordt gezeefd en voor de zaak niet relevante of mogelijk zelfs verstorende informatie buiten beschouwing wordt gelaten. Ten tweede is het niet ongewoon dat de feiten in zulke dossiers worden geduid ten dienste van strafvervolging. Daar kan de advocaat natuurlijk argumenten tegen inbrengen en de rechter hoeft de lijn van de officier van justitie niet te volgen, maar dit laat onverlet dat politie- en justitedossiers constructies van de werkelijkheid zijn. In het verlengde hiervan ligt de derde beperking: dergelijke constructies worden geformuleerd in termen die eerder ten doel hebben een strafzaak succesvol te laten verlopen dan de complexiteit van een fenomeen bloot te leggen. Brants en Brants (1991) hebben dit probleem helder geïllustreerd aan de hand van het verschijnsel fraude. Toegepast op Chinese criminaliteit betekent dit concreet dat deze vaak wordt geduid in termen van een strak geleide organisatie, met een duidelijke leider die aan het hoofd staat van een triade. De Chinese zware en georganiseerde misdaad wordt hiermee met een voor buitenstaanders weliswaar mystieke, maar toch volstrekt heldere structuur neergezet.

Verdeelde werelden

De Volksrepubliek China is een enorm uitgestrekt land waar tal van talen en dialecten gesproken worden. De bevolking, cultuur en taal van verschillende streken kunnen onderling net zoveel verschillen als bijvoorbeeld Noorwegen en Albanië. Chinezen uit de ene streek hebben soms geen idee waar Chinezen uit een andere streek het over hebben. De variatie in talen levert ook problemen op voor opsporing en vervolging. Dat bleek al in de eerdergenoemde zaak in 1918. De rechtbank had twee tolken ingeschakeld: een Chinees die van Engels in Chinees en andersom vertaalde; en een Nederlander die zorgde voor de vertaling van en naar het Engels. Maar afdoende was dit bepaald niet.

“Een van de getuigen werd weggestuurd omdat niemand uit zijn dialect wijs kon worden en ook de andere Chinese getuigen waren praktisch niet te volgen. Het kleine raadsel hoe de onverstaanbare man als getuige opgeroepen had kunnen worden, liet de rechtbank in alle gemoede rusten, dat zou de loop van het recht maar gecompliceerd hebben gemaakt.” (Wubben, 1986: 38)

Kwamen de Chinezen voor de Tweede Wereldoorlog al uit verschillende delen van China, later kwamen daar bijvoorbeeld Chinezen uit voormalige Nederlandse koloniën bij en nog weer later ook Chinezen uit gebieden in de Volksrepubliek China van waaruit voorheen nauwelijks of nooit naar Nederland geëmigreerd werd. Het gevolg hiervan is niet alleen dat er tegenwoordig in Nederland nog meer verschillende Chinese talen en dialecten worden gesproken, maar ook dat wat te boek staat als ‘de Chinese gemeenschap’ in werkelijkheid sociaal sterk verdeeld is. Dat heeft consequenties voor de sociale organisatie van Chinezen in Nederland in het algemeen en voor de organisatie en bestrijding van Chinese misdaad in het bijzonder.

Illegale Chinezen en georganiseerde misdaad

Vergeleken met de eerste decennia van de vorige eeuw wonen tegenwoordig veel meer Chinezen in Nederland. Een deel van de eerste generatie heeft de Nederlandse nationaliteit weten te verwerven, bijvoorbeeld door te trouwen met een Nederlandse vrouw. Vaak begonnen zij een restaurant. Hun kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen hebben zich stapsgewijs, maar toch in rap tempo omhoog weten te werken op de maatschappelijke ladder (Chong, 2005). Latere nieuwkomers kwamen via kettigmigratie, maar ook zonder iemand in Nederland te kennen. Vooral in het laatste geval verbleven zij vaak illegaal in Nederland. Ook tegenwoordig zijn er, naast de sterk gegroeide groep van legale Chinezen, veel illegale Chinezen in Nederland. Er zijn zowel legale als illegale Chinezen die zich schuldig maken aan criminaliteit. Soms is het juist de samenwerking tussen legale en illegale Chinezen die succes in de criminaliteit begunstigt. Toch zijn er goede redenen om aan te nemen dat illegale Chinezen eerder betrokken zullen zijn bij criminaliteit – en daarmee bedoelen we niet dat alleen al het feit dat zij illegaal in Nederland zijn hen tot wetsovertreders maakt. Reeds bij hun komst naar Nederland kunnen zij te maken krijgen met mensensmokkelaars. En eenmaal in Nederland kunnen

zij bij het vinden van onderdak en werk uitgebuit worden door huisbazen en werkgevers. Zo beschouwd lopen illegale Chinezen dus vooral het risico slachtoffer te worden van criminaliteit. Maar bij hun strijd om het bestaan kunnen ze ook in een situatie terechtkomen waarin ze geen andere uitweg zien dan te stelen. Of worden zij ingeschakeld om het vuile werk van grotere criminelen op te knappen. We kunnen er lang over speculeren, maar de antwoorden zijn alleen te geven door er zelf onderzoek naar te doen. Dat gebeurt in de volgende hoofdstukken.

Doel en opzet

Het doel van ons onderzoek is tweeledig, namelijk (1) een doorkijk in de breedte geven van het doen en laten van Chinezen in Nederland, met nadruk op illegalen en criminaliteit; en (2) meer inzicht krijgen in de betrokkenheid van Chinezen bij zware en georganiseerde misdaad in Nederland en de eventuele rol die illegalen hierbij spelen.

In de volgende hoofdstukken beschrijven we vanuit het perspectief van illegale Chinezen hun motieven, achtergronden, leefwijze, smokkelroute en -methode om naar Nederland te komen, in het bijzonder de rol van criminele Chinese organisaties. Dat gebeurt aan de hand van een combinatie van literatuurstudie, veldonderzoek en analyse van cijfers en dossiers van de politie.

We beginnen met een korte schets van voor ons onderzoek relevante aspecten van de Chinese cultuur, migratie en mensensmokkel (hoofdstuk 2). Vervolgens beschrijven we in grote lijnen de aard en omvang van de migratie van Chinezen naar Nederland (hoofdstuk 3). Daarna geven we een verantwoording van de onderzoeksaanpak (hoofdstuk 4).

Aansluitend beschrijven we hoe (illegale) Chinezen naar Nederland komen (hoofdstuk 5), welke rol sociale netwerken hierbij en bij het verblijf in Nederland spelen (hoofdstuk 6) en hoe het hen de beginperiode in Nederland vergaat (hoofdstuk 7). Dan komen werken (hoofdstuk 8 en 9) en wonen en leven (hoofdstuk 10) aan bod.

In hoofdstuk 11 zoomen we in op uitbuiting en dwang en in hoofdstuk 12 op illegaliteit en criminaliteit. In hoofdstuk 13 besteden we uitgebreid aandacht aan de betrokkenheid van Chinezen bij zware en georganiseerde misdaad. Die plaatsen we vervolgens tegen de achtergrond van de misdaadbestrijding (hoofdstuk 14). In hoofdstuk 15 brengen we de bevindingen uit de afzonderlijke hoofdstukken bij elkaar in een slotbeschouwing.

2

Chinese cultuur en migratie

China is een enorm uitgestrekt land. Met een oppervlakte van 9.6 miljoen km² is het nog groter dan de Verenigde Staten, maar iets kleiner dan Canada en ongeveer half zo groot als Rusland. Er wonen 1.3 miljard mensen. Alleen al de steden Beijing en Shanghai hebben elk ongeveer evenveel inwoners als heel Nederland. In de Chinese cultuur treffen we elementen aan uit de lange historie van het land, de meer recente periode van staatscommunisme en de huidige, stapsgewijze en partiële oriëntatie op een vrijemarkteconomie. In dit hoofdstuk zullen we enkele kernelementen toelichten die ook van belang zijn voor het begrijpen van de trek naar en het gedrag van Chinezen in Nederland. Migratie is bepaald geen nieuw verschijnsel, zowel binnen China zelf als naar andere landen. We zullen de emigratie van Chinezen naar elders in de wereld in vogelvlucht schetsen en deze in een meer algemeen theoretisch perspectief van migratie plaatsen.

Culturele aspecten van China: de cruciale rol van guanxi

Op woensdag 15 februari 2006 spreken we met de sinoloog Hungwah Lam. Hij vertelt over het belang van guanxi voor Chinezen. Alle sociale relaties die een Chinees heeft, kennen grote mate van wederkerigheid. Bij guanxi zijn loyaliteit, sociale status en 'renqing' van belang, dat wil zeggen: morele verplichtingen om vrienden, familie en streekgenoten te helpen. Sociale en morele verplichtingen bestaan ook in andere culturen, inclusief westerse, maar wat quanxi zo bijzonder maakt is de reikwijdte, die veel verder gaat dan in de westerse wereld. Guanxi zorgt ervoor dat mensen zich 'verplicht' voelen tot wederdiensten, ongeacht of die legaal dan wel illegaal/crimineel zijn. Lam benadrukt dat drie factoren niet over het hoofd gezien moeten worden bij guanxi. Ten eerste is er de geografische achtergrond. Door de langere kapitalistische en vrije markt geschiedenis gebruiken Chinezen uit Hong Kong of Taiwan hun guanxi meer in sociale netwerken privé, buiten het professionele gebied. In de Volksrepubliek China had je door het communisme je netwerken nodig om bepaalde privileges

te krijgen, zowel privé als in je werk. In het verlengde hiervan zijn er, ten tweede, binnen de Volksrepubliek tussen de regio's en steden verschillen in culturele identiteit en cultureel bewustzijn. Ten derde zijn er tussen de eerste, tweede en volgende generaties Chinese migranten verschillen in het belang dat zij hechten aan guanxi. Deze drie factoren zijn van invloed op de mate waarin iemand guanxi heeft, voelt en aanwendt om doelen te bereiken.

Yang (2002) is een expert op het gebied van guanxi en guanxixue. Guanxi is een systeem van macht gebaseerd op giften en gunsten. Guanxixue maakt daar onderdeel van uit; Yang vertaalt het met '*gift economy*': een economie waarbij het schenken van giften een belangrijke rol speelt. Er zijn twee vormen van kapitaal bij guanxi, namelijk symbolisch en materieel kapitaal. Door het schenken van materiële zaken maak je symbolische winst. Door het uitwisselen van geschenken worden banden gecreëerd van verplichtingen en guanxi-netwerken worden steunnetwerken in moeilijke tijden. Guanxi ontwikkelde zich tijdens de Culturele Revolutie en is nu nog steeds alom aanwezig. Het heeft zich aangepast aan de economische ontwikkelingen van China en wordt gebruikt in de zakenwereld, door ondernemers, overheids personeel etc. Yang benadrukt dat het een vergissing is om guanxi altijd gelijk te stellen met omkoping of corruptie. Deze kunnen wel het gevolg zijn van een guanxi cultuur, maar dat hoeft niet altijd zo te zijn! Net als Lam benadrukt Yang dat bij guanxi langdurige wederzijdse verplichtingen en relaties, alsmede morele verplichtingen (renqing) belangrijk zijn. Deze laatste zijn veel belangrijker dan de materiële zaken die worden uitgewisseld. Bij omkoping en corruptie zijn juist de materiële zaken die worden uitgewisseld het belangrijkste, en zijn de sociale relaties die ervoor worden aangegaan een middel om het doel te bereiken.

Guanxi zijn interpersoonlijke connecties waarbij gunsten tussen individuen op een dyadische basis worden uitgewisseld. Niet alle relaties zijn guanxi, maar alle relaties kunnen theoretisch gezien guanxi worden. In de Chinese cultuur is het collectief altijd belangrijker geweest dan het individu. Dit heeft zijn oorsprong in het Confucianisme. Daarin werd 'zelf' geïdentificeerd, gewaardeerd en herkend aan de hand van de relaties tot de groep en de gemeenschappen waartoe de persoon behoort. Guanxi is niet alleen een relatie tussen personen maar een band waarbinnen door de partijen gewaardeerde materiële zaken en gevoelens worden uitgewisseld. Guanxi wordt gekenmerkt door intimiteit en familiariteit. Guanxi zal dus eerder tussen mensen ontstaan die een sterke sociale binding hebben dan tussen mensen met zwakke sociale bindingen.

Andere kenmerken van guanxi zijn vertrouwen en wederzijdse verplichtingen. Deze verplichtingen zijn misschien wel het belangrijkste deel van guanxi. Verplichtingen tegenover verwanten zijn hierbij het belangrijkste en van individuen wordt verwacht dat ze deze nakomen, ook in de tegenwoordige samenleving. Door deze verplichtingen niet na te komen kan men zelfs verwantschapsrelaties kwijtraken. Dyadische relaties zoals leeraar-student zijn uiterst belangrijke relaties waarbij er de morele verplichting aanwezig is om elkaar te helpen alsof het gaat om familie. Guanxi heeft niet alleen directe verplichtingen tot gevolg tussen twee personen, guanxi kan ook ingeschakeld worden om een derde persoon erbij te betrekken (A schakelt B in, waarvan hij weet dat hij guanxi relatie heeft met C, zodat C vervolgens A kan helpen).

Guanxixue is een sociaal fenomeen dat constant verandert en verschillende verschijningsvormen heeft. In de Maoïstische jaren en de jaren tachtig van de twintigste eeuw was guanxixue iets waarmee gewone mensen hun situatie konden verbeteren. Volgens Yang verschilt het Chinese kapitalisme wezenlijk van westers kapitalisme daarin, dat het een oorsprong heeft in de Chinese culturele traditie van kleine familiebedrijfjes die zijn gebaseerd op paternalistische autoriteit, persoonlijk vertrouwen en verwantschaps- en interpersoonlijke relaties, in plaats van op een rechtssysteem en individuele rechten. Persoonlijke netwerken tussen bedrijven, hun klanten en hun bevoorraders overleefden vaak het bestaan van bedrijven. Guanxixue en het belang van persoonlijke relaties worden gezien als een uniek sociaal kenmerk van, en zelfs een competitief voordeel van Chinees kapitalisme in de wereldeconomie. Tegenwoordig wordt guanxixue vooral in de zakenwereld en de hogere echelons van de samenleving toegepast, het gewone volk heeft er geen enkele baat bij. Yang noemt als nieuwe verschijningsvorm van guanxixue: het aanbieden van vrouwelijk gezelschap aan elkaars guanxi relaties. De hervormingsperiode in China heeft een mannelijke zakencultuur tot gevolg gehad, waarin zakenrelaties buiten werktijden (bij voorkeur in het nachtleven) met elkaar "bonden", hun onderlinge relaties versterken, waarbij vrouwelijk (seksueel) gezelschap als geschenk wordt gegeven om de guanxi sterker te maken.

Globalisering van de Chinese bevolking

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn Engeland, Frankrijk en Nederland de landen met de grootste Chinese gemeenschappen in Europa. Vanuit deze landen reizen migranten vaak verder naar andere landen in Europa. Pieke

(2002) ziet internationale Chinese migratie als een van de aspecten van de globalisering van Chinese samenleving, cultuur en economie. In West-Europa waren de eerste Chinese migranten (jaren twintig van de twintigste eeuw) afkomstig uit Kanton en Zhejiang. Na de Tweede Wereldoorlog kwam er grootschalige emigratie vanuit de "New Territories" (Hong Kong en nabijgelegen gebieden) op gang, en in mindere mate ook uit Maleisië en Singapore. Deze immigranten kwamen vooral te werken in de "boom-ing business" van de Chinese horeca in Engeland en Nederland, en ook België, Duitsland en Scandinavië.

Volgens Pieke (2002) verschilt de migratie van Chinezen naar Europa vanaf de jaren 1980-1990 van die in de jaren 1950-1970. De nieuwe Chinese migranten zijn meer divers in hun sociaaleconomische achtergrond en in de geografische gebieden waar ze vandaan komen. Ook is er verschil in bestemmingsgebieden, type werk en ondernemerschap. Na de hervormin-

gen van 1978 in China kwam ook migratie vanuit het vasteland op gang (vooral Zuid-Zhejiang). Toch spreken de meeste Chinese migranten Kantonees. In de jaren negentig zijn de Chinese migranten in te delen in twee grote groepen. Ten eerste zijn er de Zhejiangnezen uit de stad Wenzhou en de nabijgelegen dorpen (o.a. Qingtian). Zij spreken een van de zuidelijke Wu-dialecten. Ten tweede zijn er de Kantonees- en Hakkasprekende Chinezen uit Hong Kong en uit de Parelrivierdelta, in de provincie Guangdong. Daarnaast zijn er kleinere groepen uit Zuidoost Azië; zij spreken verschillende dialecten waaronder Hokkien (= dialect uit Zuid-Fujian), Kantonees of Hakka.

De zendende gebieden zijn het centrale punt geworden van een mondiale diasporagemeenschap en de bron van grote migratiestromen. Dit wordt beïnvloed door politieke, sociale en economische factoren. (1) Het blijven voortbestaan van een lokale 'cultuur van migratie' (van iedereen die jong is en in staat tot werken wordt migratie verwacht) en afhankelijkheid van "remittances" (geld dat wordt overgemaakt naar de familie die is achtergebleven). (2) Toename van geografische mobiliteit in de jaren tachtig van de twintigste eeuw in China zelf, maar ook door contractarbeid buiten China, die verdere emigratie in de hand werkte. (3) Liberalisering van migratie in de traditionele zendende gebieden. (4) Professionalisering van emigratie zodat steeds meer gebieden bestemmingen konden worden.

Tot de nieuwe migranten behoren onder meer studenten en wetenschappers die China verlaten met een tijdelijk reisvisum of andere tijdelijke papieren. De meesten van hen keren echter niet terug naar China. Voorheen was vooral Amerika een populaire bestemming voor studenten, meer recent zijn landen in Europa zoals Engeland, Frankrijk en Duitsland in toenemende mate bestemmingen geworden. Volgens Pieke verblijven veel kinderen uit Wenzhou bij familie in Europa om hier onderwijs te kunnen volgen. Andere nieuwe bestemmingen voor Chinese migranten in Europa zijn landen in Oost en Centraal Europa, vooral Hongarije omdat er tussen 1988 en 1992 vrije toegang (zonder visum) was voor Chinese burgers. Landen zoals Hongarije worden door migranten gezien als grensgebieden van Europa waar relatief weinig etnisch Chinese competitie is en waar een post-socialistische economie de behoefte heeft gecreëerd aan goedkope goederen, zoals kleding en schoenen die vanuit China kunnen worden aangeboden. Ook in Italië groeide de Chinese gemeenschap, vooral in steden als Milaan en Prato, waar de meesten werkzaam zijn in kleding-, naaien leerateliers. De landen in West-Europa die van oudsher de bestemmingslanden waren (zoals Engeland, Frankrijk en Nederland) zijn nog steeds bestemmingslanden, maar zijn inmiddels ook transitlanden, van

waaruit ook 'dubbele migratie' plaatsvindt: migranten vestigen zich hier, maar besluiten na verloop van tijd om verder te trekken naar andere West-Europese landen of de VS.

De Chinese overheid nam in de jaren negentig van de twintigste eeuw een nieuw standpunt in over emigratie ('*Reform and Opening*'). Emigratie van Chinese burgers werd niet langer gezien als ongewenst, soms zelfs als gewenst. Met deze nieuwe benadering werd China verzekerd van geldzendingen van emigranten naar achterblijvers, alsmede investeringen door overzeese Chinezen.

Gao (2004) wijst ook op ontwikkelingen in China zelf. Terwijl de meeste Chinese migranten in Europa oorspronkelijk afkomstig zijn uit Zhejiang, waarbij kettingmigratie een belangrijke rol speelt. Tegenwoordig is er een toenemende stroom migranten uit de provincies Fujian en Dongbei (Noordoost China), bijvoorbeeld naar Frankrijk. Dit laatste heeft te maken met het 'Reform and Opening' beleid van China. Door hervormingen kwam er binnen China zelf een exodus op gang van het platteland naar de grote steden. Vooral de oostelijke kustgebieden Guangdong, Zhejiang, Shanghai en Fujian werden overspoeld. In 2002 waren er 20 miljoen stedelijke werklozen. En deze werkloosheid is een stimulans om het geluk buiten China te zoeken. Gao signaleert twee opvattingen in de literatuur ter verklaring van de recente ontwikkelingen in Chinese emigratie. Sommige onderzoekers menen dat migratie van Fujian naar de VS zijn verzadigingspunt heeft bereikt. Daarom zouden mensensmokkelaars zijn begonnen om nieuwe marktgebieden te openen. Anderen zijn van mening dat sommige groepen voorheen niet over contacten en netwerken beschikten om te emigreren. Bijvoorbeeld vanuit Dongbei is de migratie nog niet echt gestructureerd en kan zeker nog niet gesproken worden van kettingmigratie.

Migratietheorieën

Mensen kunnen om zeer uiteenlopende redenen emigreren; zij vluchten weg uit een situatie waarin zij vervolgd of onderdrukt wordt, trekken weg vanwege armoede en/of hopen op een betere toekomst in een ander land. Arango (2002) geeft een overzicht van verschillende theorieën over vooral deze laatste varianten van (e)migratie. De *neoklassieke* verklaring voor migratie heeft vooral een economische basis en is niet echt een specifieke theorie die ontwikkeld is om internationale migratie te verklaren. Centraal in deze theorie staat dat individuen in hun leven er financieel op vooruit willen gaan. In de eerste echte migratietheorieën is een grote rol wegge-

legt voor *rationele keuze*. Hierin worden een macro- en microperspectief gecombineerd. Op macroniveau is er ongelijke mondiale verdeling van arbeid, kapitaal en welvaart. En op microniveau maken mensen die hun welzijn willen verbeteren rationele afwegingen van kosten en baten van enerzijds blijven waar ze zijn en anderzijds migreren met de verwachting van (economische) vooruitgang. Daarna kwam de *dependency theory* (die voortbordurt op de neoklassieke benadering) in zwang, waarbij conflict centraal staat in plaats van evenwicht in de wereld. Kapitalisme had tot gevolg gehad dat er een afhankelijkheidsrelatie was ontstaan tussen periferielanden en kernlanden. Migratie vindt in deze theorie vooral plaats van perifere- naar kerngebieden. De kritieken op deze neoklassieke benaderingen zijn legio. Zij verklaren bijvoorbeeld niet waarom er niet méér mensen migreren als het een rationele keuze op basis van een kosten-batenanalyse is. Ook verklaren ze niet de verschillen in migratie (waarom wel uit of naar bepaalde gebieden, andere weer niet). Tevens is er kritiek op de kosten-baten afweging; de kosten van migratie zijn vaak zeer hoog, terwijl de baten onduidelijk zijn. Verder worden er geen politieke en andere niet-economische factoren (bijvoorbeeld culturele) in de analyse betrokken, terwijl die wel degelijk een rol kunnen spelen.

Door de veranderingen die te zien zijn in internationale migratie vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw zijn er tegenwoordig allerlei nieuwe of veranderde conceptuele en theoretische benaderingen van migratie. Een van de nieuwe theorieën is de *new economics of labour migration*, die sterk geïnspireerd is op de rationele keuze benadering, maar als groot verschil met de vorige versie heeft dat de actoren nu niet individuen zijn, maar huishoudens of families. Migratie is een familiestrategie, niet zozeer met als doel het inkomen te maximaliseren, maar eerder om de inkomstenbronnen meer divers te maken, zodat risico's verkleind worden. Ook relatieve deprivatie speelt een rol in deze theorie. Huishoudens vergelijken hun inkomen met dat van andere huishoudens om hen heen. In deze theorie is het sturen van geld naar achterblijvers in het land van oorsprong belangrijk en er wordt aandacht besteed aan de contexten waarin migranten zich bevinden. Daarentegen staat in de *dual labour market* theorie de ontvangende kant van migratiestromen centraal: in ontwikkelde, industriële samenlevingen is er vraag naar goedkope, ongeschoolde arbeiders voor laagbetaalde, gevaarlijke, onstabiele, prestigeloze banen omdat gevestigden zich 'er te goed voor voelen'. Centraal element van de *world system* theorie is eveneens de afhankelijkheid tussen verschillende delen van de wereld; migratie wordt dan ook gezien als gevolg van de mondiale ongelijkheid.

Vanuit een ander perspectief ligt de focus bij sociale netwerken. In de *migration networks* theorie vormen netwerken van potentiële migranten een van de belangrijkste factoren die meespelen in de beslissingen die genomen worden over migratie. Deze netwerken zijn een vorm van sociaal kapitaal omdat ze aangewend kunnen worden om aan werk of hogere lonen te komen. Migratienetwerken zijn de relaties die migranten hebben met vrienden, familie of anderen in het land van herkomst. Degenen die al gemigreerd zijn kunnen een bron van informatie en economische middelen zijn, en voor werkgelegenheid, verblijf en andere vormen van steun zorgen. Hierdoor worden de kosten en onzekerheid die gepaard gaan met migratie gereduceerd. Deze migratienetwerken kunnen in de praktijk teruggezien worden in het fenomeen van kettingmigratie. Migratie heeft een versterkend effect op verdere migratie. Het sterke van deze benadering is dat netwerken tussen het micro- en macroniveau in zitten, wat niet van veel migratietheorieën gezegd kan worden. Ten slotte noemt Arango de *cumulative causation* theorie. Door ongelijke ontwikkelingen in onderontwikkelde gebieden wordt een proces in gang gezet van migratie, dat zichzelf in stand houdt. Men migreert eerst binnen het eigen land of de eigen regio en vertrekt vervolgens verder naar andere landen.

Betrekken we deze migratietheorieën op China en Chinezen, dan lijken met name de laatstgenoemde theorieën aanknopingspunten te bieden. Migratie van Chinezen als strategie van een sociale groep lijkt goed aan te sluiten bij de *guanxi* cultuur, relatieve deprivatie bij de trek van het platteland naar grote steden in China en de *cumulative causation* theorie en ten slotte de theorie van migratienetwerken en het fenomeen van kettingmigratie voor de emigratie naar het buitenland. In volgende hoofdstukken komen we hierop terug.

3

Chinezen in Nederland

Overal ter wereld wonen en werken Chinezen. Er is waarschijnlijk geen land zonder een Chinees restaurant of eethuis. We kunnen zonder meer spreken van een mondiale Chinese diaspora. Nederland is op dit punt geen uitzondering, maar hier zijn verhoudingsgewijs wel heel veel Chinese restaurants. Hoe komt dat? In dit hoofdstuk schetsen we eerst kort de geschiedenis van de migratie van Chinezen naar Nederland. Daarna gaan we in op recentere ontwikkelingen en aansluitend geven we een overzicht van Chinezen in Nederland, de trends in aantallen en de samenstelling van de Chinese gemeenschap in ons land.

Korte voorgeschiedenis

De komst van Chinezen naar Nederland heeft haar oorsprong vooral in de koopvaardij. In 1911 vestigde zich voor het eerst een aanzienlijk aantal Chinezen in Nederland en wel zeelieden die door rederijen als stakingsbreker werden ingezet. Zij vestigden zich overwegend in Amsterdam en Rotterdam. Uit de eerste gedegen studie naar Chinezen in Nederland (Van Heek, 1936) blijkt dat zij zich over de rest van het land verspreidden en in het midden van de jaren dertig woonden Chinezen van Den Helder tot Roermond en van Haarlem tot Enschede. Volgens Harmsen (1998) woonden er tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog ongeveer 1.500 Chinezen in Nederland. In de jaren daarna kwam, met het onafhankelijk worden van Indonesië, opnieuw een aantal Chinezen naar Nederland. Vervolgens komt vanaf het midden van de jaren zestig een migratiestroom op gang van Chinezen uit China en Hong Kong. In eerste instantie zijn het overwegend mannen. In 1975 is er een piek van ruim tweeduizend personen. Mogelijk hield dit, zo stelt Harmsen, verband met de in dat jaar uitgevoerde legalisatie van illegaal in Nederland verblijvende vreemdelingen. In de jaren daarna is het aantal zich in Nederland vestigende vrouwen in de meerderheid. Harmsen vat dit op als migratie in het kader van gezinshereniging. De stijging die zich aan het eind van de jaren zeventig voordoet heeft te maken met een versoepelde emigratiepolitiek in de Volksrepubliek China. In de loop van de jaren tachtig loopt de vestiging vanuit

Hong Kong terug. In die tijd werden de grenzen aan de groei van het aantal Chinese restaurants in Nederland bereikt. Vanaf eind jaren tachtig stijgt de immigratie vanuit China behoorlijk. In de periode 1990-1997 migreren per saldo negenduizend mensen uit China en nog geen duizend uit Hong Kong.

Onder de eerste Chinese migranten in Nederland waren de Chinese studenten uit Nederlands Indië, het huidige Indonesië. De Chinezen in Nederlands Indië waren redelijk welvarend en stelden een goed onderwijs voor hun kinderen op prijs. Een andere groep Chinezen die naar Nederland kwam, bestond uit zeevaarders en contractarbeiders die in de Eerste Wereldoorlog aan de zijde van de geallieerden streden. Van hen werd verwacht dat ze na de oorlog terugkeerden maar velen bleven hier. De migratiegeschiedenissen van veel tegenwoordige Chinezen in Nederland en Europa zijn terug te leiden naar deze contractarbeiders. Doordat er steeds meer Chinese zeelieden door Nederlandse maatschappijen gerekruteerd werden, ontstonden er in Rotterdam en Amsterdam verschillende kleine Chinese wijkjes waar uitsluitend mannen woonden. De was werd gedaan door wasserettes en gekookt werd er in restaurants. Tijdens de crisisjaren namen veel zeelieden hun toevlucht tot het verkopen van pindakoekjes om aan inkomen te komen – althans zo wil het gangbare verhaal, maar onder andere Chong (2005) weerspreekt deze generalisatie – en ze verspreidden zich in die jaren over het hele land. Anderen remigreerden naar herkomstgebieden of trokken verder naar andere Europese landen. Na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949 vluchtten veel etnische Chinezen naar Nederland uit angst voor vervolging.

Populariteit Chinees-Indische restaurants

Na de Tweede Wereldoorlog vormde een kleine groep zeelieden uit de zuidoostelijke provincie Guangdong en handelaren uit de, eveneens zuidoostelijke, provincie Zhejiang de kern waaruit de Chinese gemeenschap groeide. Tot op heden zijn de Chinese migranten gegroepeerd rond deze kerngemeenschappen. De groei van de Chinese gemeenschap werd mogelijk gemaakt door de opkomst van Chinees-Indische restaurants (Harmen, 1998). Deze vereisten weinig scholing en weinig kennis van de lokale taal waardoor het voor immigranten een redelijk gemakkelijke manier was om inkomsten te vergaren. Daarbij waren (en zijn) migranten bereid lange uren te werken voor relatief laag loon en kon (en kan) de arbeid van

het hele gezin ingezet worden, vooral door de sterke familietraditie van Chinezen. De enorme groei van Chinees-Indische restaurants had ook te maken met terugkerende Nederlandse soldaten en repatrianten uit voormalig Nederlands Indië, die oosterse eetgewoonten waren gaan waarderen. Bovendien bestond er nog geen traditie van uit eten gaan in Nederland waardoor de Chinese restaurants weinig concurrentie hadden. Overal ter wereld vinden we Chinese restaurants, maar Nederland springt eruit in die zin dat zelfs het kleinste dorp minstens één zo'n etablissement heeft. We hoeven maar naar buurlanden als Duitsland en België te reizen om het grote verschil in concentratie te constateren.

Niet één Chinese gemeenschap

Pieke en Benton (1998) stellen terecht dat we eigenlijk niet kunnen spreken van 'de Chinese gemeenschap' in Nederland, want er is een grote variëteit in afkomst, taal, migratiegeschiedenis en socio-economische positie. Er zijn grote verschillen tussen herkomstgebieden en zelfs tussen plaatsen die in China dicht bij elkaar liggen. Dit komt onder andere door de complexe geschiedenis van China. De grootste verschillen zijn te vinden tussen de Zhejiangnezen en Kantonezen, en Chinezen uit China (China-Chinezen) en die uit andere landen, zoals Singapore, Maleisië, Vietnam, Suriname en voormalig Nederlands Indië.

In hun onderzoek in het kader van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (Commissie van Traa) concludeerden Bovenkerk en Fijnaut (1996) dat Chinezen in Nederland meestal afkomstig waren uit de zuidoostelijke provincies van China (Guangdong, Fujian en Zhejiang). Deze provincies liggen ruwweg tussen Shanghai en Hong Kong. Ook kwamen er wel Chinezen uit Taiwan en (het toen nog niet onder Chinees bewind vallende) Hong Kong. In de jaren tachtig en begin jaren negentig van de twintigste eeuw kwamen veel illegale Chinezen uit de eerdergenoemde provincies Fujian en Zhejiang, alsmede uit de noordoostelijke regio Dongbei naar Nederland. Dit betrof vooral mannen, van boven de 25 jaar. Zij hadden meestal economische motieven voor migratie, namelijk: geld verdienen voor de familie. Het was doorgaans geen optie om te kiezen voor een bepaald land. Chinese mensensmokkelaars werkten volgens de onderzoekers van de Enquêtecommissie ook samen met Albanezen.

Pieke en Benton (1998) wijzen op de cruciale rol van kettingmigratie bij Chinezen in Nederland en verklaren dit als volgt. Chinese werkgevers prefereerden familie of kennissen aan te nemen als werknemers (door lagere

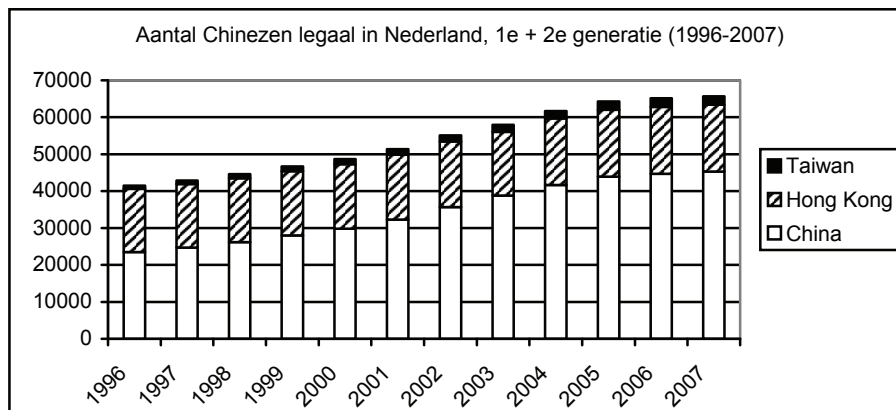
lonen en loyaliteit). Zij stellen dat Chinezen uit Hong Kong – overigens meestal van oorsprong niet uit de stad zelf maar uit de meer rurale New Territories – en Zhejiang het meest succesvol zijn geweest. De meeste Chinezen in Nederland spreken (van oorsprong) Kantonees. Een minderheid – afkomstig uit Suriname of Singapore en een klein deel van de immigranten uit Hong Kong (de meesten uit die stad spreken Kantonees) – spreekt Hakka. Verder is er ook een groep die Wu dialecten spreekt (Zuid-Zhejiangnezen uit Wenzhou en omstreken). Ten slotte zijn er Singapore Chinezen die Hokkien spreken.

Hoeveel Chinezen wonen er tegenwoordig in Nederland?

Deze simpele vraag is niet eenvoudig te beantwoorden. Anders dan in bijvoorbeeld de Verenigde Staten worden mensen in Nederland niet ingedeeld op basis van hun uiterlijk of huidskleur ('race') maar op grond van hun nationaliteit of etniciteit. Wanneer we afgaan op de nationaliteit, dan woonden er in Nederland in 2006 ongeveer 15.000 Chinezen (inclusief personen met een dubbele nationaliteit). Nationaliteit is echter een weinig geschikte maatstaf, want er wonen in Nederland veel mensen van Chinese afkomst die niet de Chinese nationaliteit hebben. Etniciteit is een betere graadmeter. Deze wordt volgens de standaardmethode van het CBS bepaald aan de hand van het geboorteland van een persoon en diens ouders. Autochtonen zijn mensen waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren, onafhankelijk van het land waar zijzelf ter wereld kwamen. Allochtonen hebben tenminste een ouder die in het buitenland is geboren; hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de eerste en de tweede generatie. De eerste generatie is zelf in het buitenland geboren (en beide ouders zijn niet autochtoon). De tweede generatie is zelf in Nederland geboren, maar één of beide ouders in het buitenland.

Deze methode heeft als beperking dat in Nederland geboren kinderen, kleinkinderen etc. van Chinezen van de tweede generatie als autochtoon worden beschouwd. Daarnaast is het zo dat kinderen met een Chinese vader van de eerste generatie, maar een moeder die in een ander buitenland is geboren de etniciteit van de moeder krijgen toebedeeld. Doordat etniciteit bepaald wordt op basis van geboorteland, doemt voor Chinezen het specifieke probleem op welke geboortelanden we moeten kiezen. Naast China dienen zich Hong Kong (tegenwoordig behorend tot China, maar voorheen langdurig een Engelse kroonkolonie) en Taiwan aan. Een ander probleem dat met de CBS-methode niet wordt opgelost, is dat er in Ne-

derland ook allochtonen wonen met een Chinees uiterlijk en die zich wellicht ook zelf als Chinees betitelen (subjectieve etniciteit), maar die officieel niet de Chinese etniciteit hebben. Hier valt met name te denken aan personen die zelf geboren zijn in de voormalige koloniën. Ten slotte is er de niet onbelangrijke algemene beperking dat de CBS-cijfers uitsluitend betrekking hebben op legaal in Nederland verblijvende personen en dus niets zeggen over de illegaal in Nederland verblijvende personen. Al met al leveren de officiële CBS-cijfers dus een **onderschatting** op van het aantal Chinezen in Nederland.

Ruim anderhalf keer zoveel etnisch-Chinezen in twaalf jaar

Volgens de meest recente cijfers van het CBS is het aantal allochtonen afkomstig uit China de afgelopen tien jaar bijna verdubbeld naar ca. 44.000. In dezelfde periode is het aantal Taiwanese allochtonen meer dan verdubbeld naar ruim 2.000. Het aantal allochtonen afkomstig uit Hong Kong nam slechts licht toe naar ruim 18.000. Bij elkaar opgeteld levert dit voor de afgelopen tien jaar een groei van het aantal legaal in Nederland wonende personen met de Chinese etniciteit van ruim 41.000 naar ruim **65.000** (ofwel + 58%) in 2005.

Overige 'Chinezen'

Volgens Harmsen (2003) telde Nederland in 1997 daarnaast naar schatting **25.000** personen die, hoewel afkomstig uit landen als Suriname, Indonesië, Maleisië en Singapore, ook tot de Chinese bevolkingsgroep gerekend kunnen worden. Deze worden officieel niet tot de etnisch-Chinezen gerekend.

Asielzoekers

De afgelopen jaren is het aantal asielverzoeken in Nederland volgens cijfers van het CBS drastisch gedaald. Het totaal piekte aan het eind van de jaren negentig en in 2000 met rond de 40.000 per jaar. Daarna daalde het tot rond de 10.000 in 2004. In de afgelopen jaren waren er bovendien meer asielzoekers die Nederland verlieten dan hier een asielverzoek indienden. Deze algemene dalende trend in het aantal asielverzoeken zien we terug bij personen uit China. Bij hen was de piek in 2000, met bijna 1.400; in 2004 was dit teruggelopen naar 270. Opvallend hierbij dat er de afgelopen jaren altijd meer mannelijke dan vrouwelijke asielzoekers uit China waren.

Illegalen

Er zijn geen betrouwbare cijfers over het aantal illegale Chinezen. Engbersen e.a. (2002) schatten voor de periode 1997-2000 het aantal van buiten Europa afkomstige illegalen in Nederland op rond de 78.000 per jaar (marge: 65.000-91.000). Zij vermelden dat 16% van de staandehoudingen door de arbeidsinspectie in verband met illegaal tewerkgesteldten betrekking heeft op personen afkomstig uit China, maar tekenen hierbij aan dat inspectiedienst soms zeer selectief te werk gaat en zich soms expliciet richt op "gepercipieerde risicobranches waaronder bijvoorbeeld die van de Chinese restaurants" (p. 16-17). Het verschijnsel van illegale Chinezen in Nederland is bepaald niet nieuw. Van Heek (1936) besteedde hier al aandacht aan:

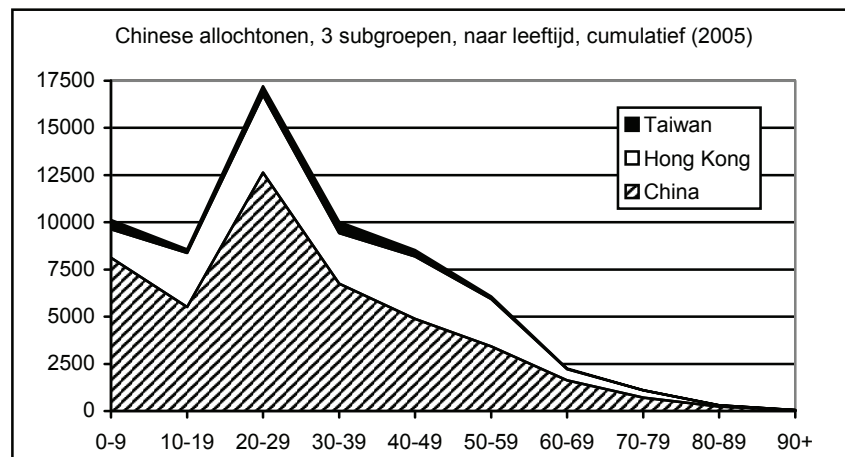
"Ten gevolge van China's overbevolking heeft van oudsher een sterke emigratiedrang onder de Chineezzen bestaan. Doch de meeste staten hebben hun grenzen voor den toevloed van Chineesche landverhuizers geheel of gedeeltelijk gesloten. Het ligt dus voor de hand, dat (...) de menschensmokkelarij welig tiert. Ook de leden der groote Chineesche immigrantenkolonies in Nederland verleen gaarne hun medewerking. (...) Dat door de in Nederland aan boord gebrachte verstekelingen in de nauwe scheepsruimten waar zij zich verbergen, zoals ledige watertanks en ketels, gedurende het reizen door de tropengebieden afschuwelijke ontberingen worden geleden, laat zich denken." (p. 82)

Leeftijd en geslacht van legale etnisch-Chinezen

Piek bij twintigers

In de leeftijdsopbouw is er een duidelijke piek bij de twintigers. Die piek wordt vooral veroorzaakt door de subgroep uit China. Binnen deze etnische subgroep is ook het aantal twintigers in tien jaar tijd verdrievoudigd (van ca. 4.000 naar ruim 12.000). Relatief gezien is deze leeftijdscategorie en ook die van de dertigers nog sterker gegroeid bij de Taiwanese subgroep, maar hier gaat het om veel kleinere aantallen.

Relatief meer vrouwen

Van de drie etnisch-Chinese subgroepen tezamen was begin 2005 ruim de helft (53%) van het vrouwelijk geslacht. Dat is iets meer dan tien jaar geleden (49% in 1996). Het aandeel vrouwen is het grootst bij de Taiwanese subgroep (59%), maar het gaat hier om kleine aantallen. Bij de allochtonen uit Hong Kong is het aandeel vrouwen vrij stabiel (nu 49%). Bij de uit China afkomstig subgroep zien we de grootste stijging (nu 53%, was 49%). Tellen we alle etnisch-Chinese vrouwen bij elkaar op, dan is op een totaal van tegenwoordig bijna 34.000 ruim tweederde afkomstig uit China (70%), ruim een kwart uit Hong Kong (27%) en slechts een kleine restgroep uit Taiwan.

Meer vrouwen bij dertigers en veertigers

De opvallende toename van het aantal twintigers binnen de subgroep uit China is niet geslachtsgebonden; het percentage vrouwen in deze leeftijdscategorie bleef de afgelopen tien jaar vrij stabiel (was 54%, nu 53%). Daarentegen is het aandeel vrouwen bij de dertigers (van 50% naar 58%) en veertigers (van 46% naar 55%) duidelijk gestegen. Bij de beide andere

etnisch Chinese groepen valt niet zo'n leeftijdsgebonden trend waar te nemen.

Verspreiding over Nederland

Overal in Nederland wonen Chinezen. De grootste concentratie van legale etnisch-Chinezen woont in Zuid-Holland. Noord-Holland staat op de tweede plaats, Noord-Brabant met afstand op de derde en Gelderland op de vierde plaats.

2007	China	%	Hong Kong	%
Groningen	1527	3.4	247	1.4
Friesland	1306	2.9	158	0.9
Drenthe	928	2.0	136	0.8
Overijssel	2871	6.3	469	2.6
Flevoland	856	1.9	459	2.5
Gelderland	4759	10.5	1375	7.6
Utrecht	2962	6.5	1513	8.4
Noord-Holland	7432	16.4	4983	27.5
Zuid-Holland	13810	30.5	6157	34.0
Zeeland	802	1.8	187	1.0
Noord-Brabant	5618	12.4	1778	9.8
Limburg	2427	5.4	644	3.6
Totaal	45298	100.0	18106	100.0

Op stedelijk niveau treffen we de grootste concentratie van Chinezen aan in Rotterdam en Amsterdam, met respectievelijk rond de 7.000 en 6.000 legale Chinezen (afkomstig uit China, Hong Kong en Taiwan). Met andere woorden: bijna 10% van het alle legale Chinezen woont in Amsterdam. (Van de totale Nederlandse bevolking woont 5% in Amsterdam). Het aantal afkomstig uit Hong Kong is hier de afgelopen tien jaar vrij stabiel gebleven (ca. 2.400 in 2006), terwijl het aantal afkomstig uit China met ongeveer de helft is gestegen (van ca. 2.300 naar ca. 3.500).

Conclusie

In de afgelopen eeuw is het aantal Chinezen in Nederland gestaag gegroeid. Het gaat om een gevarieerde groep. Enerzijds gaat het om personen afkomstig uit China en Hong Kong, dat tegenwoordig tot de Volksrepubliek China behoort. In het jaar 2000 was er een piek in het aantal

asielzoekers uit China, maar dit is sindsdien drastisch terug gelopen. Volgens de officiële cijfers wonen er ruim 65.000 Chinezen in Nederland. Dit betreft alleen Chinezen van de eerste en tweede generatie, dat wil zeggen personen die zelf in China, Hong Kong of Taiwan geboren zijn en hun in Nederland geboren kinderen; volgende generaties zijn hier niet in meegeteld.

Daarnaast zijn er "etnisch Chinezen" uit voormalige koloniën en andere delen van Azië. Hiervan bestaat alleen maar een schatting van tien jaar geleden en die bedroeg toen circa 25.000. Bij elkaar opgeteld zou het dan gaan om zo'n 90.000 personen. Daar zijn illegale Chinezen niet in verdisconteerd. Van deze groep bestaan geen betrouwbare schattingen, maar hun aantal zal zeker in de duizenden lopen.

De leeftijdsopbouw van (legale) Chinezen in Nederland is atypisch, met een duidelijke piek bij twintigers. Er zijn iets meer Chinese vrouwen dan mannen in Nederland. Chinezen wonen verspreid over het hele land. Na Rotterdam treffen we de grootste concentratie aan in Amsterdam: hier woont zo'n 10% van alle (legale) Chinezen in Nederland.

4

Observaties, gesprekken en dossiers

In de late avond van vrijdag 2 juni 2006 wandelen we met Wang, een van onze Chinese sleutelpersonen, door de binnenstad van Amsterdam. Daar lopen we een Chinees stel tegen het lijf. Chen stelt voor dat we naar hun woning gaan – en hij heeft zoveel aanzien dat het stel hier moeilijk nee tegen kan zeggen. De vrouw (Yun) wil eerst wat te eten halen, de man (Lee) gaat ons voor de trap op naar wat vermoedelijk de vierde verdieping is. Helemaal zeker zijn we niet, want op weg naar boven is niet helemaal duidelijk hoeveel verdiepingen er precies zijn. De muren zijn zo beschilderd dat je niet overal goed kunt zien of er nou wel of niet een deur zit. In de woonruimte is het donker en we kijken bij binnenkomst meteen tegen een bed aan, dat half bedekt is met allerlei doeken die half van een plank afvallen. Daaronder ligt iemand te slapen. Rechts is een open keuken en een grote eettafel met een bank en stoelen. Rechts in de hoek is de 'kamer' van A Dong en Anna. De wanden en deur zijn van dunne houtplaten. Veel privacy is er niet. Aan de deur hangt slechts een klein slotje en de wandjes reiken nog niet eens tot het plafond. Je kunt elke scheet en boer van je burens horen en ruiken. Kamer is dan ook niet het juiste woord, het is meer een hok. Dat van Yun en Lee is ongeveer vijf vierkante meter. Er staat een twijfelaar (een anderhalf persoonsbed), aan de wandjes zitten overal spijkers waar kleding aan hangt. Naast het bed staat aan de ene kant een plastic kledingkast, aan de andere kant is het raam. Er staat een klein vierkant Ikea tafeltje en drie omgekeerde emmers met een doekje eroverheen fungeren als krukje.

Linksaf is een gangetje en daar zijn nog zo'n zes deurtjes naar evenveel hokken waar allemaal Chinezen wonen. Bij elkaar wonen er dus minstens tien Chinezen op een kleine etage. Doordat er meerdere bewoners achter elkaar van hun werk komen, worden anderen, die al lagen te slapen, wakker en wordt het steeds drukker in huis.

Opeens komt er een vrouw binnen. Wang kent haar en kan haar blijkbaar niet uitstaan. Hij heeft wel eens eerder ruzie met haar gehad. Zij blijkt de huur te innen van de mensen die hier wonen. En ze wil dat iedereen een beetje stil is, Wang is eigenlijk in staat om haar uit te schelden, maar Lee en Yun willen geen moeilijkheden.

Wang, Yun en Lee zijn niet hun echte namen. Om herkenbaarheid te voorkomen en hun anonimiteit te garanderen, hebben we de Chinezen in dit boek een schuilnaam gegeven. Althans degenen die we regelmatig aan het woord laten. Allemaal hebben ze (daarnaast) een code gekregen (R001, R002, etc). Zo is Wang R026, Yun R009 en Lee R002.

De situatie die we zojuist beschreven is een typisch voorbeeld van hoe etnografisch onderzoek in de praktijk gaat. Etnografie is bij uitstek een kwalitatieve methode. De insteek is om de te onderzoeken groep zoveel mogelijk van binnenuit, als het ware door de bril van de doelgroep zelf, te beschrijven en te begrijpen. Dat is overigens niet hetzelfde als je er volledig mee identificeren. De taak van onderzoekers reikt verder; zij moeten ook afstand kunnen nemen en wat zij zien en horen analyseren en duiden. De rol van de etnograaf wordt daarom ook wel die van "professional stranger" genoemd (Agar, 1980); van de nieuwsgierige buitenstaander die authentiek nieuwsgierig is naar het denken en doen van groepen mensen en die dingen opvallen die deze mensen zelf vanzelfsprekend (zijn gaan) vinden. Als iemand van buiten is de etnograaf een vreemde voor de doelgroep; als professional is de uitdaging om door de bril van de doelgroep hun leefwereld te begrijpen, maar tevens om zich er niet mee te vereenzelvigen.

In etnografisch onderzoek wordt meestal een combinatie van technieken gebruikt. Daartoe behoren, naast het bestuderen van relevante documenten, het observeren van en optrekken met de doelgroep (participerend observeren), maar ook het voeren van informele gesprekken en het houden van uitvoerige interviews. In dit hoofdstuk verantwoorden we hoe we dit in ons geval hebben aangepakt.

Toegang krijgen

Een van de eerste problemen bij het type onderzoek dat we hebben gedaan, is: hoe krijg je toegang tot de informatie die je wilt verzamelen. Noaks en Wincup (2004) maken hierbij een onderscheid tussen fysieke en sociale toegang. We begonnen dit hoofdstuk met een typisch voorbeeld van het eerste. Zonder Wang waren we niet zo gemakkelijk de woonruimte van Yun en Lee binnengekomen. Wang was degene die letterlijk de deur voor ons opende. Maar hier was wel het een en ander aan vooraf gegaan. Wang hadden we eerder leren kennen en we hadden zijn vertrou-

wen kunnen winnen. Hij vertelde ons veel over zichzelf en over andere Chinezen. Hij ontpopte zich als een vertrouwenspersoon die ons ook sociale toegang gaf tot andere mensen. Zodoende kwamen we niet alleen bij Yun en Lee in huis, maar dankzij Wang waren ze ook bereid om over hun leven te vertellen. Fysieke toegang is geen garantie voor sociale toegang. Verderop in dit hoofdstuk geven we het voorbeeld van een sportschool, waar we wel binnenkwamen, maar vervolgens met argusogen werden bekeken.

Bij fysieke toegang gaat het er niet alleen om bij iemand binnen te mogen komen, het kan ook betrekking hebben op het krijgen van toestemming om documenten in te zien. In ons geval speelde dat bijvoorbeeld bij het verkrijgen van inzage in politiedossiers. Je kunt niet zomaar als onderzoeker een politiebureau binnenlopen en met beroep op wetenschappelijke onafhankelijkheid in dossiers gaan snuffelen. Eerst moet er toestemming komen van bovenaf – de fysieke toegang. Maar dan moeten in de praktijk andere politiemensen wel mee willen werken – de sociale toegang.

Experts en sleutelpersonen

Voor het veldwerk was het belangrijk om eerst meer te weten te komen over Chinezen in Nederland. Naast het bestuderen van de literatuur (zie vorige hoofdstukken) spraken we met allerlei mensen die zelf deel uitmaken van de Chinese gemeenschap – een begrip dat overigens niet echt de lading dekt, want er is de nodige diversiteit – of er beroepsmatig veel van weten. We spraken met mensen die werkzaam zijn bij politie, gezondheidsdiensten, hulpverleningsorganisaties, crisisopvang, gemeente, advocatuur, sociale raadslieden, maar ook mensen die actief zijn in de diverse Chinese culturele verenigingen en op Chinese scholen. In totaal voerden we (meestal meerdere) gesprekken met **72** experts, degenen waar we alleen kort mee spraken en/of ons doorverwezen naar anderen die beter geïnformeerd waren niet meegerekend. Van deze experts ontpopten zich er **14** tot sleutelpersonen: mensen die ons toegang wisten te verschaffen tot (andere leden van) onze doelgroep.

Om herkenbaarheid te voorkomen en hun anonimiteit te garanderen, hebben we ook de experts een pseudoniem gegeven. Althans degenen die we regelmatig aan het woord laten. Allemaal hebben ze (daarnaast) een code gekregen (E001, E002, etc). Waar nodig en zinvol zullen we tevens aangeven vanuit welke rol zij vertellen.

Netwerken en sneeuwballen

Sleutelpersonen bewerkstelligden soms ook dat we in contact kwamen met illegale Chinezen. Mede dankzij hen konden we sociale netwerken opbouwen en verder uitbouwen. Geheel conform de verwachting was dat een moeilijke en tijdrovende klus. Stapsgewijs moesten eerst personen gevonden worden die ons te woord wilden staan, vervolgens moesten we bepalen of zij ook daadwerkelijk voor ons onderzoek relevante informatie konden verschaffen en ten slotte was het zaak deze informatie op hun betrouwbaarheid en validiteit te toetsen.

Voor het opzetten van zulke netwerken bewandelden we verschillende wegen. Om te beginnen maakten we gebruik van onze eigen, reeds eerder opgebouwde contacten. Die bestonden deels uit experts en daarnaast uit (andere) legale en illegale Chinezen. Via deze personen trachtten we in contact te komen met nieuwe mensen uit onze doelgroep. Naast deze meer indirecte manier, pasten we meer directe methoden toe. Enerzijds gebeurde dit meer omsluitend, bijvoorbeeld door regelmatig en aanvanke-lijk vaak onopvallend in een bepaalde setting te vertoeven, en gaandeweg meer ter zake te komen. Anderzijds door kortdaat een locatie binnen te lopen en rechtstreeks op onbekende mensen af te stappen en hen vragen te stellen. Deze laatste strategie hebben we de 'brutale methode' gedoopt. Overal waar het lukte om illegale Chinezen te spreken te krijgen, hebben we geprobeerd om via de zogeheten sneeuwbalmethode met weer andere illegale Chinezen in contact te komen.

Bestaande netwerken

De meest gemakkelijke eerste ingang was om via reeds bestaande sociale netwerken informatie en nieuwe contacten te krijgen. Daarbij ging het om warm gehouden contacten uit eerder onderzoek (Knotter, 2003) en familieleden, vrienden en kennissen. Ook klopten we aan bij experts die we al eerder hadden gezien en gesproken.

Nieuwe experts en sleutelpersonen

Via deze bestaande contacten en door zelf gericht te zoeken, boorden we contacten aan met andere experts en sleutelpersonen. Zo kregen we niet alleen een steeds beter beeld van onze doelgroep, maar lukte het soms ook om personen uit de uiteindelijke doelgroep te spreken. Dat werkte vooral als we door de verwijzers persoonlijk werden geïntroduceerd. Of in elk geval hun naam mochten noemen. Dat schept eerder vertrouwen. Een voordeel van deze strategie is bovendien dat op basis van wat de "verwij-

zer" weet en vertelt vooraf een inschatting gemaakt kan worden van hoe relevant zo'n nieuwe persoon kan zijn voor het onderzoek.

Veldwerk: de directe methode

Als derde methode probeerden we via veldwerk in contact te komen met illegale Chinezen. Een voorbeeld hiervan zijn vechtsportscholen. Uit verschillende hoeken hoorden we dat deelnemers van bepaalde scholen worden ingezet als bodyguards bij dubieuze zaken (zoals meelopen met personen die veel contant geld met gokken hebben gewonnen, om te voorkomen dat ze geript worden), of dat ze meegaan naar zakelijke gesprekken waarbij hun aanwezigheid als drukmiddel of intimidatie fungeert.

Door zelf een tijdlang bij een Chinese vechtsportschool te trainen, heeft een van de onderzoekers een vertrouwensband gekregen met zijn leraar (de sifu) en de overige leerlingen, die weer voor verdere introducties konden zorgen. In gezamenlijkheid is geprobeerd om ingangen te krijgen bij andere scholen, om zo de contacten verder uit te breiden. Bij sommige van die scholen was dat geen probleem en werden we opgenomen en vertrouwd, bij andere was er argwaan en achterdocht. Hieronder volgt een voorbeeld van het laatste; we kregen redelijk gemakkelijk fysieke toegang, maar de sociale toegang verliep er minder soepel.

Samen met Junanto (E061) gaan we naar een vechtsportschool waar veel Chinezen trainen. We bellen aan en na enige tijd wordt de deur geopend. Zonder iets te zeggen kunnen we doorlopen. De deur wordt achter ons gesloten en we worden gedirigeerd naar een zaal waar zo'n tien Aziatisch ogende mannen aan het trainen zijn. Met vreemde blikken kijken ze onze kant op. De man die kennelijk de leiding heeft, vraagt wat we komen doen. Junanto voert het woord en zegt dat we komen trainen. Hij vertelt wie hij allemaal kent (legt zijn netwerk uit), waarbij hij duidelijk maakt dat hij de baas van deze school persoonlijk kent en dat hij dus een 'oom' van hen is, hetgeen hem een hoge status geeft waardoor zij hem als meerdere moeten beschouwen. Ik word bewust niet als leerling van Junanto geïntroduceerd, omdat ik daardoor een lagere status zou krijgen. Ik krijg nu de status van trainingspartner van een 'oom'. Een relatief neutrale status, waardoor ik in een later stadium makkelijker contact zou kunnen leggen. Nadat onze rollen duidelijk zijn, wordt onze aanwezigheid geaccepteerd en mogen we gaan trainen.

Toch gaat het trainen niet echt ontspannen, er blijft een gespannen, zelfs wat agressieve sfeer hangen. Dit gevoel wordt versterkt door het onderling communiceren in een Chinese taal die ik niet kon verstaan. Junanto verstaat het wel en hij vangt op dat onze aanwezigheid weliswaar wordt geduld, maar dat ze absoluut niet blij met onze aanwezigheid zijn: "Wat

moeten die gweilo's (blanken) hier!" Ze vertrouwen ons absoluut niet. Toch is de sfeer aan het einde van de training wat beter en mogen we hier terugkomen om te trainen. (veldwerknootitie 5 maart 2006)

Veldwerk: de 'brutale methode'

Het winnen van vertrouwen via de 'brutale methode' was een stuk moeilijker. We moesten onbekende mensen aanspreken om informatie te vragen. De ervaring leerde al snel dat lang niet iedereen bereid was om ons informatie te verschaffen. We kregen opmerkingen als: Waarom stel je al die vragen? Ben je soms van de politie? Waarom zou ik mee werken aan een onderzoek? Sommige afzeggingen waren heel direct, anderen waren veel subtieler: "Daar weet ik niets van af, je kunt beter iemand anders vragen". Het veldwerk ging met de nodige ups and downs gepaard, maar we bleven volhouden en met de nodige tact en overtuigingskracht lukte het om de eerste nieuwe ingangen te creëren. We begonnen bij een nieuw contact vaak met losse informele gesprekken. Ook als dit uiteindelijk niet uitmondde in een uitgebreid interview, kregen we bij herhaalde informele gesprekken toch de nodige informatie boven water. Langzamerhand groeide het vertrouwen en na verloop van tijd konden we ook meer heikelere onderwerpen ter sprake brengen.

Veldwerk in Amsterdam

We begonnen het veldwerk in Amsterdam en probeerden eerst om via Chinese ondernemers contact te krijgen. We struinden talrijke Chinese zaken en ondernemers af. Aanvankelijk vroegen we of de aangesproken mensen mee wilden werken aan een onderzoek. Weldra ontdekten we dat we die term beter niet konden gebruiken, net als het begrip 'interview', en besloten we om de start anders aan te pakken. In een informeel kennismakingsgesprek stelden we ons voor als medewerkers van de universiteit die een verhaal wilden schrijven over Chinezen. Door regelmatig terug te komen werden we herkend, werd de sfeer meer ontspannen en groeide dan toch vaak het vertrouwen.

Informele gesprekken en diepte-interviews

Gaandeweg kwamen we erachter dat verschillende informele gesprekken met dezelfde een persoon bij elkaar misschien nog wel meer informatie opleverden, dan het aanvankelijk gewenste diepte-interview. Was het

contact eenmaal gelegd, dan verliepen de herhalingsbezoeken makkelijker en leverden die soms ook nieuwe gesprekpartners op.

Een deel van de respondenten was bereid om, naast de informele gesprekken, mee te werken aan een diepte-interview. De locatie konden ze zelf bepalen. Soms was dat bij hen thuis, andere keren op hun werkplek of in een nabij gelegen horecagelegenheid. Tijdens zulke interviews konden we ook moeilijk bespreekbare onderwerpen te berde te brengen en directer doorvragen bij onduidelijkheden. Ook konden we dan vaak ter plekke aantekeningen maken, iets wat bij informele gesprekken veel moeilijker is. Lukte dat niet, dan noteerden we meteen na het gesprek de kernpunten, om die vervolgens zo snel mogelijk uit te werken.¹

De beauty sector

Opvallend was de medewerking in wat we de 'beauty sector' (kapsalons, massagesalons e.d.) noemen. Een deel van deze sector is, meer of minder direct, gelieerd aan betaalde seks. Gezien onze eerdere ervaringen in onderzoek binnen de Aziatische massagewereld (Knotter, 2003) en naar verborgen prostitutie (Korf e.a., 2005), gecombineerd met berichten in de media waarin massagesalons gelijk worden gesteld met versluierde prostitutie, verwachtten we moeilijk toegang te zullen krijgen. Het tegendeel bleek waar. In meerdere massagesalons, kapsalons en andere beautycenters konden we ruimschoots vragen stellen en kon de gewenste sneeuwbal gaan rollen. Indien we de eigenaar of eigenaresse hadden overtuigd en het vertrouwen hadden gewonnen, leverde dat veelal nieuwe contacten op met vrouwelijke en mannelijke werknemers, en soms ook klanten. Ongetwijfeld speelde hier mee dat het in deze sector vaak niet zo moeilijk was om 'rond te hangen'. Zo is een Chinese kapsalon ook een ontmoetingsplek, waar je rustig kunt gaan zitten en luisteren naar wat er allemaal met elkaar besproken wordt. Laat je er zelf je haar ook nog eens knippen, dan is het ijs snel gebroken. Bovendien vinden Chinese werkers in deze sector het prettig als iemand langskomt voor een praatje, want veel zaken zijn elke dag lang open en vaak zijn er weinig of geen klanten.

Horeca

De Chinese horeca sector in Amsterdam leverde meer strubbelingen op. Onze handicap was dat we tijdens openingstijden in het restaurant contact moesten proberen te maken, terwijl de (potentiële) respondenten op dat

---

¹ We zagen er vanaf om de gesprekken met de recorder op te nemen, omdat dit op nog meer verzet kon rekenen en het animo om mee te werken negatief zou beïnvloeden.

moment druk aan het werk zijn en niet kunnen, mogen of willen praten. Anders dan in de beauty sector heeft het personeel hier nauwelijks 'lege uren', in elk geval in de keuken is er altijd werk te doen.

Sneeuwbalmethode

Het veldwerk kreeg in Amsterdam een extra impuls omdat meerdere respondenten aanboden om ons te helpen met het onderzoek. Zij zorgden voor nieuwe contacten, regelden introducties met illegaal in Nederland verblijvende Chinezen en maakten ons deelgenoot van hun leven. We kwamen op hun werkplekken, op locaties waar ze rondhangen en elkaar ontmoeten, en in hun woonvertrekken.

Veldwerk in Utrecht

Het netwerk in Amsterdam groeide gestaag, maar om herleidbaarheid naar individuen en locaties te voorkomen, besloten we het onderzoeksgebied te verbreden. Gezien onze contacten en ingangen kozen we voor de stad Utrecht. De start werd gemaakt door sleutelpersonen en professionals te zoeken en van die kennis, expertise en reeds bestaande netwerken gebruik te maken. Daarnaast probeerden we ook hier om via de 'brutale methode' ingang te krijgen. De focus in Utrecht lag op de horeca. Daarnaast probeerden we via andere Chinese ondernemers, kerkelijke instanties, winkeltjes e.d. ingang te krijgen.

Het veldwerk in de horeca wilde niet erg vlotten. Dat kwam, zo hoorden we in de loop der tijd van verschillende Chinese ondernemers, omdat ze de laatste maanden met grote regelmaat waren bezocht door op illegaal personeel controlerende instanties. Dit verklaarde de afwijzende houding van de ondernemers en hun personeel tegenover iedereen die vreemde vragen kwam stellen! Degenen waarmee uiteindelijk wel een goed contact is opgebouwd, waren vooral eigenaars van kleinere zaakjes en daar troffen we geen illegaal personeel (meer?) aan.

In Utrecht werden we nog voor een ander 'probleem' gesteld. Toen de onderzoekster zich had voorgesteld aan de Chinese mevrouw in het restaurant en had gevraagd of zij ons wilde helpen in ons onderzoek, had de vrouw niet-begrijpend gekeken. De onderzoekster vroeg daarop uit welke streek in China de vrouw afkomstig was, in de hoop dat zij elkaar misschien in een Chinees dialect beter zouden kunnen verstaan. De vrouw antwoordde: "Peking". Daarop riep zij naar haar zoon dat hij naar bene-

den moest komen, in een Chinees dialect dat verwant is aan dat wat in het ouderlijke huis van de onderzoekster wordt gesproken. Toen de vrouw werd duidelijk gemaakt dat de familie van de onderzoekster uit hetzelfde gebied in China afkomstig is, sloeg haar houding volledig om. Waar ze eerst afstandelijk en enigszins wantrouwend was, was ze ineens warm en behulpzaam. De onderzoekster werd begroet en behandeld als een streekgenote.

Aantallen en kenmerken respondenten

Naast korte informele gesprekken met zo'n tweehonderd Chinezen voerden we uitvoeriger gesprekken met **57** Chinezen (inclusief een enkel koppel), waarvan het merendeel (nog steeds) illegaal in Nederland verbleef. Zij varieerden in leeftijd van 16 tot en met 70 jaar. De meesten waren twintigers, dertigers of veertigers. Rond de 40% bestond uit vrouwen. Sommige respondenten verbleven slechts enkele maanden in Nederland, maar een gepensioneerde man woonde hier al ruim 40 jaar en was inmiddels genaturaliseerd. Ongeveer de helft was maximaal vijf jaar in Nederland, de rest langer.

Taal en cultuur

Dat taal een belangrijke rol zou spelen was geen verrassing. We waren er op voorbereid en hadden ervoor gezorgd dat we ook "native speakers" in ons team hadden. We wisten vooraf dat er niet één gemeenschappelijke Chinese taal is, maar toch was het soms behoorlijk lastig om taalbarrières te overbruggen. Chinezen in Nederland, zo ontdekten we aan den lijve, spreken onderling ook allerlei dialecten en hun Kantonees of Mandarijn is niet de taal waarin zij altijd even vloeiend communiceren. Kantonees is een veelgesproken dialect, vooral in overzeese Chinese gemeenschappen. Veel Chinezen spreken dit ook naast hun eigen dialect. Mandarijn is het 'algemeen beschaafd Chinees'.

Het was evenmin onverwacht dat we te maken kregen met grote cultuurverschillen. We wisten dat al uit de literatuur (zie hoofdstuk 2) en twee van de onderzoekers waren er zelf mee opgegroeid. Toch was het soms op eieren lopen en altijd moesten we scherp blijven om niemand voor het hoofd te stoten doordat we (hiërarchische) statusverhoudingen veronacht-

zaamden. Of gewoonweg langs elkaar heen pratten, bijvoorbeeld als het om familie ging en we even vergaten dat iedereen met dezelfde familienaam – in het Nederlands zouden we zeggen: achternaam – als familielid geldt. De statusverhoudingen waren ook belangrijk bij introducties en verwijzingen, want hierbij zijn we aangewezen op sociale netwerken. Het belangrijkste hierbij is het gezin of de ‘familie’, daarna de straat, de wijk of het dorp waar men vandaan komt, vervolgens de regio of provincie. Zo staat het in de boeken – en zo blijkt het ook in de praktijk te zijn, vooral bij de nieuwkomers en de oudere garde die zich vooral oriënteert op andere Chinezen (in Nederland). En telkens werden we eraan herinnerd hoe belangrijk guanxi is.

Politiedossiers

Om een completer beeld te krijgen van (illegale) Chinezen in Nederland hebben we politiedossiers geanalyseerd, met de focus op informatie over Chinese georganiseerde criminaliteit. We beperkten de analyse tot drie voor ons onderzoek relevante politiekorpsen, namelijk de nationale recherche, politieregio Amsterdam-Amstelland en de politieregio Utrecht.

We gingen niet verder terug dan 1 januari 2004. We kozen deze startdatum om zo de hoeveelheid gegevens behapbaar te houden en omdat Sou-dijn (2006) voor zijn proefschrift reeds een analyse had gemaakt van dossiers over Chinese georganiseerde misdaad, met name mensensmokkelorganisaties, in de voorgaande periode (zie hoofdstuk 1).

Via het college van procureurs generaal verkregen toestemming om politiegegevens voor het onderzoek te gebruiken. De analyse levert een beeld op van wat er bij de politie bekend is geworden. In de analyse is niet alleen gekeken naar informatie over daders/verdachten, maar ook naar wat aangevers, getuigen en slachtoffers aan de politie vertelden. De originele dossiers en mutaties bleven binnen de politiebureaus om niet het gevaar te lopen dat onbedoeld informatie bij derden zou belanden. In plaats hiervan maakten we aantekeningen, die we zo nodig later uitwerkten. Ook deze gegevens zijn geanonimiseerd om herleidbaarheid te voorkomen.

Voor Amsterdam hebben we gebruik gemaakt van gegevens uit het datasysteem X-pol tot en met 12 september 2006. Voor Utrecht betekende dat een ander datasysteem (BPS) en konden we gegevens tot 1 december 2006 in de analyse betrekken. De periodes zijn dus niet helemaal precies

hetzelfde, maar ze liggen wel dicht bij elkaar en dekken voor beide regio's bijna drie jaar.

Binnen de politiebestedingen van Amsterdam-Amstelland en Utrecht beperkten we ons tot informatie die betrekking had op Chinese (georganiseerde) criminaliteit. Aangezien de Nederlandse politie etniciteit niet registreert en al helemaal geen databank (meer) heeft waarin alle bij de politie bekende Chinese georganiseerde criminaliteit is opgeslagen, moesten we een praktisch haalbare oplossing bedenken.

De eerste schifting geschiedde op basis van de etnische groep: we waren alleen geïnteresseerd in informatie over Chinezen. We begonnen met een selectie van alle opgeslagen mutaties/incidentregistraties door te filteren op het kenmerk: nationaliteit Chinees. Uiteraard levert dit een ruime onderschatting op, want etnisch Chinezen die niet de Chinese nationaliteit hebben, blijven hierdoor buiten beschouwing (zie ook hoofdstuk 3). Maar op deze manier kregen we wel de bij de politie bekende gegevens te pakken over illegale Chinezen. Bij de tweede schifting filterden we op relevante incidenten om zodoende zaken te traceren die betrekking hadden op Chinese georganiseerde criminaliteit. Daarbij lieten we relatief lichte, commune delicten zoals aanrijdingen met alleen blikshade ("aanrijding materieel") en winkeldiefstal buiten beschouwing. In hoofdstuk 12 schetsen we een beeld van de commune criminaliteit, zoals die uit de registratiesystemen van beide politiekorpsen naar voren komt. Daarentegen trokken bepaalde coderingen juist wel onze aandacht, zoals afpersing, bedreiging, mishandeling, (poging tot) moord en doodslag, overval, vuurwapens, verkrachting, mensenhandel, mensensmokkel, vrouwenhandel, drugs, fraude, etc. In geval van twijfel trokken we de mutaties handmatig na. Zo stuitte we – in het geval van Utrecht – op enkele wat merkwaardige mutaties, namelijk met het kenmerk "gez.h welz. dieren" (gezondheid en welzijn dieren). We konden ons weliswaar niet goed voorstellen dat we hier relevante informatie over georganiseerde misdaad zouden vinden. Maar omdat we dit kenmerk drie keer tegenkwamen, werden we toch nieuwsgierig. Bleek dat het hier ging om illegale Chinezen.

Bij een deel van de geselecteerde mutaties bleek dat er een rechercheonderzoek was opgestart en er dus een dossier zou moeten zijn. Ook die dossiers werden zoveel mogelijk bestudeerd. Kon dit niet, dan interviewden we vaak de betrokken rechercheur(s) over de zaak. De regiopolitie Amsterdam Amstelland completeerde het geheel door informatie afkomstig van de criminele inlichtingen eenheid (CIE) in grote lijnen door te geven. Bij elkaar leverde deze selectie dossiers van 13 rechercheonderzoek-

ken in de politieregio's Amsterdam-Amstelland en Utrecht uit de jaren 2005 en 2006 op.

De nationale recherche² heeft sinds het fatale Dovertransport (18 juni 2000), waarbij 58 illegale Chinezen om het leven kwamen, diverse rechercheonderzoeken verricht naar Chinese dadergroepen. We bestudeerden alleen voor ons onderzoek relevante dossiers en interviewden zonodig politiemedewerkers om ook die informatie te krijgen die niet in de dossiers stond. De dossiers varieerden van het Opaalonderzoek tot en met het meest recent afgesloten Raptusonderzoek. De onderzochte periode is langer dan bij de gegevens uit X-Pol (Amsterdam-Amstelland) en BPS (Utrecht) en loopt van 1998 tot en met 2006. Bij elkaar leverde dit dossiers over 18 rechercheonderzoeken op. Hiervan hadden er zeven te maken met het Opaalonderzoek en acht met het Raptusonderzoek.

Samen met de 13 dossiers van de beide regiokorpsen beschikken we dus over **31** dossiers over Chinese georganiseerde misdaad. In hoofdstuk 13 gaan we hier uitgebreider op in.

Betrouwbaarheid en validiteit

Betrouwbaarheid en validiteit zijn kernbegrippen als het gaat om de kwaliteit van onderzoeksgegevens. Bijleveld (2006) schrijft hierover: "Bij validiteit gaat het (...) om de vraag of ik gemeten heb wat ik beoogde te meten. Bij betrouwbaarheid gaat het (...) om de vraag of ik dat ook nauwkeurig heb gemeten." (p. 39) Een gebruikelijke manier om betrouwbaarheid te toetsen is de test-hertest methode; wanneer mensen beide keren hetzelfde antwoord geven, geldt dat als betrouwbaar. Dat is echter nog geen garantie voor een valide antwoord, want als iemand herhaaldelijk dezelfde leugen vertelt, blijft de waarheid onder tafel. In kwantitatief onderzoek wordt de problemen van betrouwbaarheid en validiteit vooral aangepakt door veel aandacht te besteden aan het meetinstrument en door statistische controle. In kwalitatief onderzoek, en dat is de aanpak die wij hebben gevolgd, wordt de oplossing vooral gezocht in triangulatie bij de gegevensverzameling, in combinatie met een systematische en kritische analyse van het onderzoeksmateriaal (Kirk & Miller, 1986). Triangulatie kent vier varianten, te weten data-, onderzoekers-, methodische en theoretische triangulatie (Noaks & Wincup, 2004). Bij datatriangulatie worden verschillende soorten gegevens over hetzelfde topic verzameld, waarbij

---

² Hieronder valt ook het voormalige kernteam Noord- en Oost-Nederland.

dezelfde methode of meerdere methoden kunnen worden gehanteerd. In ons onderzoek hebben we bijvoorbeeld over de rol van Chinezen bij georganiseerde misdaad zowel interviews met Chinezen en (andere) experts gehouden, als politiedossiers bestudeerd. Bij onderzoekerstriangulatie gaat het erom dat de informatie niet door steeds dezelfde onderzoeker wordt verzameld, zodat de gegevens minder afhankelijk van één persoon. In ons geval was sprake van een onderzoeksteam; vaak werd een interview met twee onderzoekers gehouden en altijd werden de bevindingen met collega's kritisch besproken. Methodische triangulatie betekent dat de gegevens met meer dan een methode worden verzameld. Dit lijkt sterk op datatriangulatie, maar is toch niet hetzelfde. Bij datatriangulatie is de combinatie van methoden namelijk geen voorwaarde. Je kunt bijvoorbeeld in een interview op verschillende manieren vragen over hetzelfde thema stellen, of interviews combineren met observaties. In het geval van theoretische triangulatie worden de data vanuit verschillende perspectieven en hypothesen bekeken. Een typisch voorbeeld hiervan in ons eigen onderzoek is dat we ons bij het bestuderen van politiedossiers steeds de vraag hebben gesteld of hier sprake was van een constructie ten behoeve van strafrechtelijke vervolging in plaats van een authentieke weergave van de feitelijkheden. Tegen die achtergrond hebben we de analyse van politiedossiers ook gelegd naast wat de betrokken rechercheurs in interviews over de zaak vertelden. Een ander voorbeeld heeft te maken met wat Chinese respondenten ons meldden over uitbuiting. We legden de verhalen van gesmokkelden naast die van smokkelaars, en die van experts, zoals hulpverleners, naast die van direct betrokkenen.

Gevoelige thema's, roddelen en waarheid

Bij gevoelige thema's laten mensen niet meteen het achterste van hun tong zien. Daar is op zich niets specifiek Chinees aan. Maar naarmate het vertrouwen groeit, worden mensen openhartiger – en zo ging het ook in ons onderzoek. Door elkaar regelmatig te zien en de draad op te pakken uit voorgaande gesprekken, kwamen we steeds meer te weten en konden eerdere onduidelijkheden opgehelderd worden. Tegelijkertijd moesten we oppassen voor roddel en achterklap. Verhalen over andere Chinezen komen soms dichterbij de waarheid dan hetgeen betrokkenen over zichzelf vertellen, maar zulke verhalen kunnen ook op drijfzand berusten. De kunst is dus om kaf van koren te onderscheiden en door stapsgewijs schif-

ten de waarheid zo goed mogelijk boven tafel te krijgen. Maar waarheid is niet zomaar objectief vast te stellen. De betrokken zelf kunnen hier andere opvattingen over hebben dan onderzoekers.

We kregen van respondenten hele verhalen te horen over andere Chinezen. Daarnaast was het opvallend dat er vrij gemakkelijk gesproken werd over aspecten die in het verleden hebben plaatsgevonden en die nu niet meer van invloed zijn op het leven van de respondent, maar dat gebeurtenissen die nu nog bepalend zijn veel moeilijker liggen. Zo werd veelvuldig verteld over vroegere werklocaties en voormalige werkgevers, maar over het huidige werk was men doorgaans minder openhartig.

We dachten aanvankelijk dat criminele activiteiten een moeilijk bespreekbaar onderwerp zouden zijn, maar dit bleek betrekkelijk te zijn. Over criminele activiteiten waar zij nog steeds bij betrokken zijn, werd heimelijk gesproken. Bij criminaliteit van anderen was de animo veel groter. En over eigen criminele activiteiten uit het verleden werd openhartig besproken! Illustratief hiervoor zijn de ontboezemingen over de smokkelreis en smokkelmethode. Onze respondenten vertellen uitvoerig over hun reis, wat ze hebben meegemaakt, hoe ze zijn gereisd, hoe de sfeer was etc. Ze beseffen dat de reis naar Nederland officieel niet mag, maar ze beschouwen de mensensmokkelaars over het algemeen niet als criminelen en in plaats daarvan eerder als helden. Dankzij hen zijn ze immers de mogelijkheid gegeven om in het 'land met de gouden bergen' terecht gekomen. Daar praat je toch niet slecht over?!

Dat je niet zonder meer kunt varen op de informatie die de politie of (andere) hulpverlenende instanties ten gehore komt, blijkt uit het volgende voorbeeld. Een respondent vertelde dat ze tegen de IND (Immigratie en Naturalisatie Dienst) en andere organisaties had gezegd dat haar familie overleden was en dat ze niet terug kon naar China. Aan ons vertelde ze echter dat ze wel degelijk familie in China had, maar dat ze dat niet tegen de IND vertelde, anders zou ze het land weer uit worden gestuurd. Dergelijke verhalen kregen we vaker te horen, bijvoorbeeld van een Chinese man in vreemdelingenbewaring: "Omdat jij Chinees bent en niet voor de politie of een andere instantie werkt, kan ik je eerlijk alles vertellen. Was dit niet zo dan had ik je wat anders verteld." Een soortgelijke ervaring hadden we met een restauranteigenaar. Bij Chinese professionals vangen we hetzelfde op. De algemene lijn is: Tegen Nederlanders moet je niet alles eerlijk vertellen, die snappen er toch niets van. Waarom zou je hen wijzer maken?!

Toch is hier voorzichtigheid geboden, want uitbuiting en verkrachting komen wel degelijk voor. Dat geldt ook voor een aantal van onze respondenten, maar voor lang niet allemaal. Vaak worden dergelijke verhalen verteld om extra zielig over te komen.

“Hulpverleners horen gruwelijke verhalen, sommige tot in details. Het lijkt op waarheid berust. Mijn ervaring is dat cliënten verhalen verzinnen. Erge verhalen zoals overleden ouders zijn vaak niet waar. Ze worden verteld om beter kans te maken in de asielprocedure. De slechte verhalen zijn wel degelijk mogelijk, maar niet altijd.” (E051, Chinese hulpverlener)

Sommige respondenten vertelden ons dat ze door hun smokkelorganisatie werden geïnstrueerd wat ze moesten zeggen als ze werden aangehouden.

“Een slangenkop had me verteld wat je bij aankomst (bij asielaanvraag) moet vertellen: ouders dood, verkracht, etc.” (R007, man, 25 jaar)

Het is dus niet altijd op eigen initiatief of uit eigen wil dat foutieve informatie wordt verstrekt. Soms doen ze dat op advies van anderen. Daarom is het belangrijk om in voorkomende gevallen zoveel mogelijk door te vragen bij onduidelijkheden of inconsistenties. Meerdere keren met elkaar spreken en verhalen die verteld zijn bij andere instanties met elkaar vergelijken, vergroot de betrouwbaarheid. In dit onderzoek hebben we dat zoveel mogelijk gedaan. Informatie die we kregen via sleutelpersonen en hulpverlenende instanties, vergeleken we met wat de respondenten ons zelf vertelden.

5

De komst naar Nederland

“Vanuit Beijing nam ik, samen met zes andere Chinezen, een vlucht naar Moskou. In Moskou heeft de gehele groep 40 dagen doorgebracht in een woning waarvan de eigenaren ook Chinezen waren.... Daarna gingen we met negen Chinezen op weg naar de Oekraïne. Er waren in totaal drie mannen, waarschijnlijk Russen, die de kleine bestelbusjes bestuurden. In de Oekraïne moesten we een stuk te voet afleggen. 's Avonds hebben we ongeveer vijf uur gelopen door de bergen. Aangekomen op de plaats van bestemming werden we door andere auto's opgewacht. We reden door Tsjechië en Slowakije. In Slowakije werden we ontdekt door de politie, ik weet niet hoe. Vervolgens werden we met de hele groep een maand vastgezet.” Aldus het verhaal van een jonge vrouw (R010), die het daarna toch lukte om in een andere Zuid-Europese lidstaat van de EU een verblijfsvergunning te krijgen. Inmiddels is ze 24 jaar en verblijft ze vier jaar in Nederland, waar ze werkt in de horeca.

Dit verhaal vormt geen uitzondering, althans niet in de zin dat veel Chinezen via allerlei omwegen uiteindelijk in Nederland terechtkomen. Maar lang niet allemaal weten ze een verblijfsvergunning te bemachtigen. In dit hoofdstuk schetsen we de belangrijkste routes waarlangs (illegale) Chinezen naar Nederland komen, hoe de reis wordt georganiseerd en door wie en in welke mate de (georganiseerde) misdaad hierbij een rol speelt. Maar voordat we dat doen gaan we eerst kort in op wat er aan de tocht naar Nederland vooraf ging. Uit welke delen van China komen zij en hoe was hun leefsituatie? En wat waren hun motieven om naar het buitenland te vertrekken? We beantwoorden deze vragen vooral vanuit het perspectief van Chinezen zelf. Later, met name in hoofdstuk 13 over de rol van de georganiseerde misdaad, nemen we een bredere insteek.

Herkomst en achtergrond

Onze respondenten komen uit verschillende delen van China. Twee provincies springen eruit: Zhejiang en Fujian. Ruim de helft van de respon-

denten komt hier vandaan. Op de derde plaats staat Dongbei, een gebied in het Noordoosten van China dat meerdere provincies omvat. Dit zijn ook de regio's waarvan in de literatuur wordt vermeld dat hier in de jaren tachtig en begin jaren negentig veel illegale Chinezen vandaan kwamen (zie hoofdstuk 2 en 3). Volgens Bovenkerk en Fijnaut (1996) betrof het toen vooral mannen, van boven de 25 jaar. Ook nu blijken bijna alle respondenten uit Fujian van het mannelijke geslacht te zijn. En ook nu zijn ze vaak boven de 25 jaar. Maar vrijwel allemaal vertoeven ze pas sinds de tweede helft van de jaren negentig of na de eeuwwisseling in Nederland. Bij de respondenten uit Zhejiang is er meer variatie, met ongeveer evenveel vrouwen als mannen. Sommigen zijn nog niet zo lang in Nederland, anderen wonen hier al decennialang. De meesten zijn twintigers of dertigers, maar er zitten ook een paar veertigers en een enkele bejaarde tussen. Bijna alle respondenten uit Dongbei zijn vrouwen van midden twintig tot rond de veertig jaar en geen van hen is langer dan vijf jaar in Nederland. Het zijn vooral deze vrouwen die we later zullen tegenkomen in de beautybranche (hoofdstuk 8). De andere respondenten komen uit regio's en steden verspreid over heel China (de provincies Jiangsu, Guangdong, Binnen Mongolië, Guangdong (Kanton), Hunan, Shanghai en Beijing), Maleisië, Nieuw Guinea of Suriname.

Niet allemaal zijn ze direct vanuit hun oorspronkelijke streek geëmigreerd. Sommigen waren eerst binnen China gemigreerd, bijvoorbeeld van het platteland naar de stad, van een provinciestad naar een grote stad of van de ene naar een andere provincie. Doorgaans verhuisden zij binnen China om hun leefsituatie te verbeteren, alvorens de stap buiten China te zetten. Typische voorbeelden van wat in hoofdstuk 3 "cumulative causation" genoemd werd.

Variatie is er ook in de werkzaamheden die de respondenten voor vertrek verrichten, maar over het algemeen hadden ze niet de bestbetaalde baantjes. Veelal betrof het laaggeschoolde en slecht betaalde arbeid, bijvoorbeeld aan de lopende band. Zo werkte een man van begin veertig in een meubelfabriek (R026), een andere man, van begin twintig in een kartonfabriek (R032). Anderen zaten achter de kassa van een supermarkt (R010), werkten in een magazijn (R021) of een garage (R029), waren kok (R037) of kapster (R030).

Voor al deze respondenten kunnen we relatieve deprivatie aanvoeren als grond voor vertrek naar het buitenland. Maar er zijn ook respondenten die voor hun vertrek een behoorlijke scholing hebben genoten en/of een goede financiële achtergrond hadden. Zo vertelt een 20-jarige vrouw

(R051) dat ze China verliet toen ze in het tweede jaar van de universiteit zat. Zij vormt ook een duidelijke illustratie van de *migration networks* theorie, meer in het bijzonder van gezinshereniging. Haar vader woonde al sinds eind jaren tachtig in Nederland, waar hij politiek asiel aanvroeg en na vijf jaar een legale status verkreeg. Haar ouders waren getrouwd toen de vader van het gezin vertrok. Later reisde moeder met de hulp van smokkelaars vader achterna. In Nederland zijn de broertjes van R051 geboren. Aanvankelijk verblijft zijzelf bij familieleden in China, maar na enige tijd wordt besloten dat ze haar familie achterna gaat. Omdat dit niet op een legale manier lukt, maakt ze gebruik van een smokkelorganisatie om van China naar Nederland te komen en hier met haar familie verenigd/herenigd te worden. R051 geeft aan dat ze het niet erg vond om China te verlaten. Naast het feit dat ze nu weer bij haar familie is, zijn haar persoonlijke vooruitzichten in Nederland ook veel beter.

“Ik vind het niet erg dat ik China moest verlaten. Er heerst daar grote werkloosheid en er waren voor mij weinig vooruitzichten op een goede baan.” (R051, vrouw, 20 jaar)

Motieven voor migratie

Uit de verhalen van de respondenten kunnen we afleiden dat relatieve deprivatie een belangrijke factor is om op zoek te gaan naar economische verbetering. Maar wat vertellen ze zelf als we hen vragen waarom zij uit China zijn vertrokken en naar het westen of, nog specifiek, Nederland zijn gekomen? Uit het voorbeeld dat we zojuist gaven blijkt dat meerdere redenen een rol kunnen spelen: naast hereniging met haar familie hoopte ze op economische vooruitgang. Deze combinatie van economische en sociale, maar soms ook andere, motieven horen we terug in de verhalen van andere respondenten. De overgrote meerderheid noemt financiële motieven (werk, geld verdienen), vaak tezamen met sociale redenen (hereniging met familie, vrienden, kennissen, dorpsgenoten etc.), als belangrijkste reden waarom ze uit China zijn vertrokken.

“Ik ben hierheen gekomen omdat bijna iedereen in mijn dorp wel iemand kende of in de familie had die naar het buitenland is gegaan om geld te verdienen. Dat wilde ik ook. Ik wil ongeveer RMB 230.000 (=23.000 euro) verdienen en dan terugkeren naar huis en daarvan een huis laten bouwen.” (R007, man, 25 jaar)

Financiële motieven geven vaak de doorslag om naar het buitenland, het rijke westen in het algemeen te gaan, maar de aanwezigheid van verwanten of bekenden in Nederland spelen een rol bij de specifieke keuze voor dit land.

“Ik ben nu zes jaar in Nederland. Ik ben hier naartoe gekomen om geld te verdienen... Ik heb hier familie. Dat was de reden om voor Nederland te kiezen.” (R022, man, 21 jaar)

Soudijn (2006) merkt op dat beide factoren elkaar versterken. Als je niemand kent in een ander land, dan is de drempel om te vertrekken veel hoger. Maar wanneer je familieleden hebt die reeds zijn geëmigreerd, dan ben je meer gemotiveerd om dat zelf ook te doen. Zeker als de emigrant regelmatig geld naar huis stuurt en daarmee zijn nieuw verworven rijkdom kan laten zien aan de achtergeblevenen. Dat zorgt voor trots en status bij de familie. Toch spelen economische motieven soms slechts op de achtergrond, of zelfs helemaal niet mee. Sommige respondenten vertellen dat zij uitsluitend om sociale motieven (gezinshereniging) naar Nederland zijn gekomen. Enkele anderen geven politieke of ideologische redenen voor hun vertrek uit China.

“Voor mijn komst zat ik in China in de journalistiek. In mijn werk kwam mijn politieke mening tot uiting. Dat stelde de Chinese overheid niet op prijs. Zodoende kwam ik naar Nederland.” (R031, vrouw, veertiger).

Ten slotte is er een man van begin veertig (R026) die China verliet omdat hij daar een strafblad heeft en voortvluchtig was. Hij wist met valse papieren te vertrekken.

Succesverhalen en harde werkelijkheid

Soudijn (2006) schreef het al over Chinezen, maar het geldt ook voor migranten uit andere landen: succesverhalen die emigranten vertellen bij terugkomst of tijdens de gesprekken die ze via de telefoon of via e-mail voeren met de achterblijvers zetten de laatste groep aan het denken en stimuleert hen om ook te willen vertrekken. Zo vertelt R010 dat ze al vanaf haar tiende jaar naar het buitenland, dat wil zeggen: het westen, wilde. Dit kwam door de Chinezen die niet meer in China woonden, maar er wel

op vakantie kwamen en dan veel meer geld hadden dan de lokale bevolking. Zij zagen er rijk en deftig uit en gedroegen zich rijk doordat ze naar lokale maatstaven veel geld uitgaven. Ook leer je op school dat Amerika en Nederland welvarende landen zijn, waar mensen het goed hebben. Angst om naar een vreemd en onbekend land af te reizen, heeft onze respondenten er niet van weerhouden om te gaan, mede omdat er vaak met een groep gereisd wordt of omdat anderen hen al voor zijn gegaan

“Mijn mening is dat als er zoveel andere mensen er naartoe gaan, waarom zou ik dat dan niet doen? Ik heb er van tevoren niet erg veel over nagedacht. Dat was maar gewoon zo. En dat deed je maar gewoon zo.” (R004, man, 32 jaar)

Toch lijkt de daadwerkelijke situatie bij de eindbestemming op generlei wijze op het beloofde land met de gouden bergen, zoals die in de succesverhalen wordt voorgespiegeld. Het is voor verreweg de meesten hard werken onder niet al te beste omstandigheden (zoals uit latere hoofdstukken ook zal blijken) voor een mager salaris. En (gelet op de toegenomen controle) zijn de vooruitzichten, zeker voor illegale Chinezen, meestal niet rooskleurig. Waarom worden de ‘echte verhalen’ dan niet verteld? Waarom voorkomt de harde werkelijkheid niet dat er toch steeds weer nieuwe gelukzoekers hun heil in het westen zoeken? Theoretisch valt dit goed te verklaren vanuit Festinger’s cognitieve consonantietheorie: informatie die niet past bij – dissonant is met – je overtuiging of gedrag, neem je niet serieus, wordt verdoezeld of zelfs ontkend. Zo blijken mensen in China je niet te willen geloven als je geen succesverhalen vertelt:

“Als ik vertel dat het erg zwaar is in het buitenland krijg ik tegengeworpen dat ik nu al geld heb verdiend, dus ik kan makkelijk praten. Het lijkt dan alsof ik dan niet zou willen dat er nog meer Chinezen komen om geld te verdienen. Dus de mensen geloven het gewoon niet of ze willen het niet geloven.” (R029, man, 26 jaar)

Het vertrek en de reis

Door de succesverhalen van anderen en de rijkdom die wordt getoond tijdens bezoeken in China, wagen velen een kans om hun financiële positie te verbeteren. Ze besluiten om naar het buitenland te gaan. In het ene

geval is het een zelfstandige beslissing, in het andere geval is het op advies dan wel onder druk van anderen.

“Toen ik 7 jaar had gewerkt zei mijn oom dat ik naar het buitenland moest. Om die kosten te betalen kon het huis van mijn overleden ouders verkocht worden. Het huis was nog van mijn opa geweest. Met dat geld kon alles in een keer betaald worden en zodoende had ik ook geen schulden. Eigenlijk denk ik nu dat mijn oom me toch een beetje heeft bedrogen. Als ik nu zou kunnen kiezen zou ik nooit naar Nederland zijn gekomen. Ik denk dat ik in China net zo goed een bestaan had kunnen opbouwen. Daar zou ik tenminste niet illegaal zijn.” (R027, man, 23 jaar)

Als de mogelijkheid bestaat, wordt er via familie en/of kennissen een reis georganiseerd. Bekenden die al in het buitenland wonen, worden in stelling gebracht om de reis te organiseren.

“Eigenlijk was mijn doel om naar Tsjechië te gaan, want daar had ik met vrienden ‘dingen’ te doen. Maar op een gegeven moment werd een vriend van mij opgepakt en opgesloten. Vervolgens ben ik naar Nederland gekomen. Dit was ook via vrienden geregeld.” (R001, man, 38 jaar)

Niet altijd beschikt de kersverse migrant over een eigen sociaal netwerk dat de reis mogelijk maakt. Veel respondenten hebben Nederland weten te bereiken met behulp van een mensensmokkelorganisatie, of, zoals ze het zelf vaak benoemen, met behulp van een ‘slangenkop’: de organisator of regelaar van de mensensmokkel. Hetgeen de slangenkop of organisatie regelde, varieerde van het regelen van de benodigde papieren en vergunningen tot aan de organisatie van de gehele smokkelreis.

“Via een slangenkop heb ik een zakenvisum geregeld en vloog ik naar Rusland. Van daaruit ging de reis door naar Tsjechië en Oostenrijk en vervolgens ben ik naar Nederland gekomen. De hele reis heeft ongeveer twintig tot dertig dagen geduurd, ik weet het niet meer precies.” (R040, man, 29 jaar)

“Mijn vader heeft een ‘reisagent’ geregeld die mij naar de plaats van bestemming moest brengen. Ik weet niet hoeveel mijn vader heeft moeten betalen, maar ik geloof wel dat het veel was.” (R047, vrouw, 20 jaar)

Sommige respondenten hadden familie of vrienden in de groep of organisatie zitten die hen smokkelden. Dit heeft meestal ook de voorkeur. Zij

vertellen dat ze beter werden behandeld dan de anderen en dat ze ook minder hoefden te betalen.

“Via een slangenkop werd ik naar Nederland gesmokkeld. Het was een bekende van me, daardoor was mijn reis relatief okay. De reis heeft in totaal vier maanden geduurd. Over het algemeen werd ik wel goed behandeld. Maar er was een keer dat we zes dagen achter elkaar geen eten kregen. Ik viel echt bijna flauw. Maar omdat ik vrienden was met de slangenkop had ik het meestal minder slecht dan sommige van mijn reisgenoten.” (R029, man, 26 jaar)

Hoewel de meeste respondenten waren aangewezen op mensensmokkelaars, zijn er ook die het helemaal zonder deden. Zij wisten via hun eigen familie of kennissenkring de benodigde papieren te verkrijgen of een reisroute te plannen.

“Mijn vader had een zakenreis visum geregeld. In China moet je 18 zijn om überhaupt een paspoort te kunnen krijgen, ik was op dat moment 16. Ik denk dat mijn vader hier veel geld voor heeft betaald, maar ik weet niet precies hoeveel.” (R032, man, 24 jaar)

Ten slotte heeft een enkeling zijn reis via een Duits reisbureau geboekt. Overigens was Nederland niet altijd de geplande eindbestemming. Sommige respondenten wilden nog verder, maar door omstandigheden lukte dit niet. Een Chinese man die inmiddels vier jaar in Nederland verblijft, vertelt hierover het volgende.

“Toen ik in Nederland aankwam en ik verder wilde reizen werd er net bij de haven van Rotterdam een grote groep illegale Chinezen opgepakt. Daardoor kon ik niet zo gemakkelijk meer verder reizen en ben ik sindsdien in Nederland gebleven. Mijn eigenlijke bestemming was Engeland.” (R007, man, 25 jaar)

Reisroute

Uit het voorgaande valt al af te leiden dat er, naast tamelijk directe reisroutes, ook lange omwegen zijn waarlangs Chinezen in Nederland terechtkomen. In het eerste geval reist men per vliegtuig naar een West-Europees land (Duitsland, Frankrijk, Spanje) om van daaruit naar Neder-

land verder te reizen, of zelfs rechtstreeks vanuit China naar Nederland. Deze snelle route is mogelijk indien je in bezit bent van de juiste papieren, origineel of vervalst.

“Ik ben 3 jaar geleden met een toeristenvisum via Frankfurt naar Nederland gekomen om mijn neef te bezoeken die in Amsterdam woont. Mijn neef woont al sinds de jaren '70 in Nederland, heeft de Nederlandse status en is hier getrouwd met een Chinese vrouw. Na de 30 dagen die ik hier volgens mijn visum had, zei de vrouw van mijn neef dat ik in Nederland moest blijven om een paar jaar geld te verdienen. Ik heb daar over nagedacht en besloot om inderdaad te blijven om werk te zoeken. De reis naar Nederland heeft me ongeveer 2.000 euro gekost.” (R048, man, begin veertig)

De meest gevolgde omslachtige manier om in Nederland te komen is de zogenaamde Moskouroute. Deze gaat van China naar Rusland (Moskou) om vervolgens via verschillende andere voormalige Oostbloklanden (Oekraïne, Tsjechië en/of Slowakije) in Oostenrijk of Duitsland aan te komen en van daaruit in Nederland te arriveren. Deze route duurt veel langer en er wordt van verschillende vervoersmethoden en -middelen gebruik gemaakt. Ruwweg bestaat deze route uit vier opeenvolgende fasen. Het eerste deel, van China naar Rusland, wordt met de trein of vliegtuig afgelegd. Het tweede deel, van Rusland naar de voormalige Oostbloklanden, gaat per trein, auto of vrachtauto. Het derde deel, de grens tussen het voormalige Oostblok en West-Europa, wordt veelal lopend afgelegd. Het laatste deel reist men weer in auto's of met de trein.

“Ik kom uit Fujian en ben van daaruit naar Beijing gevlogen. Daar heb ik een visum voor Noord-Korea gehad. Met het vliegtuig ging ik naar Noord-Korea en ben daar een paar dagen gebleven. Toen ging ik naar een plaats in Rusland, vanuit die plaats naar Moskou, daarna naar Oekraïne, toen naar Slowakije, toen naar Tsjechië en uiteindelijk naar Nederland. Gedurende de reis heb ik verschillende trajecten met een busje of taxi of te voet afgelegd. De omstandigheden waren niet gemakkelijk. Met 19 man werden we vaak in kleine ruimtes gestouwd. In de trein in Rusland werden we in een kruipruimte vervoerd, waar ook allerlei bedrading en buizen liepen. Op een gegeven moment werden we ontdekt en allemaal gearresteerd en opgesloten. Maar na een paar dagen werden we ook weer vrijgelaten. Ik kon ook nooit communiceren met de transporteur omdat dat altijd een buitenlander was.” (R001, man, 38 jaar)

Hoewel sommige respondenten al jaren geleden via deze routes naar Nederland zijn gekomen, zijn ze nog steeds actueel. Dat weten we niet alleen omdat ze ook zijn gevolgd door respondenten die vrij recent in Nederland uit China vertrokken. We krijgen het ook te horen van een van onze respondenten, een man van begin veertig die zich actief beweegt in de wereld van mensensmokkel. Tijdens het veldwerk ontdekken we dat hij bij andere respondenten bekend staat als een slangenkop. Hij noemt nog twee andere routes. De eerste noemt hij de Oekraïneroute, maar deze lijkt sterk op de eerdergenoemde Moskou-route en doorgaans loopt deze ook via Moskou. Vanuit de Oekraïne gaat het verder via Hongarije, Tsjechië en Duitsland. De tweede belangrijke actuele smokkelroute loopt via Thailand. Deze duurt ongeveer een maand.

Volgens de slangenkop is de reis via de Oekraïne anno 2006 erg slecht. De gebruikte *safehouses*, plekken waar de Chinezen tijdelijk en heimelijk worden ondergebracht, zijn erg klein en er zitten heel veel mensen te wachten op hun vervolgreis. De slechte situatie in de *safehouses* wordt door een andere respondent bevestigd.

“Ik heb in meerdere *safehouses* gezeten. Ik heb bijvoorbeeld in een appartement gezeten, waar ik met 70 andere mensen moest wachten. Er sliepen zelfs mensen in de badkuip. Als je naar de wc wilde, mocht je pas gaan als je het echt niet meer kon ophouden. Ook heb ik onderin een varkensstal geslapen en in een koeienstal. Het was vreselijk, maar dat hoorde erbij.”
(R007, man, 25 jaar)

Ook van andere respondenten horen we over mensonterende toestanden tijdens de smokkelreis. En wederom proeven we een zekere gelatenheid. Je bent in een land waar je niemand kent en waarvan je de taal niet spreekt. Wat kun je anders dan je neer te leggen bij wantoestanden?!

“In mijn groep werden twee Vietnamese meisjes verkracht door de slangenkoppen. Maar dat was onvermijdelijk. Daar kon je niets tegen doen.”
(R001, man, 38 jaar)

Rolverdeling

In navolging van Soudijn (2006) kunnen we meerdere functies binnen de mensensmokkel onderscheiden. Ten eerste is er de ‘organisator’ of ‘regeelaar’. Deze plant de reis en ziet erop toe dat zijn investering terugverdiend

wordt. Grofweg zijn er twee typen regelaars of, zoals onze respondenten ze noemen: slangenkoppen. De *Da Shetou* is de grote slangenkop en de *Xiao Shetou* de kleine. De grote slangenkoppen blijven vooral op de achtergrond, de kleine voeren de klusjes uit. Een tweede rol in het smokkelproces is die van de werver, de 'recruiter'. Deze persoon zoekt potentiële illegale migranten en brengt hen in contact met de smokkelaars. Dan is er de transporteur, die zorgt voor het transport van de migranten. Voor ieder deel van het traject is een andere transporteur verantwoordelijk. Verder zijn er de handhavers, de 'enforcers'. Zij zijn bijvoorbeeld aanwezig in een safehouse om hier alles onder controle te houden. Daarnaast zijn vervalzers, personen die geld innen, witwassers en ook wel corrupte ambtenaren betrokken bij het volbrengen van de smokkelreis. Lang niet alle respondenten die via slangenkoppen naar Nederland zijn gekomen hebben weet van al deze betrokkenen. Maar allemaal weten ze van slangenkoppen, handhavers, transporteurs en geldinners.

Een van onze respondenten vertelt dat hij tijdens zijn smokkelreis een soort van opwaartse carrière heeft gemaakt. Was hij aanvankelijk niet meer dan een Chinees die gesmokkeld moest worden, tijdens de reis klom hij op tot assistent van de handhavers.

"Op een gegeven moment heb ik aangeboden om te koken voor de mensen in het safehouse, in ruil voor beter eten en drinken. Ik mocht dan hetzelfde eten als de smokkelaars, anders kreeg je alleen maar water en aardappels met ingemaakte Chinese groenten. Ook moest ik opletten dat er niks gebeurde onderling." (R007, man, 25 jaar)

Omdat de reis door zoveel verschillende landen gaat, is het niet verrassend dat er ook niet-Chinezen bij de smokkel actief zijn, bijvoorbeeld een lokale gids bij het oversteken van een groene (bos) of blauwe (water) grens. Dat is overigens niets nieuws. Een eigenaar van een restaurant, die ruim twintig jaar geleden naar Nederland kwam en inmiddels de Nederlandse nationaliteit heeft, kwam via Moskou uiteindelijk in Bratislava.

"Daar aangekomen kwamen we weer terecht in een safehouse, waar we twee weken bleven. Nog altijd bestond de groep uit zeven personen. In het huis waren wel al vijf anderen aanwezig, allen Fujianezen. Ook de eigenaar was Chinees. Eerst waren we naar een safehouse gebracht. Toen waren we met vier personen. Dit was te weinig. Daardoor hebben wij ongeveer vijf dagen moeten wachten voordat de reis verder ging. We sliepen met z'n allen in een woonkamer. Vanuit de safehouse zijn we naar de grens met Duitsland gebracht, daar moesten we te voet een berg over

klimmen. Aan de andere kant stond vervoer te wachten. De chauffeur was een Vietnamees, dus wij konden niet met hem communiceren.” (R026, man, begin veertig)

Kosten

Afgaand op de verhalen van onze respondenten varieerde de totale prijs voor de reis van China naar Nederland tussen 2.000 en 16.000 euro. De laagste prijzen werden gerekend voor de rechtstreekse vlucht naar West-Europa. Comfortabel en snel. Het hoogste bedrag werd betaald voor de lange reis die zowel per vliegtuig, trein, vrachtauto en auto als lopend afgelegd moest worden. Dan was men soms maanden onderweg. De respondenten die zo naar Nederland zijn gekomen, vinden het vaak ook logisch dat je voor een dergelijke reis meer moet betalen. Voor de organisatie betekent deze reisroute veel regel. Meerdere mensen zijn hierbij betrokken, ook niet-Chinezen, en die moeten allemaal betaald worden. Het benodigde geld voor de reis werd verkregen door een woning of andere waardevolle spullen te verkopen, geld te lenen bij familie, vrienden of andere bekenden of geld te lenen bij een slangenkop.

“Maar ondanks dat ik mijn huis heb verkocht, was dat niet genoeg om mijn reis hierheen te bekostigen. Ik moest nog geld lenen. Dat heb ik geleend van de slangenkop.” (R035, man, veertiger)

Vaak is het helpen met de reis van China naar Nederland geen vrienden-dienst, maar een kwestie van mensenhandel en uitbuiting. Het ligt voor de hand en we proeven het ook in de verhalen van de respondenten: het risico van uitbuiting tijdens de reis is groter bij een (anonieme) organisatie dan wanneer die geregeld is door familie, vrienden en bekenden. Toch is het geen wet van Meden en Perzen dat je in het tweede geval niet uitgebuit wordt. Doordat de familie of vrienden de migrant helpen bij de migratie zonder er geld voor te vragen, ontstaat er een ‘sociale schuld’. Als tegenprestatie wordt de migrant gevraagd om in het restaurant te werken of in huis te helpen, tegen kost en inwoning of voor een zeer geringe vergoeding. In latere hoofdstukken gaan we hier dieper op in.

6

Netwerken, bindingen en verplichtingen

Het gangbare beeld wil dat Chinezen in Nederland een gesloten gemeenschap vormen waarbinnen zij hun eigen problemen oplossen. Maar is dat wel zo? Worden (illegale) Chinezen vanzelfsprekend opgenomen in de groep als zij voor het eerst in Nederland aankomen? Hoe functioneren de relaties tussen Chinezen onderling en welke rol speelt guanxi hierbij? Weten nieuwkomers de taalbarrière te overwinnen? Maken zij eigenlijk wel deel uit van 'de Chinese gemeenschap', sluiten zij zich vooral aan bij mensen die uit dezelfde regio's in het herkomstland komen, of blijven het buitenstaanders te midden van gevestigde Chinezen? En welke rol spelen wederzijds vertrouwen en onderling wantrouwen daarbij?

Sterke en zwakke bindingen

Sociale netwerken spelen een grote rol op tal van terreinen in het dagelijkse leven, of het nu gaat om het vinden van een partner, een woning of een baan. Granovetter (1973, 1983) heeft baanbrekend werk gedaan op het terrein van sociale netwerken. Hij maakt bij sociale relaties onderscheid tussen sterke en zwakke bindingen. Bij sterke bindingen heeft men intensief contact met elkaar en er is sprake van duurzaamheid, onderling vertrouwen en wederkerigheid. Vaak betreft het relaties met familie en vrienden. Deze kenmerken gaan niet op voor zwakke bindingen: men heeft weinig contact met elkaar, de relaties zijn niet duurzaam, etc. Zwakke bindingen vormen volgens Granovetter een belangrijke brugfunctie tussen verschillende sociale netwerken, en kunnen bijvoorbeeld van cruciaal belang zijn bij het zoeken naar een nieuwe baan. Informatie over een vacante functie kunnen via de zwakke bindingen van het ene netwerk bij het andere netwerk terecht komen. In een boeiend artikel over de rol van guanxi netwerken bij het vinden van werk (in China and Singapore) maken Bian & Ang (1997) in hun analyse gebruik van Granovetter's theorie van sterke en zwakke bindingen. Zij concluderen dat, anders dan de bevindingen van Granovetter in de westerse wereld, juist sterke bindingen effectiever zijn bij het vinden van werk. Verschillende onderzoeken in Ja-

pan en China wezen uit dat banen vooral werden gevonden door sterke bindingen en dat deze banen ook beter waren van kwaliteit (hogere functies, hoger salaris en meer tevreden over het werk). Hoe komt het dat sterke bindingen effectiever zijn in het vinden van een baan in Oost-Azië? Bij een onderzoek in een Chinese stad zou het gebrek aan banen de oorzaak kunnen zijn geweest, maar dat geldt niet voor het onderzoek in Japan. Gebrek aan banen op de arbeidsmarkt kan dus niet de oorzaak zijn geweest, zoals ook het onderzoek uitwijst dat Bian en Ang zelf deden. Hun onderzoek gaat over de stad Tianjin van de jaren vijftig tot aan eind jaren tachtig van de twintigste eeuw. Tot aan de jaren tachtig regelde de overheid alle banen in stedelijke gebieden. Zonder tussenkomst van de overheid was het bijna onmogelijk om van district te wisselen, van baan of van functie te veranderen, of hierin keuze te hebben. Uit het onderzoek bleek dat mensen die wel graag wilden veranderen van baan, district etc. hun sterke guanxi relaties inzetten die weer anderen kenden op hoger niveau zodat mensen uiteindelijk hun doel konden bereiken. Bindingen die in de (individualistische) westerse samenleving als zwak te typeren zijn, hebben in de Oost-Aziatische landen, die meer op het collectief gericht zijn, veel meer de kenmerken van sterke bindingen. Om in deze landen en dan met name in China wat te bereiken, zijn sociale relaties van cruciaal belang.

In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat Chinezen zowel dankzij zwakke als sterke bindingen naar Nederland komen. In het geval van sterke bindingen weten zij dankzij familieleden bijvoorbeeld de noodzakelijke documenten te verkrijgen en soms zelfs direct naar Nederland te reizen. Bij zwakke bindingen zijn zij aangewezen op mensensmokkelaars. Welke rol spelen bindingen nu in de volgende fasen, bij de aankomst in Nederland en het verdere verblijf alhier? In het geval van kettingmigratie kunnen migranten in principe gebruik maken van sterke bindingen. De verwachting is dat zij via deze bindingen eerder over onderdak en inkomen (werk) kunnen beschikken dan migranten met enkel zwakke bindingen. Daarnaast zorgen de sterke bindingen ervoor dat de totale reis op een 'betrouwbare' manier verloopt. Een migratie traject bestaande uit louter sterke bindingen zou wellicht de voorkeur verdienen. Maar op den duur zijn ook degenen met sterke bindingen aangewezen op zwakke bindingen om bijvoorbeeld aan ander werk, andere woonruimte etc. te kunnen komen.

Wanneer we ons beperken tot de eerste drie fasen van de migratie – (1) tot aan vertrek, (2) de reis en (3) eerste periode in Nederland – dan zijn bij een dichotome indeling in sterke en zwakke bindingen theoretisch acht

combinaties mogelijk. Deze hebben we weergegeven in het onderstaande schema.

Mogelijke combinaties van sterke en zwakke bindingen bij migratie

Fase	Bindingen: S = Sterk; Z = Zwak							
Tot aan vertrek	S	S	S	S	Z	Z	Z	Z
De reis	S	S	Z	Z	S	S	Z	Z
Aankomst in Nederland	S	Z	S	Z	S	Z	S	Z

Aankomst in Nederland

Of en hoe Chinezen worden opgevangen bij hun aankomst in Nederland is sterk afhankelijk van hun status (legaal of illegaal) en van het sociale netwerk waar zij hier een beroep op kunnen doen. Wat betreft status kunnen we drie groepen onderscheiden. De eerste groep is op een illegale manier naar Nederland gekomen en verblijft hier ook illegaal. De tweede groep is legaal naar Nederland gekomen, maar verblijft hier vervolgens niet legaal. De derde groep is op een legale manier gearriveerd en verblijft ook legaal in Nederland. In ons onderzoek hebben we ons op de beide eerste groepen geconcentreerd.

Ook indien men over sterke bindingen beschikt in de eerste fase, tot aan het vertrek, kan men tijdens de reis aangewezen zijn op zwakke bindingen. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer men dankzij de hulp van familieleden wel Europa weet te bereiken, maar vervolgens op smokkelaars is aangewezen om verder te trekken en zo uiteindelijk in Nederland te komen. Ongeveer de helft van onze respondenten is via een smokkelorganisatie naar Nederland gekomen. Anderen kwamen bijvoorbeeld op een zakenreis-, toeristen- of studentenvisum naar Nederland of arriveerden eerst in een ander (Europees) land.

Wie via een sociaal netwerk met sterke bindingen naar Nederland is gekomen, blijkt bij aankomst inderdaad vaak op hier woonachtige (andere) leden van het netwerk terugvallen. Dit geldt, zoals verwacht, met name in het geval van kettingmigratie. Toch staan deze sterke bindingen niet zomaar garant voor onderdak en inkomen, zeker niet op de wat langere termijn. Ook degenen die arriveren en aanvankelijk worden opgevangen dankzij sterke bindingen, kunnen op den duur aangewezen zijn op zwakke bindingen om aan woonruimte of werk te komen (zie hoofdstuk 9 en 10).

Wanneer ze wel langere tijd kunnen terugvallen op hun eigen netwerk met sterke bindingen, is het in principe vrij gemakkelijk voor Chinese migranten om een leven op te bouwen zonder echt deel uit te maken van de Nederlandse samenleving. Dit heeft enerzijds als gevolg dat zij niet zo gauw geneigd zijn om de Nederlandse taal te leren, omdat zij zich toch wel redden. Anderzijds blijven zij een geïsoleerd bestaan leiden. Toch stuiten ook deze Chinezen op problemen in het dagelijkse leven, zeker als zij illegaal zijn. En hierbij zijn zij niet snel geneigd om zich te wenden tot een Nederlandse hulpinstantie. En als ze het wel doen, dan is er meestal meer aan de hand.

“Ik krijg Chinezen met heel verschillende achtergronden over de vloer, legalen, illegalen, asielzoekers en AMA’s. Ik krijg ze doorverwezen door allerlei instanties. Vaak gaat het om hele complexe situaties, en taalproblemen spelen hier vaak een rol bij. Bovendien zoeken Chinezen nauwelijks preventief hulp. Als ze hulp zoeken is de situatie meestal zodanig dat het echt heel ernstig is.” (E050, maatschappelijk werkster van Chinese afkomst)

Familie en vrienden: ruime begrippen

Illegale Chinezen die voor hun komst naar Nederland gebruik maken van sterke bindingen met familieleden of vrienden die hier al gevestigd zijn, proberen daar ook een beroep op te doen als zij hier eenmaal zijn, bijvoorbeeld bij het regelen van verblijfsvergunning.

“Mijn vriend werkte al in Nederland, ik ben met een vergunning voor partner naar Nederland gekomen. We hebben elkaar in Maleisie leren kennen waar hij was voor werk. Hij is zelf ook Maleis, maar zijn familie woonde ook al eerder in Nederland.” (R030, vrouw, 24 jaar)

Ook zijn er familieleden die zorgen voor onderdak. Zo werd R032 (man, 24 jaar), eenmaal aangekomen in Amsterdam, opgehaald door zijn nicht, die hem in huis nam.

Nu is het begrip ‘familie’ in China veel breder dan volgens Nederlandse, c.q. westerse maatstaven. Wanneer twee mensen het goed met elkaar kunnen vinden, maar niet in romantische context, spreken ze al gauw van ‘peetbroer’ (gan dage) of ‘peetus’ (gan jiejie). Op deze manier versterk je de onderlinge band. Er wordt gekeken naar wie de oudste is; die persoon wordt dan betiteld als oudere peetbroer of oudere peetus. De jongste persoon is dan het ‘peetbroertje’ (gan didi) of ‘peetusje’ (gan meimei).

Wanneer zij over elkaar spreken dan wordt vaak de 'peet' (gan) weggelaten. Mensen met dezelfde achternaam worden eveneens als familie beschouwd, ook als zij niet direct familie van elkaar zijn. Het kan zelfs zo zijn dat men elkaar vanwege een gemeenschappelijke herkomststreek als familie beschouwt. Dit geldt bijvoorbeeld voor R026 (man, begin veertig) en R023 (vrouw, rond de dertig). Zij noemen elkaar broer en zus. Hun 'familieband' bestaat eruit dat ze allebei afkomstig zijn uit de provincie Fujian, hetzelfde dialect spreken en elkaar hier in Nederland altijd zo goed mogelijk zullen helpen. En R029 (man, 26 jaar) beschouwt R001 (man, 38 jaar) gezien diens leeftijd en ervaringen als zijn grote broer. Ook bij deze respondenten wil het geval dat zij uit dezelfde streek komen in China. Maar hoewel R009 (vrouw, begin dertig) uit een andere provincie komt dan R004 (man, 32 jaar) noemt zij hem toch haar grote broer.

Chinezen gebruiken de term 'vrienden' voor bijna iedereen die zij kennen. De manier waarop Chinezen elkaar vrienden noemen of elkaar familie titels geven is een manier om de banden te versterken. Zo kunnen ze gemakkelijk een beroep doen op elkaar; ze voelen zich verplicht om elkaar te helpen wanneer er om hulp gevraagd wordt. Hierdoor ontstaat er een groter netwerk aan sterke bindingen.

Guanxi en wederzijdse hulp

Bij Chinezen is wederzijdse hulp heel belangrijk. Bij alle sociale relaties van Chinezen speelt guanxi en dit heeft een grote mate van reciprociteit. Door het bestaan van guanxi worden zwakke bindingen relatief snel sterke bindingen. Bian & Ang (1997) wijzen erop dat niet alle sociale relaties guanxi zijn, maar dit theoretisch gezien wel kunnen worden. In de Chinese cultuur is het collectief altijd belangrijker geweest dan het individu. Dit heeft zijn oorsprong in het Confucianisme. Daarin werd 'zelf' geïdentificeerd, gewaardeerd en herkend aan de hand van de relaties tot de groep en gemeenschappen waartoe de persoon behoort. Guanxi is niet alleen een relatie tussen personen, maar een band waarbij de door partijen gewaardeerde materiele zaken en gevoelens worden uitgewisseld. Guanxi wordt gekenmerkt door intimiteit en familiariteit. Guanxi zal dus eerder tussen mensen ontstaan die een sterke binding hebben dan tussen mensen met zwakke bindingen. Andere kenmerken van guanxi zijn vertrouwen en wederzijdse verplichtingen. Deze verplichtingen zijn misschien wel het belangrijkste deel van guanxi. Verplichtingen tegenover verwanten zijn hierbij het belangrijkste en van individuen wordt verwacht dat zij die na-

komen, ook in de tegenwoordige samenleving. Door deze verplichtingen niet na te komen kan men zelfs verwantschapsrelaties kwijtraken. Dyadische relaties zijn uiterst belangrijk; ook wanneer men geen familie van elkaar is (zoals leraar-student) geldt de morele plicht om elkaar te helpen alsof het gaat om familie. Guanxi heeft niet alleen directe verplichtingen tot gevolg tussen twee personen, maar kan ook ingeschakeld worden om een derde persoon erbij te betrekken (A schakelt B in, waarvan hij weet dat hij guanxi heeft met C, zodat C vervolgens A kan helpen).

Een duidelijk voorbeeld van een situatie waarbij een derde persoon betrokken werd in ons veldwerk, is het verhaal van R050 (vrouw, 57 jaar). Eenmaal aangekomen in Nederland wist zij niet waar zij terecht gekomen was. Zelf was ze in de veronderstelling dat ze naar Frankrijk zou gaan. Zij (A) vroeg iemand op straat of die naar haar broer (B) in Frankrijk kon bellen voor een oplossing van haar situatie. De broer gaf een nummer van een kennis in Nederland (C) die haar verder kon helpen. Het bleek iemand uit Amsterdam te zijn. Hij kwam haar ophalen, nam haar mee naar zijn werk. Daar liet ze haar bagage achter, zij moest zichzelf maar de rest van de dag vermaken totdat hij klaar was met werken. De kennis (C) heeft uiteindelijk voor onderdak gezorgd.

Taalbarrière

Doordat de meeste Chinezen die in Nederland aankomen niet of nauwelijks Engels spreken, laat staan dat zij het Nederlands beheersen, is het vaak lastig voor hen om te integreren in de Nederlandse maatschappij. Omdat zij vaak hard moeten werken (zie hoofdstuk 9) hebben ze geen tijd om Nederlandse les te nemen. Bovendien laat hun situatie als illegaal het vaak ook niet toe om hier verandering in te brengen. Overigens weten ze meestal ook niet waar ze naartoe kunnen gaan om Nederlands te leren. Sommigen hebben zelf niet de intentie om de taal te leren, omdat ze maar één doel voor ogen hebben: geld verdienen en dan weer terugkeren naar China. Maar anderen vertellen dat ze het juist vanwege de taalbarrière niet zo prettig vinden in Nederland. Soms verblijven ze hier nog niet zo lang, maar er zijn er ook die zich na jaren nog steeds buitengesloten voelen.

“Ik kan niet eens gewoon boodschappen doen omdat ik geen Nederlands kan. Ik kan daardoor niet met andere mensen communiceren maar alleen

met mijn eigen Chinese collega's." (R016, vrouw, 36 jaar, 1 jaar in Nederland)

"Ik spreek niet echt Nederlands, maar ik wil het wel graag leren. Ik vind het jammer dat ik geen vrienden heb hier." (R030, vrouw, 24 jaar, 2 jaar in Nederland)

"Ik vind er niets aan (meiyou yisi) in Nederland omdat ik de taal niet beheers. Hierdoor voel ik me niet vrij." (R040, man, 29 jaar, 7 jaar in Nederland)

Ondanks de taalbarrière lukt het veel Chinese immigranten om in Nederland een bestaan op te bouwen. Ze maken handig gebruik van hun sociale netwerk. Als zij zelf de taal niet beheersen, kennen zij wel iemand die het wel kan, of anders kent die iemand wel weer iemand anders die kan helpen. Maar hoe vergaat het Chinezen die bij aankomst in Nederland niet over een sociaal netwerk beschikken? Hoe zorgen zij ervoor dat ze in een vreemd land, waar zij niets van af weten en de taal niet spreken, toch ergens terecht kunnen? R005, een vrouw van in de veertig, vertelt dat ze voor aanvang van haar reis naar Nederland een telefoonnummer had gekregen dat zij moest bellen bij aankomst. Dat heeft ze gedaan en die persoon kwam haar ook ophalen. R021, een vrouw van in de dertig, keek overal rond naar advertenties waarin werk werd aangeboden (in Chinese kranten of achter de etalageramen van Chinese ondernemers) en plaatste zelf ook advertenties door briefjes bij verschillende Chinese ondernemers op te hangen. R049, een man van in de dertig, arriveerde in Nederland zonder ook maar iemand te kennen. Hij werd ergens in Amsterdam gedropt. Hij weet niet meer precies waar en hij moest zichzelf maar zien te redden. Hij sprak allerlei Chinese mensen aan op straat en vond zo een plek om te slapen.

Taal en herkomstgebied

Omdat China zoveel verschillende talen heeft is het niet gek dat er op basis van taal of dialect ook onderverdelingen zijn binnen de Chinese gemeenschap in Nederland. De verschillen tussen dialecten in het Chinees zijn soms zo groot, dat het onmogelijk is om elkaar te verstaan. Iemand die alleen Mandarijn (standaard Chinees) spreekt, kan iemand die Fujia-nees of Kantonees spreekt niet verstaan. Binnen de Chinese gemeenschap zien we deze linguïstisch-geografische scheidslijnen terug. Bijna al onze

respondenten maken gebruik van hun guanxi die voornamelijk bestaat tussen mensen afkomstig uit dezelfde streek, dezelfde stad of zelfs hetzelfde dorp. Respondenten die in de horeca werken zijn daar bijvoorbeeld vaak via hun streekgenoten of familieleden terecht gekomen. R011 (man, 25 jaar) is afkomstig uit Qingtian en hij kon in Nederland terecht bij zijn familie die hier een Chinees restaurant heeft. De restauranthouder heeft zelfs voor een verblijfsvergunning gezorgd. Hetzelfde gold voor R022 (man, 21 jaar). En R036 (man, veertiger) heeft heel voorspoedig na 5 jaar een verblijfsvergunning gekregen en opende toen zijn eerste eigen restaurant met financiële hulp van zijn familie en vrienden. Het is opvallend dat mensen uit Zhejiang over het algemeen redelijk terechtkomen omdat zij vaak opvang krijgen van hun familie of vrienden.

In hoofdstuk 5 schreven we al dat relatief veel van onze respondenten afkomstig zijn uit de provincie Fuijan. R001 (man, 38 jaar), R002 (man, dertiger), R004 (man, 32 jaar), R008 (man, rond de dertig), R017 (man, veertiger), R023 (vrouw, rond de dertig), R025 (man, 25 jaar), R026 (man, begin veertig), R029 (man, 26 jaar) en R041 (man, dertiger) zijn allen afkomstig uit deze provincie en spreken allemaal hetzelfde dialect, al dan niet met kleine onderlinge verschillen. Het dialect dat zij spreken bindt hen nog sterker, omdat dit absoluut niet verstaanbaar is voor andere Chinezen.

Zelfs bij het boodschappen doen, zien we een fenomeen dat lijkt op de (naar religie en politieke voorkeur) verzuilde middenstand zoals die tot in de jaren zestig bestond in Nederland. Toen gingen katholieken bij voorkeur naar een katholieke bakker, slager, groetenboer etc. Bij Chinezen in Nederland, zo vertelt E037, eigenaar van een Chinese toko, is er nog steeds een onderscheid in waar men de boodschappen doet. Hoewel dit vroeger duidelijker was dan nu, doen Hong Kong Chinezen – ook wel de Sankai- of (in het Mandarijn) Xinjie-Chinezen genoemd – in de Chinese buurt in Amsterdam (op en rondom de Zeedijk) bij voorkeur boodschappen in een andere Chinese supermarkt dan Wenzhounezen en Surinaamse Chinezen. Hong Kong Chinezen gaan naar ondernemingen waarvan ze weten dat de eigenaar Kantonees spreekt, terwijl de Wenzhounezen bijvoorbeeld naar winkels gaan waarvan de eigenaar uit hun provincie komt.

Dit alles betekent overigens niet dat Chinezen helemaal geen contact hebben met personen uit andere delen van China, want de gemeenschappelijke oorsprong bindt overzeese Chinezen – een fenomeen dat ook geldt voor (illegale) migranten uit andere landen (zie bijvoorbeeld Janssen, 2007; Zaitch, 2001).

Nieuwkomers en gevestigden

In hoofdstuk 3 beschreven we waar de eerste migrantengeneraties Chinezen in Nederland vandaan kwamen: tot in de jaren vijftig vaak uit Nederlands Indië en nog langer ook uit Hong Kong. In de loop van de jaren tachtig liep de vestiging van deze laatste groep terug. Zij zijn de gevestigde Chinezen hier. De nieuwkomers, zo bleek in hoofdstuk 5, komen vooral uit de zuidwestelijke provincies Fujian en Zhejiang, en – nog recenter – uit het noordoostelijke Dongbei.

De relatie tussen deze nieuwkomers en de gevestigde Chinezen is bepaald niet gelijkwaardig te noemen. Vooral illegale nieuwkomers hebben het zwaarder dan gevestigde Chinezen. In ieder aspect van het dagelijkse leven, zoals wonen en werken, zijn de omstandigheden vaak verre van prettig. In de volgende hoofdstukken gaan we hier dieper op in.

Toch is het sociale netwerk van illegale Chinezen soms verbazingwekkend groot. Ondanks onderlinge verschillen vormen Chinezen in het buitenland toch op een bepaalde manier een eenheid. Wanneer zij in het begin nog helemaal geen netwerk hebben, weten ze dat toch vrij snel op te bouwen. Bij illegalen bestaat het netwerk, zeker in het begin, vaak uit andere illegalen. Het begint met het leren kennen van één iemand die de illegaal vervolgens voorstelt aan de volgende. Door middel van het sneeuwbaaleffect wordt het netwerk verder uitgebouwd. Daar kunnen ook gevestigde Chinezen deel van uit maken, zoals familie en vrienden, collega's op het werk en (voormalige) werkgevers. Een Chinese maatschappelijk werkster (E050) vindt het verbazingwekkend hoe Chinezen aan zo'n enorm netwerk komen.

“Het komt wel vaak voor dat ze hun ‘eigen soort’ opzoeken. Bijvoorbeeld asielzoekers: men leert elkaar in het asielzoekerscentrum kennen, en wanneer ze overgeplaatst worden, behouden ze het contact. Maar van het netwerk van de een kan de ander ook gebruikmaken. Op die manier groeit het eigen netwerk ook weer. Bij illegalen werkt het in principe hetzelfde. Illegalen weten elkaar te vinden. En via-via leert men elkaar kennen.” (E050, maatschappelijk werkster)

Vertrouwen en wantrouwen

Terwijl, net als in China, Chinezen uit verschillende streken elkaar vaak niet vertrouwen en er veel argwaan en achterdocht is, lijken Chinezen in Nederland toch meer een eenheid te vormen. Dat is ook de observatie van

de dochter van een Westers diplomatengezin die jarenlang in China heeft gewoond. Volgens haar wordt dit versterkt omdat Chinezen in de Nederlandse maatschappij in een relatief positief daglicht staan. Maar een van de respondenten (R026, man, begin veertig) beweert juist telkens weer dat "Chinezen hun eigen mensen kwaad doen". Hij vindt het heel naar dat hij moet uitkijken voor de Chinese gemeenschap in Nederland omdat de Chinezen hier naar zijn gevoel niet te vertrouwen zijn, over elkaar roddelen en elkaar steeds verraden. Een andere respondent meent dat met name Chinezen in het illegale circuit blijven steken in oude gewoontes van het thuisland, waardoor ze niet of nauwelijks vooruitkomen.

"Zelf probeer ik altijd wel een manier te bedenken om vooruit te komen, geld te verdienen. Het liefst wil ik samenwerken, maar dat lukt meestal niet. Zij blijven liever op dezelfde manier dingen doen. Zoals dat met de illegalen gaat: liever geen veranderingen." (R049, man, dertiger)

Mogelijk speelt bij deze laatste respondent mee dat hij uit een gebied in China komt, waar niet zoveel Chinezen in Nederland hun oorsprong hebben en dat men daarom niet zo gauw met hem samen wil werken. Een andere respondent vergelijkt Chinezen met Nederlanders en vindt die veel aardiger.

"Ik vind Nederlanders erg aardige mensen. Ze zijn niet zo geslepen als Chinezen. Als je zaken doet in China moet je altijd erg opletten. Je wordt voor de gek gehouden en je hebt het echt niet door." (R034, man, eind dertig)

Dit betekent echter niet dat Chinezen Nederlanders gemakkelijk in vertrouwen nemen. Een medewerkster van Vluchtelingenwerk vertelt over haar ervaringen in de hulpverlening, in het bijzonder aan AMA's (Alleenstaande Minderjarige Asielzoekers). De contacten verlopen vaak moeizaam.

"Vaak duurt het opbouwen van een band enkele jaren, alvorens ik het echte verhaal te horen krijg. Dan heb ik heel veel gesprekken gevoerd en ben tot de details doorgedaan. Is het steeds een consistent verhaal, dan krijg ik wel het idee dat het klopt. Maar er zijn er ook die steeds andere verhalen vertellen, met tegenstrijdige details." (E004, medewerkster Vluchtelingenwerk)

Misschien komt het door haar Nederlandse achtergrond. Of is het, omdat zij voor een instelling werkt, dat de Chinezen waar deze vrouw contact mee heeft haar soms na lange tijd nog steeds niet vertrouwen. Maar ook

van een Chinese ondernemer die al meer dan twintig jaar in Nederland woont en werkt, en zelfs tot Nederlander genaturaliseerd is, horen we dat Chinezen terughoudend zijn in hun omgang met Nederlanders.

“Wij Chinezen zouden nooit alles laten weten aan de Nederlanders. Er zijn gewoon zaken waarvan zij beter niet kunnen weten hoe het werkt.” (R036, man, veertiger)

Met dit gebrek aan vertrouwen werden we ook zelf geconfronteerd, zeker bij nieuwe contacten. We merkten ook dat de onderzoekers uit ons team die wel Chinees spreken hierbij in het voordeel waren. Tegelijkertijd ervoeren we dat we samen met een Chinese sleutelfiguur overal vrij gemakkelijk binnenkwamen in de wereld van de illegale Chinezen, zonder dat er moeilijk gedaan werd over het feit dat we vreemden waren. Het al dan niet beheersen van Chinees speelde hierbij een ondergeschikte rol. Soms ging het vertrouwen wel ver. Een bekende van een lid van het onderzoeksteam ging op reis naar China. Toen dit R005 (vrouw, veertiger) ter ore kwam, vroeg zij of deze persoon 3000 euro mee wilde nemen voor haar dochter in China. Ze kende de persoon die naar China wilde reizen helemaal niet. Maar omdat wij die persoon vertrouwen, vertrouwde zij op ons.

Als een lopend vuurtje

Binnen de netwerken van de Chinese gemeenschap gaan nieuwtjes heel snel rond. Een praktisch voorbeeld is de horecasector. Tijdens ons onderzoek is er een periode met veel invallen in Chinese restaurants, waarbij illegale Chinezen worden opgepakt. Zodra een restaurant er ook maar lucht van krijgt dat er een controle komt, zijn alle andere restaurants in de buurt ook op de hoogte. Dit nieuws bereikt ook de oren van andere Chinezen. Zij weten bijvoorbeeld naderhand nauwkeurig te vertellen hoeveel mensen er waren opgepakt, of als ze het niet precies weten, dan toch wel dat er *dan en dan* mensen zijn opgepakt. Dat hoeft zich niet per se in de directe omgeving af te spelen, men houdt elkaar toch op de hoogte van de laatste ontwikkelingen, ook over grotere afstanden.

Hoewel de meeste illegalen weinig kennis hebben van Nederland, weten ze vaak wel hoe de situatie is van andere illegalen in Nederland. R048 (man, eind veertig) heeft bijvoorbeeld weet van zes andere Chinezen uit zijn streek. Hij heeft er weinig contact mee, maar weet waar zij, elders in

Nederland, wonen en werken. En via een van hen, die via Spanje naar Nederland is gekomen, weet hij dat Chinezen in Spanje minder verdienen dan hier. R032 (man, 24 jaar) zegt veel vrienden te hebben van wie hij allerlei informatie krijgt. Zodra iemand een nieuwtje heeft of iets interessants heeft gehoord, bellen ze elkaar.

De snelle informatie-uitwisseling werkte soms ook in ons eigen nadeel. Zo gingen we op een zaterdagavond naar een club, waarvan we gehoord hadden dat illegale Chinezen er regelmatig gingen stappen. Die avond zagen we in deze club inderdaad een behoorlijk aantal Chinezen dansen. Er waren ook bekende gezichten bij. Toen we R046 (vrouw, 24 jaar) een keer daarop zagen, vertelde ze dat haar collega ons had gezien in de club. Deze en andere collega's van R046 vertrouwden ons al niet, ze verdachten ons ervan voor de politie te werken. Hoewel we sindsdien nog regelmatig bij R046 op het werk langsgingen voor een gezellig praatje, slaagden we er niet in het wantrouwen bij haar collega's te doorbreken.

7

De beginperiode

“Toen ik pas in Nederland was zag ik een meisje met wat rommel in haar hand. Er stond een prullenbak twintig meter verderop. Zij liep daar helemaal naartoe om die rommel weg te gooien en liep toen weer terug naar waar zij eerst was. Nederland is zeer ontwikkeld.” Veel Nederlanders zullen het hem niet nazeggen, maar schone straten behoorden tot de eerste indrukken van R035, een man van in de veertig, toen hij begin 2006 in Nederland arriveerde. Wanneer we hem interviewen, is hij hier vijf maanden. De reis kostte omgerekend 16.000 euro. En nu zit hij in vreemdelingendetentie. De man kwam via een smokkelorganisatie naar Nederland en beschikte hier niet over een eigen netwerk, waar hij een beroep op kon doen bij het vinden van onderdak en een betaalde baan. Dit in tegenstelling tot Chinese immigranten die wel via familie of vrienden hierheen zijn gekomen en door hen worden opgevangen. Maar de anderen, hoe pakken zij dat aan? En wat zijn hun eerste ervaringen in en indrukken van Nederland? Is het een land waar zij willen blijven?

Geluk of pech bij aankomst?

Indien Chinezen die naar Nederland komen hier familie of vrienden hebben, vooral als die ook hebben geholpen bij de reis naar Nederland, zorgen deze vaak ook voor een woonplek en/of werk. Een paar voorbeelden. R048 (man, begin veertig) verblijft ongeveer 3 jaar in Nederland. Hij ging destijds met een toeristenvisum via Frankfurt naar Nederland om zijn neef die in Amsterdam woont te bezoeken. Deze neef heeft de Nederlandse nationaliteit en woont hier al sinds de jaren '70, samen met zijn vrouw. Toen het visum van R046 bijna verlopen was, zei de vrouw van zijn neef dat hij in Nederland moest blijven om een paar jaar geld te verdienen. Daar heeft hij over nagedacht en hij besloot om inderdaad te blijven en werk te zoeken. Nu verblijft hij illegaal in Nederland en werkt in een Chinese horecagelegenheid. Zijn werkgever bezit een groot pand en beschikt zodoende over veel woonruimte voor de werknemers. Hier hoeft R048 geen huur voor te betalen. Ook R044 (man, 21 jaar) is naar Nederland gekomen

omdat hij hier familie heeft. Zijn hele familie zelfs: zijn ouders, een broertje en zusje. Zelf is hij in China grootgebracht door zijn grootouders. In het kader van gezinshereniging heeft hij een verblijfsvergunning gekregen. Hij woont thuis bij zijn ouders en heeft een bijbaantje in een Chinees restaurant. Met het geld dat hij daar verdient betaalt hij zijn opleiding. Dit is in tegenstelling tot R051 (vrouw, 20 jaar). Ook zij heeft familie in Nederland. Zij is via een ander EU-land Europa binnengekomen en heeft daar ook een verblijfsvergunning. Haar ouders wonen in Nederland en zij hebben geprobeerd voor hun dochter, in het kader van gezinshereniging, legaal verblijf in Nederland te regelen. Dat is niet gelukt. Nu woont ze wel bij haar ouders, maar mag hier niet werken en niet naar school.

Drie verhalen van Chinezen die dankzij hun familie naar Nederland konden komen en over woonruimte beschikken. Maar alle drie met een verschillende uitkomst: illegaal, maar wel werk; legaal, werk en opleiding; half legaal, zonder werk en opleiding. Zij hadden heel wat meer geluk dan de man (R035) met wiens verhaal we dit hoofdstuk begonnen. In China ging zijn bedrijf in vlammen op en hierdoor raakte hij in diepe schulden. Hij besloot naar het buitenland te gaan om daar geld te verdienen waarmee hij zijn schulden af zou kunnen betalen. Hij was nog geen maand in Nederland toen er een controle plaatsvond in het restaurant waar hij die dag voor het eerst aan het werk was. Hij werd meegenomen en in detentie geplaatst. Hij zat ten tijde van het interview al vier maanden vast. Hij ziet geen ander perspectief dan na zijn vrijlating te proberen weer werk te vinden, omdat hij nu nog meer schulden heeft om af te betalen aan de slangenkop die hem naar Nederland heeft gebracht. Zodra hij genoeg heeft verdiend, wil hij weer terug naar China. Of dat zal lukken, is maar de vraag. Maar misschien vergaat het hem als R040 (man 29 jaar). Hij had ook pech bij aankomst. De douane ontdekte dat hij met een vals paspoort reisde. Het werd opgepakt en twee à drie maanden vastgezet. Zelf heeft hij geen idee waar hij gedetineerd was. Na zijn vrijlating is hij in verschillende plaatsen in Nederland geweest. Het restaurant waar hij nu werkt – hij is nog steeds illegaal, maar verblijft intussen 7 jaar in Nederland – is naar eigen zeggen wel goed. Ook hij woont in een pand van de werkgever en hoeft daar geen huur voor te betalen.

Eerste indrukken van Nederland

De meeste migranten komen met een bepaalde veronderstelling naar Nederland. Ze hebben goede verhalen gehoord, sommigen is zelfs gouden

bergen beloofd. Ze verwachten dat het in ieder geval beter is dan hun eigen land. Maatschappelijk werkster E050 maakt zich hier boos over en zag het liefst dat Chinezen die op vakantie of bij terugkeer in China mooie verhalen vertellen over hoe goed het wel niet is in het buitenland, stevig aangepakt worden. Zij veroorzaken de problemen voor de mensen die onvoorbereid hun land verlaten. Vooral jongeren worden weggestuurd zonder dat ze beseffen waar ze naartoe gaan. Ze hebben geen idee van wat er met hen gaat gebeuren.

R037 (man, 27 jaar) was 21 toen hij naar Europa kwam. Zijn eerste ontmoeting met het westen heeft een negatieve indruk op hem achtergelaten. Hij leefde in de veronderstelling dat men hier erg ontwikkeld zou zijn. Helaas werd zijn bagage in de trein naar Parijs gestolen. Daarmee was hij ook meteen al zijn documenten kwijt. Maar aangezien hij toch al in Europa was, vond hij dat zijn documenten toch niet meer van belang waren en heeft er verder geen aangifte van gedaan. Hoewel hij naar Nederland is gekomen om geld te verdienen, lukt het hem niet zo goed om te sparen, want hij waagt graag een gokje in een amusementshal. Wanneer we R046 (vrouw, 24 jaar) voor het eerst ontmoeten is zij pas een week in Nederland. Het is hartje zomer, maar lang niet zo warm als waar zij vandaan komt. Daar is het ruim 30 graden. Zij vindt het koud in Nederland en erg spraakzaam is ze niet. Daarentegen dacht R049 (man, midden dertig) toen hij twee jaar geleden in Nederland aankwam dat hij in de hemel terechtgekomen was. De verschillen tussen arm en rijk zijn hier veel kleiner dan in China. Nu is de hemel voor hem veranderd in een hel, want hij is opgepakt en is nu als illegaal gedetineerd. Ook al is de kloof tussen arm en rijk in China te groot geworden, toch wil hij erg graag terug. Maar niet direct nadat hij vrijgelaten is. Hij wil het liefst toch nog eerst wat geld verdienen voordat hij weer terugkeert.

Asiel aanvragen

Voor Chinezen bestaan verschillende manieren om legaal in Nederland te verblijven, zoals gezinsvorming, familiehereniging, adoptie of asiel. Soms krijgen migranten van tevoren van familie of vrienden of zelfs van de slangenkop/smokkelaar te horen hoe zij asiel kunnen aanvragen. Er wordt uitgelegd hoe ze zich dienen te gedragen of welk verhaal ze moeten vertellen. Migrant die nog minderjarig zijn of minderjarig lijken, kunnen proberen de status van AMA (Alleenstaande Minderjarige Asielzoeker) te krijgen. Aan het einde van de jaren negentig was er een opvallend groot

aantal asielaanvragen uit China. In de periode van 1997-2000 had China verreweg de meeste AMA aanvragen. In 1997 telde de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND) 734 AMA's uit China, in 1998 daalde het aantal naar 477, in 1999 steeg het weer naar 793 om vervolgens in 2000 het aantal van 942 te bereiken.

In 2001 werd het Nederlandse asielbeleid aangescherpt. Tussen 2001 en 2004 daalde het aantal asielaanvragen van bijna 33.000 naar minder dan 10.000. Vervolgens nam het weer toe, via (afgerond) 12.500 in 2005 naar 14.500 in 2006. In grote lijnen volgen Chinezen deze algemene trend. Hoewel ze in 2004 met ruim 250 wel in de top tien staan, is dit minder dan de helft van het aantal Chinese asielaanvragen in 2001. In 2005 is er weer een stijging naar bijna 350, maar in 2006 loopt dit weer terug naar zo'n 250. Het aantal asielaanvragen van Chinese AMA's sluit hierbij aan en daalde van rond de 300 in 2001 naar 50 à 60 in 2005 en 2006.

Alleenstaande minderjarige asielzoekers

Met een aantal voormalige AMA's, inmiddels allemaal volwassen, hebben we uitvoerig gesproken. R027 (man, 23 jaar) is door een slangenkop naar Nederland gebracht toen hij 13 jaar was. Deze slangenkop had hem verteld dat hij naar een asielzoekerscentrum moest gaan. Daar is hij vier maanden opgevangen en vervolgens werd hij overgeplaatst naar een AMA huis. Toen hij 18 was moest hij dat huis uit omdat hij meerderjarig was. Hij heeft zijn VMBO diploma gehaald en spreekt Nederlands, maar zijn verblijfsdocument is verlopen en hij heeft geen verlenging gekregen. Ten tijde van het eerste interview is hij bezig om zijn terugkeer naar China te regelen. Dit blijkt een moeizaam proces omdat hij niet kan bewijzen dat hij uit China kwam. Hij kan daarom geen laissez-passer, een soort noodpaspoort, krijgen.¹ Hij vertelt dat hij de volgende week wil proberen om naar de Chinese ambassade te gaan om het document toch te krijgen. Wanneer we enkele weken later weer contact met hem opnemen, horen we dat het niet gelukt is en dat hij op zoek is naar andere manieren om toch naar China terug te kunnen. Hij weet niet precies hoe. We komen er ook niet achter of hij erin slaagt, want sindsdien zijn we het contact met hem verloren.

---

¹ Laissez-passer: is een noodreisdocument in geval van verlies van een reisdocument of paspoort. Het is ook een eenmalig reisdocument voor een vluchteling zonder vreemdelingenpas, die om humanitaire redenen naar het buitenland reist. Het laissez-passer wordt meestal voor een enkele reis afgegeven

Ook R047 (vrouw, 20 jaar) is door een slangenkop, of 'reisagent' zoals haar vader deze persoon noemde, naar Nederland gebracht. Zij was 15 jaar toen ze wegging uit China. Bij aankomst in Nederland zei de 'reisagent' dat haar vader dood was en dat er problemen waren met de betaling. Met die boodschap liet hij haar achter bij het station in Amsterdam. Zij werd uiteindelijk geholpen door een vriendelijke voorbijganger die haar in contact bracht met een Chinese mevrouw, die vervolgens met R047 naar het asielzoekerscentrum is gegaan. Wanneer we deze ex-AMA spreken is ze uitgeprocedeerd, maar ze ontvangt nog wel leefgeld en kan nog wel naar school gaan. Ze zit in haar eindexamenjaar VWO en hoopt dat ze dankzij een generaal pardon in Nederland mag blijven.

Hoewel R032 (man, 23 jaar) ook de AMA-status wist te verwerven, was hij bij aankomst niet meteen op zichzelf aangewezen. Hij arriveerde op een visum en werd in Nederland opgevangen door zijn nicht. Het plan was om werk te gaan zoeken, maar dat ging niet zo voorspoedig als hij had gehoopt. Daarom bracht zijn nicht hem na enige tijd naar het asielzoekerscentrum. Vooraf vertelde ze dat hij een jongere leeftijd moest opgeven dan de 17 jaar die hij in werkelijkheid was. Ook moest hij zeggen dat hij een weeskind was en dat zijn ouders het huis aan hem hadden achtergelaten. En dat hij het ouderlijke huis heeft verkocht om zo zijn reis naar Nederland te betalen. Natuurlijk moest hij niets zeggen over zijn nicht. In plaats daarvan zou zijn verhaal zijn dat hij, eenmaal in Nederland, door de mensen die hem hierheen begeleidden is opgelicht en gedumpte. Zo gezegd, zo gedaan. R032 vertelde destijds dat hij 13 jaar was en niet lang daarna kreeg hij de AMA status. Door een wetswijziging enkele jaren later verloor hij zijn verblijfsvergunning. Maar hij wilde toch in Nederland blijven en woont hier nu illegaal.

Dat het niet iedereen lukt om de AMA-status te verkrijgen, blijkt uit de ervaringen van R029 (man, 26 jaar). Bij zijn aankomst in Nederland was hij 17 jaar, maar toen al groot van stuk en hierdoor werd zijn aanvraag meteen al afgewezen. Inmiddels woont hij al negen jaar illegaal in Nederland.

Politiek asiel

Rond 1990 probeerden veel Chinezen hun land te verlaten. Dit had te maken met de bloedig neergeslagen studentenopstand van 4 juni 1989. Er was totaal geen vrijheid van meningsuiting in China. R034 (man, eind dertig) kwam in 1990 als student naar Nederland en kreeg hier politiek asiel.

Destijds waren veel van zijn vrienden en kennissen al eerder vertrokken naar het buitenland. In dezelfde periode vroeg R031 (vrouw, midden veertig) met succes politiek asiel aan. Zij had in China als journalist gewerkt en haar politieke mening werd daar niet op prijs werd gesteld door de overheid.

Tegenwoordig is het veel moeilijker om als Chinees in Nederland politiek asiel te krijgen. E003 heeft als raadsman veel te maken met illegale Chinezen. Twee van de resterende mogelijkheden, op basis waarvan iemand uit China nog wel politiek asiel zou kunnen aanvragen, hebben te maken vrijheid van godsdienst, beter gezegd: het gebrek hieraan in China. De Falun Gong is een levensbeschouwelijke stroming die door de Chinese overheid als staatsgevaarlijk wordt bestempeld. Leden van de Falun Gong riskeren in China opsluiting of plaatsing in een heropvoedingskamp. Vroeger was het zo dat alleen leidinggevenden en docenten in Nederland asiel konden aanvragen. Tegenwoordig geldt dat ook voor actieve leden die kunnen aantonen dat ze daadwerkelijk weten hoe de regels van de Falun Gong zijn. Ook leden van 'huiskerken' lopen in China het risico vervolgd te worden en kunnen om die reden asiel aanvragen in Nederland. Dit zijn ongeregistreerde christelijke kerken in de Volksrepubliek China die onafhankelijke opereren van de door de overheid goedgekeurde religieuze organisaties.² Ze worden ook wel 'ondergrondse kerken', of onofficiële kerken genoemd. Dit kan de schijn wekken dat het één gemeenschap van ondergrondse kerken is, maar het zijn allemaal individuele kerken. Dan is er nog een derde groep die in aanmerking kan komen voor politiek asiel, namelijk (voormalige) eigenaren van internetcafés, want ook zij lopen het risico om vervolgd te worden door de Chinese overheid, wanneer zij zich niet aan de voorschriften houden.

Leugen of waarheid?

Uit de voorbeelden die we gaven van jonge Chinezen die zich melden als AMA blijkt dat asielzoekers verhalen vol leugens kunnen vertellen. Een hulpverlener van Chinese afkomst (E051) weet hierover mee te praten. Hij wordt regelmatig geconfronteerd met gruwelijke verhalen van migranten over hun voorgeschiedenis, de reis die ze hebben moeten maken om hier te komen en de situatie waarin ze terechtkomen in Nederland. Derge-

---

² De Three-Self Patriotic Movement (TSPS) en het China Christian Council (CCC) voor protestantse groepen. En de Chinese Patriotic Catholic Association (CPCA) en de Chinese Catholic Bishops Council (CCBC) voor katholieken.

lijke verhalen worden verzonnen om kans te maken in de asielpcedure, maar kunnen wel degelijk ook op waarheid berusten. E050, een andere hulpverlener die in haar werk veel te maken met (illegale) Chinezen heeft dezelfde ervaringen. Zij verbaast zich er soms wel over dat aanvragers zulke sterk lijkende verhalen hebben. Toch hoeven die niet allemaal gelogen te zijn, zo heeft ze geleerd door nauwkeurig en persisterend door te vragen. Ze vertelt over een cliënt die heel erg met zijn identiteit in de knoop zat. Hij was geïnstrueerd om zich voor te doen als tiener, zodat hij in aanmerking kon komen voor erkenning als AMA, terwijl hij al ver in de 20 was. Hij wilde dat eigenlijk niet, en in plaats daarvan gewoon dingen doen die bij zijn leeftijd passen, zoals een vaste relatie met iemand van zijn eigen leeftijd. Maar omwille van de verblijfsvergunning mocht dat niet. Hierdoor raakte hij in ernstige psychische problemen. Een ander geval betrof een jongen die claimde AMA te zijn en via een andere instelling – die er ook met de hulp van een tolk niet wist te achterhalen wat er nu eigenlijk echt aan de hand was – naar haar was hij doorverwezen. Aanvankelijk dacht de doorverwijzende hulpverlener dat de jongen door de smokkelreis getraumatiseerd was. Tijdens de ontmoeting met E050 was de jongen erg verlegen. Hij keek voortdurend naar de grond, keek E050 niet aan. Toen vertelde hij dat na aankomst in Nederland werd gedropt op het station. Daar zag hij een aantal Chinezen en via-via kwam hij aan werk in een Chinees restaurant. Zijn baas was erg goed voor hem, maar op een dag werd het restaurant overvallen en daarbij was hij door de overvallers verkracht.

Een volgende illegale generatie

Een hulpverleenster (E016) signaleert een probleem dat zij vooral ziet bij AMA's. Met een zekere regelmaat worden vrouwelijke AMA's tijdens de reis naar het westen verkracht en raken zwanger. De kinderen zijn dus niet gewenst. Deze kinderen zijn illegaal, want de vader is geen Nederlander.

“Het gebeurt wel eens dat AMA's hun kind 'verkopen' of afgeven ter adoptie. In andere gevallen proberen AMA's hun kind terug te laten smokkelen naar China. Zo'n kind is een enorme belemmering voor die AMA als ze in Nederland wil blijven en moet werken. Over het algemeen kiezen ze ervoor om te werken en niet het kind op te voeden. Want zonder geld kan je ook geen kind opvoeden. Beter is het dan om het kind in China op te laten voeden en

zelf te werken en geld op te sturen naar familie in China.” (E016, hulpverlener)

Een medewerkster (E017) van een andere hulpverleningsorganisatie bevestigt het verhaal over de verkrachtingen van vrouwelijke AMA's, niet alleen tijdens de smokkelreis, ook na aankomst in het westen. Zij heeft een cliënte van Chinese afkomst met een kind van 8 jaar. Dit kind is verwekt in een periode dat ze gedwongen werd te werken in de prostitutie. De Chinese vrouw is momenteel gedetineerd, in afwachting van haar uitzetting. Waarschijnlijk zal dit niet gaan gebeuren, want ze kan of mag niet terug naar China, en belandt zij met haar kind in de illegaliteit.

8 Branches

Chinese ondernemers in het buitenland, zo stelt Gao (2004), concurreren haast nooit met niet-Chinezen, omdat ze altijd opereren in een niche. Daardoor zijn ze ook onafhankelijk van de vraag naar arbeid in het land van aankomst. Met name de Chinese horeca in Nederland heeft, net als in andere westerse landen, een lange traditie van illegale werknemers. Legaliteit en illegaliteit zijn hier decennialang met elkaar verweven. Dat geldt natuurlijk niet voor de gehele Chinese horeca, het is ook niet uitsluitend voorbehouden aan Chinezen en evenmin aan de horeca (Van Heek, 1977; Wubben, 1986). Maar als Chinezen betrokken zijn bij illegale activiteiten, ook in het geval van illegale werknemers, dan gaat het volgens Gao (2004), die onder andere onderzoek deed in Frankrijk, meestal om een onderneming waarin illegale en legale activiteiten worden gecombineerd. Dan worden bijvoorbeeld alleen de eigenaren (twee of drie personen) opgegeven bij de belasting, alle andere werknemers niet. Een andere manier is om een nacht- en dagploeg te hebben, waarbij degenen die 's nachts werken niet worden opgegeven. Of het werk wordt (gedeeltelijk) uitgevoerd in woningen. In dit hoofdstuk laten we de belangrijkste branches de revue passeren. Daarbij concentreren we ons op de sectoren die bekend staan om of zich bovengemiddeld lenen voor illegale arbeid.

Chinese horeca

De meest bekende branche waar Chinezen in Nederland actief zijn is, net als in veel andere landen, die van eethuisjes en restaurants. Chong (2005) heeft een mooi boek geschreven over de geschiedenis van drie generaties Chinezen uit families die oorspronkelijk allemaal een restaurant hebben gehad in de Amsterdamse Binnen Bantammerstraat. De meeste huidige nazaten zijn opgeklommen op de maatschappelijke ladder en werken in allerlei branches, maar zelden in de horeca. De Binnen Bantammerstraat kent anno 2007 geen enkel Chinees restaurant meer. Dat is wel anders op de nabijgelegen Zeedijk, maar ook daar zien we krachtige veranderingen.

Naast de traditionele Chinese restaurants, met geroosterde Pekingeenden aan de haak voor het raam en op de westerse smaak afgestemde gerechten op tafel, zijn er steeds meer, vooral jonge Chinese ondernemers die een nieuw, jong en mondiaal georiënteerd publiek trekken met fusion gerechten, verse sapjes en 'eat as much as you want for 8 euro' voor toeristen. Veel gasten zal het ontgaan, maar ook in sushibars en andere Japanse eetgelegenheden werken Chinezen, naast bijvoorbeeld Thai. En overall in het land zijn de laatste jaren wokrestaurants geopend – een trend die voorlopig nog doorzet. Kortom: Chinese ondernemers in de horeca blijven innoveren, maar ook de typische Chinese restaurants trekken nog een groot (afhaal)publiek.

In iedere plaats in Nederland is wel zo'n Chinees (afhaal)restaurant te vinden; zelfs in de kleinste dorpjes is er wel één gevestigd. En deze restaurants staan onder druk. Omdat Chinese restaurants traditioneel hun gerechten goedkoop aanbieden, is er een sterke noodzaak om te besparen op personele kosten. Vaak werken familieleden onbetaald mee in de zaak, maar er worden ook illegale werknemers aangenomen. Chinese restaurants trekken volop de aandacht van diensten die controleren op illegale werknemers en belastingfraude. Een Chinese restauranthouder in Utrecht spreekt van controles waarbij zijn restaurants 'omsingeld' worden door controleurs van meerdere instanties. Meestal komen ze ook nog op drukke tijden en dit wekt bij gasten natuurlijk een uiterst gênant beeld. Er heerst veel argwaan en wantrouwen in de Chinese horeca en er doen allerlei verhalen de ronde over 'spionnen' of tolken-vertalers van Chinese afkomst die voor de belastingdienst of de politie werken. Dit alles maakt het bijzonder lastig om vanuit een onafhankelijke positie inzicht te krijgen in het reilen en zeilen van Chinese restaurants. De restauranthouders die niettemin over de branche en hun eigen ervaringen willen vertellen, klagen er allemaal over dat het moeilijk is om aan goed, betaalbaar en legaal personeel te komen. R036 (man, midden veertig) is al heel lang in Nederland en heeft de Nederlandse nationaliteit verworven. Niet alleen hijzelf, maar ook veel andere Chinese restaurants die hij kent, kampen met een flink tekort aan legaal personeel. Er komen wel nieuwe etablissementen, maar geen nieuwe werknemers en hierdoor slinkt het aanbod van personeel. De jonge generatie Chinezen wil vaak niet de horeca in en dus ook het familiebedrijf niet overnemen. Chinese restauranthouders investeren wel in promotie en bieden scholing aan om meer legaal personeel aan te trekken, maar dit zet niet genoeg zoden aan de dijk. Het legale personeel dat wel beschikbaar is, is duur en door de onderlinge concurrentie ook lastig vast te houden.

“De salarissen van personeel zijn omhoog gegaan omdat men bereid is om steeds meer te betalen. Tegelijkertijd eist de werknemer ook meer. Kostte iemand vroeger 1800 gulden, nu zijn de salarissen gestegen naar 2000 euro. Het is toch logisch dat restauranthouders het risico nemen en illegalen in dienst nemen?” (R036, man, midden veertig)

De sterk gestegen personele lasten zijn vaak de reden dat restauranthouders zelf ook in het restaurant werken. Zo weten ze kosten te besparen.

“In China zou ik een manager aannemen die de boel runt, hier is dat bijna onbetaalbaar. Mankracht in China is nu eenmaal erg goedkoop.” (R036, man, midden veertig)

Tegen deze achtergrond is het begrijpelijk dat Chinese restauranthouders hun zaak vaak draaiende proberen te houden met steun van familieleden. Dat geldt bijvoorbeeld voor het oudere echtpaar R043. Hun zoon is nu de eigenaar, vader werkt in het restaurant en moeder staat bij de afhaalbalie. De eigenaar werkt in de keuken, samen met een oom en een medewerker die alles voorbereidt, zoals het wassen en snijden van de ingrediënten. De vader vertelt dat ze boetes hebben gekregen, maar het fijne hiervan krijgen we niet te horen. Hij spreekt hierover op zachte toon, kennelijk is het een delicaat onderwerp. Van illegale werknemers geen spoor. Maar we krijgen toch sterk het vermoeden dat de boetes zijn uitgedeeld omdat er toen wel illegale werknemers waren aangetroffen.

De Nederlandse overheid heeft wel een programma opgezet om dit personeelstekort op te vangen en legaal personeel uit China over te laten komen. Maar deze manier vinden restauranthouders verre van ideaal. Zo'n werknemer mag maximaal twee jaar in Nederland werken en moet daarna weer terug.

“Naast de forse loonkosten voor de werkgever heeft de werknemer tijd nodig om te acclimatiseren in Nederland. Dit kost ook al één jaar of meer. Als die persoon is ingewerkt moet hij alweer weg. Dit is dus geen goede investering.” (R036, man, midden veertig)

De beautybranche

De afgelopen jaren hebben Chinezen veel nieuwe zaken geopend in een sector die we de beautybranche noemen. Hieronder verstaan we nagel-

studio's, kapperszaken, schoonheidssalons en massagesalons of een combinatie hiervan. Een van de verklaringen hiervoor lijkt het fenomeen dat we in de criminologie kennen als verplaatsing. Door strengere controles in de horeca is het in deze sector steeds moeilijker voor illegale Chinezen om werk te vinden. Ze zoeken hun heil in een andere werksector. Een tweede verklaring is van economische aard. In China bestaan al langer dergelijke ondernemingen. Kennelijk hebben nieuwe migranten dit concept meegenomen. Daarnaast lijkt het er sterk op dat Chinezen zijn geïnspireerd door het (vermeende) economische succes van bijvoorbeeld de Thaise massagesalons. Inderdaad, in de beautybranche wordt soms goed verdiend. Dit is echter sterk afhankelijk van de geboden service. Bovendien maakt de snelle uitbreiding van het aantal bedrijven in deze sector de spoeling dun. Een derde mogelijke verklaring is dat het werk in deze branche fysiek minder zwaar is dan in de horeca. In de beautybranche werken relatief veel vrouwen, maar de vraag is uiteraard of deze vrouwen in deze sector terecht gekomen zijn omdat het werk hier minder zwaar is dan in de horeca, of dat er sprake is van selectieve immigratie. Overigens vinden veel vrouwen het werk in de beautybranche vanwege de extreem lange werkdagen, ook al bestaan die voor een belangrijk deel uit wachten op klandizie, heel vermoeiend.

Om een bedrijf in deze branche te beginnen zijn relatief weinig middelen nodig. Het personeel hoeft niet hooggeschoold te zijn, en masseren is relatief gemakkelijk te leren. De werkwijze en inrichting van de beautybedrijfjes hebben vaak overeenkomsten. Wanneer het gaat om een massagesalon is er een ruimte waar stoelen staan waar klanten kunnen ontspannen als zij een voetmassage krijgen. Daarnaast is er een andere ruimte voor lichaamsmassages. De massagebedden worden afgeschermd met een gordijn of staan in een aparte ruimte. Wanneer het een kapsalon is die ook massages aanbiedt, is de plaats waar de massages gegeven worden afhankelijk van de grootte van de kapsalon. Een van kapsalons die we bezocht hebben heeft in een ander pand een ruimte waar de massages gebeuren. De klant wordt dan naar dat pand begeleid; wanneer het een vaste klant is, vinden ze hun eigen weg wel. Als het bedrijf ook nagelverzorging aanbiedt, dan is er meestal een apart hoekje voor ingericht: een tafeltje, aan beide kanten een krukje, en een kastje voor alle nagelverzorgingsproducten. Dit kost niet zoveel ruimte en brengt ook niet veel kosten met zich mee.

Sommige beautybedrijven vervullen ook een sociale functie. Dan komen er bekenden van de eigenaar of de medewerkers daar een paar uur door-

brengen zonder hun haren te laten knippen of zich te laten masseren. Vooral bij kapsalons is dit gemakkelijker dan bij een massagesalon, omdat het tijdens de massage van een klant stil moet zijn. De medewerkers van kapsalons bestaan zowel uit mannen als vrouwen. Bij de massagesalons zijn het overwegend vrouwen. Deze werknemers komen meestal uit de provincies of gebieden Fujian, Zhejiang en Dongbei. Verhoudingsgewijs werken er veel vrouwen uit Dongbei.

In hoeverre is hier nu sprake van illegale werknemers? Na een eerste screening van enkele tientallen Chinese beautybedrijven hebben we er vijftien één keer of meerdere keren bezocht, waarvan we het vermoeden hadden dat er illegale werknemers zouden zijn. Zes van deze ondernemingen zijn massagesalons. Twee bedrijven zijn een combinatie van een kapperszaak, massage en nagelverzorging, twee zijn kapperszaken die ook massage aanbieden en twee andere zijn massagesalons die tevens medische massages en Chinese medicijnen aanbieden. Dan is er een zaak met een combinatie van massagesalon, nagelverzorging en schoonheidsbehandelingen, een massagesalon met schoonheidsbehandelingen en ten slotte een massagesalon die ook kleding verkoopt.

Bij acht van deze vijftien hebben we met zekerheid vast kunnen stellen dat er illegale Chinezen werken. Bij vijf andere bedrijven is het bij vermoedens gebleven, want het is bij herhaling niet gelukt om een zodanige ingang te creëren dat men ons deze informatie toevertrouwde. R023 (vrouw, rond de dertig) is door haar huwelijk legaal in Nederland. De zaak staat op naam van haar partner, maar we weten niet zeker of haar werkneemster ook een legale status heeft. Van slechts één van de bedrijven die we nader onder de loep hebben genomen weten we met zekerheid dat de Chinese werknemers een werkvergunning hebben of een verblijfsvergunning (weliswaar van een andere EU lidstaat).

Tot zover het beeld in Amsterdam. Ook in andere grote steden in Nederland breidt de beautybranche snel uit. E050 (maatschappelijk werkster) vertelt over een salon in Den Haag die 'speciale service' aanbiedt aan mannen. In de zaak zelf staan massagestoelen, maar in de kelder zijn badkamerachtige ruimtes waar die 'speciale behandelingen' plaatsvinden.

"De dames die in zo'n kapsalon werken zijn vaak ook opvallend modern-sexy gekleed, dat zet je wel aan het denken." (E050, maatschappelijk werkster)

Prostitutie

In de Westerse wereld wordt Oosterse massage vaak met erotiek en seks geassocieerd. In het bijzonder in de Thaise massagebranche gaat body-to-body massage gepaard met seks (Knotter, 2003). Geldt dit ook voor de Chinese beautybranche? Zoveel is zeker: naast de zaken die soms al tientallen jaren een breed geschakeerde klantenkring behandelen tegen rugklachten en dergelijke, worden er in de Chinese beautybranche erotische of seksuele handelingen verricht die niets met traditionele Chinese massage te maken hebben. Vooral in massagesalons wil het wel eens voorkomen dat klanten meer vragen dan alleen een massage, of dat het personeel spontaan meer aanbiedt dan alleen een massage. Op een middag staan we met R026 (man, begin veertig) in een Chinese kapsalon. Hij vertelt dat de vrouw die zojuist naast R006 (vrouw, midden dertig) stond ook seks heeft met klanten tegen betaling. Hij vermoedt dat haar collega hetzelfde doet. Het gonst van de verhalen, maar sommigen spreken uit eigen ervaring.

“Van de baas mag het niet. Maar sommige meisjes die hier werken doen meer dan alleen een massage. Er kwam een keer een man binnenlopen die vroeg of ik hem wilde aftrekken. Dat wilde ik niet. Daardoor kreeg ik geen fooi na afloop van de massage.” (R024, vrouw, midden dertig)

E014, een Nederlandse man, is een regelmatige klant van massagesalons. Omdat hij eerder ervaring had in Thaise massagesalons, waar alle kleding uitgaat, ontkleedde hij zich in een Chinese zaak. Tijdens de massage werd het erotische gehalte steeds hoger. Toen hij lichtelijk opgewonden op zijn rug moest liggen, masturbeerde de vrouw hem totdat hij ejaculeerde. Daar was van tevoren niets over afgesproken. Dat was ook vrijwel onmogelijk, want E014 spreekt geen Chinees en de vrouw sprak Nederlands noch Engels.

Op het internet stuiten we op soortgelijke berichten over betaalde seks in de Chinese beautybranche. Deze internetbronnen variëren van reacties van klanten op webfora tot artikelen in elektronische kranten. Op een van die webfora komen we onder andere de naam tegen van een masseuse waarvan R026 (man, begin veertig) eerder heeft verteld dat zij tegen betaling seks heeft met klanten. Hoewel een webforum niet per se een betrouwbare bron is, komen de beschrijving van de masseuse en de locatie wel opvallend sterk overeen met het verhaal van respondent R026. De

vraag is alleen of de masseuses zelf weten dat er dergelijke webfora bestaan.

Advertenties in Chinese kranten vormen nog een andere aanwijzing voor betaalde seks in de beautybranche. In zulke kranten, die maandelijks uitkomen en/of wekelijks gratis verspreid worden in onder andere Chinese supermarkten en horecagelegenheden, staan allerlei advertenties. Over het algemeen zijn deze advertenties in het Chinees, heel soms komt het voor dat er een advertentie volledig in het Nederlands is, en af en toe zijn het tweetalige advertenties. In de meeste advertenties worden horecagelegenheden aangeboden of zijn werkgevers op zoek naar legaal keukenpersoneel. Maar er zijn ook vacatures voor masseuses, soms ook masseurs. Dergelijke advertenties staan onopvallend verspreid tussen de horecavacatures. Vaak wordt daarin gevraagd naar overzeese studenten van tussen de 18-28 jaar om te masseren. Soms staat er zelfs bij dat zij de voorkeur genieten. Het salaris is aantrekkelijk en ervaring is geen voorwaarde. En andere advertenties bieden 'complete service' aan. Ook zijn er advertenties die, naast masseuses, gezelschapsdames of hostesses vragen. In een van de advertenties gaat het om Yi Tiao Long Fuwu, letterlijk 'één draak service'. (Deze uitdrukking wordt gebruikt om aan te geven dat het gaat om complete service en kan betrekking hebben op zeer uiteenlopende situaties. De draak is een metafoor voor arbeiders aan de lopende band. Die is ook erg lang en verdeeld in stukjes, net als een draak. Voor de klant wordt iedereen ingezet om goede en complete service te leveren. De uitdrukking wordt daarom ook gebruikt voor de escort: de klant kan een complete service verwachten.) Soms spreekt de naam van de locatie genoeg tot de verbeelding: 'Hemel op Aarde'. Ook zijn er advertenties die specifiek 'mannen van overal' uitnodigen om niet te schromen om een afspraak te maken. Kennelijk zijn ook niet-Chinese mannen hier welkom. Meestal staat er een mobiel telefoonnummer in de advertentie, in een enkel geval ook nog een vast nummer. Sommige advertenties komen maandelijks terug. We nemen de proef op de som en bellen er twee.

In de eerste advertentie staat letterlijk (vertaald): 'Gezocht Vrouwelijke hostesses, liefst tussen de 18-25, mannen van overal ter wereld zijn welkom, telefonisch afspraak maken, telefoonnummer: XXX en YYY'. Een van de onderzoeksters belt het eerste nummer en krijgt een man aan de lijn. Het gesprek gaat in het Mandarijn en verloopt (vertaald) als volgt:

'Hallo, ik zag in een advertentie dat jullie hostesses zoeken. Ik ben op zoek naar werk en ben wel eventueel geïnteresseerd. Maar ik wil graag weten wat de functie inhoudt.'

Man: 'Hoe oud ben je?
'21. Maar wat houdt het nou precies in hostess?'
Man: 'Wat het inhoudt? Nou ... je moet Het doen, seks!
'Wat verdient het dan?'
Man: 'Wacht even...'
(Een paar seconden later komt een vrouw aan de lijn.)
'Hallo, ik weten wat het verdient?'
Vrouw: 'Bij mij werken mensen die 6000-7000 Euro verdienen. Mannen en vrouwen kunnen hier werken.'
'Waar zitten jullie dan?'
Vrouw: 'Je kunt met tramlijn XX bij ons komen, je stopt dan voor de deur.'
'Okay, ik denk er even over na of ik wil.'
Vrouw: 'Je moet wel snel terugbellen hoor, want ik heb erg veel klanten. Ik krijg helemaal een lamme arm van het opnemen van de telefoon!'
'Okay, dag.'

De tweede advertentie is wat minder expliciet. In de advertentie staat (vertaald): 'Karaoke entertainment center, 'één draak service', ook studenten gezocht. Telefoonnummer XXX / YYY'. Hier is men voorzichtiger.

'Hallo, ik zag dat jullie studenten zoeken voor werk. Wat voor werk is het?'
Man: 'Ja, wij zijn een karaoke bar.'
'Maar om wat voor werkzaamheden gaat het?'
Man: 'We zitten in Amsterdam, misschien kan je langskomen, dan praten we er over.'
'Oh, maar ik woon in Rotterdam...'
Man: 'Wanneer heb je dan tijd, misschien kan ik ook wel naar Rotterdam komen'
'Nou, dan bel ik je nog wel even zodra ik tijd heb. Bedankt. Dag.'

In hoofdstuk 11 en 13 gaan we dieper in op de prostitutie onder illegale Chinese migranten.

Baomu: oppasmoeders

Particuliere huishoudens zijn een belangrijke bron voor werkgelegenheid voor migrantenvrouwen en dus ook voor Chinezen. Vaak zijn het illegale Chinese vrouwen die gaan werken als 'baomu', oppasmoeders (nannies) die bij de werkgever in huis wonen. Ze zorgt voor de kinderen en het huishouden. Als het niet noodzakelijk is komt ze nauwelijks buiten. Dit heeft als voordeel dat deze vrouwen als illegale werkneemsters de opspo-

ring kunnen ontlopen. Maar er kleven ook nadelen aan: wat er aan de binnenkant gebeurt, kun je aan de buitenkant niet zien. In de literatuur wordt wel gesproken van 'huishoudelijke slaven' (Van der Leun en Vervoorn, 2004). De vrouwen worden gedwongen, soms zelfs met fysiek geweld, tot lange werkdagen. Ze leven geïsoleerd van anderen en ze werken tegen een zeer laag salaris.

Omdat ze voornamelijk binnenshuis leven is het bijzonder lastig om met hen in contact te komen. De meeste vrouwen die we spreken en uit eigen ervaring kunnen putten, zijn inmiddels zelf geen baomu meer. R021 (vrouw, dertiger) heeft na aankomst in Nederland twee maanden als baomu gewerkt. Omdat ze het werk niet leuk vond is ze weggegaan bij de familie bij wie ze inwoonde. R005 (vrouw, veertiger) heeft het werk een jaar lang gedaan. Ze verdiende heel weinig, maar kon er de 5000 euro die ze voor haar reis had betaald wel mee terug verdienen. Daarna is ze gestopt. Omdat ze constant binnen moest blijven gaf ze ook geen geld uit, waardoor het gemakkelijker was om te sparen. Ze is nu vier jaar in Nederland en werkt in de beautysector.

Daarentegen was het werk als baomu voor R050 (vrouw, 57 jaar) helemaal niet zo slecht. In de tweede helft van de jaren negentig heeft ze vier jaar lang bij dezelfde familie gewerkt. Ze had altijd een erg goede relatie met deze familie. Hoewel zijzelf geen Kantonees sprak toen ze daar ging werken, heeft ze dat in de loop van de jaren wel geleerd. Behalve de taal heeft ze naar eigen zeggen heel erg veel geleerd over de gewoontes van Kantonezen. Maar ze leerde ook Nederlands omdat de kinderen van de werkgever voornamelijk Nederlands spraken. Haar werkgevers waren haar goed gezind. Het huis van haar werkgevers was erg groot. Ze kreeg haar eigen kamer die van alle gemakken was voorzien, ze had zelfs haar eigen tv.

'Ik verdiende er 1200 gulden toen ik net begon. Toen ik er wegging was mijn salaris al opgelopen tot 1800 gulden!' (R050, vrouw, 57 jaar)

Nu kwam deze laatste vrouw legaal naar Nederland en dat kan een heleboel verklaren. In veel gevallen, ook die van de beide andere vrouwen die we zojuist aan het woord lieten, zijn baomu's illegaal. En dan ligt de situatie wezenlijk anders. Een sprekend voorbeeld is R056, een vrouw van midden dertig die intussen zelf legaal in Nederland woont en hier drie kinderen heeft. Omdat zij en haar man allebei werken, hebben zij een baomu in huis genomen, zo weten we uit betrouwbare bron. De baomu komt uit

hetzelfde dorp in China als de vrouw. Telkens als wij haar ernaar vragen, doet ze alsof het haar ontgaat en praat ze er overheen.

Andere branches

Ook Chinese mannen vinden emplooi in particuliere huishoudens, maar dan gaat het om ander werk en zijn ze als het ware klusser-aan-huis. De verhalen horen we zo vaak en ook uit verschillende hoeken, dat het wel waar moet zijn dat illegale Chinezen ook grotere klussen in de bouw doen. Maar dan toch hoofdzakelijk binnenshuis, onopvallend achter gesloten deuren. Zo heeft een van onze sleutelpersonen (E041) voor de verbouwing aan zijn huis een Chinees bouwbedrijf in de arm genomen. Daarvan wordt verteld dat dit bedrijf illegale Chinezen in dienst heeft. E041 wil er eerst niet veel over kwijt. Pas nadat de verbouwing klaar is laat hij meer los. Het bedrijf dat hij heeft ingehuurd, heeft hij gevonden via zijn vader. Die gaf hem het telefoonnummer van de aannemer. Die spreekt gebrekkig Nederlands en communiceert daarom het Engels, want E041 beheerst zelf geen Chinees. In de eerste paar dagen klussen komt deze man alleen. Hij begint rond 10 uur 's ochtends en werkt door tot 9 uur 's avonds. Het is een harde en nauwkeurige werker, het liefst wil hij zelf zoveel mogelijk doen en het niet uitbesteden aan anderen. Maar na een paar dagen neemt de aannemer een andere Chinese man mee om hem te assisteren. Onderling spreken de Chinese mannen Mandarijn. Zij hebben wel een paar Nederlandse zinnen geleerd, maar spreken verder geen Nederlands. E041 vermoedt dat ze voor buitenstaanders de schijn hoog willen houden dat ze Nederlands spreken en dan voor legale Chinezen worden aangezien. Ook andere dingen wijzen erop dat zij illegaal zijn.

Ook in Chinese supermarkten en toko's werken wel illegale Chinezen. In grote zaken wordt er wel in ploegen gewerkt, zo weet E061, een Nederlandse man die les geeft op een vechtschool waar veel Chinezen komen en die getrouwd is met een Chinese vrouw. De ene ploeg bestaat uit vakkenvullers, al was het alleen maar omdat ze ook het Nederlands beheersen, op zijn minst genoeg om een klant een beetje wegwijs te kunnen maken. De andere ploeg zorgt voor het ophalen van goederen en weer een andere ploeg wast en snijdt de groenten e.d. Het zijn allemaal bezigheden die grotendeels buiten het zicht van het publiek verricht worden.

Langzamerhand tekent zich een patroon af. Illegale Chinezen treffen we vooral aan in sectoren of werkzaamheden waarvoor je geen Nederlands of

Engels hoeft te spreken. Het gaat om branches waar de klanten vaak ook Chinezen zijn of om werk dat weinig taalkennis vereist. Bovendien betreft het inderdaad, zoals we met verwijzing naar Gao (2004) al aan het begin van dit hoofdstuk verwachtten, vooral niches waar weinig concurrentie is met andere etnische groepen. Dit verklaart ook waarom er wel (illegale) Chinezen in de bouw actief zijn, maar toch mondjesmaat en dan ook nog overwegend in eigen kring. Nog los van taalproblemen en illegaliteit, is er in deze sector veel concurrentie van bijvoorbeeld Polen. Het is dan ook niet zo verrassend dat er in Nederland takken zijn waarbinnen wel veel illegalen werkzaam zijn, maar waar nauwelijks een Chinees te bekennen is, zoals de tuinbouw. Dat geldt ook voor schoonmaakwerk in particuliere huishoudens. Om werk te vinden als poetsvrouw of -man zijn illegalen afhankelijk van autochtone circuits, want (legale) gevestigden wisselen onderling, bijvoorbeeld op kantoor of in vriendenkringen, informatie uit over betrouwbare en goedkope werkkrachten.

Toch is het opvallend dat er branches zijn waarbinnen Chinezen wel werkzaam zijn in andere landen binnen de Europese Unie, maar weinig of niet in Nederland. Een tak die bijvoorbeeld vrij groot is in Italië, is de confectiebranche. Daar werken veel illegale Chinezen in naaiateliertjes (Pieke, 1998). Maar in Nederland zien we daar weinig van.

9

Werknemers en werkgevers

Op een donderdagmiddag in november 2006 praten we met R041, een man van midden dertig die vier jaar illegaal in Nederland is, over zijn werk. Hij heeft een studie achter de rug, maar bij het bedrijf waar hij nu werkt moet hij vaak zwaar sjouwwerk doen. "Er was bijvoorbeeld een keer dat ik in m'n eentje honderd dozen drie verdiepingen hoog moest sjouwen. Het waren smalle trapjes die een hoek omgingen en die dozen moesten allemaal in een klein smal gangetje geplaatst worden. Het bleek niet te passen, waardoor ik ze weer allemaal moest verplaatsen!"

Hoe representatief is dit verhaal? Is het vooral ongeschoold werk dat is weggelegd voor illegale Chinezen? Hebben ze allemaal flink wat stappen terug moeten doen in vergelijking met de banen die ze in China hadden, voordat zij vertrokken? Wat vinden zij van hun werkgever? Hoe zit het met de betaling? In hoeverre worden werknemers in Nederland geconfronteerd met controles door overheidsdiensten – en hoe anticiperen of reageren ze hierop? Wat komt er terecht van de hoop en verwachtingen die veel migranten koesteren om in het westen zoveel geld te verdienen dat zij op den duur terug kunnen keren naar China om daar een welgesteld leven te leiden?

Aan het werk

In vorige hoofdstukken hebben we al kunnen constateren dat Chinezen die bij aankomst in Nederland terug kunnen vallen op een sociaal netwerk met sterke bindingen eerder aan betaald werk kunnen komen dan degenen die daar niet over beschikken. Guanxi is hierbij het sleutelwoord. R048 (man, halverwege de veertig) kwam vier jaar geleden naar Nederland en is hier illegaal. Aanvankelijk woonde hij bij zijn neef in Amsterdam en vond via vrienden zijn eerste baan in het noorden van het land. Daar werkte hij vier maanden. Het werk daar beviel hem niet zo. Hij moest daar alleen in de keuken staan en dat vond hij erg eenzaam. Daarom ging hij terug naar Amsterdam. Na ongeveer een maand vond hij, wederom via kennissen, zijn volgende baan, deze keer in Limburg. Het werk daar vond

hij beter en hij hield het bijna twee jaar vol. Waarschijnlijk had hij daar nog steeds gewerkt, ware het niet dat het restaurant waar hij nu werkzaam is, in een andere Limburgse stad, toen net open ging en koks zocht. Ook dit nieuwtje hoorde hij via vrienden. Hij nam twee weken vrij om proef te draaien en de nieuwe baan beviel hem zo dat hij er definitief aan de slag ging.

Bij R032 (man, 24 jaar) verliep de baanwisseling minder vrijwillig. Hij is een uitgeprocedeerde ex-AMA. Toen hij zijn legale verblijfsstatus verloor, ging hij op zoek naar werk. Omdat hij in Nederland wel wat mensen had leren kennen vond hij via via werk in verschillende Chinese restaurants, verspreid over het hele land. In het laatste restaurant heeft hij het langst gewerkt, namelijk anderhalf jaar. Er kwam een eind aan doordat er een controle plaatsvond in het restaurant, waarbij hij werd opgepakt.

Een andere manier om werk te vinden, is door af te gaan op advertenties (zie ook hoofdstuk 5). R026 (man, begin veertig) heeft zijn werk in een Chinees restaurant gevonden via een advertentie in een Chinese krant. En R021 (vrouw, dertiger) heeft bij aankomst in Nederland vooral naar advertenties gezocht en zelf advertenties (in het Chinees) opgehangen. Zo vond ze vrijwel meteen een baan als baomu bij een Kantonese familie.

Migranten die naar Nederland komen, hadden, voordat ze hierheen vertrokken, meestal wel werk of gingen nog naar school in China (zie ook hoofdstuk 5). Maar het werk dat zij hier in Nederland vinden is vaak niet hetzelfde als in China. R009 (vrouw, dertiger) runde in China een schoenenfabriek en de zaken liepen niet slecht. Toch besloot zij om naar het buitenland te gaan, ze wilde het avontuur opzoeken en vertrok naar de Verenigde Staten omdat zij daar kennissen had. Aangezien het haar in Amerika niet beviel keerde ze terug naar China om er vervolgens achter te komen dat ze daar toch niet wilde blijven. Zo kwam ze naar Nederland, waar ze in de beautybranche is beland. Ze verzorgt de nagels van klanten. Hoewel ze het werk niet zo interessant vindt, wil ze toch in Nederland blijven werken om geld te verdienen. Ze wil het liefst rondreizen, maar daar heeft ze geld voor nodig. Aan haar status ligt het overigens niet, want door haar huwelijk is ze nu legaal.

Voordat hij in Nederland aankwam, was R049 (man, midden dertig) al meermaals verhuisd binnen China. Omdat hij van het platteland kwam en alleen maar de basisschool heeft afgemaakt vertrok hij naar de grote stad in China om daar te werken. Eerst in Beijing, toen in Guangzhou en de laatste tien jaar in Shanghai. Daar is het hem gelukt om samen met wat

vrienden aardig wat geld te verdienen. Maar omdat hij dat allemaal heeft vergokt, besloot hij zijn geluk in het buitenland te zoeken en kwam zo in Nederland terecht. Hier heeft hij onder meer gewerkt in de bouw en de horeca. Ten tijde van het interview zit hij in detentie, nadat hij bij een controle geen verblijfsvergunning bleek te hebben.

R021 (vrouw, dertiger) is eveneens om economische redenen naar Nederland gekomen. In China werkte ze als opzichter in een magazijn. Samen met haar partner hadden ze een redelijk inkomen. Toch besloten ze dat zij naar het buitenland zou gaan om geld te verdienen, want haar partner had een vast inkomen en zij niet. Sinds ze in Nederland is heeft ze diverse soorten werk gedaan, van baomu tot daza (de vervelende klusjes in een Chinees restaurant, zoals afwassen, opruimen en schoonmaken) en nu werkt zij als masseuse in de beautybranche. Hoewel zij in geen van deze sectoren ervaring had, leerde zij al werkend hoe ze haar werk moest doen.

E003 is sociaal raadsman en hij heeft veel Chinese cliënten. Hij vertelt ons dat het aantrekkelijker is om na sluitingstijd zwart te werken. De kans op ontdekking is dan kleiner. Ook vertelt hij dat, dankzij de focus van Nederland op kennismigranten, de deuren wijd open staan voor Chinese studenten. Het is vrij gemakkelijk om naar Nederland te komen met een studentenvisum. Tolk-vertaler E001 merkt dat veel Chinese studenten in Nederland zwart werken. Meestal werken zij meer dan de toegestane uren, maar dit is niet aan te tonen tijdens een inspectie. E045 weet vanuit haar werk veel over Chinezen in Nederland en constateert dat veel illegalen concurrentie hebben van deze studenten. Door de toegenomen controles willen werkgevers liever studenten in dienst dan illegalen.

Goede en slechte werkgevers

Over het algemeen vinden illegale Chinezen eerder werk bij een Chinese werkgever dan bij een Nederlandse werkgever. Van de illegale werknemers onder de respondenten heeft niet meer dan 10% een Nederlandse werkgever (gehad). Een van de uitzonderingen die wel een Nederlandse baas heeft gehad is R005 (vrouw, veertiger). Daar geeft zij nog steeds de voorkeur aan, ook al is ze de Nederlandse taal niet machtig. De arbeidsomstandigheden vond zij prettiger dan bij een Chinese baas. Tegenwoordig werkt ze in de beautybranche, daarvóór heeft zij gewerkt als baomu. De Nederlander waar ze eerder bij werkte was een van de eigenaren van een massagesalon.

“Die guilao (buitenlander)¹ was wel aardig, maar die Chinese bazen waren niet goed. Die wilden alleen maar dat jonge meisjes gingen masseren. Zij hebben het me zo onprettig mogelijk gemaakt dat ik uit mezelf ben weggegaan.” (R005, vrouw, veertiger)

De algemene teneur is dat illegale werknemers er slechter vanaf komen dan legale. Voor de een is dit een vast gegeven, de ander maakt zich er boos over.

“Als je nieuw bent en je bent ook nog eens illegaal, dan krijg je nou eenmaal minder betaald.” (R004, man, 32 jaar).

“Mijn bazin heeft mij goed behandeld. Maar ik heb me erg gestoord aan hoe zij omging met de illegale werknemers. Ik heb wel eens tegen haar gezegd dat ze zich meer moet openstellen voor mensen en niet zo wantrouwend moet zijn. Soms vind ik het wel onmenselijk hoe ze die andere illegale werkneemsters behandelt. Uiteindelijk ben ik weggegaan.” (R033, vrouw, 25 jaar)

Toch zijn er ook illegale Chinezen die wel te spreken zijn over hun werkgever. R041, de man waar we dit hoofdstuk mee begonnen, moet soms wel keihard werken, maar toch noemt hij zijn baas ‘aardig’ en ‘relaxt’.

“Wanneer ik met mijn baas een hele dag op pad moet, neemt mijn baas me ook mee om tussendoor goed te eten, ik mag alles bestellen en de baas betaald, haha! Mijn baas rijdt altijd, soms lig ik zelfs naast hem te slapen! Hij is erg goed voor me.” (R041, man, midden dertig)

Eveneens positief over zijn Chinese werkgever is R011 (man, 25 jaar). Toen hij net de middelbare school had afgerond, is hij naar Nederland gekomen, want hier had hij al familie. Die heeft hem ook opgevangen en ervoor gezorgd dat hij in hun restaurant kon werken. Hoe het precies geregeld is, weet hij niet, maar dankzij de familie kreeg hij ook een verblijfsvergunning. R011 vindt de eigenaar van het restaurant een ‘goed man’, een ‘goede baas’. Ook R030 (vrouw, 24 jaar) laat zich in gunstige beoordelingen uit over haar werkgever, tevens haar eerste in Nederland, waar ze nu twee jaar bij werkt. Zij vindt hem erg vriendelijk.

---

¹ Letterlijk betekent het woord: buitenlandse duivel/spookmens. Het woord wordt vaak in het Kantonees gebruikt als een algemene term om buitenlanders aan te duiden, maar is intussen ook in het Mandarijn overgenomen.

Werkgevers over werknemers

R031 (vrouw, midden veertig) is intussen legaal en woont al heel wat jaren in Nederland. Zij is eigenares van een massagesalon voor traditionele voet- en lichaamsmassage. Ze geeft zelf aan dat zij haar personeel via een Nederlands arbeidsbureau werft. Maar dat is in elk geval niet het hele verhaal, want we hebben niet alleen gehoord, maar ook zelf kunnen vaststellen dat er illegale masseuses in haar zaak werken. R031 benadrukt keer op keer hoe belangrijk zij het vindt dat alles in haar salon netjes blijft. De masseuses mogen niet privé afspreken met klanten en ook tijdens het werk moeten zij zich professioneel gedragen. Ze bedoelt hiermee dat er in haar salon geen erotische en of seksuele handelingen mogen worden verricht. Zo beschermt zij haar klanten en haar personeel. Ze is ervan overtuigd dat zij goed voor haar personeel zorgt en verwacht andersom dat het personeel zich aan de regels houdt. Ze geeft zelf trainingen in massagetechnieken aan het personeel, dat ook oplopende niveaus kan halen door een soort examen af te leggen. Hogere niveaus worden beter betaald. Zij betaalt haar personeel een vast bedrag plus een commissie, afhankelijk van hun omzet. Haar filosofie is dat vaste lonen leiden tot luiheid en gebrek aan inzet. Immers, niet iedereen is gelijk en werkt even hard. Daarom is het niet eerlijk om iedereen hetzelfde loon te geven. Maar de eerlijkheid gebiedt eveneens te vermelden dat R031 wel erg streng is voor haar werkneemsters, die ook wel een beetje bang voor haar zijn.

Strakke hiërarchie – door de Nederlandse bril bekeken zelfs: onderdanigheid – komen we ook tegen in andere branches. Een tekenend voorbeeld nemen we waar in de bouw. Dagelijks komt een Chinese aannemer met een werknemer – allebei zijn ze illegaal – met de auto aangereden. De werknemer stapt uit en wacht op de stoep totdat zijn baas is uitgestapt en voorgaat naar de woning waar zij bezig zijn met een verbouwing. Pas als zijn baas de knecht wenkt, loopt hij ernaar toe en betreedt de woning. Ook in de stromende regen. Bij alles wacht de werknemer op toestemming van of goedkeuring door zijn baas. Wel overleggen ze met elkaar over technische mogelijkheden en advies wordt soms door de baas gehonoreerd.

Dat je streng moet zijn voor je personeel vindt ook E028, eveneens eigenaar van een massagesalon.

“De salon is tot ’s avonds laat geopend. We werken met parttimers. Niemand is in vaste dienst. We bellen ze indien nodig. Als het druk is, vragen we mensen erbij, als het rustig is, sturen we mensen naar huis. Omdat

het aanbod van personeel groot is hebben we een riant keus. Als een medewerker het niet goed doet, dan sturen we die weg en nemen we een ander. We hebben nu een meisje in dienst waar negatieve geluiden over gehoord zijn. We kijken het aan en als het ons niet bevalt, jammer dan. Soms moet je als baas hard zijn. Anders lopen ze over je heen. Je moet ze laten zien wie de baas is, daarna gaat het goed.”

Over tal van onderwerpen is E028 openhartig, maar het thema van illegaal personeel ligt kennelijk heel gevoelig, want dan doet hij er het zwijgen toe. Het is zonneklaar dat er ook illegale Chinezen bij hem werken, maar daar moet je niet teveel en vooral niet openlijk over praten.

R036 (man, veertiger) doet er minder moeilijk over. Hij zit in de horeca en vertelt dat hij zowel legale als illegale werknemers in dienst heeft.

“Vroeger was het niet zo’n groot probleem als je illegalen in dienst had. Restauranthouders kregen niet meer dan een waarschuwing als zij gepakt werden. Maar tegenwoordig is het een ander verhaal, per illegaal krijgt de restauranthouder een boete van tussen de 8000 en 10.000 euro! Door deze strenge maatregelen zijn restauranthouders terughoudender met het aannemen van illegalen. Maar ze doen het toch nog steeds wel.” (R036, man, veertiger)

Arbeidsomstandigheden

In de Chinese beautybranche werken vooral vrouwen en dit geldt het allersterkst voor de massagesalons. Wanneer er weinig of geen klanten zijn, dan zit het personeel voor zich uit te staren of kijkt televisie. Als er satelliet aanwezig is, kijken ze naar de Chinese zender. Of er wordt gekeken naar videobanden met (oude) Chinese televisieprogramma’s. Nederlandse televisie verstaan ze niet. Soms slapen ze zelfs in de salon onder werktijd. Dit heeft te maken met de vaak (maar niet overal) lange werktijden, van rond het middaguur tot tegen middernacht. Het werk zelf is fysiek zwaar en kan pijn in de armen, schouders en rug veroorzaken.

Het is niet ongebruikelijk dat het personeel volgens een onderling afgesproken volgorde de klanten masseren. Zodoende kan het gebeuren dat een masseuse tot ver in de middag zit te wachten op haar eerste klant. Aangezien zij per klant betaald worden vindt de baas het niet zo erg dat zij er ‘maar’ zitten. In andere salons verdeelt degene die toezicht houdt de klanten onder de masseuses. Ook de foaien worden daar onderling verdeeld.

Voor de lunch en de avondmaaltijd is het personeel doorgaans aangewezen op een keukentje of een hoekje met een waterkoker en magnetron. De masseuses maken dan vaak zelf vooraf hun box met rijst en groenten en vlees klaar en dat warmen ze dan op het werk op. Want brood is geen succes bij deze migranten.

In de horeca wordt het eten verzorgd door de baas. Er wordt meestal iets simpels op tafel gezet voor de werknemers. Uit de verhalen van illegale Chinezen proeven we ook dat werkgevers in hun omgang met werknemers verschillen naar de regio waar de werkgever in China oorspronkelijk vandaan komt.

“De bazen uit Hong Kong of Maleisië zijn veel beter voor hun werknemers dan die uit de provincie Zhejiang. Als je baas uit Hong Kong of Maleisië komt krijg je tenminste nog fatsoenlijk te eten en te drinken. Waarschijnlijk omdat deze mensen zelf ook graag lekker eten... Wanneer ik bij de baas uit Zhejiang een tweede kopje koffie dronk of een sigaretje rookte, begon hij al te klagen. Met Oud en Nieuw kregen we vaak hongbao (of: laisi, een rood envelopje met geld).² Hoe langer je er werkte, hoe meer je jaarlijks kreeg. Tenminste, dat was bij de Hong Kongnese of Maleisische bazen. En als je er die avond niet bij was dan werd het wel voor je bewaard. Bij de Zhejiangnese baas was daar geen sprake van. Je mocht van geluk spreken als je iets kreeg. Als je er niet was, dan had je gewoon pech.” (R032, man, 24 jaar)

In de beautybranche is het ‘salaris’ doorgaans sterk afhankelijk van het aantal klanten. En de eigenaar houdt natuurlijk een deel van de inkomsten in, tot wel 70%. R005 (vrouw, veertiger) heeft heel onregelmatig werk als masseuse en verdient maandelijks 600-700 euro. Daar moet zij haar hele levensonderhoud van bekostigen. In de horeca ligt het inkomen van illegale werknemers rond de 1000 euro per maand voor illegale werknemers; maaltijden zijn meestal voor kosten van de zaak en de werkgever zorgt soms ook wel voor onderdak (zie hoofdstuk 10).

Zowel in de beautybranche als in de horeca is een zesdaagse werkweek normaal. Ook in de horeca is een werkdag van 12 uur of langer de gewoonste zaak. Soms gaan werknemers zelfs op hun vrije dag nog aan de slag.

---

² Met Oud en Nieuw is het een Chinese gewoonte om kinderen en ongehuwde mensen een hongbao (rood envelopje) met geld te geven voor geluk in het nieuwe jaar. Werkgevers kunnen dit aan hun werknemers geven als een extraatje. Hongbao is Mandarijn; laisi is Kantonees.

“Ik werk zes dagen in de week. 's Zondags heb ik vrij, maar soms als er klanten zijn ga ik toch maar werken. Om toch extra geld te verdienen.” (R006, vrouw, dertiger)

“Ik werk dagelijks van 11:00-23:00. Een dag in de week heb ik vrij. Maar er zijn dagen dat ik op mijn vrije dag terugga naar het restaurant om te werken. De baas wil me daarvoor wel extra betalen, maar dat neem ik liever niet aan. Want als ik die dag toch niks beters te doen heb, ga ik liever werken, anders verveel ik me toch maar.” (R048, man, eind veertig)

Controles op illegalen

In de contacten met buitenstaanders, dus ook met onderzoekers, is illegaliteit vaak een heikel onderwerp. Illegale Chinezen weten immers niet wie zij voor zich hebben, het zou iemand van de politie kunnen zijn. Zo zaten we een keer in een massagesalon, als klant voor een voetmassage, en probeerden een praatje aan te knopen met de masseuse. Zij was zelf niet zo spraakzaam, haar collega vond het echter wel leuk om met ons te praten. Maar toen we die collega (R016, vrouw, 36 jaar) vertelden dat we eigenlijk onderzoek deden naar Chinezen in Nederland werd zij meteen minder spraakzaam. De masseuse die de voetmassage gaf, zweeg al de hele tijd, en was ook op den duur ook niet over te halen tot een gesprek. Kennelijk vertrouwde ze ons van meet af aan al niet, want later kwamen we erachter dat zij tegen andere masseuses heeft gezegd dat ze niet tegen ons moesten praten omdat wij waarschijnlijk van de politie waren.

Toch zijn er ook vrij veel illegale Chinezen die niet echt bang zijn om opgepakt te worden. Dat geldt bijvoorbeeld voor R022 (man, 21 jaar). Hij werkt illegaal in een Chinees restaurant, maar hij laat zijn leven er niet door beheersen en zijn illegaliteit is ook geen beperking voor zijn bewegingsvrijheid. Hij wil op lange termijn toch niet in Nederland blijven als hij hier geen verblijfsvergunning kan krijgen. Ook R029 (man, 26 jaar) denkt er zo over: als hij gepakt moet worden, dan gebeurt het toch wel.

Ondanks deze kennelijke berusting bij iets dat onvermijdelijk kan gebeuren, constateren we wel dat illegale Chinezen in de horeca banger zijn geworden nu er steeds strenger wordt gecontroleerd. Ze horen erover van andere Chinezen – en degenen die wel Nederlands beheersen, lezen er

over in de krant.³ Daarom worden ook allerlei manieren verzonnen om illegale medewerkers te verstoppen bij controles.⁴

Werkgevers zijn ook huiveriger geworden ten aanzien van het aannemen van illegale werknemers. Dit is ook de reden dat R027 (man, 23 jaar) al vijf maanden niet meer werkt. Zijn oude baas is bang om gepakt te worden en een flinke boete te krijgen. Heel soms kan hij in het weekend een beetje helpen, maar echt werk heeft hij niet. Een restauranthouder geeft nog een extra reden waarom hij zo huiverig is voor controles.

“Tegenwoordig zijn er veel strenge controles, we moeten nu 12.000 euro per illegaal boete betalen. Maar het ergste is dat ze dan in onze boeken gaan spitten, en als dat gebeurt dan kan je je zaak wel verkopen omdat je dan zo goed als failliet zou gaan.” (R055, man, veertiger)

Ook in de beautybranche zijn ze voorzichtig. Zo is er een salon met een onopvallende achterraimte en een bovenverdieping, die fungeert als massagezaal. De klant komt eerst in de winkel waarna hij naar boven wordt gebracht voor een massage. Als het niet druk is, moeten de illegale masseuses op de bovenverdieping of in ruimte achter blijven, zodat zij niet teveel opvallen. Vooral in periodes met veel controles moeten de masseuses onzichtbaar blijven. Zodoende gebeurde het wel dat wij een andere keer terug moesten komen voor een gesprek met een werkneemster, omdat er in die week veel controles waren. Ondernemers en werknemers waarschuwen elkaar en berichten over controles gaan als een lopend vuurtje langs alle horecaondernemers.

Mobiliteit en carrière

Veel Chinese migranten zijn naar Nederland gekomen om hier geld te verdienen. Ze hopen ook op een legaal verblijf, want op die manier is het gemakkelijker om nog meer geld te verdienen. Meestal zijn ze echter aangewezen op zwaar en laag betaald werk. Maar deze migranten zijn vaak ambitieus en willen graag zelf iets ondernemen, eigen baas zijn. Zeker omdat ze zien dat hun voorgangers succesvol een onderneming leiden. Zo wil R005 (vrouw, veertiger) eigenlijk het liefst zelf een massagesalon ope-

---

³ Brabants Dagblad 25-08-2006: “Samen met de arbeidsinspectie en de Belastingdienst heeft de Vreemdelingenpolitie in Tilburg de afgelopen 3 maanden 31 Chinezen opgespoord die illegaal in ons land verbeleven.”

⁴ De Telegraaf van 28-08-2006 maakt melding van een controle in een Chinees restaurant waar de politie 2 illegale Chinezen vond onder een met stoeptegels bedekt luik.

nen. Ze stelt zelfs aan ons voor om hierin samen te werken. Haar vriend, die een Nederlands paspoort heeft, wil het project wel financieren. Omdat zij de Nederlandse taal niet voldoende beheerst, zou ze graag willen dat wij met haar de salon runnen. Ook R026 (man, begin veertig) geeft aan een massagesalon te willen openen. Hij denkt dat hij daar goed van zou kunnen leven. En als R032 (man, 24 jaar) een verblijfsvergunning zou krijgen, dan zou hij een frietzaak openen. Sommigen lukt het hun wensen te verwezenlijken. Zo ontdekken we dat R009 (vrouw, dertiger), nadat we haar uit het oog waren verloren, intussen zelf een manicurestudio is begonnen in het oosten van Nederland.

Verhuizen binnen Nederland is eerder regel dan uitzondering. Omdat ze illegaal zijn hebben ze vaak niet langdurig een vaste woonplek. De woonplaats is meestal afhankelijk van waar hun werk is. Maar omdat zij geen echte vaste woonplaats hebben, zijn zij veel flexibeler in het zoeken naar werk in heel Nederland. Als een baan zich aanbiedt in het noorden van het land, terwijl de migrant op dat moment in het zuiden woont, is het meestal geen punt om daarheen te verhuizen om te gaan werken. Dat kan ook in een ander land zijn. Dat geldt zeker voor degenen die ervoor opteren om op den duur terug naar huis te keren – maar daarvoor moeten zij het wel eerst in het buitenland 'gemaakt' hebben, want zij willen bij terugkeer geen gezichtsverlies lijden (mei mianzi/diulian) in familie- en vriendenkring. Of zoals R037 (man, 27 jaar) het zegt: "wo bu ganxin!" (ik wil me daar niet bij neerleggen!)

10

Wonen en leven in Nederland

Op dinsdag 14 maart 2006 breekt brand uit in een groot pand in de Amsterdamse binnenstad. Al snel verspreidt het vuur zich naar de derde en vierde verdieping. De brandweer is snel ter plekke, maar dan is een Chinese man al in paniek uit het raam op tweehoog gesprongen. Hij overleeft de val niet. De volgende dag schrijft Het Parool dat het pand waarschijnlijk gebruikt werd als illegaal hotel of pension. Er woonden minstens vijf illegaal in Nederland verblijvende Chinezen, van wie maar twee Nederlands spraken (Het Parool, 15 maart 2006).

Wanneer we een paar weken later op bezoek gaan, blijken veel bewoners het pand na de brand voorgoed te hebben verlaten, maar sommigen zijn gebleven en er zijn ook nieuwe bewoners ingetrokken. Dat illegale Chinezen krakkemikkig en onveilig gehuisvest kunnen zijn, zagen we al in een ander voorbeeld, aan het begin van hoofdstuk 4. Zijn dit uitzonderingen of is het met de woonsituatie van illegale Chinezen altijd zo slecht gesteld? Hoe ziet de woonruimte van illegale Chinezen eruit? Is het een plek waar je alleen maar kunt slapen – zoals vaak het geval was met Chinezen in de eerste decennia van de vorige eeuw (Wubben, 1986; Van Heek, 1936) – of is het ook een 'thuis'?

Veel Chinezen die naar Nederland komen, hopen hier geld te verdienen en in het westen een goed bestaan op te bouwen, of zoveel te sparen dat zij naar China terug kunnen keren en daar een beter bestaan te leiden dan voor hun vertrek. In het vorige hoofdstuk hebben we vast kunnen stellen dat veel illegale Chinezen hier keihard hun best voor doen en lange werkweken maken. Houden ze dan nog wel vrije tijd over? En als dat zo is, hoe besteden ze die dan? Is het leven in Nederland eigenlijk wel de moeite waard, of valt terugkeer naar China te verkiezen?

Hoe vind je onderdak?

Bij aankomst in Nederland vinden Chinezen met sterke bindingen in China en in Nederland meestal meteen een woonplek, zo constateerden we in

hoofdstuk 7. Maar anderen werden plompverloren op straat afgezet en moesten zelf op zoek naar een slaapplek. Hoe vergaat het illegale Chinezen als ze langer in Nederland zijn en hier een sociaal netwerk op hebben kunnen bouwen? Lukt het via zo'n netwerk gemakkelijker om een woonplek te vinden?

De grote lijn is dat Chinezen die meteen door familie of vrienden worden opgevangen ook na verloop van tijd sneller en tevens betere woonruimte vinden dan degenen die bij aankomst vooral op zichzelf waren aangewezen. Chinezen die een legale status hebben weten te verwerven, komen er het beste vanaf: zij hebben een huur- of koopwoning, sommigen zijn zelfs riant gehuisvest. Maar de meeste illegale Chinezen huren ergens een kamertje en zijn voortdurend op zoek naar geschiktere woonruimte. Als ze al een appartement kunnen krijgen, is dat meestal te duur.

Hoe hoog de nood kan zijn, illustreert het volgende voorval. Op een winterse dag, kort voor Kerst, zitten we met R004 (man, 32 jaar) in zijn stamcafé als een Chinese vrouw langsloopt die we herkennen van een massagesalon. R004 zwaait en gebaart de vrouw naar binnen te komen. Ze gaan meteen met elkaar in gesprek en we vangen op dat de vrouw moet verhuizen. Als het nodig is, kan R004 haar wel helpen. Hij maakt nog grapjes over dat zij zoveel spullen heeft. Zijn eigen bezittingen passen in één koffer. Maar ja, vrouwen hebben nou eenmaal veel spulletjes. Hij raadt haar aan om niet alles meteen naar de kamer te verhuizen omdat zij daar toch niet heel lang kan blijven wonen. Zelf zegt ze dat ze wel wat van haar bezittingen in de salon kan achterlaten. Nadat de vrouw vertrokken is, vertelt R004 dat hij zijn eigen kamer aan haar gaat onderverhuren. Hij gaat dan zelf ergens anders wonen, want iedereen uit dat pand moet weg moet vanwege een aanstaande verbouwing. Maar weet die vrouw dat dan of zit hij de boel te belazeren? Op onze vragende blik reageert R004 door te vertellen dat de vrouw op korte termijn moet verhuizen omdat haar huisbaas haar niet meer in huis wil vanwege mogelijke controles. Die zijn er erg vaak de laatste tijd. Dus alles wat de vrouw kan vinden, is goed.

Een andere keer zijn we onderweg met R026 (man, begin veertig). Hij heeft ons bij hem thuis uitgenodigd. Er staat een Chinese vrouw op hem te wachten en zij loopt met ons mee maar binnen. Ook deze vrouw zoekt op korte termijn nieuwe woonruimte, voor haarzelf en haar man. In het huis waar zij nu woont zijn onlangs veertig illegale Chinezen opgepakt. Nu wil de huisbaas van het huis af. Ze heeft gehoord dat bij R026 een kamer vrij was en wil graag kijken hoe het eruit ziet en wat het kost. Zij vraagt hem een goed woordje voor haar te doen bij de verhuurder. Als ze ver-

trokken is, zegt R026 dat hij liever niet wil dat zij en haar man bij hem in het appartement komen wonen. Het stel komt uit Wenzhou en de man heeft slechte ervaringen met werkgevers uit die streek. Zelf komt hij uit Fujian en hij wil liever niet samen met Wenzhounezen in een appartement wonen. Waarmee het onderlinge wantrouwen tussen Chinezen uit verschillende regio's in China weer eens bevestigd wordt.

De ervaringen van R026 zelf zijn overigens typerend voor de hoge verhuismobiliteit onder illegale Chinezen. In de periode dat wij hem volgen, woonde hij binnen nog geen jaar op drie adressen. Van het pand waar hij in woonde toen we hem leerden kennen, verhuisde hij naar een andere stad in Nederland. Daar is hij een paar maanden blijven wonen en vervolgens weer verhuisd naar de stad waar hij woonde toen we elkaar voor het eerst ontmoetten. Ook R049 (man, midden dertig) is vaak van woonplaats gewisseld. Hij zit nu in vreemdelingendetentie, maar in de afgelopen twee jaar leefde hij als een ware trekarbeider. Meestal bleef hij ergens kort wonen en het was afhankelijk van zijn werk of hij daar (in de omgeving) een slaapplek moest vinden. Soms kon hij bij andere Chinezen terecht voor vijf euro per nacht, of hij sliep op zijn werk. Ook huurde hij wel eens een bed voor zo'n 100 euro per maand.

De belangrijkste redenen voor illegale Chinezen om zo vaak te verhuizen zijn drieërlei: de huur wordt opgezegd, de migrant vindt zelf de huur te hoog en zoekt een goedkopere plek, of vertrekt om elders te gaan werken. Soms kunnen ze wonen bij hun werkgever in huis, zoals Chinese vrouwen die werken als baomu (hoofdstuk 9). In de horeca krijgen illegale Chinezen soms onderdak via hun werkgever. Zo wonen R037 (man, 27 jaar), R040 (man, 29 jaar) en R047 (vrouw, 20 jaar) alle drie in een pand van de restauranthouder. Daar hoeven ze geen huur voor te betalen. En dat beschouwen zij als een voordeel. Het nadeel hiervan is dat de werknemer zich eerder verplicht voelt om te gaan werken wanneer hij vrij heeft.

Laptop in een muf zolderkamertje

Ook R005 (vrouw, veertiger) had een kamer via haar werkgever. Samen met een Chinese man huurde zij de zolderverdieping in een rijtjeshuis van een Nederlandse man. Ze huurden samen, want dat scheelde in de kosten. Per persoon betaalden zij 200 euro. Allebei hadden ze een eigen kamer en deelden de keuken, het toilet en de badkamer. De vrouw had een kamertje van ongeveer negen vierkante meter, met een schuin dak en een klein

dakraampje. Er lag een tweepersoonsmatras op de vloer en verder stonden er een opvouwbare kledingkast, een stoel en een tafeltje. Aan de muur hingen een paar planken met prullaria. Temidden van deze armoedigheid blonk een gloednieuwe laptop, waarmee ze naar China kon bellen en chatten via MSN. Zelf vond ze dat het er wel prettig wonen was. Maar een paar weken later horen we van haar Chinese huisgenoot dat ze er weg moeten omdat de 'huisbaas' – naar nu blijkt een drugsverslaafde – al drie maanden geen huur heeft betaald. De onderverhuurder is het duo nog geld schuldig, want zij hebben de huur voor de komende maand al betaald. Toch moeten zij het huis uit, want de deurwaarder komt langs. Gelukkig voor hen vinden ze via een vriend in de buurt een kamer in een soortgelijke woning. De vrouw betaalt nu 280 euro per maand, wat ze toch wel erg duur vindt. Dus wil ze liever iets anders zoeken.

Na de brand

Enkele weken na de brand in het huizenblok waar dit hoofdstuk mee begon, bezoeken we R026 (man, begin veertig). Hij woont op de bovenste verdieping. Het pand ruikt muf en dat komt vast doordat er niet gelucht wordt. Ook de brandlucht is nog niet volledig weggetrokken. We gaan naar een soort woonkamer, met een stapelbed en dichte gordijnen tot op de grond. Een tussendeur geeft toegang tot het kamertje van R026. Dankzij een raam ruikt het in deze kleine ruimte van twee bij drieënhalve meter niet muf. De inrichting bestaat uit een eenpersoonsbed, een kastje met veel dvd's, foto's en wat andere persoonlijke bezittingen, plus een koelkast met een tv'tje. Kennelijk deelt de man het kamertje met een dame, want er staan ook een kledingrek met Chinese japonnen en een klein nachtkastje met allerlei verzorgingsproducten. Op dezelfde verdieping zijn nog twee ruimtes, allemaal achter dezelfde voordeur. De ene iets kleiner dan de woonkamer, met een kapot tweepersoonsbed en nog wat rommel. Het andere vertrek is eigenlijk meer een tussenruimte, met twee inbouwkasten en enkele slaapplekken. Dan is er nog een keuken, een toilet en een douche/washok met een oude wasmachine. Voor zijn kamertje betaalt R026 maandelijks 300 euro. Dat vindt hij wel een beetje duur. Te recht, want het is bijna 50 euro per vierkante meter. Hij zou de hele etage kunnen huren voor 1000 euro, maar dat kan hij absoluut niet opbrengen. Het liefst vindt hij een andere goedkopere plek. Net als in veel andere ge-

vallen kent R026 de eigenaar van het pand niet. Een tussenpersoon int de huur. Of is het de onderhuur? R026 heeft geen idee.

Twee maanden later komen we weer in het pand, deze keer bij een bekende van R026, die ons op straat heeft uitgenodigd om een biertje bij hem thuis te drinken. De indeling van deze etage is hetzelfde als bij die van R026, maar de inrichting is veel netter. Alleen al aan het grote aantal verschillende maten schoenen in de gang is te zien dat hier flink wat mensen wonen. Alle bewoners zijn Chinezen, legale en illegale.

Vrijtijdsbesteding

Als het illegale Chinezen lukt om werk te vinden – en voor de meesten is dat het geval – dan is het bijna altijd voor zes dagen in de week, soms zelfs zeven. En dan maken ze ook nog lange dagen. Veel vrije tijd blijft er dus niet over. De meesten vinden dat er weinig te doen is in Nederland. Een belangrijke reden is de taalbarrière. Sommigen menen dat zij wel Nederlands zouden moeten leren. Anderen vinden het nergens voor nodig of vinden Engels veel handiger. Slechts een enkeling doet ook echt een poging om in de vrije tijd Nederlands te leren.

De belangrijkste activiteit op vrije dagen is: andere Chinezen ontmoeten en samen eten. Op zo'n vrije dag doen de respondenten meestal ook veel boodschappen, ze gaan dan naar de Chinese supermarkt en spreken af om samen te eten. Vaak is dat bij iemand thuis. De een kookt, de ander neemt bijvoorbeeld bier mee. Dit is veel goedkoper dan uit eten gaan. Armoede kweekt solidariteit – en bovendien is het prettig om samen met anderen te zijn die dezelfde taal spreken. Voor elkaar koken wordt sowieso gewaardeerd. Dat blijkt wel weer als we toevallig R005 (vrouw, veertiger) tegengekomen, die buiten op straat een luchtje schept. Terwijl we een praatje maken, komt een vriendin van haar aanlopen met zelfgebakken auberginekoekjes voor R005. We mogen meteen een stukje proeven. Op het doorgaans karige budget wordt vaak nog bekibbeld om geld naar China te kunnen sturen. R021 (vrouw, dertiger) heeft dat ook lang gedaan, maar na verloop van tijd besloot ze ook zelf nog een leven in Nederland te willen hebben. Af en toe gaat ze nu met vriendinnen winkelen en vindt ze het niet meer zo erg om ook wat geld aan zichzelf te besteden.

Een favoriete vrijetijdsactiviteit van sommige Chinezen zijn vechtsporten, zoals kungfu. Op de sportscholen komen ook illegale Chinezen. Deze scho-

len doen niet alleen aan trainingen en meditaties, maar ze leveren ook bodyguards. Van geheel andere orde zijn amusementshallen. Ook die vormen een plek waar Chinezen graag bij elkaar komen. Je hoeft geen entreegeld te betalen en vaak is er gratis drinken. Zelfs als ze geen gokje willen wagen mogen ze er naar binnen. Maar er wordt ook flink gegokt – een fenomeen dat al langer bekend is van Chinezen in Nederland, niet alleen van bijvoorbeeld mahjong (Wubben, 1986), maar ook van fruitautomaten (Blaak, 1999).

Ook R026 (man, begin veertig) gokt wel eens als tijdverdrijf. Op een avond gaan we met hem op stap en komen in een amusementshal. Daar zijn veel meer Chinezen, waarvan R026 er ook een aantal herkent omdat zij er vaak gokken. Omdat hier geen identificatie vereist is, kunnen ook illegalen er gemakkelijk een gokje wagen. Onze begeleider wisselt 50 euro om in munten van 2 euro en gaat achter de rouletteautomaat zitten. Aan deze tafel zitten alleen maar Chinezen: vier mannen en een vrouw. Op het moment dat R026 gaat zitten, vraagt de vrouw naast hem of ze niet wat munten van hem kan lenen, zonder haar ogen van de automaat af te wenden. Hij geeft haar wat geld. Een jongen die naast de vrouw stond, is intussen geld voor haar gaan wisselen. Zodra hij terug is, krijgt R026 zijn geld terug. Zelf gooit R026 praktisch al zijn geld in één keer in de machine. Er wordt flink wat afgevloekt in het Kantonees, zowel door de mannen als de vrouw. Na ongeveer drie kwartier is R026 door zijn geld heen en hij besluit om het in een andere amusementshal in de buurt te proberen. Maar hier zit, behalve een groepje zwarte mannen, slechts één Chinees. Dus keren we terug naar de eerste amusementshal. De lege plek die R026 heeft achtergelaten, is nog steeds vrij. Hij wisselt nogmaals 50 euro en gaat weer op dezelfde plek zitten. De andere Chinese spelers zijn er nog steeds en zijn zeer luidruchtig. De vrouw roept hardop dat ze al bijna 400 euro heeft verloren, een van de mannen reageert dat hij al 200 euro verloren heeft. Wanneer R026 voor de tweede keer al zijn geld kwijt is, gaan we weg. Drie uur later en hij is 100 euro armer.

Volgens E067, een man met een Chinese achtergrond die heel veel andere Chinezen in Nederland kent, bestaat een groot deel van de vrijetijdsbesteding van illegale Chinezen uit casinobezoek. Niet zozeer omdat Chinezen van gokken houden, maar vooral omdat casino's de gelegenheid bij uitstek zijn waar ze elkaar kunnen ontmoeten. Het gebeurt ook meestal na werktijd, wanneer veel andere uitgaansgelegenheden doordeweeks gesloten zijn. Casino's zijn vaak veel langer en op alle dagen van de week geopend. Dat trekt veel Chinezen. Er is een grote kans dat men elkaar daar treft. Ook als je geen geld hebt kun je er wel terecht. Geld is er gemakke-

lijk te lenen. Terugbetalen is een ander ding. Er is vaak sprake van woekerrentes. Naast de officiële casino's zijn er tal van andere plekken waar Chinezen kunnen gokken: in mahjonghuisjes, bij mensen thuis of in het restaurant. Er kunnen grote bedragen in omgaan. Een restaurant kan razendsnel van eigenaar wisselen.

Toch zijn er zeker ook (illegale) Chinezen die niet gokken. Een duidelijk voorbeeld is R048 (man, eind veertig). Hij werkt in de horeca en woont samen met een paar collega's in één pand. 's Avonds na het werk eet en drinkt hij met zijn collega's. Hij vindt het helemaal niet leuk om te gokken of mahjong te spelen. Dat geeft vaak onenigheid, ook omdat iedereen weer met andere regels speelt. Naast het restaurant waar hij werkt is een amusementshal. Andere Chinezen komen er graag, maar hij gaat daar niet naartoe omdat hij niet van gokken houdt.

Er zijn niet echt cafés waar speciaal Chinezen heen gaan. Maar tijdens ons veldwerk komen we sommigen wel vaak in dezelfde kroegjes tegen. Een hiervan is R004 (man, 32 jaar). Hij heeft een paar favoriete cafés waar hij overdag vaak komt en waar bekenden en vrienden hem kunnen vinden. Er komen niet alleen maar Chinezen. Anderen gaan naar een door Chinezen gerunde bar of een poolhal. Als we op een avond in de Chinese bar komen, zitten vijf jonge Chinezen te dobbelen. Onderling spreken ze Kantonees. Later komen meer Chinese jongeren binnenwandelen, zij zijn modern gekleed en spreken Nederlands met elkaar. Legale en illegale, en eerste, tweede en derde generatie Chinezen komen hier samen.

Een dergelijke vermenging zien we ook in een discotheek, niet specifiek voor Chinezen, maar ze komen er wel om elkaar te ontmoeten. Daar valt nog iets anders op: er zijn nogal wat Chinezen bij die een stuk ouder zijn dan het doorsnee publiek en zij zijn bepaald niet uitgedost als trendy uitgaanders. De Chinezen vormen op het eerste gezicht twee groepen, de ene groep aan de linkerkant van het podium, de andere aan de rechterzijde. De linkergroep breidt zich langzaam uit, er zijn ook vrouwen bij, waarvan sommigen iets jonger zijn dan de mannen (dertigers en veertigers). Later, als we ons er tussenvoegen, blijken de twee groepen Chinezen elkaar toch wel te kennen. Sommigen lopen ook heen en weer tussen de linker- en de rechtergroep. We ontmoeten R001 (man, 38 jaar) en die vertelt dat de Chinezen hier samenklitten omdat het onder elkaar veel leuker is dan tussen al die 'buitenlanders', waarmee hij de Nederlanders bedoelt.

Blijven of terugkeren?

Niet alleen op de werkvloer, ook in woningen krijgen illegale Chinezen te maken met controles. Hoewel het niet zo frequent gebeurt als bijvoorbeeld in de horeca, zijn ze ook thuis wel voorzichtig. We merken het vaak als we met hen mee naar huis gaan: bij de voordeur kijken ze eerst goed om zich heen, voordat ze naar binnen gaan. Ook van de politie horen we van de angst voor controles. Vaak proberen illegale Chinezen te vluchten. Ze rennen weg, proberen zich te verstoppen of springen zelfs uit het raam. En dan zijn de woonomstandigheden ook vaak nog verre van ideaal. De vraag dringt zich dan ook op: willen ze eigenlijk wel in Nederland blijven? Het antwoord is snel gegeven: meestal wel. Sommigen hiervan zijn semi-legaal, want ze hebben wel een verblijfsvergunning voor een ander EU-land en daar kunnen zij eventueel alsnog naar terug.

Maar ook de meeste illegalen willen in Nederland blijven. Ten eerste is er een groep die het gewoonweg fijn vindt in Nederland: het leven is prettig, de omgeving is schoner en ze zijn intussen gewend aan het leven hier, al is dit niet altijd even gemakkelijk. Maar ook iemand als R009 (vrouw, dertiger), die het leven in Nederland eigenlijk erg saai vindt, wil toch graag blijven om te werken en geld te kunnen verdienen. Of zij nog ooit terug wil naar China, weet ze eigenlijk niet. Ook R029 (man, 26 jaar) vindt het saai in Nederland, bovendien mist hij China heel erg. Maar voorlopig wil hij niet terug, eerst nog twee jaar geld verdienen.

Toch zijn er ook Chinezen die wel willen repatriëren. Zoals R018 (man, vijftiger). Hij blijft in Nederland omdat hij het geld niet heeft om terug te keren, maar het liefst zou hij weer in China willen leven. Hij woont al 30 jaar in Nederland en heeft zelfs de Nederlandse nationaliteit aangenomen. Hij is een klassiek voorbeeld van de oudere migrant met heimwee, zoals we die ook kennen van Surinamers, Turken en Marokkanen. Maar er zijn ook jongere Chinezen die terug willen, zoals een jonge vrouw (R015) die al drie jaar in dezelfde beautysalon werkt en vindt dat haar woon- en werksituatie in China veel beter was dan hier. En dan is er R027, een jongeman van 23 jaar. Zijn ouders zijn omgekomen bij de studentenopstand van 4 juni 1989 op het Tiananmenplein. Hij was zelf toen nog erg jong. Hij ging bij zijn oom wonen, waar hij moest werken in het bedrijf van de oom in ruil voor kost en inwoning. Toen hij daar zeven jaar had gewerkt, moest hij van zijn oom naar het buitenland. Zelf denkt hij nu dat zijn oom hem bedrogen heeft. Hij zou zelf nooit naar Nederland zijn gekomen, in China

had hij best een bestaan op kunnen bouwen en was hij tenminste niet illegaal geweest.

11

Uitbuiting en dwang

Illegale Chinezen worden onder soms erbarmelijke omstandigheden naar Nederland vervoerd en hier verblijven ze in krakkemikkige panden en worden ze voor extreem lange werkweken fors onderbetaald. Spontaan dringen zich dan ook termen als 'mensensmokkel', 'mensenhandel' en 'uitbuiting' op. Maar is daar volgens de letter van de wet wel sprake van? En hoe ervaren illegale Chinezen het zelf? Vinden zij dat ze in Nederland uitgebuit worden? Worden illegale Chinese vrouwen gedwongen tot prostitutie, of kiezen ze er zelf voor om met betaalde seks meer geld te verdienen?

Mensensmokkel en mensenhandel in de strafwet

Mensensmokkel is strafbaar gesteld in artikel 197a van het Wetboek van Strafrecht (Sr). Dit wetsartikel stelt in lid 1 dat wordt schuldig bevonden aan mensensmokkel: "ieder persoon die een ander behulpzaam is bij de toegangverschaffing tot of doorreis door Nederland (of ander EU land, etc.), terwijl hij weet of ernstige redenen heeft te vermoeden dat die toegang of doorreis wederrechtelijk is". Lid 2 bepaalt dat ook schuldig kan worden bevonden aan mensensmokkel: "een persoon die uit winstbejag behulpzaam is geweest bij mensensmokkel, in de vorm van gelegenheid, middelen of informatie te verschaffen terwijl hij weet of ernstige redenen heeft te vermoeden dat het verblijf wederrechtelijk is". Verder kent het artikel (lid 3 tot en met 7) een aantal verzwarende omstandigheden (relatie met werk, georganiseerd verband, tijdens smokkel lichamelijk letstel veroorzaakt of de dood ten gevolge hebbend).

Sinds januari 2005 is het oude wetsartikel in zake mensenhandel (250a Sr) vervangen door een nieuw artikel, dat is ondergebracht in artikel 273f Sr. Dit nieuwe artikel stelt in lid 1 dat schuldig wordt bevonden aan strafbare mensenhandel: "degene die een ander door dwang, geweld of een andere feitelijkheid of door dreiging met geweld of een andere feitelijkheid, door afpersing, fraude, misleiding, dan wel door misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht, door misbruik van een kwetsbare

positie of door het geven of ontvangen van betalingen, etc., werft, voert, overbrengt, huisvest of opneemt met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen”.

Opvallend is in dit artikel het begrip *dwang*. Hiermee onderscheidt mensenhandel zich kenmerkend van mensensmokkel. In artikel 273f, lid 1 wordt onder 2 tot en met 9 mensenhandel nader gespecificeerd. Zo wordt in lid 1 onder 2 de expliciete rol van minderjarigen benoemd (personen onder de achttien). Lid 1 onder 3 gaat over gedwongen prostitutie (het beschikbaar stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling). Lid 1 onder 4 gaat in op het onder dwang verrichten van arbeid of diensten (en afstaan van organen). Lid 1 onder 5 tot en met 9 behandelt specifieke omstandigheden als gedwongen prostitutie, uitbuiting, wederrechtelijk verkregen voordeel en afstaan van organen.

In het tweede lid van artikel 273f wordt het begrip *uitbuiting* uitgewerkt in: “uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, slavernij en met slavernij of dienstbaarheid te vergelijken praktijken”. De verzwarende omstandigheden worden beschreven in lid 3 tot en met 7 (met twee of meer personen, leeftijd onder 16 jaar, zwaar lichamelijk letsel of de dood ten gevolge hebbend).

De strafbaarstelling van mensenhandel is zwaarder dan die van mensensmokkel. De strafeis van mensensmokkel begint bij maximaal vier jaar en een geldboete van de vijfde categorie voor lid 1 en loopt op bij verzwarende omstandigheden (lid 3 t/m 7). De strafbaarstelling van mensenhandel begint al met een strafeis van maximaal zes jaren en is eveneens hoger bij verzwarende omstandigheden.

Uitbuiting en gedwongen arbeid

Omdat in het nieuwe artikel 273f onderscheid wordt gemaakt tussen seksuele uitbuiting en uitbuiting in andere arbeidssituaties, kan uitbuiting in restaurants, bouwplaatsen, cafés, supermarkten, etc. ook harder worden aangepakt. Personen die betrokken zijn bij het illegaal binnenhalen van arbeiders en deze op arbeidsplekken tewerkstellen waar ze worden uitgebuit, kunnen nu als schuldig aan mensenhandel worden vervolgd. Vóór de wetwijziging konden zij alleen voor minder zwaarwegende feiten worden

veroordeeld en was mensenhandel voornamelijk gerelateerd aan gedwongen prostitutie.

Van der Leun en Vervoorn (2004) betitelen de slachtoffers van mensenhandel als moderne slaven en spreken van 'slavernijachtige uitbuiting'. Zij doelen hiermee op slachtoffers van mensenhandel die worden gedwongen te werken onder slechte omstandigheden (niet per se prostitutie). Met de term 'slavernijachtige uitbuiting' laveren zij tussen uitbuiting (breed) en de historisch beladen term (slavernij). Ze definiëren dit begrip als volgt: "Uitbuiting van een ander door gedwongen of verplichte arbeid of diensten waarbij sprake is van een sterke inperking van de vrije keuze" (Van der Leun & Vervoorn, 2004:17). Doorslaggevend hierbij is de eigen keuze. Kan een persoon kiezen waar hij of zij kan komen te werken, of is er sprake van misleiding of dwang? Volgens de schrijvers zijn kenmerken van slavernijachtige uitbuiting:

- meervoudige afhankelijkheid van de werkgever (huis, werk, vervoer, kleding etc);
- inperking van basisvrijheden (geen contact met anderen, geen eigen identiteitsbewijs, geen salaris);
- gebrek aan informatie over eigen positie (misleiding);
- werken onder zeer slechte arbeidsomstandigheden (lange werkdagen, laag loon, gevaarlijk);
- aantasting lichamelijke integriteit; en
- uitbuiting niet incidenteel, maar patroon of in georganiseerd verband.

Om van uitbuiting te spreken, hoeven niet al deze kenmerken aanwezig te zijn, zo benadrukken Van der Leun & Vervoorn (2004:18).

Uitbuiting en gedwongen arbeid zijn ook de kernbegrippen bij Gao. Zij definieert gedwongen arbeid als 'all work or service which is exacted from any person under the menace of any penalty, and for which the said person has not offered himself voluntarily' (2004:3). Ook Gao benadrukt het belang van het wel of niet hebben van een eigen keuze bij bijvoorbeeld het zoeken naar werk. Gao gaat in op de relatie tussen gedwongen arbeid en het delict mensenhandel. Indien mensenhandel opgedeeld kan worden in drie fasen - (1) tot aan vertrek, (2) de reis en (3) aankomst in het bestemmingsland (zie ook hoofdstuk 6) - dan vermoedt Gao dat dwang met name plaatsvindt in de laatste twee fasen. In de eerste fase (het rekruteren van potentiële migranten) hebben nagenoeg alle migranten toegestemd tot migratie en is van dwang veelal nog geen sprake.

Gao stelt verder dat Chinese migranten die gebruik hebben gemaakt van smokkelnetwerken vaak slachtoffer worden van mishandeling, gijzeling en/of gedwongen arbeid. Niet in elke situatie zal dwang voorkomen, maar vaak wel indien de gesmokkelden niet genoeg geld hebben om de reis te betalen. Migranten die in de derde fase (na aankomst in het bestemmingsland) gedwongen worden tot arbeid worden volgens Gao beïnvloed door factoren op drie niveaus:

- (1) *externe factoren* (illegale status, geen kennis van taal, straffen opgelegd door eigen overheid);
- (2) *schulden* (legale leningen van familie en vrienden, illegale leningen van woekeraars, schulden afbetalen door werken voor zeer laag 'loon');
- (3) *uitbuiting door werkgevers* (lage lonen, lange werktijden, weinig of karige maaltijden, slechte huisvesting, geen sociale voorzieningen).

Dwang bij vertrek uit China

Gao's stelling dat dwang meestal geen rol speelt bij het vertrek uit China, kunnen we op basis van ons eigen onderzoek bevestigen. Althans in algemene zin en alleen voor zover het gaat om druk die door derden wordt uitgeoefend (en buiten beschouwing latend de druk van economische of politieke omstandigheden). Er zijn echter uitzonderingen. Zoals in het voorgaande hoofdstuk genoemde voorbeeld van R027 (man, 23 jaar). Na het plotselinge overlijden van zijn ouders woonde hij bij zijn oom die het op een gegeven moment nodig vond om de jongen naar het buitenland te sturen en het ouderlijke huis van de overleden ouders te verkopen om de reis te financieren. R027 was op dat moment 14 jaar oud en kon weinig tegen de beslissing van zijn oom inbrengen, maar hij heeft nu sterk het gevoel dat hij door zijn oom bedrogen is en dat hij in China misschien beter af was geweest.

Dwang en uitbuiting tijdens de reis: de rol van slangenkoppen

Veel Chinezen, vooral illegale, maar ook wel legale, zijn met hulp van een mensensmokkelaar of een mensensmokkelorganisatie naar Nederland ge-

komen. In Nederland komen ze vaak via informele circuits aan (illegaal) werk en woonruimte. Chinese migranten zijn sterk op de eigen groep aangewezen. Dit wordt versterkt door taalbarrières: ze spreken meestal uitsluitend hun moedertaal, waardoor communiceren met andere bevolkingsgroepen moeizaam verloopt. Volgens Gao zouden er dus reële risico's zijn dat ze worden uitgebuit. Maar klopt dat ook? Hoe kijken de gesmokkelde respondenten daar tegenaan?

We hadden verwacht dat (illegale) Chinezen weinig zouden willen vertellen over de smokkelroute en de smokkelorganisatie. Waarom zouden zij de vuile was buiten willen hangen? Dit temeer daar mensensmokkel strafbaar is. Toch waren ze vaak openhartig over de reis. Op zich maakten omstandigheden begrijpelijk dat zij hun hart over de reis wilden luchten. Maar minstens zo opvallend is dat zij over de mensensmokkelaars, de slangenkoppen, niet spreken als criminelen, laat staan zware criminelen. Ze weten best dat wat de slangenkop doet, officieel niet mag. Maar ze vinden dat ze de slangenkop ook veel verschuldigd zijn. Hij of zij heeft het immers geregeld dat ze naar Nederland hebben kunnen komen. Zonder die hulp hadden ze dat nooit gered. Sterker nog: veel Chinezen die zelf ervaring hebben met slangenkoppen zien hen eerder als held dan als crimineel. Ook slangenkoppen zelf doen er niet geheimzinnig over dat zij betrokken zijn bij mensensmokkel, zo is onze ervaring. Wel zijn ze minder openhartig over hun werkwijze en handelen. Dat is begrijpelijk, zeker als het nog steeds hun broodwinning is.

Dwang en uitbuiting op de werkvloer

Eerder hebben we al geconcludeerd dat het risico dat er vervelende dingen gebeuren tijdens de reis naar Nederland, kleiner is als die is georganiseerd door familieleden of anderen waarmee men sterke bindingen heeft, dan bij een anonieme smokkelreis (hoofdstuk 6). Toch komen dwang en uitbuiting wel degelijk voor binnen familienetwerken, niet zo zeer tijdens de reis, maar in het traject erna. Door de krachtige invloed van guanxi voelen gesmokkelden zich schuldig en/of verplicht om familieleden een wederdienst te leveren voor het feit dat zij de smokkelreis mogelijk hebben gemaakt. En andersom kunnen gesmokkelden door de mechanismen van guanxi vrij gemakkelijk misbruikt worden. Als zij bijvoorbeeld komen te werken in het restaurant van een oom die de reis geregeld heeft, dan werken zij hard voor een karig loon om iets terug te kunnen doen voor de

familie die hen de mogelijkheid heeft gegeven om naar Nederland te komen. Hier kan misbruik van worden gemaakt. Er kan dan sprake zijn van uitbuiting indien er sec gekeken wordt naar de lange werktijden en het soort werk versus de vergoeding. Echter, de elementen dwang, mishandeling, fysieke dwang, verkrachting, en dergelijke ontbreken, waardoor misschien van 'echte' uitbuiting geen sprake is. Van al deze aspecten hebben we duidelijke voorbeelden gegeven in voorgaande hoofdstukken.

Toch spreken illegale Chinezen nauwelijks van uitbuiting, noch hanteren ze soortgelijke begrippen. Dat heeft niet alleen te maken met guanxi, maar ook met de arbeidsomstandigheden die ze van China gewend zijn. Dit levert een heel ander referentiekader op dan dat van de in Nederland in CAO's vastgelegde maximale werkweek en een minimumloon. Voor hun komst naar Nederland moesten ze in China ook hard werken tegen een laag loon – zo krijgen we steevast te horen. Toch weten ze vaak wel dat illegale Chinezen in Nederland weinig verdienen, zeker in vergelijking met hun legale collega's, en dat ze hier ook lange werkdagen en werkweken maken. Maar veelal berusten ze in hun lot. In Nederland is het vergelijkbaar met, vaak zelfs beter dan wat ze gewend waren in China. En als ze eenmaal legaal zijn, worden de verdiensten stukken beter, zo hopen en verwachten ze. Het is inderdaad zoals Gao (2004) stelde: illegale Chinezen zijn zich er veelal niet van bewust dat zij slachtoffer zijn van mensenhandel en uitbuiting, maar denken alleen maar aan hun toekomst waarin zijzelf eigenaar willen zijn van een bedrijf.

Sterke bindingen voorkomen dus niet dat illegale Chinezen binnen familiekring zwaar onderbetaald worden. Toch is het risico van hele lange werkweken en zeer lage betaling, dus uitbuiting door de werkgever, over het algemeen groter bij illegale Chinezen met zwakke bindingen.

In de verhalen van illegale Chinezen en experts valt nog iets anders op, namelijk het verschil tussen de grote stad en het platteland. Uitbuiting op het gebied van wonen en werken lijkt zich verhoudingsgewijs vaker voor te doen in dorpen en kleine steden met weinig Chinezen (soms slechts één restaurant) dan in gebieden met veel meer Chinezen. Op het platteland zijn illegale Chinezen vaak op meerdere terreinen afhankelijk van hun werkgever. Ze wonen bij de werkgever in huis, maken langere werkdagen (hebben niets anders te doen en kunnen ook niets anders doen omdat ze anders opvallen), doen allerhande werkzaamheden zonder vergoeding (bijvoorbeeld oppassen op de kinderen) en doen buiten werktijd veel samen. In een stad met een grotere Chinese gemeenschap is de afhankelijkheid minder groot. Wonen en werken zijn vaak gescheiden. Bevalt de

woonruimte of werkplek niet, dan kun je makkelijker op zoek naar wat anders. En contacten met andere Chinezen helpen daarbij.

Hier tegenover staat dat er in de stad ook meer concurrentie is. Om te overleven en, zeker in het begin, om de schulden af te betalen die je hebt vanwege de reis, zul je toch aan de slag moeten. Geen werk in de horeca, dan maar in de prostitutie?

Prostitutie, uitbuiting en dwang

Indien er gesproken wordt over uitbuiting in relatie tot mensenhandel wordt al snel de link gelegd naar gedwongen prostitutie. Een extra complicatie bij prostitutie is de morele beladenheid. Kunnen mensen – en de discussies gaan dan vooral over vrouwen – überhaupt wel uit vrije wil kiezen om seks tegen betaling met vreemden te hebben? Is het niet per definitie onder druk van de omstandigheden, zoals armoede en schulden, of het gevolg van een traumatische jeugd? Karina Schaapman (2004, 2007), zelf ex-prostitutiee en tegenwoordig lid van de Amsterdamse Gemeenteraad, is hier stellig in: prostitutie is geen normaal beroep en niemand wordt uit vrije wil prostitutiee!

Er zijn ook andere geluiden. Een van de experts (E044) die we interviewden over de inkomstenbronnen van illegale Chinezen maakt het volgende onderscheid. De ene groep illegalen is bereid om voor een laag salaris hard te werken in de horeca of een andere branche. Ze hebben een lang verblijf in Nederland of een ander westers land voor ogen en proberen gestaag kapitaal op te bouwen. De andere groep gaat voor het snelle geld: het maakt minder uit wat voor werk ze doen, als het maar goed verdiend. Snel veel geld verdienen en dan weer terug naar China. Zodoende kiezen illegale Chinese vrouwen voor betaalde seks. Hetgeen voor de Nederlandse situatie betekent: in de escort, bordelen, privéhuizen of, meer verdekt, in de beautybranche (hoofdstuk 8). In Nederland (of een ander westers land) is de drempel volgens deze expert lager, want de vrouwen zijn hier ver weg van vrienden en bekenden (vergelijk: Janssen, 2007).

Prostitutie was en is verboden in China. Toch is de prostitutiesector er de laatste jaren sterk gegroeid. Volgens Ren (1999) is dat vooral een gevolg van de modernisering in China, die gepaard gaat economische veranderingen en steeds meer contacten met het westen. De groei van de prostitutiesector vanaf begin jaren tachtig heeft vooral plaatsgevonden in de

speciale economische zones van de zuidelijke kustprovincies (o.a. Guangdong, Fujian, Hainan eiland) en in grote toeristische steden. De prostituees kwamen vooral uit afgelegen, arme en overbevolkte of bergachtige gebieden, zoals de provincies Sichuan en Hunan. Eind jaren tachtig gaan criminele groepen vrouwen ontvoeren en verhandelen om elders in China in de seksindustrie te werken of te verkopen als echtgenotes voor mannen in rurale gebieden. Politie en justitie melden zwaar geweld, vooral tegen vrouwen die te maken hebben met mensenhandelorganisaties. Dit geldt voor de situatie in China, maar hoe verhoudt zich dat tot Nederland?

Volgens Gao (2004) heeft vrouwenhandel vanuit China naar Europa voor de prostitutiebranche nog geen grote proporties aangenomen, maar is er wel verandering op komst. In de Oekraïne zijn al wel Chinese vrouwen die met het oog op de seksindustrie zijn gesmokkeld. Ook bericht Gao over Chinese prostituees in Frankrijk. Deze vrouwen zouden voornamelijk van Noord-Chinese afkomst zijn, die niet door mensenhandelaren gedwongen zijn tot prostitutie, maar omdat zij geen ander werk konden vinden in de prostitutie zijn beland.

Diversiteit in prostitutie: dwang en eigen keus

Zowel Gao (2004) als Ren (1999) beschrijven verschillende varianten van prostitutie in China: 'san pei ladies', 'public relation agents', 'miss protocol', betaalde seks in massagesalons en kapperszaken, en straatprostituees. Zij benadrukken dat er zowel vrijwillige als onvrijwillige prostitutie is, met en zonder dwang.

Ook in Nederland zien we diversiteit in prostitutie door Chinezen, zij het dat we nergens signalen hebben gekregen van Chinese straatprostitutie. Een enkele keer gaat het om jongens, maar in verreweg de meeste gevallen betreft het meisjes en vrouwen. In hoofdstuk 8 maakten we al melding van seksinrichtingen die adverteren voor personeel in Chinese kranten. Tijdens een gesprek met R026 (man, begin veertig) vertelt hij over verschillende Chinese bordelen in Amsterdam.

"R026 vertelt dat een maand geleden een nieuw Chinees bordeel is geopend. Ze zijn begonnen met een Chinese studente van 20 jaar, maar ze hebben nieuwe meisjes laten komen uit Duitsland. Dat was waar R026 ons de vorige keer op wees toen we een Chinese jongen op het station aantrouwen. Die jongen runt samen met een andere Chinese jongen een bor-

deel/privéhuus. Er wordt daar geen massage gegeven, althans dat is niet de hoofdzaak, het is pure seks. Je betaalt 140 euro per uur. Daarnaast vertelt R026 over een bordeel in de buurt van een metrohalte. De eigenaar is onlangs samen met twee anderen door de politie opgepakt. De dames in het bordeel werken er nog steeds en een vriendin van de eigenaar runt nu de zaak." (Veldwerkverslag, donderdag 3 augustus 2006)

Daarnaast zijn er Chinese meisjes en vrouwen actief in de escort en worden er seksuele handelingen verricht in enkele Chinese kapperzaken en massagesalons (hoofdstuk 8). Maar in hoeverre is hier sprake van dwang en uitbuiting?

R026 (man, begin veertig) vertelt over zijn vriendin, R046 (vrouw, 24 jaar), die in een massagesalon werkt. Op een keer kwamen laat in de avond twee klanten in de massagesalon en zij wilden graag door zijn vriendin gemasseerd worden. Tijdens de massage wilde de klant de vriendin aanraken, maar daar was zij niet van gediend. Ze weigerde vervolgens door te gaan met de massage, waarop de baas en de andere masseuses heel boos werden. Hoe kon zij lichamelijk contact weigeren! Dat werd echt niet geaccepteerd. Wanneer we voorzichtig trachten te achterhalen of de vriendin (R046) daadwerkelijk gedwongen is om lichamelijk contact toe te staan, ontwijkt ze steeds handig onze vragen en gaat snel over op een ander ontwerp.

De eigenaresse van een Chinese massagesalon (E062) legt meer openheid aan de dag. Ook zij vertelt over klanten die seks proberen af te dwingen, maar in haar geval is het gemakkelijker om er over te praten, want ze tolereert geen seks in haar zaak.

"Ik begeleidde de klant, een Nederlander, naar boven en bracht hem naar het massagegedeelte. Aangezien hij al vaker was geweest, verwachtte ik dat de man de regels kende. Ik liet hem alleen achter om hem de gelegenheid te geven zich te ontkleden tot zijn ondergoed. Maar bij terugkomst lag hij poedelnaakt op zijn rug op de massagetafel, waardoor ik vol zicht had op zijn stijve piemel. Ik schrok me dood! Het is namelijk niet de bedoeling dat je je geheel uitkleedt en meestal liggen de klanten op de buik in plaats van op de rug. De klant gaf met zijn lichaamstaal overduidelijk aan wat hij verwachtte, terwijl het geen erotische salon is. Ik voelde me beschaamd, maar was ook verontwaardigd. Alsof elke Aziatische masseuse seks geeft! Hoe durft zo'n man dat te denken. Wat heeft hij een vooroordeel. Goed, ik weet dat er Aziatische masseuses zijn die in een salon werken waarin seks wordt aangeboden, maar dat hoeft toch niet te be-

tekenen dat elke Aziatische masseuse dat doet en dat het in elke salon mogelijk is?" (E062, eigenaresse Chinese massagesalon)

Dankzij haar ervaring en haar positie als eigenaresse van de zaak weet deze vrouw de precaire situatie handig op te lossen. Ze zegt dat de massageruimte te klein is ("It's too small here") en schuift kordaat de gordijnen open, waardoor iedereen de man ziet liggen. Beschaamd doet hij zijn onderbroek aan.

Er zijn ook massagesalons waar de werkneemsters zelf bepalen hoe ver ze willen gaan in het contact met klanten. Dat blijkt wel uit de ervaringen van R024 (vrouw, dertiger). In de salon waar zij werkt, doen sommige van haar collega's meer dan alleen masseren. Ze doen dat omdat ze dan meer geld verdienen – niet omdat de baas het gelast. Sterker nog: de baas verbiedt seksuele handelingen in de salon, maar ze doen het toch. Ze merkt het zelf ook aan sommige klanten, die weten kennelijk wat bepaalde collega's doen. Die collega's krijgen wel vaak een forse fooi, maar zij niet.

Schaamte en trots

In de gesprekken over prostitutie vallen twee dingen op. Vrouwen waarvan gezegd of vermoed wordt dat zij geld verdienen met seks, ontkennen het of willen er niet over praten. Kennelijk is er veel schaamte – een verschijnsel dat Janssen (2007) ook waarneemt bij Latijns-Amerikaanse prostituees in Nederland. Tegelijkertijd weten vrouwen wel te vertellen over anderen, soms directe collega's in bijvoorbeeld massagesalons, die betaalde seks met klanten hebben. We stuiten hier op een meer algemeen probleem in onderzoek naar gevoelige thema's. Zo schetsen verslaafde straatprostituees, die weliswaar meestal niet ontkennen dat ze tippelen, een veel gunstiger beeld van zichzelf dan van hun collega's als het gaat om veilige seks. Niet dat ze allemaal beweren zelf consequent condooms te gebruiken bij seks met klanten, maar het zijn toch vooral de andere vrouwen die het zonder condoom doen (Korf e.a., 1996; Korf e.a., 2005). Hoe lastig het is om met illegale Chinese prostituees te spreken over hun werkzaamheden, wordt nog eens bevestigd door het volgende voorval.

"Tijdens een van onze vele gezamenlijke eetafspraken, bij een van onze respondenten thuis, komen drie meisjes in de woning. Gezien hun uiterlijk,

zijn ze die avond meer van plan dan enkel eten en dan naar bed. Ze dragen sexy kleding en zijn flink opgemaakt. Qua uiterlijk voldoen ze helemaal aan het beeld dat ons steeds geschetst wordt van Chinese meisjes en vrouwen in de prostitutie. Wanneer we vragen wat ze vanavond nog van plan zijn, vertellen ze dat ze nog moeten werken. We vragen wat voor werk ze dan doen, zo laat nog. Restaurants sluiten bijna en in die kleding ga je toch geen smerig schoonmaakwerk doen? Hun reactie blijft beperkt tot: "het is maar werk he...", "het is alleen voor het geld..." De suggestie is duidelijk, maar net zo duidelijk is dat ze er verder niets over kwijt willen. Onze tafelgenoten doen er wijselijk het zwijgen toe. Net als de drie dames snijden ze snel andere onderwerpen aan. Nadat het drietal is vertrokken, horen we van een van de Chinese tafelgenoten dat hij wel een sterk vermoeden heeft dat ze in de prostitutie werkzaam zijn, maar dat daar niet openlijk over wordt gesproken. Je roddelt er wel over, maar je vraagt het niet recht voor zijn raap aan de persoon zelf." (Veldwerkverslag, donderdag 28 december 2006).

Gao (2004) geeft een culturele verklaring voor de zwijgzaamheid van prostituees over hun werk. Volgens haar is het een kwestie van eer. "Face' is as important as human dignity in the Chinese ethic. This pertains in particular to women who work in the sex industry. They like to portray themselves as successful and continue sending money to their families." Maar de werkelijke herkomst van het geld blijft onbesproken, want ze zijn bang om gezichtsverlies ("losing face") te lijden (2004:19). Daarentegen meent Ren (1999) dat veel vrouwen in China er trots op zijn zoveel geld te kunnen verdienen met hun lichaam. Met name bij de jongere generatie zou het traditionele gevoel van schaamte ten opzichte van prostitutie niet meer bestaan. Dit laatste horen we ook wel van onze respondenten. Maar wederom geldt: het gaat altijd over anderen – in dit geval Chinese vrouwen die jonger zijn dan degenen die er over vertellen, of uit een andere streek in China komen dan zichzelf.

Of het nu een cultureel bepaalde erekwestie is of iets anders, prostitutie is een thema waar betrokkenen zelf niet gauw over spreken. Dat geldt zowel voor buitenstaanders als voor andere Chinezen. We krijgen wel veel aanwijzingen, soms ook van excessen, maar zelden wordt het expliciet, zeker niet als het om uitbuiting en dwang gaat. In het volgende hoofdstuk zal duidelijk worden of we hier via de politie meer over te weten kunnen komen.

12

Illegaliteit en criminaliteit

De discussie over de relatie tussen illegaliteit en criminaliteit kunnen we samenvatten in twee hypothesen (Leerkes e.a., 2004). Volgens de ene hypothese zullen illegale vreemdelingen zich onthouden van criminele activiteiten omdat die de kans op aanhouding en uitzetting vergroten. De tweede hypothese stelt dat illegale vreemdelingen, indien zij in Nederland blijven, in toenemende mate betrokken zullen raken bij criminaliteit als gevolg van het restrictieve beleid. In het laatste geval wordt wel gesproken van 'overlevingscriminaliteit'.

De mogelijke verwevenheid van illegaliteit en criminaliteit vormt de rode draad in dit hoofdstuk. Eerst staan we kort stil bij enkele algemene gegevens over illegalen in Nederland, om vervolgens in te zoomen op Chinezen. We gaan na wat er op basis van cijfers van de politieregio's Amsterdam-Amstelland en Utrecht valt te zeggen over criminaliteit onder Chinezen en over de relatie met illegaliteit. Bij welke delicten zijn (illegale) Chinezen betrokken? Daarna schakelen we over naar wat Chinezen zelf hebben te vertellen over illegaliteit. Welke ervaringen hebben ze met politiecontroles? Hoe gaan ze daarmee om? Maken illegale Chinezen zich inderdaad niet zo gauw schuldig aan criminaliteit om uit handen van de politie te blijven? Of begunstigt illegaliteit juist criminaliteit omdat hun situatie dermate hachelijk is dat ze stelen om te overleven?

Algemene cijfers over illegalen

Met behulp van statistische technieken hebben Van der Heijden e.a. (2006) een schatting gemaakt van het aantal in Nederland verblijvende illegale vreemdelingen. Voor de periode april 2005 – april 2006 komen zij op een schatting van 129.000 illegalen, met een marge van 75.000 tot 185.000. De onderzoekers maakten onderscheid tussen illegalen uit Europa (geschat op 41.000, met een marge van 12.000-70.000) en niet-Europeanen (88.000, met een marge van 62.000-114.000). De onderzoekers constateren voor illegale Europeanen een sterke vermindering ten opzichte van

voorgaande jaren (1997-2003), maar bij niet-Europeanen zien ze geen statistisch significante daling of stijging. De rapportage maakt geen onderscheid naar herkomstland en levert dus geen schatting van het aantal illegale Chinezen in Nederland. De meest recente cijfers gaan over het jaar 2002 en toen werden in totaal 2327 staandehoudingen verricht van personen die China als land van herkomst opgaven.

Volgens Leerkes e.a. (2004) werken en wonen illegale vreemdelingen voornamelijk in bepaalde stedelijke gebieden in Nederland met een zwak sociaaleconomisch profiel. Ze schatten dat een derde van de totale populatie illegalen in de vier grote steden verblijft. Werk, huisvesting en opvangcapaciteit in eigen kring zijn de belangrijkste elementen van de kansstructuur van illegalen. Daarnaast wonen en werken opvallend veel illegale vreemdelingen op het platteland, met name in gebieden met grootschalige en arbeidsintensieve land- en tuinbouw.

Ook Leerkes e.a. doen alleen uitspraken over illegale vreemdelingen in het algemeen. Toch sluiten onze eigen waarnemingen met betrekking tot illegale Chinezen goed aan bij het algemene beeld dat zij schetsen. Veel illegale Chinezen treffen wij aan in de grote steden, maar er zijn er ook die op het platteland wonen, tot in kleine dorpen. En ja, werk, woonruimte, familie en vrienden zijn de belangrijkste redenen voor vestiging in een bepaald gebied.

Criminaliteitscijfers over illegalen

Een expert (E051) die veel te maken krijgt met illegale Chinezen in detentie heeft de ervaring dat de meesten alleen vastzitten omdat zij illegaal in Nederland zijn, en niet vanwege andere strafbare gedragingen. Leerkes e.a. (2004) concluderen op basis van politiecijfers dat het merendeel van de aangehouden vreemdelingen niet betrokken is bij criminaliteit. Wel is er tussen 1997 en 2003 een duidelijke stijging in het aantal illegalen dat is aangehouden op verdenking van andere strafbare feiten dan overtreding van de Vreemdelingenwet. Daarin zien zij een aanwijzing voor toenemende overlevingscriminaliteit onder illegalen. Zo steeg het aantal aanhoudingen voor eenvoudige diefstal van 650 naar 987 en voor diefstal met braak van 766 naar 1053. Maar er was ook een forse toename bij geweldsdelicten, zoals mishandeling (van 81 naar 186), (poging tot) doodslag/moord (van 54 naar 140) en zedenmisdrijven (van 19 naar 90). Naast (mogelijke) overlevingscriminaliteit maken illegale vreemdelingen zich dus ook schul-

dig aan allerlei andere delicten. Let wel: deze cijfers hebben betrekking op de totale groep illegale personen in Nederland, ze zijn niet opgesplitst naar land van herkomst en leveren dus geen specifiek beeld van criminaliteit onder illegale Chinezen.

Geregistreeerde criminaliteit onder Chinezen

Om toch enig cijfermatig inzicht te krijgen in criminaliteit onder Chinezen in Nederland, hebben we een analyse gemaakt van gegevens uit de politieregistraties van Amsterdam-Amstelland en Utrecht. Voor Amsterdam-Amstelland hebben we gebruik gemaakt van gegevens uit het datasysteem X-pol van 1 januari 2004 tot en met 12 september 2006. Voor de regio Utrecht komen de gegevens uit een ander datasysteem (BPS) en beslaan ze de periode 1 januari 2004 tot 1 december 2006. De periodes zijn dus niet helemaal precies hetzelfde, maar ze liggen wel dicht bij elkaar en dekken voor beide regio's bijna drie jaar.

De eerste schifting maakten we door alleen de zaken te selecteren die betrekking hadden op personen met de Chinese nationaliteit. Uiteraard levert dit een ruime onderschatting op, want etnisch Chinezen die niet de Chinese nationaliteit hebben, blijven hierdoor buiten beschouwing (zie ook hoofdstuk 3). Voor de regio Amsterdam-Amstelland leverde deze eerste selectie 1739 incidenten op, hetgeen neerkomt op zo'n 600 per jaar. Vervolgens zeefden we hier de verdachten uit. Personen die aangifte hadden gedaan, slachtoffers, benadeelden en dergelijke lieten we buiten beschouwing. Deze tweede selectie leverde voor Amsterdam-Amstelland 288 incidenten met Chinese verdachten op, ofwel zo'n 100 per jaar. Voor de regio Utrecht kwamen na deze beide selecties op 242 incidenten met Chinese verdachten, dus ongeveer 80 per jaar.

Per incident kunnen meerdere verdachten zijn. In verreweg de meeste gevallen gaat het echter om één Chinese verdachte. In Amsterdam-Amstelland geldt dat voor 88% van de geselecteerde incidenten. Bij elkaar waren hier 353 Chinese verdachten op 288 incidenten (1.2 per incident). Utrecht laat een vergelijkbaar beeld zien. Het overgrote deel van de Chinese verdachten in de regio Amsterdam-Amstelland komt voor rekening van Amsterdam. In de regio Utrecht gaat het ook om gemeenten als Amersfoort en Zeist, maar in ruime meerderheid betreft het de gemeente Utrecht.

Voor welke delicten zijn deze Chinese verdachten aangehouden? Beide politieregio's laten een vergelijkbaar beeld zien. Voor de details beperken we ons tot Amsterdam-Amstelland. De cijfers tonen een brede variatie, maar vermogensdelicten gaan met rond de 40% duidelijk aan top. Binnen deze categorie is winkeldiefstal de koploper (ruim een kwart van totaal). Op de tweede plaats staan, met krap een kwart, incidenten die te maken hebben met de Vreemdelingenwet. Nummer drie wordt ingenomen door verkeersdelicten (ongeveer 10%), zoals rijden onder invloed en aanrijdingen. Voor geweldsdelicten worden wel Chinese verdachten aangehouden, maar het gaat om kleine aantallen. Nog sterker geldt dit voor drugshandel.

Tabel Incidenten met verdachten Chinese nationaliteit in Amsterdam-Amstelland

Delict	2004	2005	2006*	Totaal
Diefstal/inbraak woning	-	1	-	1
Diefstal van motorvoertuigen	-	1	-	1
Diefstal brom-, snor-, fietsen	1	1	2	4
Verkeersongeval	1	1	1	3
Zedenmisdrijf	1	1	-	2
(Poging tot) moord/doodslag	1	2	-	3
Openlijk geweld tegen personen	1	-	-	1
Bedreiging	1	2	2	5
Mishandeling	2	1	1	4
Overige vermogensdelicten	10	7	14	31
Vernieling c.q. zaakbeschadiging	2	3	2	7
Diefstal/inbraak bedrijven en instellingen	1	-	-	1
Winkeldiefstal	37	23	23	83
Overlast e.d.	5	1	1	7
Drugshandel	1	2	2	5
Fraude	5	6	2	13
Mensenhandel	-	1	-	1
Verkeer				
• Snelheid	3	1	-	4
• Alcohol	6	3	2	11
• Overig	2	9	-	11
Aantasting openbare orde	1	7	5	13
Vreemdelingenzorg	-	14	16	30
Restcategorie Vreemdelingenwet	12	10	14	36
Overig, niet gespecificeerd	1	5	-	6
Totaal	95	105	88	288

* In 2006 t/m 12 september.

De incidenten die eruit springen omdat er meerdere Chinese verdachten zijn, betreffen voornamelijk enkele gevallen van winkeldiefstal (twee of drie personen), een mishandelingzaak met zes Chinese verdachten en de

aanhouding van een twaalfstal illegale Chinezen. Op basis van de onderzochte geautomatiseerde politiebesteden valt niet nauwkeurig vast te stellen in hoeverre de Chinese verdachten illegaal in Nederland zijn. Maar uit de beschikbare gegevens kunnen we wel concluderen dat illegale Chinezen verdachte zijn bij zeer uiteenlopende delicten, zowel eenvoudige vermogensdelicten als ernstige geweldsmisdrijven. Daarbij is er geen strikte scheidslijn tussen legaal en illegaal.

Welke conclusies kunnen we uit deze gegevens trekken over de beide hypothesen waarmee we dit hoofdstuk begonnen? Volgens de eerste hypothese zouden illegale Chinezen zich onthouden van criminaliteit omdat ze dan minder risico lopen om door de politie ontdekt te worden en mogelijk het land uitgezet worden. Omdat de status van Chinezen niet consequent in de registraties wordt ingevoerd, moeten we voorzichtig zijn. We weten niet hoeveel illegale Chinezen er in Nederland zijn, of in bijvoorbeeld de regio Amsterdam-Amstelland. Dat ze aangehouden worden, zoveel is wel duidelijk. Maar indrukwekkend zijn de aantallen zeker niet. Volgens de tweede hypothese zouden illegalen, als zij criminaliteit begaan, vooral 'overlevingscriminaliteit' plegen. De relatief hoge score van winkeldiefstal past hier goed bij, maar dit is typisch een delict dat in het algemeen vaak voorkomt. Tegelijkertijd valt op dat weinig Chinezen worden aangehouden op verdenking van andere vormen van diefstal en woninginbraak. Daarin wijken ze dan toch weer af van het algemene beeld bij vermogensdelicten. Kortom: vooralsnog zijn er geen overtuigende aanwijzingen voor een duidelijke toename van overlevingscriminaliteit onder illegale Chinezen. En overlevingscriminaliteit kan zeker geen volledige verklaring bieden voor de criminaliteit die gepleegd wordt door illegale Chinezen.

Legaal en illegaal

Alle Chinese experts (de personen die we aanduiden met E) die we in het kader van ons onderzoek hebben gesproken, verblijven legaal in Nederland. Sommigen waren zelf illegaal het land binnengekomen, anderen behoren al tot de tweede of derde generatie legale Chinezen. Voor onze respondenten (aangeduid met R) geldt een ander verhaal. Twee op de drie beschikken zelfs over geen enkel geldig persoonsdocument. Anderen hebben door de jaren heen een legale status weten te krijgen. De manieren waarop ze dit bereikt hebben, zijn divers. Zij kregen een legale status

door asiel aan te vragen, door huwelijk, in het kader van gezinshereniging of voor studie. Ten slotte zijn er respondenten die wel een vergunning hebben voor een ander EU land, maar hiermee zijn ze niet zomaar (volledig) legaal in Nederland. Het verblijf in Nederland op basis van deze documenten is geoorloofd. Het Schengen Verdrag stelt dat personen die van buiten de aangesloten landen komen, maar een vergunning hebben om in een van deze landen te wonen en te werken, zich vrij door de overige Schengenlanden kunnen bewegen. Chinezen mogen dus op basis van een vergunning uit bijvoorbeeld Italië wel in Nederland verblijven en zijn op basis van die vergunning ook niet visumplichtig. Maar het is hen niet toegestaan om in Nederland te wonen en te werken.

Het hebben van een vergunning van welk Schengenland dan ook is erg lucratief. Met een dergelijke vergunning kun je ongestoord door de EU reizen, zonder bang te hoeven zijn om opgepakt te worden en terug te worden gestuurd naar China. Er is dan ook een levendige handel in visa, vergunningen en identiteitsdocumenten. We noteren het volgende uit een informeel gesprek met een van de Chinese onderzoekers in ons team.

“Die andere man, een slangenkop, vraagt of ik niet mensen ken die naar Nederland willen komen om te studeren, want hij weet dan wel te regelen dat een student zijn papieren krijgt en in de tijd dat de student hier is eigenlijk gewoon kan werken. Hij vertelt dat er de mogelijkheden zijn voor 2-,3- of 4-jarige ‘opleidingen’. Je hoeft alleen maar een bepaald bedrag te betalen voor dit papiertje. Hij noemt een bedrag van 7 of 8 duizend euro. Daarvoor heb je een officieel document.”

Er wordt nauwkeurig bijgehouden hoe de politieke situatie in een land is. Is er kans op het verkrijgen van een vergunning, bijvoorbeeld doordat er een generaal pardon aankomt, dan wordt dit snel rond verteld en trekken mensen die kant op. Niet alleen wordt deze informatie via mond-tot-mond reclame verspreid, ook in de (gratis) Chinese kranten worden berichten geplaatst. Op een bepaald moment vermeldt zo’n bericht dat er een generaal pardon in Griekenland komt. Er staat een telefoonnummer bij waar na vijf uur ‘s middags naartoe gebeld kan worden. Een andere advertentie gaat over een aanstaand generaal pardon in Italië, daarvoor kan naar een Mr. L. gebeld worden. Veel van onze respondenten zijn van dit soort berichten en advertenties op de hoogte. Wanneer we er met R026 (man, begin veertig) over praten, weet hij te vertellen dat er inderdaad mensen zijn met de juiste contacten in die landen. Deze personen regelen het contact tussen degenen die de vergunning willen en de mensen in het betref-

fende land. R026 vermoedt dat het om corrupte ambtenaren gaat: "Hoe kan men anders aan die verblijfsvergunning komen?" De aanvrager moet zelf naar Italië of Griekenland en er moet een flink bedrag betaald worden. Daarnaast wordt er gekeken in welke landen de procedures soepel zijn. Die landen zijn populairder om te starten (Spanje, Italië; en Nederland een aantal jaren terug). Eenmaal in bezit van een vergunning in een 'soepel' land, kan er verder gereisd worden naar een ander EU-land waar werk is of waar veel familieleden of vrienden wonen.

Niet alleen van de zojuist genoemde R026, ook van experts en van andere illegale Chinezen horen we dat vergunningen 'gewoon' worden, al dan niet met behulp van corrupte mensen. R004 (man, 32 jaar) zit zelf in de hoek van mensensmokkel. Tijdens een van onze ontmoetingen horen we van hem dat hij ergens mee bezig is waardoor hijzelf een Nederlandse verblijfsvergunning kan krijgen, maar hij wil niet uitleggen hoe of wat. Althans: nu niet. Op de vraag hoe hij dan aan zijn verblijfsvergunning van ... (een ander EU land) is gekomen, antwoordt hij dat hij daarvoor veel geld betaald heeft aan een corrupte Chinese ambtenaar. Verder wil hij er niets over kwijt. Maar waarom betaalt dan niet iedereen gewoon wat geld voor die vergunning? Zijn reactie:

"Het lijkt zo gemakkelijk, maar het is een dure zaak. Je betaalt niet alleen veel geld voor de vergunning zelf, maar ook voor het verlengen ervan, de reiskosten, de kosten die je aan 'belasting' moet betalen, enzovoorts. Dus niet iedereen kan dat betalen." (R004, man, 32 jaar)

R004 ontpopt zich gaandeweg tot iemand die ons vertrouwt. Niet dat hij steeds het achterste van zijn tong laat zien, maar kennelijk mag hij ons wel. Andere (illegale) Chinezen zijn veel terughoudender als het om zaken als verblijfs- en werkvergunningen gaat. Vooral ondernemers met illegale werknemers draaien er omheen. Zo komen we in het begin van ons onderzoek in contact met een Chinese ondernemer. We spreken verschillende keren met hem in zijn zaak. Tijdens die gesprekken zien we dat er mensen binnen zijn, maar als we terloops toestemming vragen om ook aan hen een paar vragen te stellen, horen we telkens van de eigenaar dat het vrienden van hem zijn die op bezoek komen, geen werknemers. Een antwoord dat geheel binnen de wettelijke kaders valt. Als we in de loop der tijd een betere band met de eigenaar krijgen, zijn we ook in de gelegenheid om met de werknemers te praten. Pas dan komen we erachter dat al die bezoekende vrienden hier gewoon werken en zeker niet allemaal legaal zijn.

Met onbekenden spreken over illegaliteit ligt dus heel gevoelig. Dat is begrijpelijk, want de angst dat iemand het doorgeeft aan de politie of zelf van de politie is, zit er goed in. Maar de schroom is toch vaak wat minder bij de onderzoekers van Chinese origine.

“Ik vind je collega wel heel aardig, maar hij is een Hollander en begrijpt het toch niet. Hij vindt het waarschijnlijk allemaal heel erg interessant maar hij hoeft ook niet alles te weten.” (R031, vrouw, veertiger).

Op wantrouwen tegenover autochtonen stuiten we ook als trouwen ter sprake komt. Waarom proberen Chinezen eigenlijk niet vaker via een huwelijk met een Nederlander legaal te worden? E062 heeft een eigen zaak waar ook illegale Chinezen werken. Zij is zelf van Aziatische komaf, maar is geen Chinese. Ze merkt behoorlijke cultuurverschillen tussen de mensen uit haar eigen land en haar Chinese collega's. Haar landgenoten trouwen bijvoorbeeld met een Nederlandse man, waardoor ze een legale status kunnen krijgen en hun leefwereld kunnen verbeteren doordat ze legaal werk kunnen doen. Daardoor heeft zijzelf ook een betere baan dan haar collega's. Maar de Chinese vrouwen die bij haar werken willen helemaal niet met een Nederlandse man trouwen! Onlangs vertelde een van haar jonge Chinese collega's dat ze Nederlandse mannen maar niets vindt. Ze wilde liever met een Chinese man trouwen. Nu heeft ze een relatie met een Chinese man. Deze man is ook illegaal. “Hun leefsituatie blijft slecht en ze veranderen er niets aan! Ze blijven illegaal, waardoor ze gedwongen blijven om dit soort werk te doen.”

Omgaan met illegaliteit

Gezien het risico van controles, ligt het voor de hand dat illegale Chinezen hun gedrag aanpassen om zo min mogelijk op te vallen. En ook om tactieken te gebruiken om uit de handen van de politie te blijven, bijvoorbeeld valse namen. Daarmee maak je het voor jezelf een stuk makkelijker en draai je de politie een loer. Dit geldt niet alleen voor illegale Chinezen die zich onthouden van andere strafbare handelingen dan overtreding van de Vreemdelingwet, maar ook voor criminelen.

“Eind vorig jaar werd ik weer opgepakt bij een inval in het restaurant. Ik heb 9 maanden vastgezeten en ben onlangs vrijgelaten. Als je eerder asiel hebt aangevraagd en het is afgewezen en je wordt daarna opgepakt, dan is de kans groter dat je langer in de cel zit. Als men geen gegevens van je heeft dan word je sneller vrijgelaten. Het is dus belangrijk dat je een valse naam opgeeft, eentje die niet bij hen bekend is.” (R032, man, 24 jaar)

Uit dit voorbeeld blijkt dat detentie niet echt een groot thema is en dat er naar manieren gezocht wordt om de detentieperiode zo kort en aangenaam mogelijk te houden. Doordat R032 de Nederlandse taal enigszins beheerst, vroeg het gevangenis personeel hem om te tolken. Hierdoor kreeg hij binnen bepaalde privileges. Hij kon zich relatief vrij bewegen en kreeg een betere behandeling.

R032 vertelt ook dat de officiële tolken niet altijd letterlijk vertalen wat Chinese gedetineerden zeggen. Zelf had hij een hele slechte tolk. Hoewel hijzelf wel Nederlands spreekt, leek het hem toch beter om een tolk te hebben, in de veronderstelling dat die de Nederlandse taal beter dan hijzelf zou beheersen. Echter, deze tolk verwerkte zijn eigen mening in het verhoor, waardoor het slecht voor R032 uitpakte. Als hij bijvoorbeeld antwoordde dat hij het niet wist, zei de tolk dat hij niet wilde antwoorden. Sindsdien wil R032 geen tolk meer.

Er zijn ook illegale Chinezen die juist geen speciale tactieken inzetten om uit handen van controleurs te blijven. Zij hebben geen valse papieren en kiezen ervoor om zich juist zo normaal mogelijk te gedragen. R041 (man, dertiger), die illegaal is en samen met een collega, die wel legaal is, goederen bezorgt bij Chinese ondernemers door het hele land, illustreert dit met een concreet voorval. Kortgeleden stonden ze tijdens het laden en lossen fout geparkeerd en werden ze aangesproken door de politie. Zijn collega, die wel Nederlands spreekt, stond de politie te woord, terwijl hij gewoon verder ging met werken. Als je gewoon doorgaat met waar je mee bezig ben, val je niet op en straal je geen angst uit. Dan zal de politie ook niet zo gauw denken dat je illegaal bent. Als je bang en schuchter doet, of hard weg rent, dan trek je juist de aandacht. Soortgelijke verhalen komen van andere illegale Chinezen.

“Ik ben niet bang voor de politie. Als ik alleen ben of door de stad fiets en ik zie politie, dan ga ik juist vlak langs hen fietsen, zodat ik geen argwaan wek. Als ik heel bangig zou doen, zou ik juist meer opvallen.” (R041, man, dertiger)

Veel illegale Chinezen menen dat de kans om gepakt te worden relatief klein is. En indien je toch wordt opgepakt, zijn de consequenties te overzien. Je wordt na enige tijd gewoon weer op straat gezet. Maar zo laconiek denken ze er niet allemaal over. Andere illegale Chinezen zijn zich er juist erg bewust van dat ze in een politiecontrole terecht kunnen komen en nemen daarom zo weinig mogelijk risico. Een Nederlandse vrouw (E045) die veel Chinezen heeft gesproken om er een boek over te schrijven, zegt er het volgende over:

“De autoriteiten in China zijn niet te vertrouwen. Chinezen zijn bang om opgepakt te worden. Ook in Nederland worden de autoriteiten zo veel mogelijk gemedend. Ze fietsen niet zonder verlichting. Liever met openbaar vervoer dan op de fiets of auto, om de kans op een ongeluk te verkleinen. Niet zwart rijden, omdat je dan ontdekt of gepakt kunt worden.” (E045)

Het verband dat deze vrouw legt met het land van herkomst ligt misschien voor de hand, maar het is wel erg obligaant en bovendien nogal culturalistisch. Het zou nog op kunnen gaan voor Chinezen die pas kort in Nederland zijn, maar wie langer in Nederland is, weet toch echt wel dat de Nederlandse autoriteiten anders optreden dan hun collega's in China. Dat de werkelijkheid veel genuanceerder ligt, blijkt wel uit de voorbeelden die we zojuist gegeven hebben. Er zijn genoeg illegale Chinezen die gewoon met de fiets gaan of per auto door Nederland rijden. En dat sommigen ook zwartrijden blijkt wel uit het volgende voorbeeld, dat wederom bevestigt dat de Nederlandse autoriteiten zaken echt anders aanpakken dan in China.

“Een illegale Chinees, een zekere (...) uit (...), was aangehouden omdat hij zonder geldige papieren of vervoersbewijs reisde met de trein. De man was in (...) in de trein gestapt. Via een tolk zijn ze erachter gekomen dat de man woonde in (...), adres onbekend. De man is illegaal in Nederland. Incident is afgemuteerd en persoon is heengezonden.” (Vrij beschreven uit: BPS 05-137447)

Toch hebben dergelijke 'toevalstreffers' ook wel eens een langer staartje. Zo hield de politie bij een verkeerscontrole een man aan zonder rijbewijs en geldige autopapieren. De man bleek illegaal in Nederland. Bij verhoor gaf hij meerdere valse namen op. Het identiteitsonderzoek leerde dat hij onder drie verschillende personalia bij de politie geregistreerd stond. Via dactyloscopisch onderzoek werd achterhaald dat de man onder een van de

opgegeven personalia werd gezocht door de politie. Hij was betrokken geweest bij een ontvoering/gijzeling.

Aangiftebereidheid

Het over het algemeen door Chinezen als mild ervaren Nederlandse strafregiem heeft ook een keerzijde. De gangbare opvatting is dat criminelen hier in korte tijd weer buiten staan. Dat zou in China nooit gebeuren! Daarom, zo horen we steeds opnieuw, zullen Chinezen niet zo snel aangifte doen als ze slachtoffer worden van criminaliteit, vooral niet als de daders ook Chinees zijn. De daders staan immers zo weer op straat en als bekend geworden is dat jij je landgenoten hebt verraden bij de politie, dan kun je in de problemen komen. Maar zelfs als Chinezen zelf geen aangifte doen, kan het gebeuren dat er toch Chinese daders worden aangehouden. Zo waren twee van onze respondenten samen betrokken bij een vechtpartij in een Chinees restaurant. Een Nederlander die de vechtpartij zag, waarschuwde de politie, die de beide mannen arresteerde. Ze werden veroordeeld en kwamen in detentie. Maar het feit dat ze nog steeds in Nederland verblijven, allebei illegaal, bevestigt wel het beeld dat Chinezen hebben van het Nederlandse rechtssysteem.

Er is nog een andere reden waarom Chinezen niet zo gauw aangifte zullen doen. Een helder voorbeeld hiervan is de overval in de woning van een Chinese familie. Een familielid vertelt er een paar dagen later over. Gemaskerde personen waren de woning binnengedrongen en namen onder andere de televisie, computers en geld mee. De overvallers waren bewapend met vuurwapens en messen. Het huis is gelegen in het buitengebied en de familieleden werken overdag in de zaak. Er was dus weinig kans om overdag iemand thuis aan te treffen. Een neefje gooide roet in het eten, want hij kwam na schooltijd met een paar vrienden naar huis, juist toen de overvallers er nog waren. Het neefje en zijn vrienden werden bedreigd met vuurwapens en messen en ze zouden ook gekneveld zijn. De overvallers waren ook Chinees. Dit was niet aan hun gezichten te zien, die waren immers gemaskerd, maar ze spraken onderling Chinees, overigens in een ander dialect dan de familie die overvallen werd. Er werd geen aangifte gedaan. Dat heeft weinig zin, want de familie is toch niet verzekerd, zo luidt het aanvankelijke verhaal. Maar er zijn ook zwartwerkers in dienst en dat is misschien wel de echte reden waarom ze er niet mee naar de politie zijn gegaan.

Terughoudendheid bij het doen van aangifte is er vooral als de daders ook Chinees zijn. Hebben de daders een andere etniciteit, dan is de aangiftebereidheid groter. Dat wordt bevestigd door wat we zien in de bestanden van de Utrechtse politie. Tegen vrijwel alle verdachten van niet-Chinese origine die betrokken waren bij overvallen op en berovingen van Chinese ondernemers, werd aangifte gedaan. Deze delicten werden keurig gemeld bij de politie. Waren de daders Chinezen geweest, dan zou de kans op aangifte veel kleiner zijn, zo wordt ons steeds verteld. Toch lijkt hier verandering in te komen, vooral bij Chinese ondernemers die in Nederland geboren en getogen zijn. Deze generatie heeft meer vertrouwen in de Nederlandse rechtstaat en is eerder geneigd om bij een misdrijf de politie in te schakelen.

Samenwerking en conflicten

Dankzij onderlinge contacten reizen illegale Chinezen met kennelijk gemak door Nederland en ook door Europa. Ze maken gebruik van elkaars officiële of van vervalste documenten. Het reisverhaal van R010 (vrouw, 24 jaar) bevestig bij uitstek het bestaan van een eigen Chinese gemeenschap, te midden van, en toch ook afgescheiden van, de westerse wereld. Op een vals identiteitsdocument – een geleend paspoort, waarvoor ze 1000 euro betaalde – reisde ze per trein naar een EU-land in Zuid-Europa, omdat ze daar een verblijfsvergunning kon halen. Dat had ze via iemand van een mensensmokkelorganisatie te horen gekregen. Tijdens de reis ontmoette ze andere Chinezen die met hetzelfde doel op weg waren naar hetzelfde land. Na aankomst verbleef zij vier maanden bij familie en kocht er een verblijfs-/werkvergunning voor 10.000 euro. Het geld voor het paspoort en de vergunning leende ze van haar oom.

Naast de vele wederdiensten die (illegale) Chinezen elkaar leveren, overigens tegen soms forse bedragen, zijn er ook onderlinge conflicten. Vaak vinden die plaats tussen Chinezen uit verschillende provincies in China. Dat kleine incidenten hierbij flink uit de hand kunnen lopen, blijkt wel uit het volgende. R046 (vrouw, 24 jaar) was op weg naar haar werk verdwaald en kwam daar wel een uur te laat aan. Haar collega, afkomstig uit een andere provincie in China, was heel boos en bleef de rest van de dag onredelijk tegen R046. In de eerste instantie negeerde R046 haar vittende collega, maar op den duur raakte haar geduld op en ging ze de confronta-

tie aan. Ze kregen ruzie, waar zelfs de bazin bij gehaald werd. 's Avonds vertelde R046 het hele verhaal aan R026 (man, begin veertig), die heel erg boos werd. Hij belde meteen R004 (man, 32 jaar) om alles aan hem te vertellen. Deze man verhuurde een kamer aan de collega waar de vrouw die te laat op haar werk kwam ruzie mee had. De volgende ochtend ging R004 naar de werkplek en vroeg de ruziemaakster waarom zij het nieuwe meisje zo slecht behandelt. De vrouw werd laaiend en de laatkomer (R046) kreeg dat natuurlijk tijdens haar werk te horen. "Je hebt het maar goed voor elkaar, zo kort in Nederland en al zoveel vrienden gemaakt. Maar je moet niet denken dat je daar zomaar mee weg komt. Ik ken ook veel mensen en heb ook een achterban." Ze dreigde een bepaalde vrouw met haar vazallen in te schakelen en dan was R046 nog lang niet jarig. Dan zouden ze eens zien wier achterban groter en sterker was. Toen vervolgens R026 dat weer hoorde, werd hij nog bozer. Hij kent de reputatie van de vrouw waarmee gedreigd werd, weet dat zij erg invloedrijk is en banden heeft met de maffia. Zelf stappen we uit onze rol van neutrale toehoorder, ook omdat we verschillende personen in dit conflict kennen, en gooien water op het vuur om verdere confrontatie te voorkomen. Uiteindelijk loopt het dit keer met een sisser af, maar het voorval toont aan hoe snel een bagatel kan uitmonden in een gewelddadig conflict.

Illegale Chinezen hanteren uiteenlopende strategieën om geld te verdienen en daarmee hun hoofd boven het water te houden. Dat is niet een kwestie van werk óf criminaliteit, er zijn ook alternatieven in het tussengebied. Een kenmerkend voorbeeld is R032 (man, 24 jaar). Hij is bijna dagelijks in amusementshallen te vinden, maar heeft geen werk om zijn bezoeken te kunnen bekostigen. Lang houdt hij de boot af, maar na verloop van tijd wil hij het toch wel vertellen. Hij verdient elke maand tussen de 1000 en 2000 euro in het gokcircuit.

"Ik doe dit met fruitautomaten in speelhallen. Een hele dag verblijf ik in een speelhal en houd ik de fruitautomaten nauwkeurig in de gaten. Ik let op wie waar op speelt en hoeveel geld die persoon erin gooit. Als ik zie dat die persoon een bepaald bedrag erin heeft gegooit en niets heeft gewonnen, weet ik dat de kans groot is dat de volgende die erop speelt wel wint. Op zo'n moment ga ik daarop spelen en win zo een paar tientjes. Op die manier kan ik per dag tussen de 30 en 60 euro winnen. Niet iedereen mag dit zomaar doen. Er is één iemand per speelhal die dat doet, dat is dan zijn territorium. Die persoon moet elke maand ongeveer 300 euro beschermingsgeld afdragen aan de 'maffia'. Ik weet niet wie welke speelhal heeft,

maar als iemand anders zich daar waagt dan krijgt ie een waarschuwing.'
(R032, man, 24 jaar)

R024 zwakt zijn eigen rol af door te benadrukken dat hij zelf niet iemand is die zo'n territorium bewaakt, maar een vriend van hem wel. Echter, als die vriend weg is of niet kan, dan wordt hij gevraagd om zijn plaats in te nemen. De winst wordt dan 50/50 gesplitst, maar het verlies is voor zijn eigen rekening. Helemaal volledig vertelt hij zijn verhaal waarschijnlijk niet. Gezien de reputatie van zijn vriendengroep zal het wel niet bij een eenvoudige waarschuwing blijven.

Conclusie

Hoe groot de groep illegale Chinezen in Nederland precies is, blijft in het ongewisse. Wat wel duidelijk is geworden, is dat zij over het hele land verspreid wonen, zowel in de stedelijke gebieden als op het platteland. De steden waar wij ons op hebben geconcentreerd, kennen een Chinese gemeenschap, waarbinnen werk en woonruimte geregeld wordt.

De eerste keuze valt doorgaans op een land waar familieleden of vrienden wonen. Maar wanneer de kans op legaal verblijf in een ander land groter is, althans groter wordt ingeschat, dat wordt wel degelijk overwogen om daar naartoe te gaan. Dit verklaart ook dat bij (feitelijk of veronderstelde) politieke veranderingen (versoepeling van het vreemdelingenbeleid, generaal pardon) hele groepen Chinezen naar een bepaald land trekken. Dit kan het aantal Chinezen in een land danig beïnvloeden, maar dit kan ook van tijdelijke aard zijn, want het is niet ongewoon dat Chinezen na het verkrijgen van de legale status terugkeren naar het oorspronkelijke bestemmingsland. Daar wonen immers familieleden en vrienden.

Ook is er een levendige handel in officiële en valse documenten. Voor verblijfs- en werkvergunningen, paspoorten e.d. wordt grof geld betaald. Met valse documenten en valse namen kunnen illegale Chinezen zich redelijk gemakkelijk verplaatsen, binnen Nederland en binnen de Europese Unie. Indien illegale Chinezen toch gepakt worden, dan zien ze dit doorgaans niet als onoverkomelijk probleem. De politie houdt ze een tijdje vast, maar na enige tijd worden ze weer vrijgelaten en kunnen ze hun illegale leven in Nederland weer oppakken. Omdat het voor de Nederlandse in-

stanties moeilijk is om de werkelijke identiteit van illegale Chinezen te achterhalen en/of vanwege de beperkte medewerking van de Chinese autoriteiten, is de kans om teruggestuurd te worden naar China klein. En illegale Chinezen kunnen zich lange tijd onzichtbaar houden in een illegaal circuit, dat zich uitstrekt tot buiten de landsgrenzen van Nederland.

Het als mild ervaren Nederlandse strafklimaat heeft verschillende gevolgen. De strafdreiging wordt als gering gezien, waardoor veel illegale Chinezen, ook criminelen, zich tamelijk laconiek gedragen. Daarnaast zorgt het in vergelijking met China milde Nederlandse strafklimaat ervoor dat veel Chinese slachtoffers van criminaliteit geen aangifte doen, omdat de daders snel weer worden vrijgelaten en vaak het land niet uitgezet (kunnen) worden. Slachtoffers vrezen alleen maar meer problemen te krijgen als ze wel aangifte doen. Dit geldt overigens vooral als de daders zelf ook Chinees zijn. Bij daders met een andere etnische achtergrond hebben Chinese slachtoffers minder moeite om aangifte te doen. Zij kunnen er wel van weerhouden worden, bijvoorbeeld omdat zijzelf illegalen in dienst hebben. Toch lijkt de aangiftebereidheid in het geval van Chinese daders toe te nemen, vooral onder Chinese ondernemers van de tweede of derde generatie. Zij hebben meer vertrouwen in het Nederlandse strafstelsel.

Alles wijst erop dat de controle op werkplekken (met name de Chinese horeca) is toegenomen. Heeft deze toegenomen controle, dan wel de angst hiervoor, nu tot gevolg dat illegale Chinezen er alles aan doen om uit handen van controlerende instanties te blijven – en zich zullen onthouden van criminaliteit? Er zijn tegenstrijdige signalen. Inderdaad nemen illegale Chinezen extra maatregelen, waardoor zij niet zo gauw opvallen. Maar daartegenover staat het simpele feit dat controleurs nog steeds illegalen aantreffen in de Chinese horeca, evenals het gegeven dat illegale Chinezen zonder geldig kaartje in het openbaar vervoer worden aangetroffen.

Indien illegale Chinezen de wet overtreden, betreft dit dan vaker dan voorheen zogenoemde overlevingscriminaliteit? Deze vraag valt niet te beantwoorden, in absolute zin simpelweg niet omdat we slechts zicht hebben gekregen op de door de politie geconstateerde criminaliteit van (illegale) Chinezen gedurende een tijdvak van drie jaar. En gedurende die periode is er geen sprake van een stijging, noch van een daling. Ook in relatieve zin kunnen we er niets over zeggen, want we weten niet hoeveel illegale Chinezen er zijn, laat staan dat bekend is of dit er meer of minder geworden zijn. Wel is duidelijk dat illegale Chinezen delicten begaan en

daar ook voor worden aangehouden. En ook dat een flink deel hiervan te typeren is als overlevingscriminaliteit. Opvallend is in dit verband dat (illegale) Chinezen wel regelmatig worden aangehouden in verband met winkeldiefstal, maar zelden op verdenking van woninginbraak. Echter, de criminaliteit waar (illegale) Chinezen voor worden aangehouden bestrijkt een veel breder scala dan alleen overlevingscriminaliteit en omvat ook, soms ernstige, geweldsdelicten.

Toch gaat het in de politiebestanden die we voor dit hoofdstuk hebben geanalyseerd vrijwel uitsluitend om relatief eenvoudige vormen van criminaliteit. Dat past ook in het algemene beeld dat we hebben gekregen: verreweg de meeste illegale Chinezen maken zich, behoudens overtreding van de Vreemdelingenwet (valse papieren, zwart werk), niet schuldig aan commune criminaliteit, maar kiezen er zoveel mogelijk voor om hard te werken voor een schamel loon. In dit licht is het dan ook niet zo verwonderlijk dat we nauwelijks ernstiger zaken, zoals drugshandel, afpersing en mensenhandel, in de politiebestanden tegenkomen. Hierbij komt dat onderzoek naar georganiseerde vormen van criminaliteit in andere politie-systemen (Worddocumenten, Perfectview, RBS) wordt opgeslagen en geregistreerd, waardoor deze gegevens veelal niet in de analyse van BPS of X-pol zijn terug te vinden. Toch weten respondenten daar wel over te vertellen, soms ook over hun eigen betrokkenheid hierbij. In het volgende hoofdstuk diepen we dit verder uit en dan kijken we ook wat er bij de politie over bekend is.

13

Zware en georganiseerde misdaad

“In Nederland zijn diverse Chinese triades actief. Ze houden zich bezig met mensenhandel en mensensmokkel,¹ afpersing, woeker, prostitutie en drugssmokkel. Elke triade heeft zich gespecialiseerd in een bepaald crimineel verschijnsel en kent verschillende takken die elk verantwoordelijk zijn voor een deel van de uitvoering. In de mensensmokkel zijn vooral slangenkoppen actief. Prostitutie vindt vaak plaats in verborgen bordelen. Alleen een uitverkoren groep heeft daar toegang toe. Er werken vooral jonge Chinese meisjes.” Aan het woord is een sociaal raadsman (E003) die veel weet van Chinese georganiseerde misdaad. Met de term ‘triade’ neemt hij de terminologie over die hij tegenkomt in dossiers van grote zaken. Vreemd genoeg horen we deze term vrijwel alleen van politiemensen en in justitiekringen, terwijl de Chinezen die we spreken de term uiterst zelden hanteren, eigenlijk alleen als ze een uitleg geven aan de begrippen die zij zelf gebruiken, zoals (vertaald in het Nederlands) ‘maffia’ of ‘slechte mensen’. Zijn triades dan een uitvinding van westerlingen, of is het slechts een kwestie van taal en gaat het eigenlijk om dezelfde fenomenen?

In dit hoofdstuk bouwen we voort op wat we te weten zijn gekomen van experts en (illegale) Chinezen. Daarnaast maken we gebruik van informatie uit politiedossiers over zware en georganiseerde misdaad waar Chinezen een belangrijke rol in speelden. En we gaan na wat er in de criminologische literatuur gemeld wordt over Chinese georganiseerde misdaad.

Triades, maffia en georganiseerde misdaad

Een simpele zoektocht via Google levert een indrukwekkende hoeveelheid hits op over Chinese georganiseerde misdaad en over triades. Vaak, heel vaak zijn het krantenberichten en de vraag is hoe betrouwbaar die zijn.

---

¹ Het centrale begrip bij mensenhandel is: uitbuiting. Voorheen had dit vooral betrekking op gedwongen prostitutie, met de wetwijziging van januari 2005 ook op andere arbeids-situaties. (Zie hoofdstuk 11).

We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat het vooral een kwestie is van het overschrijven van sjabloonverhalen. Dat geldt overigens ook voor veel criminologische literatuur. Maar er zijn ook onderzoekers die meer gedegen werk leveren. Een hiervan is Ko-Lin Chin, die verschillende boeken publiceerde over Chinese georganiseerde misdaad in de Verenigde Staten. Hij deed uitvoerig onderzoek naar Chinese mensensmokkelorganisaties (Chin, 1999 en 2004). In Nederland hebben de criminologen Fijnaut en Bovenkerk (1996), in het kader van de parlementaire enquête naar georganiseerde misdaad (Commissie van Traa), grondig in kaart gebracht wat er tot dan toe bekend was over de Chinese georganiseerde misdaad triades in Nederland. Meer recent deed Soudijn (2006) onderzoek naar Chinese mensensmokkelorganisaties. Rijksschroeff (1998), de Nationaal Rapporteur Mensensmokkel (NRM 2004) en Bovenkerk (2002) berichtten eveneens over het bestaan van Chinese georganiseerde criminaliteit in Nederland – en steeds valt hierbij de term triade (san he hui in het Mandarijn en saam hap wui in het Kantonees). Deze term verwijst naar geheime genootschappen die, als tegenreactie op de toen heersende dynastieën, al sinds 1683 bestaan. Morgan (2000) benadrukt dat de wijze waarop triades toen georganiseerd waren wezenlijk anders is dan wat tegenwoordig nog steeds triades genoemd worden.

“In its earlier phases the Triad Society was a Chinese secret society whose members, bound by oaths of blood and brotherhood, were pledged to overthrow the foreign conquerors of their country and restore the ancient ruling house of China to the throne. Nowadays, the Triad Society as a coordinated body does not exist. It has disintegrated into hundreds of separate societies all claiming membership of the Triad family but normally acting quite independently of each other (...) they might best be described as mainly criminal gangs who use the name and fragmentary rituals of the ancient Triad Society for their own nefarious purposes.” (Morgan 2000:xiii)

Chinese georganiseerde misdaad trekt in Nederland voor het eerst echt breed de aandacht vanwege de sterke betrokkenheid van Chinezen bij de heroïnehandel, die zich vanaf het midden van de jaren zeventig fors uitbreidt. Chinezen zorgen voor de import, maar al snel is de detailhandel, vooral op straat, in handen van – of is het beter te zeggen: wordt uitbesteed aan? – Surinamers. Op en rond de Amsterdamse Zeedijk wemelt het van de Surinaamse straatdealers en daar komen heel veel Nederlandse en buitenlandse heroïneverslaafden op af. Dat blijft nog lang zo, ook nadat de Amsterdamse politie talrijke (illegale) Chinezen het land heeft uitgezet

(Korf & de Kort, 1990; de Kort & Korf, 1992). Dat ging toen nog vrij gemakkelijk, want veel Chinezen kwamen uit Hong Kong, indertijd een Britse kroonkolonie. Inmiddels hadden Turken de heroïnehandel overgenomen en dientengevolge verdwenen Chinese criminele bendes grotendeels uit beeld. Toch bleven ze in Nederland actief. Maar ze leken hun criminele activiteiten verlegd of verbreed te hebben. Ze zouden bijvoorbeeld actief zijn met afpersing, illegale gokpraktijken, wapenhandel en mensensmokkel. Echter ook nog steeds met drugs: nu met XTC in plaats van heroïne.

Ook experts en illegale Chinezen die we interviewden vertellen over het bestaan van Chinese maffia: Chinese criminele groepen die in China, in Nederland en in andere landen actief zijn. Maar de aanduiding 'triades' – we schreven het al – horen we nauwelijks terug bij Chinezen zelf. Ze namen meer begrippen als 'maffia' (heishehui in het Mandarijn, hak se wui in het Kantonees) of 'slechte mensen' (huairen in het Mandarijn, waai jan in het Kantonees) in de mond om Chinese criminelen mee aan te duiden. De 'Chinese maffia' zou volgens hen actief zijn met creditcardfraude, mensensmokkel, afpersing, witteboordencriminaliteit, corruptie, wapenhandel en drugshandel, waarbij geweld absoluut niet wordt geschuwd.

Zulke maffiagroepen zijn nauwelijks zichtbaar voor buitenstaanders, zo horen we van E049, een man die zelf in Shanghai woont en er veel vanaf weet. Hij verklaart de onzichtbaarheid met de sterke verwevenheid tussen Chinese maffia en de legale bovenwereld. E049 weet ook te vertellen dat Chinese maffiagroepen over de hele wereld actief zijn en samenwerken met criminele groeperingen van uiteenlopende etnische achtergronden. Een soortgelijke analyse maakt E004, een vrouw die eveneens woonachtig is in Shanghai en ook goed geïnformeerd is over Chinese georganiseerde misdaad in New York, waar zij allerlei allianties zijn aangegaan met andere criminele groepen, zoals Italiaanse maffiagroepen.

Over inter-etnische samenwerking lezen we ook in de criminologische literatuur. Zo schrijven Kyle en Koslowski (2004) over de samenwerking van Chinese mensensmokkelorganisaties met Albanese criminelen tijdens de smokkelreis. Ook Soudijn (2006) merkt op dat samenwerking met andere criminele groepen tijdens de smokkelreis niet vreemd is. Dit is trouwens niet typisch voorbehouden aan Chinese criminelen. Bovenkerk & Yesilgöz (1998) constateren hetzelfde voor de Turkse maffia.

Ah Kong, Ah Ping en 14K

Als het gaat om Chinese georganiseerde misdaad komen politiemensen, maar ook misdaadjournalisten vaak op de proppen met groepen als Ah Kong, Ah Ping en 14K. Vermoedelijk tappen ze uit hetzelfde vaatje. Gerlof Leistra (2004), misdaadjournalist bij Elsevier zegt het zelfs expliciet: hij heeft het onder andere van Simon de Waal, succesvol scenarioschrijver voor Nederlandse misdaadfilms en onderzoeker in Amsterdam (Leistra, 2004: 76).

Over de Ah Kong horen we telkens weer dat deze groep erg invloedrijk is in Amsterdam, terwijl de Ah Ping vooral dominant is in Rotterdam en Den Haag.² De ooit zo beruchte 14K zou niet langer in Nederland actief zijn en nu vooral in en vanuit Londen opereren. Anderen beweren stellig dat 14K nog steeds vertakkingen in Nederland heeft. Vreemd genoeg horen we uit andere hoek dat de 'Singaporese maffia' de baas zou zijn in Amsterdam. Leden van deze groep, van origine afkomstig uit Singapore (vandaar de naam), zouden op bepaalde plekken (restaurants, mahjonghuisjes) in de stad bij elkaar komen om zaken te bespreken. Hoe zit dat: het is toch de Ah Kong die juist zoveel invloed heeft in de hoofdstad? Iemand van de criminele inlichtingen eenheid (CIE) van de regiopolitie Amsterdam-Amsterdam vermoedt de oplossing te weten. De leden van de groep die de politie zelf aanduidt als Ah Kong komen namelijk uit Singapore (en Maleisië). Dus waarschijnlijk gaat het om dezelfde groep die onze Chinese gesprekspartners als Singaporese maffia betitelen. Daarentegen zouden volgens de CIE-man de leden van Ah Ping en 14K van oorsprong afkomstig zijn uit Hong Kong.

Overigens weet E021, hoofd van het Regionaal Informatie Knooppunt, van de regiopolitie Amsterdam Amstelland (waar onder andere de afdelingen misdaadanalyse en de criminele inlichtingen eenheid (CIE) onder vallen), begin 2006 te melden dat leden van Ah Ping, als gevolg van inspanningen van de politie in Rotterdam en Den Haag, in overleg met leden van de Ah Kong zijn ondergedoken in Amsterdam en van daaruit hun zaakjes kunnen regelen.

---

² Overigens menen Rotterdamse onderzoekers dat Ah Ping betrekking heeft op een persoon, namelijk 'Peter uit Eindhoven.' Blijkbaar bestaat hierover geen overeenstemming binnen de Nederlandse politie.

Oude en nieuwe groepen

De drie genoemde criminele groepen worden ook wel aangeduid als de 'oude groepen' of de 'gevestigde orde'. De leiding van deze groepen zou voornamelijk bestaan uit Chinezen die al vroeg naar Nederland kwamen. Zij bouwden hier een netwerk op en verwierven faam tijdens de 'heroïneoorlog' van de jaren zeventig en tachtig die destijds resulteerde in diverse dodelijke schietpartijen.

Naast deze 'oude groepen' zijn er in Nederland ook enkele nieuwe Chinese criminele groepen gekomen. Deze zogenaamde 'China Chinezen' zijn afkomstig van het vaste land van China (o.a. provincies Zheijang en Fujian) en proberen vaste grond onder de voeten te krijgen in Nederland. Hierbij moeten zij de strijd aangaan met de gevestigde orde. Deze (concurrentie)strijd heeft al diverse keren tot een gewelddadig conflict geleid. Met name een groep Fujian Chinezen heeft met extreem gewelddadig gedrag geprobeerd een greep naar de macht te doen. Fujian Chinezen houden zich bezig met mensensmokkel, XTC-handel en afpersingspraktijken en maken aanspraak op alleenheerschappij. Dit tot ongenoegen van de gevestigde orde die op dezelfde terreinen actief is en gebruikmaakt van nieuwkomers om het vuile werk op te knappen. Naar verluidt bestaan groepen Chinese nieuwkomers in de zware en georganiseerde criminaliteit uit ex-militairen, die goed zijn opgeleid en strak georganiseerd opereren.

Al wat langer duikt op verschillende plekken in Nederland regelmatig de groep van 'Peter uit Eindhoven' op. Anders dan de naam doet vermoeden, is Peter een Chinese man. Hij heet in werkelijkheid niet zo, maar onder deze benaming staat de groep in de strafdossiers en zo wordt hij eveneens genoemd in allerlei open bronnen. En ook Chinezen kennen de man onder deze naam. Een Chinese restauranthouder (E071) weet te vertellen dat familie van hem jaren geleden een restaurant heeft gekocht van deze Peter of van een van diens compagnons uit Eindhoven. Na de aankoop werd vaak in het restaurant ingebroken. Na iedere inbraak kwam Peter persoonlijk langs bij de nieuwe eigenaar. Hij kwam dan met het volgende verhaal aanzetten:

"Mijn mannetjes hebben bij je ingebroken. Stom natuurlijk, maar ze wisten waarschijnlijk niet dat wij elkaar kennen (van de koop van restaurant). Ja, nu kan ik er ook al niets meer aan doen. Ik zeg ze wel dat ze jullie spullen weer komen terugbrengen en geef ze dan maar wat geld mee, een paar honderd gulden." (Uit interview met E071, restauranthouder)

Dit gebeurde zeer regelmatig, meerdere malen per jaar tot op het punt dat er standaard werd ingebroken wanneer de eigenaren niet thuis waren (de woning was bij het restaurant).

Deze Peter uit Eindhoven blijkt ook de grote man in het zogeheten Raptus onderzoek dat werd gedaan door de Nationale Recherche. Kennelijk is hij van een relatief kleine crimineel (afperser, opdrachtgever tot inbraak e.d.) door de jaren heen uitgegroeid tot een grote crimineel. Politie en justitie hebben jarenlang onderzoek verricht om deze man achter slot en grendel te krijgen. Uit het rechercheonderzoek bleek dat hij al jarenlang bezig was met criminaliteit.

We horen van verschillende kanten dat Peter de laatste jaren zelf niet meer actief bij het vuile werk betrokken was, maar dat hij daarvoor andere mensen inschakelde. Hetzelfde beeld komt naar voren in de verslagen van het Raptus onderzoek. Het gevaarlijke werk liet Peter vooral door mensen uit Fujian of Wenzhou opknappen, terwijl hij zelf op de achtergrond bleef.

Onderling geweld

Geweld tussen Chinese criminele groeperingen in Nederland kwam al in het begin van de vorige eeuw voor, zo schreven we in het eerste hoofdstuk. Tegenwoordig gebeurt dit nog steeds. Politie mensen, raadslieden en andere experts, maar ook illegale Chinezen waar we mee spreken, geven verschillende voorbeelden van onderlinge strijd, die kan leiden tot een gewelddadig treffen, waarbij het gebruik van vuurwapens, zelfs machinepistolen, niet wordt geschuwd. De aanleiding kan een ripdeal zijn, maar ook in de relationele sfeer liggen. Een voorbeeld hiervan wordt te berde gebracht door E003, een sociaal raadsman met veel Chinese cliënten.

“Een zoon van een maffiabaas had een verhouding met een dochter van een andere maffiabaas. Een andere zoon van een andere maffiabaas had ook een oogje op dat meisje en zocht toenadering. De jongens kregen ruzie met elkaar en krikten hun imago op door met hun maffia familie te pronken. De families werden erbij betrokken en er ontstond een maffiaoorlog. Ik werd gevraagd om hierin te bemiddelen. Ze hadden afgesproken in een restaurant. Indien de maffiabazen meekwamen, dan kon er onderhandeld worden. De maffiabazen kwamen echter niet mee, dus werd ik in allerijl het restaurant uit gebracht. Anders zou ik slachtoffer kunnen zijn geweest van vuurwapengeweld. Dit incident is later uitgepraat en afgedaan

als een kinderruzie om liefde. Daar moest de maffia zich niet mee bemoeien. Zo werd de eer van de betrokken partijen behouden!” (E003, sociaal raadsman)

In dit geval liep het niet helemaal uit de hand, maar het is in criminele kringen geen uitzondering dat conflicten over amoureuze relaties uitmonden in dodelijke schietpartijen – iets wat Van de Port (2001) al eerder vaststelde in een kritische analyse van zaken die door de politie of in de media steevast als liquidaties worden gepresenteerd.

In andere zaken loopt het fataler af. Dat zijn ook de zaken waar Chinezen veel met elkaar over praten, omdat zij er in kranten (zowel Chinese als Nederlandse) over hebben gelezen, op televisie berichten over hebben gezien of via eigen informele informatiekkanalen van op de hoogte worden gebracht. Een voorbeeld hiervan is wat E069, een oudere Chinese restauranteigenaar, te horen kreeg over de tweeling die enkele jaren geleden (2005) op de snelweg in de buurt van Zwolle om het leven werd gebracht.

“De broer was een ‘slechte jongen’, de zus zat toevallig bij hem in de auto en was waarschijnlijk geen bedoeld doelwit van de dader. De tweeling was Wenzhounees. Ik sprak een familielid van de tweeling op een feestje, iemand waar ik niet echt bevriend mee ben, en zij vertelde mij dat ze het de broers verdiende loon vond. Ze wist wel dat hij zich met ‘slechte mensen’ inliet en ‘slechte dingen’ deed. Daar stond ze absoluut niet achter en het was volgens haar te verwachten dat hij zo aan zijn einde zou komen. Daar had ze geen verdriet om. Hij verdiende het. Om de dood van de dochter had ze wel verdriet, maar zij had gewoonweg de pech op dat moment bij haar broer in de auto te zitten. De vrouw vertelde mij verschillende details van de liquidatie, zoals de schotwonden, de mogelijke daders, etc.” (E069, restauranteigenaar)

Dossieranalyse

We noemden al het dossier van Peter uit Eindhoven uit het Raptus onderzoek. Op twee manieren kregen we beschikking over dossiers over zware en georganiseerde criminaliteit waarbij Chinezen betrokken waren. Ten eerste hebben we uit de bestanden van de politieregio’s Amsterdam-Amstelland en Utrecht die we in het vorige hoofdstuk bespraken de ernstiger zaken gelicht, althans de incidenten die daarop leken te wijzen. Na verdere screening (bestuderen van aangiftes, verklaringen, onderzoeks-

journaal, etc., plus gesprekken met chercheurs) resteerden 13 dossiers. Ten tweede kregen we toestemming van het Openbaar Ministerie om strafdossiers in te zien van 18 onderzoeken naar Chinese dadergroepen, die landelijk verricht waren (waarvan 7 dossiers gerelateerd waren aan het Opaal onderzoek en 8 aan het Raptus onderzoek).

De dossiers van de regio's Amsterdam-Amstelland en Utrecht gaan allemaal over de periode 2004-2006. De landelijke dossiers bestrijken een iets langere periode (vanaf 1998) en behelzen ook grotere zaken dan die van de beide regio's. Naast hetgeen we uit de dossiers konden halen, hebben we met politiemensen gesproken die bij de bewuste onderzoeken betrokken zijn geweest om zo ook die informatie te vergaren, die niet in de dossiers terug te vinden was. Hieronder staat kort per dossier aangegeven op welke periode het betrekking heeft en om wat voor soort zaak het (in essentie) gaat. In een bijlage staat een uitgebreider overzicht van de 18 landelijke onderzoeken.

Overzicht 31 recherche onderzoeken met Chinese verdachten

Onderzoek	Periode	Soort onderzoek
<i>Landelijke onderzoeken</i>		
Jade 1	1998 - 2000	Ontvoering/ mishandeling/ mensensmokkel
Jade 2	1998 - 2000	Mensensmokkel/ ontvoering/ mishandeling
Wasabi	2000 - 2001	Mensensmokkel
Fanqie	2000	Mensensmokkel (Dover transport)
Opaal	2000 - 2003	Mensensmokkel
Zenit	2000 - 2002	Mensensmokkel
Lotus	2000 - 2002	Mensensmokkel
Raptus	2003 - 2005	Mensensmokkel, afpersing, moord en doodslag, drugshandel, wapenhandel
Neeftos	2003 - 2004	Mensenhandel/mensensmokkel
Jonk	2003 - 2004	Mensenhandel/mensensmokkel
Fair	2004	Dodelijke schietpartij
Lama	2004	Mensensmokkel (Ama's)
Houtsnip	2005	Dodelijke schietpartij
Globetrotter	2005	Mensensmokkel
Poseidon	2004 - 2006	Mensensmokkel
Casus	2004 - 2005	Drugshandel en liquidatie
Parcival	2006	Drugs
Farum	2004	Afpersingen
<i>Kleinere onderzoeken Amsterdam-Amstelland en Utrecht</i>		
2005189065	2005	Harddrugs
2006004916	2006	Afpersing
2006004916	2006	Steekpartij
05-399442	2005	Zware mishandeling
04-346815	2004	Gewapende overval
2005189065	2005	Drugshandel
2005185952	2005	Mensensmokkel
06381238	2006	
2006132889	2006	Verkrachting/ mensenhandel
2006144809	2006	

06235236	2006	
06405712	2006	
06274688	2006	

Mensensmokkel en mensenhandel zijn de delicten die het vaakst voorkomen in dit overzicht, maar er staan ook andere delicten in, zoals afpersing, drugshandel, wapenhandel, verkrachting en dodelijke schietpartijen. Samen schetst de informatie uit deze dossiers een scherper beeld van de Chinese zware en georganiseerde criminaliteit in zijn volle omvang. Opmerkelijk is echter dat de 'grote bazen' in het ene onderzoek volgens het andere onderzoek helemaal niet zo groot zijn. Er is dan iemand anders die, althans volgens het dossier, de leiding heeft. Typerend hiervoor is wat in een van de onderzoeken gemeld wordt over de rol van de eerdergenoemde Peter uit Eindhoven.

"De organisatie van Peter trad niet op de voorgrond bij de mensensmokkel, maar was op de achtergrond actief. Andere groepen waren met de uitvoering actief. De politieonderzoeken die zich hiermee bezig hielden, kregen vooral de uitvoerende organisatie in beeld, maar niet de groep die achter de schermen aan de touwtjes trok. Hierdoor kon de groep van Peter lange tijd ongestoord zijn gang gaan. Ze vielen niet op en kwamen ook nooit in beeld. Doordat de meeste onderzoeken aan tijd gebonden zijn, kregen politieteams nooit duidelijk in beeld wie nou werkelijk de grote man was (als die al bestond)." (Uit: Raptus onderzoek)

Dat bij al deze 31 zaken Chinezen zijn betrokken is geen verrassing, want daar zijn ze op geselecteerd. Maar naast zaken met uitsluitend Chinezen, zijn er ook waar andere etnische groepen bij betrokken zijn. We bespreken nu de dossiers per type delict, ook al is de werkelijkheid vaak complexer en houden de aangehouden personen zich tevens bezig met andere delicten. Die verwevenheid komt overigens lang niet altijd naar voren in de dossiers. De dossiers zijn immers primair opgesteld om tot een 'draai-bare strafzaak' te komen.

Mensensmokkel

Illegale Chinezen hebben er weinig moeite mee te vertellen hoe zij naar Nederland gekomen zijn, zo hebben we kunnen constateren in voorgaande hoofdstukken. Zij geven informatie over de reisroute, de omstandigheden waaronder de reis is verlopen, etc. Omdat veel Chinezen, ook degenen die

wel legaal in Nederland zijn, met de hulp van smokkelaars zijn gereisd, is het niet vreemd dat het bestaan van Chinese mensensmokkelaars wijd en zijd bekend is.

Volgens Soudijn (2006) zijn kleinschalige mensensmokkelaars betrokken bij de gehele smokkelroute van China tot aan de eindbestemming, terwijl grootschalige smokkelaars slechts een gedeelte van het traject 'beheren'. Zowel de kleine als de grote smokkelaars worden aangeduid met de term 'shetou' of slangenkop. Deze term is dus geen graadmeter voor de mate van organisatie, want iedereen die mensen smokkelt wordt slangenkop genoemd. Daarmee is mensensmokkel laagdrempelig te noemen en niet het exclusieve domein van zware of georganiseerde misdaad.

Zoals Soudijn het schrijft, zo is het ook daadwerkelijk in de Chinese gemeenschap. Niet dat er altijd openhartig gesproken wordt over wat individuele slangenkoppen precies doen, maar Chinezen praten onder elkaar wel over wie wel en wie niet een slangenkop is. Soms maken ze een onderscheid tussen grote en kleine slangenkoppen (zie hoofdstuk 5), maar dat gebeurt niet altijd. Daarom is het ook lang niet altijd mogelijk om uit de dossiers af te leiden of de slangenkoppen die erin genoemd worden grote organisatoren zijn of (lokale) hulpkrachten die een deel van een smokkeltraject voor hun rekening nemen.

Mensensmokkel betekent niet vanzelfsprekend ook mensenhandel. Kort gezegd zijn mensensmokkelaars personen die uit winstbejag behulpzaam zijn bij het smokkelen van mensen, terwijl bij mensenhandelaars sprake is van dwang, geweld, bedreiging, misbruik etc. (zie hoofdstuk 11). Een flink deel van de bestudeerde dossiers gaat over mensensmokkel, slechts een paar hebben betrekking op mensenhandel. Het feit dat er niet (bewijsbaar) gesproken kan worden van mensenhandel, betekent overigens niet dat er geen misstanden kunnen zijn bij mensensmokkel.

"Het betrof puur mensensmokkel en geen mensenhandel. Wel waren de omstandigheden niet menselijk te noemen. 59 mensen in een safehouse, gestapeld in een woning, wachtend op een transport. Er was een grote afhankelijkheid tussen gesmokkelde en smokkelorganisatie. De illegalen konden geen kant op." (Uit: Opaal onderzoek)

Een van de meest geruchtmakende onderzoeken naar mensensmokkel is het onderzoek dat is opgestart naar aanleiding van het 'Dovertransport' (juni 2000). Bij de overtocht naar Engeland vonden 58 illegale Chinezen de dood. De Nederlandse politie en justitie deden onderzoek naar de mensen die het transport organiseerden (Opaal onderzoek) en degenen die

het transport uitvoerden (Fanqie onderzoek). De organisatie van het totale transport was geregeld door een Chinese groep, die geleid zou zijn door een Chinese vrouw, bekend geworden onder de naam Sister Ping (overigens niet haar echte naam). De uitvoering van het transport was in handen van niet-Chinezen (een Turkse bende en een Nederlandse chauffeur). Dat er bij deze overtocht zoveel slachtoffers zijn gevallen, is niet kenmerkend voor Chinese mensensmokkel. Qua omvang was dit transport uniek, want doorgaans gaat het om een (veel) kleiner aantal personen. Door omstandigheden (aanhoudingen van personen, strengere controles, pech, etc.) was de doorreis naar Engeland geblokkeerd, terwijl de toestroom vanuit China gestaag doorging. Hierdoor ontstond opstopping: in korte tijd waren teveel illegale Chinezen in safehouses opgeborgen. Als noodgreep besloten de organisatoren om bij de eerste mogelijkheid tot transport een grote groep tegelijk naar Engeland te vervoeren – met de bekende fatale gevolgen. Hiermee werd afgeweken van de gangbare praktijk om de illegale Chinezen in kleine groepjes te transporteren.

Door het omvangrijke onderzoek naar de Doverzaak (in de politiewereld beter bekend als het Opaal onderzoek) kregen politie en justitie zicht op de organisatie en uitvoering van mensensmokkel. Het ene onderzoek genereerde weer informatie om een ander onderzoek op te starten. Net als in eerdere hoofdstukken komt ook in de dossiers de Moskou route duidelijk naar voren. Bij deze route reizen illegalen vanuit China eerst naar Moskou, om daarna via voormalige Sovjetstaten in Oost-Europa aan te komen. Van daaruit wordt vervolgens de grens met West-Europa gepasseerd. Naar de redenen voor de keuze voor Rusland en Moskou kunnen we slechts gissen – de dossiers bieden geen verklaring. Mogelijk is Rusland een aantrekkelijker alternatief dan de fysiek uiterst zware route door de bergen (Himalaya en Kaukasus). Misschien zijn het de politieke/bestuurlijke omstandigheden. China en Rusland staan op goede voet met elkaar. Wellicht zijn de grenzen relatief open, doordat er weinig controle is of douaniers gemakkelijk omgekocht kunnen worden. In beide landen is corruptie immers bepaald niet vreemd. Of ligt de verklaring erin dat de vervoersmogelijkheden van China naar Moskou vele malen beter zijn dan via andere landen? Hoe het ook zij, Moskou blijkt vaak een centrale functie te vervullen in het smokkeltraject. Vanuit China worden de illegale reizigers eerst ondergebracht in safehouses, die veelal worden beheerd door Chinezen. Deze verbergplekken kunnen, net als bij het Dovertransport, behoorlijk vol zitten met illegale Chinezen. Soms zijn ze met tientallen mensen opeengepakt in een kleine ruimte, wachtend op verder transport.

De dossiers bevestigen ook wat we hoorden van experts en illegale Chinezen in Nederland: de verdere route vanuit Moskou verloopt op verschillende manieren, maar doorgaans wel weer in kleinere groepjes. Via de Oekraïne naar Slowakije, naar Tsjechië, naar Oostenrijk of Duitsland, of via Polen, Italië of Frankrijk, om uiteindelijk in Nederland te arriveren. Dat West-Europa via diverse routes door Oost- en Midden-Europa wordt bereikt, kan niet alleen geografisch verklaard worden (steeds zijn het landen die liggen tussen Moskou en West Europa). Ook de herkomst of woonplaats van de criminele groep die verantwoordelijk is voor verder transport kan verklaren waarom de ene keer via land x en de andere keer via land y gereisd wordt. Zijn het Albanezen, dan ligt een route door Albanië voor de hand. Zijn het Tsjechen, dan is Tsjechië een logische route. Ten slotte spelen de mogelijkheden om controle te omzeilen (corruptie, strenge of juist milde controle) mee. Het valt echter moeilijk uit te maken of organisatoren kiezen voor een bepaalde route en daar dan de geschikte uitvoerders bij zoeken, of dat het eerder een kwestie is van de gelegenheid die zich aanbiedt.

Naast de Moskou route (ook wel: Balkan route) geven de politieonderzoeken zicht op andere routes – in wezen dezelfde als de routes waarover experts en respondenten vertelden in voorgaande hoofdstukken. Typerend is de kennelijke flexibiliteit. Trajecten kunnen snel veranderen, in elk geval op onderdelen. Hierdoor voeren vele wegen naar Nederland. We moeten ons dus niet blind staren op een bepaalde route, noch op vaste groepen smokkelaars. Smokkel van illegale Chinezen is een duidelijk voorbeeld van disorganised crime (Paoli, 1997 en 2003; Reuter, 1983) elke smokkel vormt in principe een eigen project, met soms verschillende keren achter elkaar dezelfde route en/of dezelfde uitvoerders en/of dezelfde safehouses, maar vooral ook vaak wisselingen in al deze fasen van het smokkeltraject.

Toch blijkt uit de rechercheonderzoeken dat sommige criminele groeperingen wel een zekere monopolie hebben op een bepaalde route, althans in grote lijnen. De transporten van China naar Nederland worden georganiseerd door verschillende groepen (zowel familie, vrienden en streekgenoten als criminelen), waarbij wel onderlinge concurrentie is, maar geen strakke afbakening van routes die steeds in handen zijn van een en dezelfde groep. Een meer uitgesproken beeld komt naar voren uit enkele dossiers over rechercheonderzoeken naar aanleiding van het fatale Dover transport. Daarin valt te lezen dat de route vanuit Nederland naar bijvoorbeeld Engeland of Amerika aan een specifieke groep toebehoorde. Zo was de reis naar Engeland in handen van Sister Ping. Niemand anders kon die

route exploiteren, zonder in problemen met haar groep te komen. Concurrentie werd niet geduld en genadeloos afgestraft. En volgens het Lotus onderzoek werd de route naar de Verenigde Staten gemonopoliseerd door een andere Chinese vrouw ('M'). Iedere Chinese illegaal die naar Noord-Amerika wilde, moest zich wenden tot haar organisatie.

"M' en Sister P hadden onderling contact (blijkt uit tapgesprekken), maar hadden ieder een eigen keuken. P had UK, M had USA." (Uit: Raptus onderzoek)

Deze dossiers wijzen niet alleen op segmentatie van de smokkelmarkt, maar ook op de belangrijke rol die vrouwen in het smokkelproces kunnen innemen. Beide vrouwen waren verantwoordelijk voor de organisatie. Toch bleek later, in het Raptus onderzoek, dat deze dames weer verantwoording schuldig waren aan één man, en wel de beruchte Peter uit Eindhoven. Voor elke gesmokkelde persoon moesten zij een vast bedrag afstaan aan zijn groep.

"Sister Ping mocht van Peter een smokkellijn exploiteren, maar ze betaalde Peter per gesmokkelde een bepaald bedrag. 1000 euro per gesmokkelde (die voor de reis 5000 betaalde)." (Uit: Raptus onderzoek)

Het Raptus onderzoek bracht nog iets anders aan het licht: Sister Ping is van Fujianese, Peter van Singaporese afkomst. Deze etnische rolverdeling sluit naadloos aan bij wat we eerder in dit hoofdstuk schreven over nieuwkomers en gevestigden binnen de Chinese misdaad in Nederland. Binnen die rolverdeling trekt de 'gevestigde orde' van niet uit China zelf afkomstige Chinezen achter de schermen aan de touwtjes, terwijl de later in Nederland gearriveerde 'China Chinezen' het gevaarlijke en vuile werk uitvoeren. Volgens het Raptus onderzoek werd de uitvoering van mensen-smokkel georganiseerd door niet-Singaporezen (nieuwkomers). Het waren Fujianezen of Wenzhounezen (China Chinezen) die het echte riskante werk deden. In de rechercheonderzoeken die sec naar de mensensmokkelroute keken, was aanvankelijk het beeld ontstaan dat deze nieuwkomers hoofdrolspelers waren geworden in de wereld van Chinese georganiseerde misdaad. Indien de groeperingen van M en Sister P als grote organisaties worden beschouwd, dan wordt de stelling van Soudijn (2006) bevestigd en verdringen nieuwkomers inderdaad de gevestigden in de Chinese georganiseerde criminaliteit. Daar valt ook zeker wat voor te zeggen. Maar de casus maakt evenzeer duidelijk dat de gevestigden zich niet zomaar aan

de kant laten drukken. Uiteindelijk trok een Singaporese groep aan het langste eind. De 'gevestigde orde' ontving het geld, maar bleef zelf lange tijd buiten beeld. De groep van Peter bepaalde wie mensensmokkel vanuit China mocht organiseren. Nieuwe groepen die niet betaalden, kregen forse problemen.

Dat concurrentie op dit gebied niet zomaar wordt geduld, blijkt ook uit in incident dat zich enkele jaren geleden voltrok. De eigenaar van een Chinees restaurant uit het oosten van het land wilde een eigen smokkellijn beginnen. Dit gebeurde niet in overleg met de 'gevestigde orde'. De man werd met geweld in zijn restaurant overvallen, ontvoerd en door een groep Chinezen op een verlaten industrieterrein mishandeld.

"Een Chinees uit (...), werkzaam in de keuken van een Chinees restaurant, wilde voor zichzelf een mensensmokkellijn opzetten en dit was tegen de wil van een machtige Chinese organisatie. De Chinees in (...) werd door een groep Chinezen, in opdracht van een onbekende Chinees, uit de keuken van het restaurant geplukt en meegenomen naar een verlaten industrieterrein in de buurt van Arnhem. De gijzelnemers waren met een man of vier/vijf en een of twee van hen had/hadden voortdurend telefonisch contact met de opdrachtgever. Deze gaf aan hoe ver ze mochten gaan."
(Bron: Panda team)

De diversiteit en creativiteit bij mensensmokkel uit zich niet alleen in de verschillende reisroutes, maar ook in de vervanging van iemand die is weggevallen in de organisatie. Na de aanhouding van Sister Ping sprong een Chinees echtpaar (Wenzhounees) in het ontstane gat. Het Globetrotter onderzoek leerde de politie dat dit gedaan werd in opdracht van, alweer, Peter uit Eindhoven, om zo de lucratieve lijn naar Engeland open te houden.

Prostitutie en seksueel geweld

Hoe groot het illegale Chinese prostitutiecircuit in Nederland is, daarover valt niets met enige zekerheid te zeggen. Maar ons veldonderzoek laat er geen twijfel over bestaan dat de Chinese beautysector raakvlakken heeft met prostitutie en dat er in Nederland Chinese sekshuizen, bordelen en escortbedrijven zijn. Toch weet de Nederlandse politie hier kennelijk weinig van. In de politiedatasystemen is hier slechts sporadisch informatie

over te vinden en er lijkt amper op geïnvesteerd te worden. Een enkele keer stuiten we op meldingen van buurtbewoners van (vermoedelijke) illegale Chinese sekshuizen. Uit analyse van de systemen blijkt dat hier verder nauwelijks of geen aandacht aan wordt gegeven. De politiemensen die we erover spreken, geven aan dat ze er wel mee bezig wilden gaan, maar dat er andere prioriteiten gelden die voorrang genieten, waardoor dit soort informatie vaak niet verder wordt onderzocht (en dus onbekend blijft).

Ook wordt er af en toe aangifte gedaan van verkrachting van en gedwongen prostitutie door Chinese vrouwen. Onderstaand voorbeeld is een bewerkt en geanonimiseerd fragment uit een aangifte.

"Nadat ik in Nederland was aangekomen, werd ik naar een woning gebracht. Ik werd er opgesloten in een kamer. Vlak na aankomst in deze woning moest ik seks hebben met verdachte. Toen ik dat weigerde, kreeg ik een klap van verdachte. In een reactie sloeg ik terug. Vervolgens kreeg ik van verdachte meerdere klappen. Ik werd net zo lang en hard geslagen dat mijn mond bloedde en dat mijn oren suisden. Na de vechtpartij werd ik even met rust gelaten. Daarna kwam verdachte weer terug en werd ik wederom gedwongen tot het hebben van seks. Ik durfde me geen tweede keer te verweren. Ik was bang en ik wist niet waar ik anders heen kon gaan!" Slachtoffer verklaarde dat ze na deze verkrachting met meerdere mannen seks moest hebben. "Ik weet niet meer met hoeveel mannen in totaal. Ik weet nog dat ik op een dag met elf mannen seks moest hebben. Op zaterdag en zondag kwamen er nooit mannen." Ook in de periodes dat slachtoffer ongesteld was en de klant er geen problemen mee had, moest slachtoffer gewoon seks hebben. "Mannen met wie ik seks moest hebben, waren allemaal Aziatische mannen. Ik heb hen nooit verteld dat ik geen seks met die mannen wilde. Ik wist zeker dat ze het dan zouden doorvertellen aan verdachte en dat die dan boos zou worden op mij en mij weer zou slaan." (Bron: X-Pol 2006132889)

Ook deze en soortgelijke aangiftes wijzen op het bestaan van een illegaal Chinees prostitutiecircuit. We kunnen ons echter niet aan de indruk onttrekken dat dergelijke aangiftes vaak worden afgeserveerd als 'verzonnen'. Er wordt gesproken van "misbruik maken van de B9-regeling".³ Waarom dan investeren in de aangifte en nader onderzoek doen?!

---

³ Met de term 'B9 regeling' wordt geduid op hoofdstuk B9 uit de Vreemdelingencirculaire. In dit hoofdstuk wordt die procedure beschreven die is bedoeld voor slachtoffers en getuige-aangevers van mensenhandel. Het doel ervan is slachtoffers van mensenhandel in staat te stellen aangifte te doen en de dreiging met onmiddellijke uitzetting weg te nemen.

Verschillende experts van buiten de politie, waaronder sommige advocaten, bestrijden deze visie en vinden het onzin om te denken dat slachtoffers enkel aangifte doen om een legale status in Nederland te krijgen. Waarom zouden illegale Chinese (en andere) aangeefsters dat risico nemen? Als immers bekend is dat ze aangifte doen tegen hun smokkelaar en/of pooier, kunnen ze veel problemen krijgen (bedreiging, mishandeling of erger). Bovendien, zo stellen enkele advocaten, heeft lange tijd geen enkele aangever/aangeefster permanent verblijf op basis van een B9-regeling in Nederland gekregen – dus waarom zouden ze dat risico nemen? (Sinds de zomer van 2006 is de B9-regeling versoepeld en hebben aangevers het recht om na de B9-procedure een permanent verblijf in Nederland te krijgen).

Ongetwijfeld is het waar dat de politie geconfronteerd is en wordt met verzonden aangiftes teneinde misbruik te kunnen maken van de B9-regeling. Maar op grond van ons eigen onderzoek kan er geen enkele twijfel bestaan over seksueel en ander geweld tegen illegale Chinese vrouwen. En waarbij dus aangifte en opsporingsonderzoek meer dan gerechtvaardigd zijn. Dat is overigens niet eenvoudig, want naast taalproblemen spelen gevoelens van schaamte. Onze eigen ervaring is dat slachtoffers pas na herhaaldelijke gesprekken hun hele verhaal vertellen.

Er is nog een andere reden waarom in de bestudeerde dossiers zo weinig te vinden is over illegale Chinese prostitutie. In enkele van deze rechercheonderzoeken had de politie informatie over prostitutielocaties en prostitutievormen (escort, privéhuys, privéclub, etc.) waar de dadergroep die door het betreffende researcheteam werd onderzocht, gebruik van maakte. De locaties en de eigenaars waren bekend en in sommige gevallen ook de namen van prostituees. Toch is deze informatie niet rechtstreeks uit de dossiers te halen. We komen er pas achter als we de betrokken rechercheurs interviewen.

“Tijdens het onderzoek hebben we wel zicht gekregen op Chinese prostitutie, maar deze informatie is niet in het dossier meegenomen. Dit komt omdat dit niet een hoofdactiviteit van de groep was. Ze maakten echter wel gebruik van de diensten die de Chinese prostituees aanboden. Zo hebben we zicht gekregen op een illegaal Chinees bordeel dat de leden van de organisatie met enige regelmaat bezochten. Het bordeel bevond zich in een flatwoning. In de woning waren Chinese meisjes neergezet die in die woning aan het werk waren. De leden van die organisatie noemde een dergelijk bordeel een kippenhok. Daar waren enkel Chinese meisjes aan

het werk. Het kippenhok werd gerund door een Chinese hoerenmadam. Zij had veelvuldig contact met de Singaporese groep en bood de diensten van haar meisjes aan de leden van de groep." (E026, interview naar aanleiding van Raptus onderzoek)

Omdat prostitutie niet de hoofdactiviteit is van de criminele groepering, althans niet de focus van het rechercheonderzoek, wordt de informatie betiteld als 'restinformatie'. In dergelijke gevallen gaat deze restinformatie naar andere onderdelen van de politie, en die kunnen dan besluiten om vervolgonderzoek te doen. Of het in de zonet genoemde zaak ook gebeurde, weten we niet, maar we hebben er in elk geval niets over kunnen vinden.

Afpersing en overval

Afpersing geldt als een klassiek misdrijf bij georganiseerde misdaad, niet alleen bij Chinezen maar bijvoorbeeld ook Turken (Bovenkerk & Yesilgöz, 1997). Vooral Chinese restauranthouders zijn er vaak slachtoffer van (Bovenkerk & Lempens, 1995; Mertens, 1994). Cruciaal bij afpersing is dat onder dreiging met geweld, geld of goederen worden afgestaan. Het is bij afpersing niet ongewoon dat de daders regelmatig terugkeren. Daarmee onderscheidt het zich van overvallen, die meestal eenmalig zijn. Toch is de grens niet altijd even duidelijk en dat geldt ook voor enkele zaken die in de dossiers aan de orde komen.

Dat Chinese ondernemers in Nederland slachtoffer zijn van afpersing is niets nieuws. Ze hebben er al decennialang last van, maar er zijn wel een paar opvallende ontwikkelingen te bespeuren. De eerste heeft weer te maken met de opkomst van Chinese nieuwkomers (China-Chinezen) in de georganiseerde misdaad.

"In augustus kwam verdachte in beeld. Hij is een Fujianees. Opvallend is dat hij ook Fujianese ondernemers afperst. Hier wordt hij op aangesproken, waarna hij zegt dat hij betaald wordt en gestuurd wordt door de Singaporezen. Dat hij geen invloed kan uitoefenen. De grootte van de bedragen die de slachtoffers van afpersing moeten betalen, varieert behoorlijk en berust mogelijk op willekeur. De bedragen variëren van 2000-10.000 euro. Een andere verdachte coördineerde de afpersingen." (Bron: Farum onderzoek en Raptusdossier)

De tweede ontwikkeling is dat Chinezen ook steeds vaker slachtoffer lijken te worden van afpersing en overvallen door niet-Chinese daders. Het volgende voorbeeld komt van de regiopolitie Utrecht.

“Chinees stel wordt thuis overvallen door Marokkaanse jongens. Chinees stel sprak gebrekkig tot geen Nederlands. Ze waren kort voor de overval thuis gekomen. Ze werken in een Chinees restaurant. De daders vragen om geld, dreigen met een vuurwapen en mishandelen beide slachtoffers.” (Uit: BPS 06-217577)

In het verlengde hiervan lijkt er sprake te zijn van toenemend geweld bij afpersing en overvallen van Chinezen. Niet altijd, maar vaak wel pakken Chinese daders het subtieler aan dan daders met een andere etnische achtergrond. Zij overhandigen bijvoorbeeld een rode geluksenveloppe (hongbao, zie ook hoofdstuk 9) of vragen om sponsorgeld. Het geweldsniveau is uitzonderlijk laag, waardoor omstanders, bijvoorbeeld gasten in het restaurant, zeker als zij de taal niet verstaan, niet eens in de gaten hebben wat er gebeurt. Zij blijven gewoon op hun bestelling wachten, terwijl de eigenaar onder hun ogen wordt afgeperst. Kenmerkend bij afpersingen van Chinese ondernemers door Chinezen is dat de afpersers of overvallers zich richten op de eigenaar en niet op het (overige) personeel. Dit in tegenstelling tot daders van een andere etniciteit; die bedreigen meteen degene die op dat moment achter de kassa staat en gaan er met de buit vandoor. Een overval in de regio Utrecht illustreert dit verschil treffend.

“Twee Chinese daders overvallen een Chinees restaurant in het bijzijn van klanten. Beide daders beginnen de overval door aan een personeelslid achter de counter te vragen naar de eigenaar. Deze wordt geroepen en de overvallers beginnen hun overval/afpersing door het latere slachtoffer te begroeten door in het Kantonees ‘goedendag’ te zeggen. Vervolgens tonen ze heimelijk een vuurwapen, (richten er overigens niet mee) en vragen om geld.” (Uit: BPS 04-346815)

De daders, allebei illegaal in Nederland, worden na de overval gearresteerd en uit het latere onderzoek blijkt dat ze opdracht hebben gekregen van een Chinese man uit Rotterdam om juist dat restaurant in Utrecht te overvallen. Ze kozen er bewust voor om in het Kantonees goedendag te zeggen, omdat in de meeste restaurants Kantonees wordt gesproken. De daders kenden enkel dat woord in het Kantonees. Zelf komen ze uit een

provincie waar een dialect wordt gesproken dat Chinezen uit andere provincies niet verstaan.

Door, weliswaar heimelijk, met een vuurwapen te dreigen, werd afgeweken van het dominante patroon van subtiele afpersing. Maar ook van subtielere manieren van afpersing kan wel degelijk een grote dreiging uitgaan. Er kan immers een criminele organisatie achter zitten en die kan altijd opnieuw mensen op je afsturen. Daarom, we schreven het al in het vorige hoofdstuk, wordt er niet zo gauw aangifte gedaan. Op dit punt is er de afgelopen jaren weinig veranderd sinds het onderzoek van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (Commissie van Traa). Nog steeds geldt wat Bovenkerk en Lempens (1995) ruim tien jaar geleden vaststelden: "De afpersingen en berovingen worden vaak niet bij de politie gemeld, omdat de slachtoffers bang zijn voor repressailles. Uit ander onderzoek blijkt dat veel Chinese restauranthouders van mening zijn dat de Nederlandse strafmaat voor overval en afpersing veel te licht is; slachtoffers van misdrijven doen daarom vaak geen aangifte; de boosdoeners staan immers snel weer op straat, en een tweede bezoek wordt dan gevreesd." (p. 177). Toch haalden deze onderzoekers bij de politie zaken boven tafel van afpersing van Chinese ondernemers – de eerste meldingen dateerden van 1981. Daarover schrijven zij: "In veel gevallen worden zware geweldsmiddelen gebruikt; de horeca-eigenaar of diens familieleden worden vastgebonden, geslagen en geschopt en soms zelfs ontvoerd." (Bovenkerk & Lempens, 1995: 177). Dat klinkt bepaald niet als subtiele bedreiging – en dat verklaard waarschijnlijk ook waarom de politie er wel achterkwam.

Ook in de bestudeerde dossiers stuiten we op afpersingen van Chinezen door Chinezen die gepaard gaan met grof geweld, met name bij Fujianese criminelen. Een voorbeeld uit de regio Amsterdam.

"Een Chinese ondernemer (aangever/benadeelde) had (buitenechtelijke) seks met een Nederlandse vrouw. Tijdens deze daad kwamen enkele Chinese mannen de kamer binnengestormd waar het stel bezig was. De mannen waren gewapend met vuurwapens en ze droegen een fototoestel met zich mee. Van het naakte slachtoffer werden compromitterende foto's gemaakt. De man werd vervolgens door deze daders bedreigd en mishandeld. Hij moest zijn dure polshorloge en zijn cash geld afstaan. Daarnaast moet hij een groot geld bedrag gaan betalen om deze affaire geheim te houden en om te voorkomen dat er aanslagen op zijn familie werden gepleegd...!. De vrouw bleek bij het complot te horen." (Uit: X-Pol 2006004916)

Opsporingsonderzoeken bevestigen dat Chinese criminelen soms allesbehalve zachtzinnig met hun slachtoffers omgaan. Zo wordt in het requisitoir van het Opaal onderzoek melding gemaakt van twee slachtoffers van gruwelijke gewelddadigheden. Het ene slachtoffer moest na 'behandeling' door zijn afpersers op de intensive care afdeling van een ziekenhuis worden opgenomen.

"... omdat hij zó hard tegen zijn ruggenwervel met kolven van pistolen was geslagen en geschopt dat daardoor zijn darm was geperforeerd; daarnaast miste hij een voortand omdat men, zoals hij verklaarde 'met een pistool in zijn mond had zitten sleutelen.'" (Uit: bijlage 199805171100.AH en 199805171130.A2)

Het andere slachtoffer verklaarde dat hij op een zolder kwam waar al acht tot tien mensen aanwezig waren. Hij werd over zijn hele lichaam geslagen en geschopt. Een van de afpersers stopte een kogel in zijn pistool, waarna er gezegd werd dat "als hij zijn leven wilde houden hij 50.000 gulden moest betalen." De afpersers lieten hem weten dat als hij niet op tijd zou betalen, hij zou worden doodgeschoten.

"Ze zeiden dat ze een geluiddemper voor een pistool hadden zodat ze me dood konden schieten zonder dat iemand het zou merken." (Uit: bijlage 9805251045.G1)

Fraude en vervalsing

Illegale Chinezen frauderen ook veel met identiteitspapieren, zo constateerden we in het vorige hoofdstuk. Papieren worden vervalst door er bijvoorbeeld een andere foto op te plakken, worden nagemaakt of 'look alikes' maken gebruik van originele documenten van andere Chinezen. Daar wordt zelden aangifte van gedaan, want daar heeft doorgaans geen enkele betrokkene baat bij. Toch komen we dit soort gevallen wel tegen in de politieregistratiesystemen.

"In een restaurant verbleef een man die voor illegalen een paspoort regelde. De bedrijfsleider van het hotel ontving geld van de illegalen en gaf dit weer aan deze man. Soms werd duizenden euro's voor een paspoort betaald. Een illegale Chinees werd in het hotel aangetroffen en verklaarde voor 6000 euro een paspoort te hebben gekocht." (Uit BPS 06-299982)

Dergelijke vormen van fraude worden ontdekt bij controles of komen aan het licht tijdens een onderzoek, waarbij de rechercheurs de daadwerkelijke identiteit van de daders weten te achterhalen. Sommige daders staan onder verschillende namen in de politiesystemen geregistreerd en zijn in het bezit van diverse officiële identiteitsdocumenten. De eerdergenoemde Peter uit Eindhoven stond geregistreerd onder maar liefst acht verschillende namen.

Naast fraude met identiteitsdocumenten zijn er andere vormen van fraude uit de politiesystemen te halen. Bijvoorbeeld het vervalsen van geld, het moedwillig gebruiken van vervalste munten in casino's, of het opzettelijk gebruiken van vervalste creditcards. Een voorbeeld van het laatste komt uit een Amsterdams politieonderzoek. In deze zaak maakte een groepje Chinese criminelen gebruik van vervalste creditcards om op grote schaal dure consumptiegoederen aan te schaffen. Verschillende ondernemers werden voor tientallen duizenden euro's gedupeerd. De opdrachtgever zat in China. Twee illegaal in Nederland verblijvende Chinezen, een man en een vrouw, kochten de goederen en namen die mee naar China. Beide in Nederland verblijvende daders hadden domicilie in een hotel, waar ze zich hadden ingeschreven met valse paspoorten.

"In een hotel in Amsterdam werd geprobeerd om te betalen met een valse creditcard. Aangehouden werd een vrouwelijke verdachte van 27 jaar en een mannelijke verdachte van 34 jaar, beide zouden volgens hun paspoorten afkomstig zijn uit Hong Kong. De vrouwelijke verdachte had 11 vervalste creditcards in bezit en had daarmee voor tienduizenden euro's goederen gekocht. De mannelijke verdachte had in totaal veertig vervalste creditcards in bezit. De getoonde paspoorten bleken ook vals. Uit verklaringen bleek dat het de bedoeling was om zoveel mogelijk met de creditcards te kopen. In de hotelkamers van beide verdachten lagen grote hoeveelheden luxe goederen, meerdere creditcards en valse identiteitsdocumenten. De vrouw bleek al enige jaren illegaal in Nederland te verblijven."(Uit: X-Pol 2004175311)

Ten slotte stuiten we in de politieregistratiesystemen op Chinese ondernemers die namaakmerkartikelen verkopen, zoals in Italië nagemaakte tassen van de (dure) merken Gucci en Prada.

Gokken en geld lenen

Veel Chinezen, zowel legale als illegale, gokken. Dat doen ze in legale casino's en amusementscentra – de modieuze term voor gokhallen – of in illegale casino's, mahjonghuisjes, etc. In de gokwereld gaat veel geld om en er kunnen grote financiële belangen op het spel staan. Dat het er hard aan toe kan gaan, blijkt wel uit het volgende voorval in Utrecht, dat na rechercheonderzoek te maken bleek te hebben met het illegale gokcircuit.

“AAB (= aangever en benadeelde) moest naar een Chinees restaurant komen. Daar waren vijf andere Chinezen aanwezig. Toen AAB binnenkwam, ging de ober weg. AAB moest op een stoel zitten, werd vastgehouden en geslagen met een hamer. AAB werd met de hamer geslagen op hoofd, rug en armen. AAB werd verteld uit Utrecht te verdwijnen. AAB smeekte om te stoppen en hem niet te vermoorden.” (Uit: BPS 05399442)

Een ander voorbeeld is een dodelijke schietpartij in een amusementshal in Limburg. Hier vormde 'speelgeld' de aanleiding. Cruciaal hierbij zijn 'tjgermachines', de algemene benaming voor fruitautomaten. Hiervan wordt gezegd dat je kunt weten of ze op het punt staan om uit te betalen. De legale amusementsindustrie beweert stellig dat zoiets niet bestaat: hun automaten keren at random geld uit. Maar ja, wie weerhoudt illegale gokhuizen ervan om wel te sjoemelen? Wat er ook waar is van de verhalen, feit is dat Chinezen geloven dat tjgermachines gelukbrengers zijn. Voor het spelen op een tjgermachine moet je extra betalen. Niet aan de exploitant van de gokhal, die heeft er zelfs vaak geen weet van, maar aan een Chinees die er dagelijks rondhangt en die het extra geld incasseert. We schreven er al over in het vorige hoofdstuk. Uit het rechercheonderzoek naar aanleiding van het Limburgse schietincident blijkt dat diverse Chinese groeperingen – de 'tjgerjagers' - onderling amusementshallen in Nederland hebben verdeeld. Alleen Chinezen die daar op een tjgermachine willen spelen, moeten 'speelgeld' of 'huur' betalen. Vaak de helft van de winst. Uitsluitend Chinese gokkers worden hier de dupe van. Een Nederlander die op dezelfde machine speelt heeft daar geen last van.

Concurrentie tussen tjgerjagers kan tot bloedige confrontaties leiden. Ook lenen deze organisaties tegen hoge woekerrentes geld aan gokkers. Op zichzelf is het lenen van geld van andere Chinezen in het gokcircuit niet zo speciaal. Geld lenen van elkaar is zelfs tamelijk normaal, zeker als het om investering in een bedrijf gaat. Het makkelijkste is om geld te lenen van familie of vrienden, maar niet als het is om te kunnen gokken. Bovendien

sta je dan bekend als iemand met een gokprobleem. Indien het niet lukt om geld te lenen binnen het eigen sociale netwerk, dan kunnen Chinezen terugvallen op wat in de Amerikaanse literatuur 'loan sharks' heten: woekeraars die geld lenen tegen hoge rente, van wel 20% of meer. Wie niet kan betalen, wordt met geweld gedwongen om het toch te doen. Daarvoor hebben deze woekeraars gespierde en bewapende incasseerders in dienst. Binnen de Chinese gemeenschap in Nederland houden verschillende groepen zich hiermee bezig, altijd gerelateerd aan de gokwereld en doorgaans ook in combinatie met andere vormen van criminaliteit.

Drugshandel

Chinese criminele groeperingen vielen in de jaren zeventig en tachtig vooral op door hun activiteiten in de heroïnehandel. In de politiegegevens van de laatste jaren komen dergelijke zaken amper nog voor. Incidenteel is er informatie over overlast door een Chinese heroïneverslaafde of wordt er tijdens een huiszoeking een kleine hoeveelheid heroïne aangetroffen. Chinezen zitten tegenwoordig in de XTC-handel. Sommige van deze Chinezen smokkelden vroeger heroïne, nu is het hooguit een bijproduct.

"De organisatie was naast XTC ook actief in een andere drug. Er werden tijdens huiszoekingen kleine hoeveelheden heroïne aangetroffen. Vooral in het begin jaren 90 was verdachte actief in de heroïne. Voor die tijd, in zijn Franse periode was verdachte actief in de heroïnehandel in Frankrijk. In 1983 is hij in Frankrijk gearresteerd met 23 kilo heroïne. Begin jaren 90 is hij voorzichtig in Nederland begonnen. In Bangkok werd een koerier gepakt die met een dikke 20 kilo heroïne onderweg was in opdracht van verdachte. De heroïnehandel zou kleinschalig zijn, zover het onderzoek zicht op heeft gekregen." (Uit: Raptus onderzoek)

De rol van Chinezen in de XTC-handel kan vooral verklaard worden doordat China een van de weinige landen is waar de planten groeien die een belangrijke grondstof (PMK) voor deze drug bevatten. Deze grondstof wordt naar Nederland getransporteerd en vervolgens wordt er hier in illegale laboratoria XTC ('Fung') geproduceerd. Hetzelfde gebeurt, maar in beduidend minder mate, met amfetamine. Ook hiervoor komt de grondstof (BMK) uit China, maar het monopolie hierop is minder sterk dan bij de grondstof voor XTC.

"In juni 2005 werd bij een doorzoeking op een van de locaties die door de leden van een Chinese criminele organisatie werd gebruikt, een tabletteer-inrichting met een capaciteit van 25.000 pillen per uur aangetroffen. Tevens werd op een andere locatie 25 kg XTC tabletten en 30 kg MDMA aangetroffen." (Dossier Raptus, zaaksjournaal pagina 32 e.v.)

Een deel van de in Nederland geproduceerde XTC is bestemd voor de nationale en West-Europese markt, een ander deel wordt naar de Verenigde Staten of Canada gesmokkeld, maar ook een deel gaat als eindproduct retour naar Azië.

"In maart 2005 is een persoon van Chinese komaf aangehouden met 20.000 XTC pillen. Bleek een koerier te zijn die door de organisatie een geprepareerde koffer had gekregen. De XTC was bestemd voor de markt in Maleisië." (Bron: Raptus onderzoek)

Het beeld dat uit dossiers naar voren komt, is dat bij het hele proces, van invoer tot uitvoer, weinig niet-Chinezen betrokken zijn. Daarbij gaat het transport vanuit China veelal per boot, waarbij gebruik wordt gemaakt van reeds bestaande legale transportmogelijkheden en -routes. De grondstoffen worden verstopt, met legale goederen uit China (kleding, speelgoed, voedsel) als deklading. Deze goederen worden afgehaald door Chinezen, opgeslagen (gestashed) bij Chinezen, gefabriceerd in illegale laboratoria door Chinezen en weer verkocht door Chinezen. Slechts in een enkel geval worden 'buitenlanders' ingehuurd. In het Raptus onderzoek naar de organisatie van Peter uit Eindhoven maakten Chinezen voor het productieproces gebruik van de kennis en expertise van een niet-Chinese chemicus, een man die dat ook voor andere XTC-handelaren deed. Uit de tapverslagen bleek overigens dat deze 'buitenlander' door de andere, Chinese, leden van de groep met argwaan werd bekeken.

Alle Chinezen uit de groep van Peter zijn afkomstig uit Singapore of omgeving. Een dergelijke 'regionale segregatie' zien we vaker terug bij Chinese bendes. De kernleden komen vaak uit dezelfde provincie of streek. Dit is ook wel logisch omdat de groep anders met een taalbarrière zit. Alleen degenen die meerdere Chinese talen of dialecten spreken, kunnen effectief in verschillende groepen functioneren. Uit wat bij de politie bekend is over XTC-handel door Chinezen komt opnieuw de rolverdeling tussen nieuwkomers en gevestigden naar voren. In diverse rechercheonderzoeken blijken de opdrachtgevers te behoren tot de gevestigde groep (afkomstig uit Singapore of Hong Kong), terwijl nieuwkomers (uit de provin-

cies Zhejiang en Fujian in de Volksrepubliek China) het vuile en gevaarlijke werk doen (koerieren, stashen, etc.). Toch zijn er af en toe nieuwkomers die carrière in de Chinese georganiseerde misdaad weten te maken. Ze klimmen op van koerier naar organisator en kunnen concurreren met Chinezen uit de gevestigde groep. Recente rechercheonderzoeken wijzen uit dat een groep Fujianezen actief is in de XTC-handel (invoer, productie, handel). Gewelddadige confrontaties tussen Chinezen in deze branche wijzen erop dat dit niet altijd in dank wordt afgenomen door de gevestigde groep.

Bij nadere beschouwing blijkt de XTC-handel niet in elk stadium een Chinees feestje. Ook personen met een andere etnische achtergrond komen bij de Chinese XTC-zaken in beeld. Dat geldt vooral voor de verkoop van XTC op de nationale markt. De eerste verkoop vanuit het laboratorium naar de markt gaat vaak nog wel via Chinese dealers, maar hoe kleiner de hoeveelheden bij de tussenhandel, hoe minder Chinezen erbij betrokken zijn.

Volgens de rechercheonderzoeken hebben Chinezen een flinke vinger in de pap in de XTC-wereld. Toch valt daar weinig van te merken in de politiegegevens zoals die in X-Pol of BPS geregistreerd staan (zie hoofdstuk 12). Als Chinezen zo groot zijn in de XTC-handel, dan zouden er toch meer aanhoudingen moeten zijn? In het registratiesysteem van politie Amsterdam-Amstelland (X-Pol) ontdekten we over een periode van bijna drie jaar slechts één zaak: een man van Chinese origine werd met enkele XTC-pillen aangehouden. Hij ontkent en zegt dat hij ze gevonden heeft. In de gegevens van de politieregio Utrecht (BPS) vinden we zelfs geen enkele Chinees die aangehouden is in verband met XTC. De meest voor de hand liggende verklaring is dat Chinezen nauwelijks in de kleinhandel van XTC zitten. Daarnaast wordt de rol van Chinezen in de totale XTC-handel in Nederland wellicht overschat. In de bestudeerde dossiers beheren Chinezen het gehele traject van invoer van grondstoffen, productie van XTC poeder, draaien van XTC pillen, groothandel, eventuele tussenhandel in Nederland, en uitvoer naar het buitenland. Dat is een eenzijdige voorstelling van zaken. Veel wijst erop dat China de belangrijkste leverancier is van grondstoffen voor de productie van XTC. Het ligt dan ook voor de hand dat Chinezen verantwoordelijk zijn voor de levering van deze grondstoffen en ook betrokken zijn bij de (organisatie van de) smokkel van grondstoffen naar Nederland. Maar als in Nederland XTC laboratoria worden opgerold, grote dealers worden aangehouden, of koeriers worden gepakt, zijn het meestal geen Chinezen, maar vaak Nederlanders (Huisman, 2005).

Hoe ver de tentakels van de Chinese georganiseerde misdaad ook daadwerkelijk mogen reiken, onomstreden is wel dat Chinezen, nadat zij zich in Nederland grotendeels teruggetrokken hadden uit de heroïnehandel, actief zijn in de handel in andere drugs. XTC lijkt daarbij het hoofdproduct te zijn, op flinke afstand gevolgd door amfetamine. Daarnaast blijkt uit enkele rechercheonderzoeken dat sommige Chinese bendes actief zijn in de cocaïnehandel. Ook weten we uit verschillende bronnen dat Chinese criminelen hebben getracht om grote partijen ketamine op te kopen om naar China te vervoeren. Chinese criminelen hebben de drugswereld dus niet vaarwel gezegd, ze zijn nog steeds actief, maar nu in andere drugs dan waar ze mee begonnen.

Geweld en liquidaties

Chinezen houden zich hoofdzakelijk bezig met criminaliteit in het verborgene. Mensensmokkel, drugshandel, prostitutie, afpersing: het zijn allemaal vormen van criminaliteit die niet snel opvallen bij de opsporingsinstanties. Al was het maar om dat er niet zo gauw aangifte van wordt gedaan, zeker niet als de slachtoffers zelf illegaal zijn. Tot op zeker hoogte geldt dit ook voor geweld: uit angst voor repressailles doen Chinezen meestal geen aangifte van afpersing. Als de politie toch dergelijke zaken ontdekt, is dat vaak na grondig en tijdrovend rechercheonderzoek. Dat geldt ook wel voor ernstige geweldsdelicten, maar die zijn lang niet altijd verborgen te houden. Dat is het bijvoorbeeld het geval bij een vechtpartij op straat.

“Vechtpartij Leidseplein. Verdachte (een Chinees) had gevochten met een man van Afghaanse afkomst. Verdachte is illegaal in Nederland. Tijdens het verhoor verklaarde de verdachte dat hij was uitgegaan met een groep Chinese vrienden. Een persoon, een Afghaanse man, botste op de dansvloer herhaaldelijk tegen de latere verdachte aan. Verdachte vroeg (met handen en voeten omdat hij de Nederlandse taal niet machtig is) de man ermee op te houden. Hier was de man niet van gediend. Het resulteerde in een vechtpartij.” (Uit: X-Pol 2004089756)

Dit geweldsincident is vervelend voor de betrokkenen, maar nog tamelijk onschuldig. Anders ligt het wanneer de slachtoffers zo ernstig zijn toegetakeld dat zij in het ziekenhuis acuut moeten worden geopereerd aan hun verwondingen. We gaven in dit hoofdstuk al enkele voorbeelden. Er zijn er

meer. Door zwijgzaamheid van de slachtoffers is de aanleiding voor het geweld niet altijd even duidelijk. Soms lijkt het een toevallige, uit de hand gelopen ruzie, zoals een vechtpartij tussen Chinezen op de Amsterdamse Nieuwmarkt die uitmondt in een bloedige steekpartij en met slachtoffers met ernstige verwondingen. In andere gevallen wordt doelbewust geweld gebruikt en is de aanleiding minder onschuldig dan de betrokkenen de politie willen doen geloven: 'incassowerkzaamheden' bij betalingsachterstand of conflicten in de drugshandel, de gokwereld of de mensensmokkel.

"In de keuken van een Chinees restaurant kregen twee koks ruzie met elkaar. Slachtoffer kreeg ruzie met verdachte. Verdachte mobiliseerde vervolgens een knokploeg en deze groep mishandelde slachtoffer. 5 van de 7 aangehouden verdachten waren illegaal in Nederland. Na verhoor bleek dat de aanleiding van de vechtpartij vermoedelijk met mensensmokkel te maken had." (Uit: X-Pol 2004057991)

Tot de meest gewelddadige misdrijven in het Chinese criminele milieu behoren zonder twijfel de afrekeningen of liquidaties. Er wordt niet meer gepraat, zelfs niet met messen gestoken, maar meteen korte metten gemaakt met degene waarmee men in onmin leeft. In de moordlijsten die het weekblad Elsevier jaarlijks publiceert staan telkens weer slachtoffers en (vermoedelijke) daders van Chinese komaf. En opvallend vaak heet het een liquidatie in het criminele milieu. Een willekeurige greep uit de lijst: liquidatie Chinese broer en zus A50 bij knooppunt Hattemerbroek, liquidatie Chinese ondernemer Beverwijk, liquidatie Chinese man in gokhuis in Den Haag, liquidatie Chinese man amusementshal Kerkrade, liquidatie Chinese man in Chinees restaurant Amsterdam. Kennelijk vinden dodelijke afrekeningen van Chinezen door heel Nederland plaats. De lijst met dodelijke slachtoffers is nog veel langer – zo lang dat we de volledige lijst vanaf 1992 als bijlage hebben toegevoegd. Niet altijd zijn het liquidaties, misschien zitten er ook zaken tussen die ten onrechte als afrekening in het criminele milieu worden betiteld, maar vaak zijn de omstandigheden dusdanig dat er niet aan getwijfeld hoeft te worden.

De rechercheonderzoeken die na een dergelijk dodelijk voorval van start gaan, proberen de toedracht te achterhalen. Soms resulteert intensief speurwerk in de aanhouding van een verdachte, maar in andere gevallen blijft de dader spoorloos en/of tast de politie over het motief en aanleiding volledig in het duister. De politie heeft vaak wel een vermoeden, maar krijgt het bewijs niet rond. Veelal lijken de motieven te liggen in de criminele wereld: een ripdeal, een greep naar de macht, problemen in het gok-

circuit of in de illegale financiële wereld. De (vermoedelijke) opdrachtgevers blijven meestal buiten beeld. De uitvoerders, als ze al worden aangehouden, zijn meestal illegaal in Nederland verblijvende Chinezen. Er zijn gevallen bekend dat bewust iemand naar voren wordt geschoven om te voorkomen dat politie dieper gaat graven en andere feiten ontdekt. Het verhaal gaat dat zo'n persoon hiervoor betaald wordt, ook voor de eventuele tijd die wordt doorgebracht in detentieperiode. Dat hebben we geen enkele keer hard kunnen krijgen, maar feit is wel dat hierover binnen de Chinese gemeenschap in geuren en kleuren wordt verteld. En hiermee wordt het dreigingsbeeld van geweld door 'de Chinese maffia' krachtig levend gehouden. Met als gevolg de persisterende schroom om aangifte te doen, ook niet van minder gewelddadige vormen van criminaliteit.

Samenvatting en conclusies

In dit hoofdstuk hebben we verschillende vormen van zware en georganiseerde criminaliteit besproken. Vooraf gaven we geen definitie van deze begrippen. Dat is ook niet eenvoudig, want over termen als 'georganiseerde misdaad' en 'criminele organisatie' lijkt de discussie nooit te eindigen. Voor hun onderzoek in het kader van de Commissie Van Traa hanteerden de vier betrokken hoogleraren criminologie de volgende definitie: "Van georganiseerde criminaliteit (is) sprake wanneer groepen van personen uit winstbejag op een systematische manier misdaden plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving en hun illegale optreden op allerhande manieren, maar in het bijzonder door (dreiging met) geweld of (andere vormen van) intimidatie en corruptie trachten af te schermen tegen gericht optreden van de overheid hiertegen." (Fijnaut & Bovenkerk, 1995: 6). Soms is het in dit hoofdstuk zonneklaar dat we te maken hebben met groeperingen wier activiteiten ondubbelzinnig aan deze definitie voldoen, andere keren is de systematiek in het optreden, of corruptie onvoldoende aan te tonen. Vandaar de keuze om te spreken van 'zware en georganiseerde criminaliteit'.

Bij Chinese georganiseerde misdaad wordt al snel gesproken van triades. Het is bijna een toverwoord: door het te noemen, weet je wat het is. Maar feitelijk fungeert het vaak als een bezweringsformule: het gaat om een ernstig delict en dus zit er een triade achter. Chinezen zelf spreken niet

van triades, maar hebben het over 'slechte mensen' of 'maffia'. Een andere term die voor verwarring kan zorgen is: slangenkop. Dat is iemand die betrokken is bij mensensmokkel. Soms is het een grote organisator, maar het kan net zo goed een kleine uitvoerder zijn die Chinezen over landsgrenzen vervoert.

Dat er Chinezen zijn in Nederland die zich bezig houden met zware criminaliteit is niet nieuw. Wel is er sprake van vernieuwing. Die zien we het duidelijkst op twee terreinen. De meest eenvoudige is die van de verschuiving binnen de illegale drugshandel. We kunnen die kort samenvatten als: heroïne is uit, XTC is in. Wat constant blijft is dat er Chinezen zijn die vooral actief zijn in de (organisatie van de) smokkel naar Nederland en in de groothandel, en nauwelijks in de lagere echelons van de drugsmarkt. De tweede vernieuwing hangt nauw samen met ontwikkelingen in de immigratiegeschiedenis van Chinezen in Nederland. De eerste Chinese criminelen die in Nederland actief waren, kwamen met de eerste groepen Chinese migranten, afkomstig uit de voormalige koloniën zoals Hong Kong, Maleisië en Singapore (Verenigd Koninkrijk) en Indonesië (Nederland). Hen hebben we de gevestigden genoemd. De criminelen onder de gevestigden hebben vaak hun wortels in Hong Kong of Singapore. Zij treden minder op de voorgrond, maar blijven achter de schermen actief. Sinds de jaren tachtig is er meer immigratie vanuit de Volksrepubliek China. Ook onder deze nieuwkomers bevinden zich criminelen, vooral uit Wenzhou e.o. (provincie Zhejiang) en Fujian. Vaak verrichten zij hand- en spanwerk voor gevestigde Chinese criminelen. In hun streven om omhoog te klimmen op de criminele ladder of zelfs een eigen crimineel imperium op te bouwen, raken ze in conflict met de gevestigden. Nieuwkomers zijn dus zowel uitvoerders bij zware en georganiseerde Chinese criminaliteit die (achter de schermen) in handen is van gevestigde groepen, als concurrenten die niet schromen voor geweld tegen gevestigden.

Voor dit hoofdstuk hebben we sterk geleund op rechercheonderzoeken van de afgelopen jaren. Veel van die onderzoeken zijn een afgeleide van de fatale overtocht naar Engeland, waarbij 58 illegale Chinezen om het leven kwamen. Het is dan ook geen verrassing dat vooral veel boven water is gekomen over mensensmokkel. Weliswaar kwamen ook andere ernstige zaken aan het licht, maar er is zeker ook veel verborgen gebleven. Dat is de onvermijdelijke consequentie van prioriteitstelling bij politie en justitie. De geslotenheid van criminele Chinese groepen, de grote variatie in talen en dialecten die zij spreken, de zwijgzaamheid bij slachtoffers –

het zijn allemaal factoren die rechercheonderzoeken er bepaald niet gemakkelijker op maken. Maar onbedoeld en ongewild blijven hierdoor ernstige vormen van criminaliteit, niet in het minst gedwongen prostitutie, onderbelicht.

Kenmerkend voor zware en georganiseerde criminaliteit is dat daders zich zelden beperken tot een specifiek delict. Dat zien we ook bij Chinese criminele groeperingen in Nederland. Typerend is daarnaast het vaak grensoverschrijdende karakter. Bij Chinezen is dat vooral mensensmokkel en drugshandel. Met name illegaal in Nederland verblijvende Chinezen lijken zich gemakkelijker in het criminele milieu te kunnen begeven. Of moeten we zeggen: gevestigde Chinezen weten slim misbruik te maken van illegale Chinezen? Illegale Chinezen beschikken doorgaans over weinig financiële middelen. Zij moeten geld verdienen om niet alleen het hoofd boven water te houden, maar ook om de schuld af te betalen en om familie in China te kunnen onderhouden.

14

Dynamiek met misdaadbestrijding

“We kregen te maken met een Chinese man. Een slimme jongen. Hij stond nergens geregistreerd, bleef buiten schot, maar speelde op de achtergrond een belangrijke rol. Hij had de beschikking over een duur appartement. Dat stond niet op zijn naam, hij huurde het illegaal van een Marokkaanse man. Het was onderhuur en er werd zwart betaald.” Aan het woord is een Amsterdamse rechercheur (E033) die vertelt over een Chinese man die actief was in de XTC handel en slachtoffer was geworden van een vermoedelijke liquidatie in een Chinees restaurant. De rechercheur vervolgt zijn verhaal: “De man had de beschikking over een dure auto. Die stond op naam van een legaal in Nederland verblijvende Chinees. Deze man had schulden bij het slachtoffer, dat aanbood om de schulden weg te strepen als hij een auto op naam wilde hebben waar het slachtoffer in zou kunnen rijden. Verder had het slachtoffer de beschikking over een GSM die ook niet op zijn naam stond, maar alweer van iemand waar hij nog wat van tegoed had. De loodsen waar de grondstoffen voor de synthetische drugs stonden gestald, stonden op naam van andere Chinezen. Wanneer de grondstof werd geleverd, zorgde hij ervoor dat hij niet in de buurt was. Hij regelde andere personen om de grondstoffen te ontvangen en op te slaan. De Chinezen die dit deden waren allemaal afkomstig uit de provincie Fujian.”

Criminelen letten op de werkwijze van de politie en de politie doet hetzelfde bij criminelen. Ze houden elkaar nauwkeurig in de gaten en proberen elkaar te slim af te zijn. De politie en andere opsporingsdiensten beschikken over tal van maatregelen en technieken (observatie, af luisteren, infiltratie) om criminelen op te sporen, bewijs tegen hen te verzamelen en uiteindelijk aan te kunnen houden. Maar door de wol geverfde criminelen hebben weet van deze technieken. Ze nemen tegenmaatregelen om daarmee de kans op ontdekking, opsporing, aanhouding en vervolging te verkleinen. Daarom zouden criminologen geen onderzoek moeten doen naar georganiseerde misdaad, maar naar de organisatie van criminaliteit,

zo stelde McIntosh (1975). Het lijkt een woordspel, maar wat zij ermee bedoelde, is dat de criminoloog bij onderzoek naar criminaliteit deze dynamiek tussen misdaad en misdaadbestrijding scherp in het oog moet houden. In hun onderzoek naar de drugshandel in Amsterdam volgden Korf en Verbraeck (1993) deze raad op en kwamen tot verrassende ontdekkingen. Inderdaad: de manieren waarop drugshandelaren hun activiteiten organiseerden was vaak pas echt te begrijpen als ze gezien werden als maatregelen tegen opsporing en vervolging. Maar ze ontdekten ook dat sommige maatregelen primair of uitsluitend gericht waren tegen concurrenten, bijvoorbeeld gebarricadeerde ruimtes tegen ripdeals. Op een abstracter niveau menen Decorte en Boekhout van Solinge (2006) dat de verschuiving van hasjiesj naar marihuana op de Nederlandse cannabismarkt voor een belangrijk deel verklaard kan worden als reactie op de inbeslagnames van grote partijen hasjiesj. Om die te omzeilen, is overgegaan tot het telen van wiet in eigen land, in plaats van import uit landen als Marokko.

Dat het niet slechts een kwestie is van theoretische boekenwijsheid, bewijzen concrete waarnemingen in voorgaande hoofdstukken. Chinese ondernemers en de illegale werknemers nemen bijvoorbeeld maatregelen tegen controles om illegalen op te sporen. In dit hoofdstuk nemen we de dynamiek tussen bestrijding en misdaad als invalshoek. Eerst schetsen we in het kort de mogelijkheden van de politie. Daarna bekijken we een aantal strategieën die door illegale Chinezen en criminelen gehanteerd kunnen worden om uit handen te blijven van de politie.

Mogelijkheden van de politie

De Nederlandse politie en andere opsporingsdiensten hebben speciale bevoegdheden om informatie over of bewijslast tegen (criminele) personen te verzamelen. Zij kunnen daarbij gebruik maken van zowel technische als tactische hulpmiddelen, zoals observatietechnieken (de volgerij), af luister technieken (de telefoontap), infiltratietechnieken en pseudokoop (undercover), verhoortechnieken, forensische hulpmiddelen (vingerafdrukken, DNA) en informatie van informanten (verklikkers) etc. Daarnaast kan informatie van politiekorpsen uit het buitenland gebruikt worden om crimi-

nele groepen aan te kunnen pakken (internationale samenwerking). Verder kan de controlefunctie die de politie heeft (al dan niet in samenwerking met andere opsporingsdiensten) verrassende resultaten opleveren. Bijvoorbeeld verklaringen van illegale Chinezen over mensensmokkelaars tijdens verhoren die volgen na een horecacontrole in een Chinees restaurant.

Ten slotte kunnen oplettende burgers, omwonenden en getuigen de politie op het juiste spoor zetten doordat ze informatie verstrekken die cruciaal is voor de start of een succesvol verloop van een rechercheonderzoek.

“De beveiliging zag dat verdachte aan minstens 3 personen een pil heeft verkocht. Verdachte was tevens in bezit van een plastik zakje met 5 XTC pillen”. (Bron: X-Pol 2006104053)

“Melder belt en deelt mee dat hij de indruk heeft dat er in een perceel aan de (...) een Chinees bordeel is gevestigd. De woning is een koopwoning. De gordijnen zijn steeds gesloten en melder ziet dat er vanaf ongeveer 21.00 uur steeds groepjes Chinese mannen het pand ingaan. Volgens melder werken er in het pand diverse Chinese vrouwen van ongeveer 20 jaar oud. De overlast beperkt zich op dit moment tot verkeerd aanbellen en sigarettenpeuken in het portaal.” (Bron: X-Pol 2006112619)

Onopvallend gedrag en intimidatie

De eerste maatregel die Chinese criminelen nemen om uit handen te blijven van de politie is: niet opvallen. Heel duidelijk komt dit naar voren in het Casus en het Raptus onderzoek. Een rechercheur uit laatst genoemd onderzoek vertelt hierover:

“De leden van de groep van Peter waren allemaal illegaal. De meesten zijn hier gekomen op basis van een toeristenvisum en verblijven hier bij legale Chinese vriendinnen. Ze staan nergens geregistreerd en ze staan nergens op papier. Ze maken gebruik van andere identiteiten, besteden geen aandacht aan de politie en proberen ook niet die aandacht te trekken. Peter was hier altijd mee bezig. Peter was een strateeg. Waarschuwde zijn personeel, adviseerde hen hoe ze zich moesten gedragen. Schone en nette kleding, geen opvallend gedrag, etc.” (E026, rechercheur)

Toch kunnen ook de meest voorzichtige criminelen het niet altijd nalaten om rijkdom en macht te tonen. Zo horen we dat als dezelfde Peter uit Eindhoven met zijn groep een discotheek of een andere uitgaansgelegenheid bezocht: "dan liepen ze rond alsof ze de godfather zelf waren" en "strooiden ze met geld alsof het niets was". Observatieverslagen van de politie bevestigen het soms hedonistische gedrag van de normaal gesproken altijd voorzichtige en onopvallende Peter.

"De groep van Peter begaf zich meermalen in het uitgaansleven. Meestal uitgaansgelegenheden die in handen waren van Chinezen of die door veel Chinezen werden bezocht zoals de Asianparty's. Indien de groep van Peter die uitgaansgelegenheden bezocht, gedroegen zij zich als echte maffiabazen. Dit blijkt uit verklaringen van getuigen en observatieverslagen. Ze gooiden rijkelijk met geld en de mannen lieten zich vergezellen door jonge appetijtelijk ogende Chinese meisjes." (Uit: Raptus onderzoek)

Dergelijk gedrag is niet simpelweg een kwestie van nalatigheid of niet in te tomen machismo. Criminelen kunnen hiermee dan wel de aandacht van de politie op zich vestigen, maar ze intimideren met hun machtsvertoon ook hun concurrenten.

"Er is strijd tussen de groep in Amsterdam en een andere Chinese groep. Indien er een nieuwe Chinese tent in Amsterdam werd geopend en de andere groep kwam hiervan op de hoogte, dan zorgde ze er altijd voor dat er een groep heen ging om te laten zien dat zij er nog waren. Pure intimidatie." (E058, politie)

Vorzorgsmaatregelen kunnen dus conflicteren met andere belangen. Er is niet alleen dynamiek tussen bestrijding en misdaad, maar ook tussen misdadigers onderling. Toch zorgen veel Chinese criminelen er vooral voor dat ze zo weinig mogelijk opvallen. Door in huizen te wonen die op naam staan van andere (legale) Chinezen, in auto's te rijden op naam van andere (legale) Chinezen, valse namen te gebruiken en zich onopvallend gekleed tussen legale Chinezen te bewegen. Zo weten veel criminele Chinezen uit het zicht van de politie te blijven. Legale Chinezen kunnen daarbij als 'dekmantel' fungeren, overigens zonder zich daar altijd van bewust te zijn. Bovendien zijn er veel legale Chinezen die zich nadrukkelijk afzijdig willen houden van criminaliteit.

Identiteit versus controle en opsporing

Steeds opnieuw tonen rechercheonderzoeken (zoals Opaal, Raptus, Lama) aan dat veel Chinese criminelen handig gebruik maken van hun illegale bestaan in Nederland. Ze staan nergens geregistreerd, ze wonen nergens officieel, niemand kent ze bij hun echte naam, etc. Met (ver)vals(t)e documenten en valse namen strooien ze zand in de ogen van opsporingsdiensten die toch al vaak moeilijk Chinezen uit elkaar kunnen houden. Tegelijkertijd is juist het gebruik van valse of vervalste documenten de reden dat illegale Chinezen door de mand vallen, bijvoorbeeld bij een politiecontrole.

Vooral dankzij de voortschrijdende automatisering en informatie-uitwisseling weet de politie steeds beter de ware identiteit te achterhalen. Maar eenvoudig is het niet, al was het maar omdat sommige illegale Chinezen helemaal zonder hun eigen identiteitspapieren in Nederland zijn gekomen. Dientengevolge kan informatie uit forensisch sporenonderzoek niet onder een unieke naam opgeslagen worden, respectievelijk bij latere herkenning (match) aan een specifieke persoon gekoppeld worden.

Dialect en sluiertaal tegen afluisteren

Doordat ze in hun eigen taal of dialect met elkaar kunnen communiceren, voelen veel Chinese criminelen zich in Nederland redelijk veilig tegenover de politie en andere opsporingsdiensten. Behalve andere Chinezen kan vrijwel niemand ze verstaan, zeker niet de Nederlandse politieagenten. Van dit communicatievoordeel lijken in het bijzonder de nieuwkomers of China-Chinezen te profiteren, want van hun dialecten begrijpen ook Chinezen uit de eerste migratiegebieden bar weinig. Sommige dialecten lijken in de verste verte niet op de hoofdtal Mandarijn of het veelgesproken Kantonees (die door de gevestigden vaak gesproken wordt). Deze betrekkelijk veilige manieren van spreken, met in het achterhoofd het gevaar dat de politie de gesprekken zou kunnen afluisteren, zorgt ervoor dat Chinese criminelen minder hoeven op te passen met wat ze zeggen. Toch weten ze wel van het bestaan van tolken. De meeste Chinese tolken spreken echter uitsluitend Mandarijn of Kantonees, een enkele keer ook nog een

specifiek dialect. Toch zien we ook hier weer de dynamiek tussen criminaliteit en bestrijding. Voorheen zaten rechercheurs met de handen in het haar als ze een onderzoek deden naar een Chinese dadergroep die bijvoorbeeld het Wenzhou dialect sprak. De reguliere Chineestalige tolken waren ongeschikt om telefoongesprekken te vertalen. Er moest stad en land worden afgezocht naar een geschikte tolk die het dialect wel sprak. Dat nam veel tijd in beslag en soms lukte het helemaal niet. Tegenwoordig beschikt de politie ook, zij het mondjesmaat, over tolken die de taal van de grootste groepen nieuwkomers kunnen vertalen (Zhejiang en Fujian), maar ontstaan er weer vertaalproblemen bij nieuwkomers uit andere provincies.

Chineze misdadigers maken ook gebruik van de klassieke truc van verhuulend taalgebruik of sluiertaal. Door in de gesprekken andere, ogenschijnlijk onschuldige, benamingen te hanteren voor verboden goederen of activiteiten, kunnen politiemensen er een flinke puzzel aan hebben om vast te stellen wat er nu echt wordt besproken. Drugshandelaren spreken bijvoorbeeld over water of snoepjes als er PMK of XTC wordt bedoeld. Dat bemoeilijkt het verzamelen van de bewijslast. Toch lukte het uiteindelijk in het rechercheonderzoek naar de groep van Peter uit Eindhoven. Deze groep hield er bewust rekening mee dat de politie hun telefoons kon af luisteren. Tijdens de telefoongesprekken werd weinig cruciaals uitgewisseld en werd er zoveel mogelijk gesproken in sluiertaal.

“Door de groep van Peter werd het Hokkien/Hakka dialect gesproken (gesproken in o.a. Singapore en delen van Maleisië). Daarnaast maakten ze gebruik van versluierd taalgebruik. Met tempel bedoelden ze de plek waar de tabletteermachine stond. Meenemen van een tweede vrouw betekende dat er een vuurwapen mee werd genomen, koffie drinken betekende dat een lid van de groep was aangehouden en werd verhoord, rijst eten betekende een zakelijke bespreking en een bordeel werd kippenhok genoemd. (Bron: Raptus dossier)

Gesloten groep versus infiltratie

Het gangbare beeld van Chinezen is dat ze een gesloten groep vormen waar buitenstaanders moeilijk binnenkomen. Chinese criminelen houden

dat beeld graag in stand door zich voornamelijk te begeven tussen Chinezen uit hun eigen streek. Dat maakt het voor politie extra moeilijk of zelfs onmogelijk om politie-infiltranten in te zetten. Ze zouden snel opvallen en 'stuk gaan'.

Naast het spreken van een gemeenschappelijke taal vormen Chinezen uit dezelfde provincie of streek vaak hechte groepen. Ze kennen elkaar al en anders ontmoeten zij elkaar wel via hun gemeenschappelijke sociale netwerken (afkomstig uit hetzelfde dorp, verre familieleden, etc.). Hierdoor zijn de onderlinge relaties betrouwbaar en duurzaam.

Chinezen uit andere provincies hebben al moeite om binnen een dergelijke groep te komen, niet alleen vanwege de taalbarrière, maar ook door statusverschillen. Chinezen uit Hong Kong voelen zich vaak beter dan andere Chinezen en kijken neer op bijvoorbeeld Chinezen uit de provincie Fujian. Alleen al als gevolg van taalproblemen is het weinig verrassend dat niet-Chinezen nog moeilijker toegang krijgen. Ook het feit dat niet-Chinezen als buitenlander worden beschouwd en argwanend worden bekeken, vormt een zwaarwegende hindernis. Ook hiervan staat een treffend voorbeeld in het dossier over de groep Peter uit Eindhoven.

"Sommige telefoongesprekken vonden plaats in het Engels, omdat één van de verdachten het Hokkien dialect niet beheerst. Deze verdachte is de enige niet Hokkien sprekende Chinees binnen de groep van Peter. Hij komt uit Maleisië, maar is van jongs af aan opgegroeid in Nederland. Hij kent de taal en de gebruiken niet. Deze persoon wordt door de anderen niet als een van hen gezien! Er was wantrouwen tegen deze persoon. Hij werd 'Holland Kwai' (Hollandse duivel) genoemd. Het wantrouwen kwam doordat de twee andere medewerkers van Peter deze 'Holland Kwai' beschuldigen van het aanleveren van een slechte kwaliteit, c.q. het achterhouden van grondstof/materiaal." (Uit: zaaksjournaal Raptus onderzoek, p.32 e.v.)

Maatregelen tegen observatie

De meeste Chinese criminelen ontmoeten elkaar op plekken waar veel Chinezen komen, zoals restaurants. Daar vallen niet-Chinezen snel op. Aangezien de Nederlandse politie niet uitpuilt met agenten van Chinese origine, is het extreem lastig om op zulke plekken niet in het oog te sprin-

gen. Extra moeilijk wordt het als verdachten aan de stamtafel of in afgezonderde gedeeltes van het restaurant zitten.

Daarnaast houden Chinese criminelen rekening met observatie. Ze passen hun rijdrag aan, komen zo min mogelijk op hun verblijfadressen¹, rijden of lopen afschudrondjes en doen aan contraobservatie om erachter te komen of ze gevolgd worden. Een andere voorzorgsmaatregel is het reduceren van (vuur)wapenbezit. Uit diverse politieonderzoeken (o.a. Raptus en Fairplay), maar ook uit getuigenverklaringen (o.a. BPS 06151889 en 06274688) blijkt dat wapens alleen worden opgehaald als het nodig is, om daarna zo snel mogelijk weer te worden opgeborgen (gestasht).

“Pistolen waren verstopt in de woning. Ik heb ze zelf gevonden. De pistolen lagen op bepaalde plekken verborgen, maar ze lagen er niet continu. Ze werden vaak door de mannen meegenomen. Daarnaast lagen verspreid messen in de woning verborgen.” (Uit BPS: 06274688)

Ook het verbergen van illegalen bij mensensmokkel gebeurt bij voorkeur in eigen kring. Er wonen zoveel Chinezen in Nederland, dat het tijdelijk ergens stallen van illegale landgenoten meestal geen probleem is. Daarbij komt dat dit niet als iets crimineels wordt gezien. Hierdoor is de kans klein dat landgenoten de politie informeren. De Nederlandse politie wordt vaak als buitenstaander beschouwd en je helpt eerder een landgenoot dan een buitenstaander.

“Woning is verhuurd aan Chinees restaurant dat er sinds maart 2003 werknemers laat overnachten. Meerdere illegale werknemers zijn woonachtig op dit adres.” (Uit: BPS 06-141838)

Om dezelfde reden kost het doorgaans niet veel moeite om tijdelijk illegale waar (wapens, drugs e.d.) te stallen.

---

¹ De plek waar zij feitelijk wonen en leven. Dit kan verschillen van hun officiële adres.

Wisselen communicatiemiddelen

Om niet in de val van de telefoontap te lopen, spreken Chinese criminelen niet alleen in hun eigen dialect en hanteren ze sluiertaal, ook gebruiken ze verschillende telefoons per persoon en wisselen ze voortdurend van telefoon en telefoonnummer. In het Raptus onderzoek bleek dat leden van de groep van Peter twee soorten telefoonnummers hadden. Zo beschikten ze over zogenaamde 'stinknummers', nummers die ook bij de politie bekend mochten zijn. Want met deze telefoonnummers werd toch niets relevants besproken. Daarnaast beschikten ze over zogenaamde 'broedernummers' die enkel intern verspreid en gebruikt worden. Deze broedernummers worden bij onraad meteen gewisseld. Het wisselen van telefoonnummer is niet afdoende en daarom vervangen slimme criminelen zowel telefoonnummer als telefoontoestel. Zij weten dat naast een tap op het telefoonnummer ook gebruik gemaakt kan worden van een zogenaamde IMEI tap. Dankzij het unieke nummer (IMEI) van een GSM telefoon kunnen alle gesprekken met dat toestel worden afgeluisterd, ongeacht de simkaart die wordt gebruikt. Doorgewinterde criminelen weten dat en dit verklaart waarom een Chinese smokkelorganisatie voor elk drugstransport nieuwe telefoons met nieuwe prepaid kaarten aanschafte en die telefoons pas gebruikte als de drugs op de plaats van bestemming waren gearriveerd

Vertraging in de opsporing

Chinese criminelen stellen de politie ook zaken anders voor dan ze werkelijkheid zijn gebeurd of verspreiden valse informatie om politiemensen zand in de ogen te strooien. Ze vertellen andere dingen dan werkelijk zijn gebeurd. Moedwillig om de politie op het verkeerde been te zetten omdat die de waarheid niet mogen achterhalen of uit angst voor de gevolgen als ze het wel vertellen?

"Ik had het vermoeden dat het motief van de liquidatie te maken had met de macht in de verdovende middelen handel, of met uitstaande schulden. Door de Chinese gemeenschap werd echter een ander motief gesuggereerd, namelijk een jaloerse vriend. Het slachtoffer zou een relatie hebben

met een Chinese (illegaal in Nederland verblijvende) vrouw, die met een Chinese man was getrouwd (ook illegaal in Nederland). Deze Chinese man zou het slachtoffer uit wraak hebben doodgeschoten. Ik had sterk de indruk dat de Chinese gemeenschap haar best deed om de Amsterdamse politie te overtuigen dat dat het motief was, om te voorkomen dat we verder gingen spitten en andere dingen boven water zouden halen die het daglicht niet konden verdragen.” (E033, politie)

Hoewel het wringt met de noodzaak om met elkaar af te spreken en onderling te overleggen, dan wel met de behoefte om rijkdom en macht tentoon te spreiden, doen bij de politie bekende criminelen hun best om buiten beeld te blijven. Zij doen dat onder andere door niet publiekelijk om te gaan met (andere) Chinezen die bekend zijn bij de politie. Hierdoor lopen ze minder gevaar dat opsporingsambtenaren, bijvoorbeeld bij een controle in een restaurant, reeds bij hen bekende Chinezen herkennen, waardoor tot nu toe bij hen onbekende Chinezen in beeld komen.

Vertraging in de opsporing van Chinese verdachten kan ook veroorzaakt worden door de politie zelf. Onder andere, maar niet uitsluitend, vanwege de noodzaak om tolken in te schakelen, zijn rechercheonderzoeken tijdrovend en kosten ze veel geld. Hierdoor ziet de politie er tegenop om, vooral bij ingewikkelde zaken, rechercheonderzoek te starten.

Conclusie

De politie heeft technieken en maatregelen in huis om boeven te vangen en criminelen verzinnen tegenmaatregelen om uit handen van politie en justitie te blijven. Dat is op zich niet typisch voor Chinezen. Maar dankzij het feit dat er maar weinig opsporingsambtenaren Chinese talen spreken, waarbij ook nog eens allerlei verschillende talen en dialecten in omloop zijn, plus het gegeven dat criminele Chinezen relatief gemakkelijk op kunnen gaan in de, voor buitenstaanders, beslotenheid van 'de Chinese gemeenschap', lijken criminele Chinezen over extra mogelijkheden te beschikken om uit handen van politie en justitie te blijven.

15

Slotbeschouwing

Aan het begin van de twintigste eeuw kwamen de eerste groepen Chinezen naar Nederland. Meestal waren het zeelui en vaak verbleven zij hier illegaal. Veel Chinezen waren ondergebracht in logementen in Amsterdam en Rotterdam. Zij vormden een gesloten, maar ook intern verdeelde gemeenschap. Ten gevolge van de Eerste Wereldoorlog kwam de klad in de zeevaart. Dit droeg bij aan strijd tussen Chinezen om de macht bij het verwerven en verdelen van de schaarse werkgelegenheid in de zeevaart. Daarbij vielen ook doden. Naast dit onderlinge geweld waren Chinezen ook betrokken bij mensensmokkel, wapensmokkel en opiumhandel.

Tot kort na de Tweede Wereldoorlog bleef het aantal Chinezen in Nederland vrij stabiel – niet in het minst omdat tijdens het interbellum geregeld groepen illegale c.q. ongewenste Chinezen het land werden uitgezet. Toch zien we al de eerste tekenen van wat later zo kenmerkend zou worden voor Chinezen in Nederland: de eerste Chinese eethuisjes werden geopend en Chinezen gingen zich verspreiden over het hele land. De Chinese keuken – of liever: de op Nederland afgestemde variant hiervan – steeg in populariteit vanaf eind jaren veertig, toen veel mensen uit het voormalige Nederlands Indië naar Nederland verhuisden en Nederlandse soldaten terugkeerden van de strijd tegen de onafhankelijkheid van het latere Indonesië. Onder deze migranten bevonden zich ook Chinezen – en hiermee was het typisch Nederlandse fenomeen van het Chinees-Indische restaurant geboren. Ook kwamen er etnisch Chinezen uit andere voormalige Britse koloniën, zoals Maleisië en Hong Kong, en in de jaren zeventig uit Suriname.

Migratie

De komst van latere generaties (etnisch) Chinezen kan voor een belangrijk deel begrepen worden vanuit de theorie van migratienetwerken en de theorie van cumulatieve causatie. Wat betreft de eerste theorie spelen vooral kettingmigratie en guanxi een rol. Kettingmigratie is geen typisch

Chinees verschijnsel; we zien het ook in sterke mate bij bijvoorbeeld Turken en Marokkanen, zowel in de vorm van gezinshereniging als bij het huwen met een partner uit het (oorspronkelijke) land van herkomst. Guanxi is wel specifiek voor Chinezen en behelst een cultuur waarin wederzijdse verplichtingen en gunsten centraal staan. Familie heeft in dit verband een veel bredere reikwijdte dan in Nederland c.q. westerse landen. Wanneer Chinezen het goed met elkaar kunnen vinden noemen ze elkaar al gauw (peet)broer of (peet)zus, waarbij in de dagelijkse omgang het woord 'peet' wordt weggelaten. Hierdoor is het nog gemakkelijker om een beroep te doen op elkaar. Bovendien reikt guanxi verder en is het ook van invloed op allerlei andere sociale relaties: vrienden, collega's, streekgenoten, etc. Hierdoor beschikken Chinezen over veel meer zogeheten sterke sociale bindingen dan Nederlanders en vaak ook in vergelijking met andere migrantengroepen. Veel Chinezen weten dankzij zulke sterke sociale bindingen naar Nederland te komen en hier ook onderdak en inkomen te vinden. Soms gaat dit relatief eenvoudig en komen Chinezen met een visum direct naar Nederland, om zich bij hun hier reeds woonachtige familie te voegen. Maar ook Chinezen met sterke sociale bindingen zijn vaak aangewezen op mensensmokkelaars. Hetzelfde geldt voor de overgrote meerderheid van Chinezen met zwakke sociale bindingen in Nederland, dat wil zeggen degenen die hier geen familie, vrienden hebben of een beroep kunnen doen op hier reeds gevestigde streekgenoten.

In China zelf is de afgelopen decennia veel veranderd. Een belangrijk aspect hierbij is de migratie binnen China zelf, die zich onder andere manifesteert in een trek van armere naar meer welvarende gebieden, met name van het platteland naar de grote steden. Dit heeft verschillende consequenties. Ten eerste raken Chinezen meer vertrouwd met migratie: na verhuizing in eigen land is de stap om naar een ander land te gaan minder groot. Ten tweede kan het sociale netwerk zich uitbreiden: men leert nieuwe mensen kennen, krijgt nieuwe guanxi-relaties en hierdoor kunnen zich voorheen niet bestaande mogelijkheden openen om China te verlaten. Dit geldt vooral voor degenen die in China carrière hebben weten te maken en zodoende economisch kapitaal hebben weten te verwerven om de overtocht naar landen als Nederland te kunnen bekostigen. Maar hier tegenover staat, ten derde, dat Chinezen in hun eigen land ook gemakkelijker ten prooi kunnen vallen aan mensenhandelaars en mensensmokkelaars. Dat gebeurt onder andere met meisjes en jonge vrouwen die in de grote steden van China ongewild in de prostitutie terechtkomen. Maar ook andere Chinese vrouwen én mannen worden gouden bergen beloofd als zij in zee gaan met mensensmokkelaars. Juist het ontberen van bescherming

van hun familie en vrienden uit de streek waar zij oorspronkelijk woonden, maakt hen tot gemakkelijke slachtoffers van mensensmokkelaars. Zij steken zich in de schulden om naar het rijke westen te vertrekken en gaan een tocht vol ontberingen en een onzeker bestaan in het westen tegemoet. Ook als Chinezen naar Nederland komen om zich te verenigen met hun familie, spelen toch vaak economische motieven mee. Bij sommigen staan politieke motieven op de voorgrond – dat gold zeker in de periode van de studentenopstand in Beijing eind jaren tachtig. Maar het merendeel van de Chinezen is naar het westen gekomen om hier vooruit te komen en vaak ook om hun achtergebleven familieleden van hieruit financieel te ondersteunen. Al dan niet met het uiteindelijke doel om met een betere opleiding en/of voldoende economisch kapitaal naar China terug te keren.

Legaal en illegaal

Na de Tweede Wereldoorlog is het aantal Chinezen in Nederland sterk gegroeid. En met deze groei is de verscheidenheid ook toegenomen. Tegenwoordig wonen er officieel ruim 65.000 Chinezen. Dat zijn alleen personen die zelf in de Volksrepubliek China, Hong Kong of Taiwan zijn geboren en hun kinderen. Maar de kleinkinderen en achterkleinkinderen van in Nederland geboren Chinezen zijn hier niet in meegerekend, noch de etnisch Chinezen uit ander landen en hun nazaten. En ook illegale Chinezen zijn hierin niet verdisconteerd; hun aantal is niet bekend, maar het zijn er zeker vele duizenden. Al met al wonen er in Nederland minstens 100.000 mensen met een (etnisch) Chinese achtergrond. Zij wonen verspreid over het hele land, in elke provincie en in vrijwel elke gemeente, maar met relatief grote concentraties in de Randstad. Met naar schatting elk zo'n 10% van alle Chinezen in Nederland zijn Rotterdam en Amsterdam de absolute koplopers.

In de migratiestroom vanuit China heeft zich een belangrijke verschuiving voorgedaan. Kwamen migranten oorspronkelijk vooral uit Hong Kong, Singapore en Taiwan, de laatste jaren zijn het in toenemende mate 'China-Chinezen' van het vasteland van China, zoals de provincies Zhejiang en Fujian.

Hoewel er in Nederland steeds meer van oorsprong Chinezen zijn die weinig meer met China van doen hebben, is het toch vooral dankzij legale Chinezen dat illegale Chinezen hier (tijdelijk) werk en onderdak vinden. Er is dan ook geen strikte scheiding tussen legale en illegale Chinezen. Maar

er zijn wel netwerken die vooral uit illegale Chinezen bestaan. Veel illegale Chinezen zijn met behulp van slangenkoppen ofwel mensensmokkelaars naar Nederland gekomen. Daarvoor zijn verschillende smokkelroutes. Bij het smokkelen zijn ook niet-Chinezen betrokken, bijvoorbeeld bij het verzorgen van tijdelijk onderdak onderweg, bij het passeren van landsgrenzen en bij vervoer binnen een land.

Chinezen die naar Nederland komen dankzij sterke sociale bindingen, vinden hier sneller onderdak en werk dan Chinezen die zulke bindingen moeten ontberen. De laatste groep wordt soms plompverloren afgezet en moet het zelf maar uitvinden. Asiel aanvragen is een van de manieren om te trachten zich legaal in Nederland te vestigen. In de periode 1997-2000 waren vooral aanvragen van minderjarigen asielzoekers (AMA's) populair onder Chinese migranten. Van slangenkoppen, familie of vrienden kregen zij te horen hoe zij asiel konden aanvragen – en vaak ook welk verhaal zij hierbij dienden te vertellen. Sinds de aanscherping van de wetgeving in 2001 is het aantal Chinese aanvragen aanzienlijk gedaald.

Valse papieren en handel in documenten

Onder (illegale) Chinezen is er een levendige handel in officiële en vervalste documenten. Voor vergunningen, paspoorten e.d. wordt grof geld betaald. Sommigen weten in China en/of later in Europa officiële papieren te bemachtigen. Hetzij door het kopen van papieren door middel van corrupte ambtenaren, een slangenkop of een criminele organisatie, hetzij door het verkrijgen van een werkvergunning of een verblijfvergunning op basis van gezinshereniging, asiel of studie. De mogelijkheid van een (schijn)huwelijk houden Chinezen meestal af. Als zij al willen trouwen, dan toch bij voorkeur met iemand uit hun eigen groep (vaak is dat tevens de streek waar zij oorspronkelijk vandaan komen). Een dergelijk huwelijk levert geen verbetering van hun illegale positie op, want de gewenste partner is eveneens illegaal. Veel illegale Chinezen zien het gebruik van valse documenten en valse namen als de beste manier om je in Nederland – of breder: door de Europese Unie – te verplaatsen. Het is relatief eenvoudig om op een paspoort van een andere Chinees te reizen. De 'buitenlanders', zoals niet-Chinezen steevast worden genoemd, zien het verschil toch niet, zo is de breed gedeelde opvatting. Indien je toch gepakt wordt, dan is dat geen onoverkomelijk probleem. De politie houdt je een tijdje vast, maar daarna word je weer vrijgelaten. De kans om teruggestuurd te worden

naar China is klein en je kunt je in Nederland lange tijd onzichtbaar houden in het illegale circuit (dat zich ook uitstrekt buiten de landsgrenzen).

Werken, wonen en leven in Nederland

Lang niet alle Chinezen in Nederland zijn hier bewust naartoe gekomen. Sommigen hadden zelfs geen idee waar ze terecht zouden komen, of zijn gewoonweg niet verder gekomen dan Nederland, terwijl zij bijvoorbeeld op weg waren naar Engeland. Maar dat zij naar een rijk land zouden gaan, zoveel was wel zeker. Vaak is de verwachting om in een paar jaar tijd veel geld te verdienen om daarna terug te keren naar China. Dat is zelden zo gemakkelijk als aanvankelijk gedacht. En tijdens het verblijf in Nederland kunnen de oorspronkelijke plannen voor remigratie ook bijgesteld worden. Dit geldt met name voor ex-AMA's. Zij zijn intussen al jaren in Nederland, zijn hier naar school gegaan en hebben hun leven hier. Zij zouden het liefst in Nederland willen blijven.

In Nederland doen Chinese migranten vaak heel ander werk dan dat zij in China deden. Omdat het meestal om werk gaat waarvoor geen hoge scholing nodig is, leren ze dit al werkend. Werk wordt vooral gezocht binnen de Chinese gemeenschap. Dit heeft te maken met de sociale netwerken die zij hebben of waar zij zich toegang toe weten te verschaffen, maar zeker ook met de taalbarrière. Illegale werknemers zijn financieel aantrekkelijk voor werkgevers. De illegale werknemers zelf zijn zich ervan bewust dat zij minder betaald krijgen dan hun legale collega's. Daarom willen ze liever een legale status om ook een legaal inkomen te hebben. Maar de werkgevers worden niet per se gezien als uitbouter, al maken Chinese migranten wel onderscheid naar de afkomst van de werkgever. Werkgevers uit de ene streek in China (vaak, maar niet altijd, de streek waar de werknemers zelf ook vandaan komen) genieten de voorkeur boven een andere streek. Door de toegenomen controles in met name de horeca is het moeilijker voor illegale Chinezen om werk te vinden. Deze controles hebben gevolgen voor zowel werkgevers als werknemers. Werkgevers zijn steeds minder bereid om illegalen in dienst te nemen, of illegale werknemers mogen nog maar enkele dagen per week bij hen werken (of op tijden dat de kans op controle geringer wordt geacht).

Legale Chinezen werken in zeer uiteenlopende beroepen en veel van de kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen van de eerste generatie migranten hebben in Nederland snel carrière gemaakt. Ook dit draagt er-

toe bij dat de Chinese horeca onder druk staat. Weliswaar zien we onder de nazaten van Chinese immigranten innovatieve jonge ondernemers in de horecabranche, maar veel vaker kiezen zij voor andere beroepen. Het is dan ook steeds minder vanzelfsprekend dat kinderen in het restaurant van hun ouders blijven meehelpen en later de zaak overnemen. Om de zaak draaiende te houden en een forse maaltijd tegen een schappelijke prijs te kunnen blijven leveren, is de verleiding groot om illegaal personeel aan te trekken. Maar de eerdergenoemde toegenomen controles en de boetes die worden gegeven wanneer illegaal personeel wordt aangetroffen, leiden tot een lastig dilemma voor de ondernemers. Daarbij is er bovendien steeds meer concurrentie van de beautybranche, die de afgelopen jaren sterk in opkomst is. Deze branche bestaat uit Chinese kapsalons, massagesalons en nagelstudiootjes en daar vinden vooral vrouwelijke illegale werkneemsters emplooi. In hoeverre deze trend te maken heeft met de toegenomen controle van de Chinese horeca valt moeilijk te zeggen. Duidelijk is in elk geval dat we hier te maken hebben met een branche die in China zelf al langer uitdijt. Deze branche is niet altijd geheel vrij van (verkapte vormen van) prostitutie. Daarnaast zijn er Chinese sekshuizen en escortclubs met illegale werknemers, uitsluitend of overwegend vrouwen. Verder vinden illegale Chinezen werk als oppasmoeder, in de bouw, in Chinese supermarkten, etc.

Ook bij de woonsituatie is er een scherp onderscheid tussen legale en illegale Chinezen. De snelste en meest effectieve manier voor illegale Chinezen is om via Chinese sociale netwerken woonruimte te zoeken. Langs de legale weg, zoals via een woningbouwvereniging, is dit niet mogelijk. Dus moet het via het illegale circuit. Vaak wonen zij in kleine ruimtes, dicht op elkaar, tegen relatief hoge prijzen. Soms is het niet meer dan een bed en een gedeelde keuken, douche en toilet. Met de hygiënische omstandigheden en de (brand)veiligheid is het vaak slecht gesteld. Illegale werknemers vinden ook wel woonruimte bij of via hun werkgevers. En degenen die via familie naar Nederland gekomen zijn, vinden daar, in elk geval in de beginperiode, dikwijls onderdak. Kenmerkend is vooral dat illegale Chinezen vaak verhuizen – omdat zij hun tijdelijke woonruimte moeten verlaten, ergens anders net iets minder duur kunnen verblijven, of elders in het Nederland of een ander westerse land werk (denken te) vinden.

Doordat illegale Chinezen vaak zes, soms zelfs zeven lange dagen in de week werken, is er weinig ruimte voor vrije tijd. Over het algemeen vinden ze het in Nederland ook nogal saai. Vanwege de taalbarrière, maar ook omdat ze financieel niet veel te besteden hebben. Ze komen liever bij elkaar om samen te eten en te drinken. Dit gebeurt vaker bij elkaar thuis

dan in een kroeg of restaurant. Voor veel Chinezen is gokken een populaire bezigheid. Ook als ze niet willen gokken is een amusementshal een plek waar ze elkaar kunnen ontmoeten en praten. Er is geen entreegeld of identificatie nodig en vaak is er gratis drinken.

Uitbuiting

Door een westerse bril bekeken worden veel illegale Chinezen uitgebuit. Zeker geldt dat voor de hoge prijs die zij voor de reis moeten betalen aan mensensmokkelaars, maar ook voor hoe zij tegen teveel geld worden gehuisvest en voor hoe zij tegen geringe betaling lange werkweken moeten maken, zonder een beroep te kunnen doen op sociale voorzieningen. Toch klagen ze niet snel en termen als uitbuiting en misbruik zullen ze niet gauw zelf gebruiken. Ze weten dat zij weinig verdienen, maar berusten in hun lot. Vaak is hun inkomen hier vele malen hoger dan in China. En de gedachte dat het in toekomst alleen maar beter kan worden, houdt hen op de been. Daarnaast zorgen de lange werkweken ervoor dat ze weinig geld kunnen uitgeven en toch nog kunnen sparen. Hierdoor zijn ze in staat om gespaard geld naar familie en vrienden in China te sturen, waardoor ook zij kunnen profiteren van het hier verdiende geld.

Uitbuiting in combinatie met mensensmokkel of mensenhandel wordt vaak in verband gebracht met gedwongen prostitutie. Dit lijkt geen omvangrijk Chinees verschijnsel, maar het komt zeker voor in Nederland. Tegelijkertijd zijn er in de beautybranche ook vrouwen die tegen de wil van hun werkgever betaalde seks hebben met klanten.

Criminaliteit

Vóór de Tweede Wereldoorlog waren opiumhandel, wapensmokkel en mensensmokkel de drie typen delicten die kenmerkend waren voor de Chinezen in Nederland. Nu, bijna een eeuw later, vinden we Chinezen betrokken bij het leveren van grondstoffen voor ecstasy of als producenten van synthetische drugs en ook bij mensensmokkel. Maar ook dodelijke steek- en schietpartijen blijven voorkomen. Er zijn zowel legale als illegale Chinezen betrokken bij criminaliteit.

Een analyse van gegevens uit de politieregistraties van Amsterdam-Amstelland en Utrecht levert geen indrukwekkende aantallen aanhoudin-

gen onder Chinezen op. De verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat illegale Chinezen zich onthouden van criminaliteit omdat ze dan minder risico lopen om door de politie ontdekt te worden en mogelijk het land uitgezet worden, of dat de politie er weinig prioriteit aan geeft. Toch worden wel illegale Chinezen aangehouden en ook vanwege overtreding van de Vreemdelingenwet gedetineerd. Indien Chinezen wel voor andere overtredingen of misdrijven worden aangehouden dan is dit het vaakst voor vermogensdelicten, met name winkeldiefstal. Dit kan als 'overlevingscriminaliteit' geduid worden. Echter, winkeldiefstal is typisch een delict dat in het algemeen vaak voorkomt. Tegelijkertijd valt op dat weinig Chinezen worden aangehouden op verdenking van andere vormen van diefstal, zoals woninginbraak. Daarin wijken ze dan toch weer af van het algemene beeld bij vermogensdelicten. Kortom: er zijn wel aanwijzingen voor overlevingscriminaliteit, maar het kan zeker geen volledige verklaring bieden voor de criminaliteit die gepleegd wordt door illegale Chinezen. Want geweldsdelicten kunnen toch niet afgedaan worden als overlevingscriminaliteit.

Een belangrijke beperking van politiecijfers is dat zij sterk afhankelijk zijn van de aangiftebereidheid. In het geval van Chinese slachtoffers van Chinese daders – en voor zover we kunnen nagaan worden Chinezen vaak slachtoffer van Chinezen (intra-etnische criminaliteit) – speelt dit een grote rol. Veel Chinezen, zowel legale als illegale, menen dat het strafklimaat in Nederland te mild is. Dit heeft onder andere tot gevolg dat Chinese slachtoffers vaak geen aangifte doen van bijvoorbeeld afpersing, omdat, zo is de heersende mening, de daders snel weer worden vrijgelaten en slachtoffers die aangifte hebben gedaan nog meer problemen kunnen krijgen. De aangiftebereidheid lijkt wel toe te nemen bij Chinese ondernemers van de tweede of latere generatie. Zij zijn opgegroeid met het Nederlandse strafrechtstelsel en hebben daar kennelijk meer vertrouwen in.

Oude en nieuwe groepen in zware en georganiseerde criminaliteit

In de politiestatistieken staat weinig over Chinezen die betrokken zijn bij drugshandel, mensensmokkel en mensenhandel. Dat is wel eens anders geweest: in het midden van de jaren zeventig van de vorige eeuw arresteerde de Amsterdamse politie bijvoorbeeld honderden Chinezen die betrokken waren bij de heroïnehandel. Vaak werden zij het land uitgezet en de heroïnehandel kwam in handen van andere etnische groepen. Tegenwoordig zijn Chinezen actief in de ecstasyhandel – en daarover heeft de

Nederlandse politie ook wel informatie, net als over andere vormen van zware en georganiseerde criminaliteit. Niet dat de Chinese triades zoals deze vroeger – en door de media en de politie ook nu nog wel – werden genoemd nog steeds actief zijn, maar de 'Chinese maffia', zoals Chinezen er zelf over spreken, komt in Nederland wel degelijk voor. Deze term slaat op zowel kleine als grotere criminele groepen. En duidelijk is eveneens dat er ook bij grotere groepen niet zozeer sprake is van een klassieke, piramidevormige structuur met aan de top een baas die alle touwtjes in handen heeft, maar van 'projecten' die in wisselende samenstelling worden uitgevoerd. Daarom kan beter gesproken worden van 'disorganised crime' – waarmee overigens niets afgedaan wordt aan de ernst van de criminaliteit die gepleegd wordt. Moord en doodslag is bepaald geen uitzondering.

Het is van belang om bij Chinese zware en georganiseerde criminaliteit een onderscheid te maken tussen gevestigden (Chinezen van de eerste migrantengeneraties, uit Hong Kong, Singapore, Taiwan en Macau) en nieuwkomers (de China-Chinezen uit bijvoorbeeld Zhejiang en Fujian). Vaak bestaan criminele Chinese groepen uit personen uit dezelfde regio of provincie. Het voordeel hiervan is dat men veilig met elkaar kan communiceren in een taal of dialect die de meeste anderen, ook andere Chinezen, niet verstaan. Bovendien worden de onderlinge contacten met streekgenoten als betrouwbaarder ervaren. Bij zware en georganiseerde criminaliteit zijn gevestigde groepen eerder de organisatoren op de achtergrond, terwijl nieuwkomers juist het gevaarlijker uitvoerende werk opknappen. Maar we zien ook nieuwkomers die actief bezig zijn om in het criminele milieu machtsposities te verwerven. En daarbij wordt geweld zeker niet geschuwd.

Chinese groepen criminelen zijn op verschillende terreinen actief. Dat blijkt niet alleen uit politiedossiers over grote zaken, ook experts weten er over te vertellen. Politie en justitie hebben de laatste jaren vooral zicht gekregen op mensensmokkel, maar ook op ecstasyhandel, gewelddadige overvallen, afpersingen en fraude. Minder zicht hebben politie en justitie op het illegale Chinese prostitutiecircuit.

Bij de bestrijding van Chinese zware en georganiseerde misdaad staan politie en justitie voor een lastig probleem. In het algemeen is al sprake van een sterke dynamiek tussen bestrijding en de manier waarop zware misdaad georganiseerd wordt. Criminelen doen hun best om zoveel mogelijk te weten te komen van opsporingsmethoden en -technieken, om deze vervolgens te proberen omzeilen. Anderzijds leert ook de politie van criminelen en probeert zij vooral met technische hulpmiddelen bewijs te verzamelen. Het lijkt er sterk op dat de traditionele opsporingsmethoden

minder goed te hanteren zijn in het opsporingsproces tegen Chinese criminelen. Observatie, informanten en infiltratie kunnen veelal niet of met moeite gebruikt worden en de telefoontap is een kostbare en tijdrovende bezigheid doordat er gebruik gemaakt moet worden van tolken. Hierdoor lijken Chinese criminelen op punten voor te staan, vooral als zij afkomstig zijn uit delen van China waar talen en dialecten gesproken worden die politietolken (nog) niet beheersen.

Meer controle – meer criminaliteit?

Hoe zit het nu met de relatie tussen illegaliteit en criminaliteit, meer in het bijzonder zware en georganiseerde misdaad in Nederland?

Vooral illegale Chinezen zijn zeer mobiel. Op zoek naar werk en onderdak trekken zij gemakkelijk van de ene naar de andere plaats. Immers, in elke uithoek van Nederland wonen wel Chinezen waar zij in tijden van nood op terug kunnen vallen. De vaak grensoverschrijdende sociale netwerken van Chinezen in de diaspora bevordert deze mobiliteit nog meer. Dit weinig honkvaste gedrag maakt het bestrijden van criminaliteit er niet gemakkelijker op.

Carrière speelt een cruciale rol in het leven van Chinese migranten. De meesten jagen de droom na om in Nederland (of een ander westers land) carrière te maken en veel geld te verdienen. Voorbeelden van Chinezen die het ideaal (legaal en eigen ondernemer) hebben weten te verwezenlijken, houden anderen op de been. Maar voor de meesten wordt deze droom geen werkelijkheid. Naast de zorg om hier te overleven hebben zij vaak ook nog schulden aan mensensmokkelaars af te lossen. Verreweg de meeste illegale Chinezen trachten met hard werken te overleven. Hun wetsovertredingen blijven doorgaans beperkt tot zwartwerken, het opgeven van valse namen of het gebruik van valse identiteitsdocumenten.

Sommige illegale Chinezen kiezen bewust voor een carrière in de criminaliteit. Door toegenomen controle in de Chinese horeca is een van de belangrijkste werkgevers van illegaal Chinees personeel minder geneigd om illegalen in dienst te nemen. Het gevolg hiervan is dat illegale Chinezen zich genoodzaakt voelen om te stelen om hun hoofd boven water te houden. Anderen vormen een gemakkelijke prooi voor Chinese criminelen en worden ingeschakeld bij onder andere afpersing, overvallen, drugsmokkel en mensensmokkel, of komen terecht in de prostitutie.

Vooruitblik

De aanhoudende roep om illegalen uit Nederland te weren stelt de politie voor een moeilijk dilemma. Ten eerste vergroten intensievere controles van personen en bedrijven het risico dat illegale Chinezen hun toevlucht zoeken in 'overlevingscriminaliteit'. Dit probleem geldt voor illegalen in het algemeen, maar vergeleken met de meeste andere groepen illegalen kunnen illegale Chinezen, ook wanneer zij dit zelf wensen, bijzonder moeilijk terugkeren naar hun land van herkomst. Dat komt doordat het uiterst lastig, zo niet onmogelijk is om medewerking te krijgen van de Chinese autoriteiten bij het verkrijgen van de identiteitsdocumenten die noodzakelijk zijn voor repatriëring. Na arrestatie en eventuele detentie kunnen zij niet naar China uitgewezen worden. Dit is een politiek-diplomatiek probleem dat de politie niet kan oplossen. In het verlengde hiervan – ten tweede – vormen illegalen een gemakkelijke prooi voor de zware en georganiseerde misdaad. Het risico dat dit gebeurt wordt versterkt doordat zij, zoals gezegd, niet teruggestuurd kunnen worden naar China en in Nederland geen legale middelen van bestaan hebben. Ten derde staan toegenomen controles op gespannen voet met het opbouwen en onderhouden van vertrouwen, terwijl dit juist een cruciale sleutel vormt voor het versterken van de informatiepositie van de politie binnen de behoorlijk gesloten Chinese gemeenschap.

Als tegenargument zou kunnen gelden dat van meer controle een afschrikwekkende werking uitgaat en dat hierdoor de toestroom van illegale Chinezen naar Nederland vermindert. Verschillende redenen maken een dergelijke ontwikkeling niet echt aannemelijk. De economische vooruitgang in en samenwerking met China gaat gepaard met sterk stijgend personen- en goederenverkeer naar Nederland. Onbedoeld brengt dit ook meer mogelijkheden met zich mee om zich illegaal in Nederland te vestigen, door middel van mensensmokkel of door na een legale aankomst niet terug te keren. De voortgaande migratie binnen China – zo hebben we kunnen vaststellen – verlaagt de drempel om aansluitend naar het buitenland te trekken, uit eigen keuze of als slachtoffer van mensensmokkelaars. Daarbij komt dat Nederland geen eiland is, maar een van de lidstaten van de Europese Unie. Eenmaal binnen de grenzen van de EU is het, ook voor illegale Chinezen, vrij gemakkelijk om naar (en uit) Nederland te reizen.

Naast de vele noeste werkers onder illegale Chinezen in Nederland, die juist hun uiterste best doen om geen crimineel gedrag te vertonen, zijn er

Chinezen die bewust gebruik maken van hun illegale status om in de criminaliteit te kunnen acteren. Doordat zij officieel niet bestaan, kunnen ze anoniem opgaan in de Chinese gemeenschap en zijn ze moeilijk traceerbaar. Hierdoor kunnen ze allerlei criminele activiteiten ontplooiën. Daarbij komt dat illegale Chinezen moedwillig misbruikt worden door de georganiseerde misdaad. Het inzetten van illegale landgenoten is een beproefd recept om gevaarlijke, risicovolle of anderszins minder geliefde werkzaamheden door illegale landgenoten te laten uitvoeren.

Tegen deze achtergrond dreigt een scenario waarbij illegale Chinezen in toenemende mate zullen worden ingeschakeld bij zware en georganiseerde criminaliteit, zoals mensensmokkel, grootschalige drugshandel, afpersing en gedwongen prostitutie.

De bestrijding van deze vormen van criminaliteit vereist veel expertise. Bij een aanpak op projectbasis raakt verworven kennis snel verwaterd. Daarom is het noodzakelijk om op structurele en blijvende basis de 'culturele' kennis en informatiepositie op pijl te houden. Ook zullen nieuwe wegen ingeslagen moeten worden. Daarbij denken we onder andere aan financieel onderzoeken naar illegale geldstromen (bijvoorbeeld 'underground banking'). Gezien het grensoverschrijdende karakter van georganiseerde misdaad is internationale samenwerking bij de bestrijding ervan onontbeerlijk.

Tenslotte dient serieus rekening te worden gehouden met de komst van nieuwkomers binnen de Chinese zware en georganiseerde misdaad in Nederland, met als gevolg een hernieuwde concurrentiestrijd met gevestigde groepen. Tijdig ingrijpen vereist een voortdurende actualisering van kennis bij de politie.

BIJLAGE I

Aanbevelingen voor de opsporing

In deze bijlage doen we enkele aanbevelingen ter verbetering van het bestrijden van criminaliteit onder Chinezen. De nadruk ligt op de opsporing. Eerst bespreken een aantal thema's, daarna behandelen we enkele meer praktische zaken in de vorm van vraag en antwoord (Q & A).

Herkomstgebied en taal

Chinezen in Nederland komen tegenwoordig steeds vaker uit andere gebieden in China dan voorheen. Daar worden ook andere talen of dialecten gesproken. Daarom is het van belang om te achterhalen uit welke streek, regio of provincie daders, slachtoffers en aangevers komen. Dit is niet alleen relevant bij het inschakelen van de juiste tolken, maar ook voor het verkrijgen van inzicht in (sociale) netwerken en zodoende verbanden te kunnen leggen en informatie te kunnen interpreteren. Personen afkomstig uit een bepaalde streek uit China hebben specifieke banden met personen die (oorspronkelijk) uit hetzelfde gebied afkomstig zijn. Vooral voor infiltratiedoeleinden en (in mindere mate) voor het runnen van informanten is kennis over deze onderlinge verbanden van eminent belang.

Oude groepen versus nieuwe groepen

Door onze respondenten wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de 'oude groep Chinezen' (gevestigden) en de nieuwkomers, de zogenoemde China-Chinezen. De gevestigden wonen al geruime tijd in Nederland, hebben zich hier gesetteld en beschikken over een omvangrijk netwerk. Ze kennen de Nederlandse leefwereld en zijn op de hoogte van de heersende normen en waarden. Daarnaast hebben ze kennis van de politiek en bestuurlijke organisaties en zijn ze op de hoogte van de werkwijze van politie en justitie. De gevestigden genieten vaak een hogere status dan de nieuwkomers. De nieuwkomers staan veelal onderaan de maatschappelijke en criminele ladder. Zij moeten nog faam verwerven en veel

aspecten van de Nederlandse samenleving leren. Door de jaren heen weten ook de nieuwkomers carrière te maken. Ze kunnen hierbij tegen gevestigden aan lopen, met concurrentiestrijd tot gevolg. Deze onderlinge concurrentie tussen gevestigden en nieuwkomers kan op de achtergrond van tal van situaties en incidenten een belangrijke rol spelen: in de legale en de illegale handel en rondom maatschappelijke posities.

Bij de gevestigden gaat het veelal om Chinezen uit Hong Kong, Maleisië, Singapore e.d. De nieuwkomers komen van het Chinese vasteland. Met name de provincies Zhejiang en Fujian zorgden de laatste decennia voor een toename aan migranten. Heel recent komen de nieuwste nieuwkomers weer uit andere delen van China (Henan en Hunan). Zij staan maatschappelijk gezien helemaal onderaan de ladder en zij kunnen in de toekomst ook weer de concurrentiestrijd aangaan met de gevestigde orde. Voor een effectieve aanpak van de criminaliteit is dan ook van groot belang om deze ontwikkelingen op de voet te volgen.

Carrière mogelijkheden

Niet alleen maatschappelijk gezien kan er carrière gemaakt worden (bijvoorbeeld van illegale keukenhulp in een Chinees restaurant tot eigenaar van een horecagelegenheid), ook de criminele wereld verschaft door-groeimogelijkheden. Denk bijvoorbeeld aan het doorgroeien van drugskoerier tot organisator van een internationaal drugstransport. Een typisch voorbeeld van zo'n Chinese doorgroeier is de meermaals genoemde 'Peter uit Eindhoven': van inbreker en afperser groeide hij uit tot een leidende figuur in de 'Chinese maffia'.

De geslotenheid van de Chinese gemeenschap biedt bovengemiddeld kansen voor criminele carrières. Er wordt bijvoorbeeld niet zo snel aangifte gedaan van afpersing. En taalbarrières bemoeilijken de opsporing. Tegelijkertijd zijn Chinese criminelen doorgaans goed op de hoogte van de werkwijze en technieken van de Nederlandse politie en justitie en ontwikkelen zij tegenmaatregelen ten einde opsporing en vervolging te frustreren.

'Buitenlanders' versus Chinezen

Uitsluiting en discriminatie komen veel voor bij Chinezen. Dit geldt voor Chinezen onderling (een Chinees uit Hong Kong kan zich ver verheven

voelen boven iemand uit bijvoorbeeld de provincie Fujian) en nog sterker in het geval van 'buitenlanders', dat wil zeggen niet-Chinezen. Dit superioriteitsdenken uit zich onder andere in de vele negatieve bijnamen waarmee niet-Chinezen worden betiteld, zoals Holland kwai (= Hollands spook) of gweilo (Kantonees voor spookman; figuurlijk: buitenlander), dan wel guilao (Mandarijn).

Dit gegeven kan voor politiediensten de nodige complicaties opleveren. Infiltratietechnieken en het runnen van informanten worden er door gehinderd of zelfs onmogelijk gemaakt. Ook voor observatie-eenheden is het lastig werken, omdat veel activiteiten zich afspelen binnen de Chinese gemeenschap op plekken waar over het algemeen veel Chinezen komen, waardoor 'buitenlanders' snel opvallen en niet meer heimelijk kunnen werken.

Betrouwbaarheid van de informatie

Door het gebruik van vele valse en vervalste identiteitsdocumenten, door het opgeven van valse namen en door het verkeerd invoeren van persoonsgegevens in officiële registraties (door de verschillende vertaalmogelijkheden) zijn exacte gegevens over Chinese personen moeilijk te verzamelen. Uit ons onderzoek blijkt dat veel Chinese criminelen onder verschillende namen opereren en eveneens onder verschillende namen bij officiële instanties (politie, gemeente, sociale dienst, etc.) geregistreerd staan. Door deze doublures zijn de systemen niet alleen vervuild, maar kan ook een sterk vertekend beeld van de omvang van een criminele groepering ontstaan. Indien op basis van officieel geregistreerde personen en officieel geregistreerde gegevens analyses worden gedaan, kan dit gemakkelijk een overschatting opleveren – overigens niet alleen van het aantal Chinezen dat betrokken is bij (bepaalde vormen van) criminaliteit, maar bijvoorbeeld ook wanneer met behulp van politiegegevens schattingen worden gemaakt van het aantal illegalen.

Naast vervuiling van de registratiesystemen, komt uit ons onderzoek een ander aspect naar voren dat de betrouwbaarheid van gegevens bij de politie ondermijnt, namelijk het doelbewust verstrekken van foutieve informatie om politieonderzoeken op het verkeerde spoor te zetten. Enerzijds worden zaken volstrekt anders, vaak onschuldiger voorgesteld dan ze zijn, anderzijds worden verhalen over mensenhandel soms verzonnen of extra aangedikt in de hoop een verblijfsvergunning te krijgen.

Een kritische beoordeling van door Chinezen verstrekte informatie is dan van groot belang voor een goede informatiehuishouding.

Bundeling van kennis en expertise

Uit ons onderzoek is gebleken dat het bij uitvoerende politiemensen vaak ontbreekt aan kennis en expertise over de Chinese cultuur, de Chinese samenleving in het algemeen en Chinese georganiseerde criminaliteit in het bijzonder. Politiemensen komen vaak puur bij toeval in aanraking met Chinese criminelen, zijn daar veelal niet op voorbereid en zijn dikwijls ook niet geneigd om zich erin te verdiepen omdat een volgend onderzoek weer betrekking kan hebben op een dadergroep van een andere origine. Van daar dat er over het algemeen weinig wordt geïnvesteerd in de cultuur en achtergronden van Chinezen.

Chinezen wonen over heel Nederland verspreid en dit brengt met zich mee dat diverse politieregio's te maken krijgen met Chinese criminelen. De kennis en ervaring die het ene researchteam opdoet, wordt lang niet altijd gedeeld met researchteams uit andere politieregio's. Ook hier geldt weer dat na het ene rechercheonderzoek vaak weer een ander onderzoek volgt met een compleet andere dadergroep en andere criminele activiteiten, waardoor verdieping van de kennis over een Chinese dadergroep ontbreekt. Hierdoor is er geen tijd om informatie over een Chinese dadergroep centraal te verzamelen en expertise op een punt te bundelen. Onze eigen dossieranalyse leerde dat tussen de verschillende rechercheonderzoeken die her en der in Nederland werden verricht wel degelijk verbanden konden worden waargenomen. Daarnaast leverde een afzonderlijk politieonderzoek slechts een partieel beeld van de werkelijke situatie op. Rechercheurs dachten dat ze de 'grote jongens' te pakken hadden, maar uit andere onderzoeken bleek dat anderen achter de schermen aan de touwtjes trokken. Dit werd uitsluitend ontdekt doordat jarenlang rechercheonderzoek was gedaan, waarbij opsporingsinformatie afkomstig uit verschillende onderzoeken gebruikt en geanalyseerd kon worden.

In dit licht is wellicht de belangrijkste aanbeveling om opnieuw een centraal punt in het leven te roepen (dat een aantal jaren geleden al bestond), waar informatie over Chinese criminaliteit wordt verzameld en expertise wordt gebundeld en verdiept.

Q & A's over opsporing van Chinese criminaliteit

Ter afsluiting volgt nu een vraag- en antwoordlijst waar rekening mee gehouden kan worden in (politie)onderzoek naar zaken waar personen van Chinese afkomst bij zijn betrokken. Zoals altijd bij dit soort lijstjes: het gaat om algemene richtlijnen en tips, die natuurlijk niet in alle gevallen geldig zijn en toegespitst moeten worden op of aangepast aan specifieke situaties.

Kennismaking

Vraag: Hoe zijn Chinese families het beste te benaderen?

Antwoord: Vriendelijk en open. Chinezen voelen zich over het algemeen niet op hun gemak bij de politie. Ze zijn bang. Het is van belang om hen gerust te stellen en het vertrouwen te winnen.

Vraag: Moet je Chinese mannen anders benaderen dan Chinese vrouwen?

Antwoord: De man zal in de meeste gevallen als eerste aanspreekpunt fungeren, maar de vrouw heeft zeker geen ondergeschikte rol. Mannen en vrouwen zijn gelijkwaardig, tenzij het gaat om een boerenfamilie uit de achtergestelde streken van China. Daar kan de man nog boven de vrouw staan. Over het algemeen zijn de posities, net als in Nederland, min of meer gelijk. Dit komt mede doordat de vrouw ook een baan en een salaris heeft en zodoende niet onderdoet voor de man. Het zijn allebei ondernemers.

Vraag: Hoe stellen Chinezen zich voor?

Antwoord: Over het algemeen stellen ze zich eerst voor met de achternaam en dan met de voornaam. Hierdoor is het mogelijk dat bij een officiële registratie de voor- en de achternaam zijn verwisseld. Tegen Nederlanders zullen de meeste Chinezen zich voorstellen met eerst de voornaam en dan de achternaam, zoals dat tussen Nederlanders gebruikelijk is. In China krijgen vrouwen traditioneel bij een huwelijk de naam van de man. Maar het is goed denkbaar dat dit niet overal meer gebeurt.

Vraag: Kunnen er vragen gesteld worden over de echtgenoot/echtgenote?

Antwoord: Een vrouw vertelt niet gemakkelijk over het privéleven van haar man. In een goede relatie wordt daar geen boekje over open gedaan. De vrouw moet overtuigd zijn van het belang van de vragen. Ze moet ge-

rustgesteld worden en de angst moet worden weggenomen. Het vertrouwen moet gewonnen worden. Door meerdere korte bezoeken, niet te opdringerig, niet meteen naar de zaak vragen, maar meer persoonlijke belangstelling tonen hoe het met haar gaat.

Het is vaak gemakkelijk om met vrienden of compagnon te praten, zeker als de relatie zakelijk is.

Vraag: Zijn er verschillende typen Chinezen?

Antwoord: Natuurlijk zijn er verschillende typen en soorten Chinezen. Chinezen zelf spreken over xiaoshu minzu (minderheden). De verschillende minderheden hebben verschillende uiterlijke kenmerken. De meeste Chinezen in Nederland zijn de zogenaamde Han-Chinezen, zij vormen de grootste etnische groep van China. Hun uiterlijke kenmerken zijn anders dan bijvoorbeeld Oeigoeren, afkomstig uit het noordwesten van China. Die lijken meer op mensen uit Centraal Azië (Turken, Kazachstanen, etc.). Ook van de vele minderheden uit het zuiden van China lopen de uiterlijke kenmerken uiteen.

Opbouw relatie

Vraag: Hoe wordt snel vertrouwen gewonnen?

Antwoord: Iemand met een Chinese achtergrond zal sneller het vertrouwen winnen dan een buitenstaander. Bij een gemeenschappelijke achtergrond is er sneller een vertrouwensband.

Vraag: Wat zal wel verteld worden en wat niet?

Antwoord: Ze zullen zeker niet alles vertellen. Dat heeft tijd nodig. Je moet benadrukken dat je hen wilt helpen, dat je hen geen kwaad wilt doen. Als ze denken dat iets schadelijk is, dan zullen ze er minder over vertellen. Het vertrouwen dient gewonnen te worden, wil de angst voor de politie verdwijnen. Chinezen hebben geen hoge pet op van de (betrouwbaarheid van) de (Chinese) overheid in het algemeen en van de politie (in China) in het bijzonder. Dat geldt vooral voor de eerste generaties Chinezen.

Vergeet niet dat belangen van Chinese ondernemers in het geding kunnen zijn, bijvoorbeeld omdat zij illegalen in dienst hebben. Ze zijn bang om zelf de dupe te worden. Eerlijkheid is van cruciaal belang. Er dienen duidelijke afspraken gemaakt te worden. Indien men bang is, maar toch informatie wil geven, dan zal dat in verbloemde termen zijn.

Vraag: Hoe kijken Chinezen aan tegen tolken?

Antwoord: Een tolk wordt als verlengstuk van de politie gezien. Het is heel belangrijk welke rol de tolk binnen de Chinese gemeenschap heeft, tot welke familie hij/zij behoort, etc. Het kan een voordeel en een nadeel zijn. Chinezen in Nederland hebben een groot netwerk. Via via weten ze veel van elkaar, respectievelijk elkaars sociale netwerken.

Vraag: Moet je presentjes accepteren?

Antwoord: Bij aanbieden, altijd weigeren. Het is een spel. Nooit accepteren, altijd tegenin gaan. Het gaat om status. Status laat je aan de buitenkant zien. Dure kleren, sierraden, goed verzorgd, luxe artikelen etc. Niet bij de oude generatie; die kan het niet maken om met geleend geld in luxe te baden en zal eerst schulden afbetalen. Jongeren denken daar anders over.

Vraag: Waar moet je afspreken?

De meeste Chinezen spreken in het restaurant af, zeker met onbekenden. Alleen intieme vrienden komen thuis.

Sociale netwerken

Vraag: Wie is er allemaal familie van elkaar?

Antwoord: Familie is in China een veel breder begrip dan in Nederland – vrienden en streekgenoten heten al gauw oom, tante, neef of nicht.

Vraag: Welke rol spelen familienetwerken bij informatieverspreiding?

Antwoord: Indien er in Almelo een belangrijk incident heeft plaatsgevonden, dan weten familieleden in Rotterdam daar vaak alles van. Belangrijke incidenten zijn bij een groot deel van de Chinezen bekend. Via familie en kennissen wordt informatie doorgegeven.

Vraag: Wat kan er verteld worden over sociale contacten?

Antwoord: De omgang met Chinezen onderling is anders dan ten aanzien van Nederlanders. Illegale activiteiten zullen in principe niet aan buitenstaanders worden verteld, maar er wordt wel onderling over gesproken. Naar Nederlanders zal altijd een vorm van afstand blijven. Vriendschappen met Nederlanders zijn vaak tijdelijk en oppervlakkig. Met Chinese vrienden wordt wel contact onderhouden, ongeacht de afstand. Nederlanders worden niet als eigen volk gezien: "ze begrijpen ons toch niet".

Vraag: Is er een informeel informatiecircuit tussen Chinese ondernemers?

Antwoord: Ondernemers in een stad zijn vaak van elkaars bestaan op de hoogte. Ze hoeven geen vrienden van elkaar te zijn, maar houden elkaar scherp in de gaten. Er wordt bij elkaar altijd gekeken hoeveel klanten er zijn. Er heerst onderlinge concurrentie. Bij controle, door bijvoorbeeld de politie, waarschuwen ondernemers elkaar en houden elkaar op de hoogte.

Vraag: Hoe komen Chinese ondernemers aan werknemers?

Antwoord: Chinese werknemers worden onderling geregeld. Er zijn zoveel (illegale) Chinezen in Nederland dat er altijd wel een werknemer te vinden is. Het informele circuit is levend genoeg voor werknemers in Nederland. Je hoeft je daarvoor niet op China te richten. Als illegaal kun je jezelf in Nederland heel lang staande houden, zonder gepakt te worden.

Vraag: Is sociale positie afhankelijk van leeftijd?

Antwoord: Ouderen genieten meer autoriteit en verdienen ook meer respect. De sociale indeling is hiërarchisch naar leeftijd. Bij problemen worden ouderen erbij geroepen als bemiddelaar of adviseur. Ook bepaalde beroepen verdienen meer respect dan andere. Een restauranthouder staat bijvoorbeeld hoger op de sociale ladder dan een werknemer. Dit uit zich onder andere in het taalgebruik en de aanspreektitels. In principe wordt er niet neerbuigend gekeken naar een lagere. Opa's en oma's kunnen een behoorlijke invloed hebben. Ouderen genieten veel gezag.

Vraag: Hoe informeren Chinezen elkaar bij een belangrijke gebeurtenis?

Antwoord: Meestal bellen ze elkaar. Bij een feest volgt ook altijd een schriftelijke uitnodiging. Belangrijke mensen bel je zelf, anderen worden via via op de hoogte gesteld. Chinese vrouwen vertellen erg veel, ze roddelen veel.

Gevoelige onderwerpen

Vraag: Worden alle onderwerpen met elkaar besproken, bijvoorbeeld het hebben van schulden?

Antwoord: Het hebben van schulden zal zo weinig mogelijk met mensen worden besproken. Eerst zullen ze proberen het zelf op te lossen, pas later zullen ze om hulp gaan vragen. In eerste instantie richten zij zich tot familieleden. Die weten doorgaans globaal wat de reden is om geld te lenen, en alleen als de geldvrager dat zelf vertelt. Ze zullen er nooit zelf

naar vragen. Dat wordt als onbeleefd gezien. Als familie of vrienden afval-
len, zullen Chinezen zich wenden tot personen binnen de Chinese ge-
meenschap die wel het benodigde geld willen lenen. De officiële Neder-
landse geldinstanties, zoals banken, worden veelal gemeden.

Vraag: Hoe worden schulden opgelost?

Antwoord: Geld wordt geleend bij familieleden. Familie en vrienden helpen
elkaar altijd. Men is dat onderling verplicht. Ze zullen een verzoek niet
weigeren. Afbetaling van de schuld kan lange tijd duren. Dat wordt niet
als probleem ervaren. Er wordt bijvoorbeeld pas terugbetaald als het be-
drijf goed loopt. Men weet dat het geleende altijd wordt teruggegeven.
Een schuld om iets (bijvoorbeeld een restaurant) op te bouwen, is vaak
geen probleem. Schulden vanwege andere zaken leveren meer problemen
op (bijvoorbeeld gokschulden). Het is een schande en als je bijvoorbeeld
over gokschulden gaat praten, dan weet de gehele Chinese gemeenschap
het. Daarom wordt geld eerder aan een familielid gevraagd dan aan vrien-
den. Bij laatstgenoemden is er een grotere kans dat gehele gemeenschap
het te horen krijgt, hetgeen een lagere status kan betekenen. Het geleen-
de geld gaat altijd terug naar de lener.

Lenen wordt onderling afgesproken, maar niet schriftelijk vastgelegd. Een
woord is een woord. Je betaalt terug wat je terug kan betalen. Als het
goed gaat, betaal je snel terug, als het slecht gaat duurt het langer. Er
wordt echter niet naar de afbetaling gevraagd. Af en toe wordt er een
voorzichtige hint gegeven, maar nooit meer! Schulden worden afbetaald
met geld, niet met goederen.

Bij overlijden wordt, indien er een goed contact was tussen geldlener en
geldverstrekker, de schuld kwijtgescholden. Dit getuigt van respect. Maar
woekeraars en andere criminelen willen wel altijd hun geld terug. Zij ne-
men ook genoeg met goederen.

Vraag: Hoe tonen Chinezen emoties?

Antwoord: Natuurlijk hebben Chinezen emoties, maar die worden in prin-
cipe niet aan buitenstaanders getoond. Dat gebeurt alleen bij intieme
vrienden en familieleden, maar nooit in het openbaar.

Chinezen kunnen je lachend iets vertellen. De vriendelijkheid en beleefd-
heid zijn een façade. Ten opzichte van buitenstaanders wordt de schijn
hoog gehouden. Ze doen alsof alles goed gaat, terwijl het in werkelijkheid
erg slecht gaat. Ze proberen zo weinig mogelijk emoties te laten zien. Bij-
voorbeeld na een crematie gaat men gewoon door met het leven. Geen

tijd om te rouwen; de zaak gaat door en het restaurant moet open. Ondertussen kan men wel verdriet hebben.

Vraag: Bestaat angst?

Antwoord: Angst is wel degelijk van invloed op de bereidheid en openheid tijdens de gesprekken. Men is best geneigd medewerking te verlenen, maar men heeft angst voor de gevolgen, angst voor Chinese criminelen. Er worden soms mythische verhalen verteld over de Chinese maffia.

Vraag: Als er in een gesprek gefluisterd wordt, wat betekent dat?

Antwoord: Dan worden dingen besproken die niet verteld mogen worden.

Achtergrond

Vraag: Hoe is de registratie in China, bijvoorbeeld bij geboorte?

Antwoord: In China komen kinderen altijd op naam te staan van de vader. Maar dit is de laatste tijd wel aan verandering onderhevig. Net als in Nederland. De registratie in China is echter niet altijd accuraat. De werkelijke geboorteplaats en geboortedatum kunnen bijvoorbeeld afwijken van wat er in het paspoort staat. Dit heeft deels te maken met de registratiemogelijkheden (zeer groot land, zeer veel inwoners, wel proberen om centraal aan te sturen).

Vraag: Hoe is het verschil in schrijfwijze van dezelfde naam te verklaren?

Antwoord: De Chinese taal bestaat uit karakters. Bij de vertaling van deze karakters naar een alfabet zijn verschillende vertaalmogelijkheden. Hierdoor kan de vertaling onderling verschillen.

Vraag: Waarom is migreren vanuit China naar het westen zo populair?

Antwoord: Voor Chinezen is verhuizen naar het buitenland een goede kans op een goede baan en een goede toekomst. Je kunt in China wel intelligent zijn, maar als je ouders geen geld hebben, bereik je niets.

Vraag: Is het waar dat Chinezen in Nederland geld sturen naar China?

Antwoord: Kinderen "overzee" onderhouden hun ouders of andere familieleden in China. Zeker als deze niet meer voor zichzelf kunnen zorgen. In China zijn geen sociale voorzieningen. Er bestaat geen pensioen of iets dergelijks. Kinderen zijn de oudedagsvoorziening van de ouders. In China wonen Chinese ouderen bij de kinderen in huis. Ouders zorgen voor de

opvoeding van de kinderen, kinderen zorgen voor de oude dag van de ouders. Een levensverzekering wordt niet vanzelfsprekend afgesloten. Zeker de oudere ondernemers denken daar niet bij na.

Vraag: Hoe komt het dat Chinezen vaak veel geld in huis hebben?

Veel Chinezen bewaren thuis het geld. Vooral de ouderen hebben vaak geen vertrouwen in de Nederlandse financiële instituten. Er worden wel banken buiten Nederland worden gebruikt. Ook nieuwkomers maken weinig gebruik van de Nederlandse instellingen. In China, met name in de dorpen, is het erg gebruikelijk om geld thuis te bewaren.

Vraag: Hoe zit het met gemengde huwelijken?

Antwoord: Men trouwt overwegend en het liefst met Chinezen. Een huwelijk met personen van andere origine komt weinig voor, zeker niet bij nieuwkomers.

Moeders kunnen een belangrijke rol spelen bij het tot stand komen van een relatie. Ze proberen te koppelen en introducties te regelen. Geld, status, het hebben van een bedrijf, afstuderen, zijn daarbij erg belangrijk voor de huwelijkskandidaat.

Vraag: Hoe wordt een buitenechtelijke zwangerschap gezien?

Antwoord: Een vrouw die alleen een kind krijgt, is in de Chinese gemeenschap niet mooi. Daarom zal ze er eerder voor kiezen om een abortus te ondergaan dan het kind te laten komen. Een vrouw wordt als alleenstaande moeder met de nek aangekeken.

BIJLAGE II

Moord en doodslag onder Chinezen in Nederland (1992-2006)

Jaarlijks publiceert het weekblad Elsevier een zo volledig mogelijke lijst van slachtoffers van moord en doodslag in Nederland. Voor de periode 1992-2001 zijn deze gebundeld in een boek (Leistra & Nieuwbeerta, 2003). Voor de jaren 2002-2006 hebben we de gegevens uit de Elsevierlijst geraadpleegd. Een enkele keer hebben we de lijst gecompleteerd met een zaak die niet in de lijst van Elsevier was opgenomen.

We hebben alleen de zaken geselecteerd met Chinese slachtoffers. Meestal zijn de daders ook van Chinese origine. De zaken met Chinese daders en niet-Chinese slachtoffers zijn buiten beschouwing gelaten.

In totaal gaat het om 44 zaken, waarvan er in vier zaken twee Chinese dodelijke slachtoffers vallen. Bij elkaar opgeteld zijn dit 48 Chinese slachtoffers van moord of doodslag in een periode van 15 jaar. De slachtoffers varieerden in leeftijd van 4 tot en met 56 jaar. De helft van de slachtoffers bestond uit dertigers en veertigers. Driekwart van de slachtoffers was man.

1992

05 juli, Amsterdam. Op de Nieuwmarkt wordt de 35-jarige Chinees Chi Fung Kan doodgeschoten. Vermoedelijke een afrekening in het drugsmilieu. De politie verdenkt een 29-jarige man.

30 september, Amsterdam. Op de brandtrap van diens flat is een 36-jarige Chinees doodgeschoten.

28 november, Rotterdam. Bij een afrekening in het drugscircuit wordt de 36-jarige Chinees Han Piao Liu doodgeschoten. Twee andere Chinezen raken ernstig gewond.

1993

05 februari, Buren (Gld). In een woning ligt een doodgeschoten Chinees echtpaar van 29 jaar. Een baby van negen maanden ligt met lichte uitdrogingsverschijnselen in de wieg.

04 juli, Breda. In het restaurant van haar zoon wordt het lijk gevonden van de 56-jarige Chinese mevrouw Tum Mui Chung. Ze is bij een roofmoord doodgeslagen.

31 augustus, Amsterdam. Tijdens een schietpartij zijn de 34-jarige Pijn Chiu Leung (m) en de 31-jarige Bi Mei Yu (v) doodgeschoten. Getuigen verklaarden dat ze twee onbekenden met hoge snelheid hebben zien wegrijden in een personenauto.

07 november, Arnhem. In diens flat vindt een vriend het lijk van een 23-jarige Chinese asielzoeker. Hij is doodgeschoten.

28 december, Heerenveen. Bij een steekpartij in een Chinees restaurant steekt de 30-jarige Y.X. de 34-jarige vrouw van de eigenaar dood en verwondt een andere vrouw. De man was nog maar net in Nederland en had ruzie met de eigenaar over zijn salaris en over het feit dat er over hem geroddeld zou worden.

1994

01 januari, Zeewolde. In de Flevopolder ligt het lijk van de 42-jarige Chinees Charly Wong. Hij is doodgestoken.

13 maart, Wijdewormer. Langs de A7 ligt het lijk van de 32-jarige Yun Li Liu uit Hong Kong. Hij is doodgeschoten door een 31-jarige Chinees. De man verbleef sinds een half jaar in Nederland en had schulden bij een Chinese drugsbende. Uit onderzoek blijkt dat hij op 12 maart in een auto in Amsterdam-Oost is geliquideerd.

01 juni, Amstelveen. De eigenaar van een Chinees restaurant vindt in zijn zaak het lijk van zijn kok, de 46-jarige Chi Fat Tang. Sectie wijst uit dat de man met een stomp voorwerp op zijnhoofd is geslagen. Later die maand bekennen de 18-jarige C.L. en de 18-jarige V.P. dat ze hem bij een inbraak met flessen op het hoofd hebben geslagen.

1995

22 april, Duiven. In een bomvol Chinees restaurant wordt de 33-jarige Kantonees Chan Kwok Yau voor de ogen van zijn gezin en familie doodgeschoten. De liquidatie was de climax van een concurrentiestrijd tussen de man en andere Chinese geldsschieters. De 18-jarige illegaal Y.L. erkent te hebben geschoten in opdracht van de 50-jarige Chinese woekeraar M.C. Er zijn nog drie andere Chinezen medeplichtig.

28 juni, Rotterdam. Hotelpersoneel vindt op zijn kamer het lijk van de 34-jarige Chinese asielzoeker Zong Li. Hij is doodgeschoten.

30 juli, Den Haag. Bij een vechtpartij in een Chinees restaurant is de 30-jarige Ying Keun Chan doodgeslagen.

23 september, Maarsssen. Op een parkeerplaats bij de Maarsseveense plassen ligt naast een auto het lijk van de 40-jarige Joo Heng Chu uit Hong Kong. Hij is doodgeschoten door de 32-jarige Antilliaan S.B. na een mislukte drugshandel.

24 oktober, Vlijmen. In hun woning wurgt een 19-jarige jongen zijn 16-jarige zus Huan Man. Ze zijn kinderen van een Chinese restauranthouder. Het meisje zou hem hebben beledigd, waarop een stem hem opdrachten gaf haar te doden.

03 december, Amsterdam. Bij een mogelijke beroving van de eigenaren van een Chinees restaurant wordt de 27-jarige werknemer Lin Yong doodgeschoten en raakt zijn oom gewond.

1996

02 februari, Nieuw-Vennep. In de berm ligt het lijk van de 19-jarige Chinees Jianyong Fang. Hij is doodgeschoten.

02 juli, Rotterdam. In de hal van hun woning ontdekt een vrouw het lijk van haar 31-jarige Chinese man Ping Ming Li. Hij is doodgeschoten.

1997

10 mei, Amsterdam. In een geparkeerde Mercedes ligt een doodgeschoten Chinees (36)

18 juni, Amsterdam. In bosjes bij een flat in Zuidoost ligt het lijk van een 32-jarige Chinees. Doodgeschoten.

11 augustus, Overveen. De 37-jarige M.G. wurgt op 11 augustus zijn Chinese echtgenote (31), snijdt hoofd van lichaam en begraaft resten in bosjes Overveen. Daar wordt ze op de 17^e gevonden. Ruzie over geldzaken in schijnhuwelijk. Ze dreigde met vriendjes.

13 augustus, Den Haag. Laatste dag waarop in Zuiderpark twee Chinezen zijn gezien. Werden drie dagen later doodgeschoten en in plastic vuilniszakken verpakt gevonden in het Belgische Schelle. Omgebracht in Den Haag.

27 oktober, Amsterdam. Twee Chinezen op motor doorzeven op Oosterdokskade auto met mitrailleur. "Dennis de Chinees" (40), eigenaar van illegaal casino, dodelijk getroffen.

1998

21 april, Den Haag. In een Chinees restaurant zijn de 25-jarige eigenaresse Lyun Yang en haar 29-jarige vriend Jian Ping Cheng doodgeschoten.

01 juli, Den Haag. Voor een café steekt een 34-jarige Chinees bij een woordenwisseling zijn 43-jarige landgenoot C.H. dood.

1999

13 januari, Roermond. De 38-jarige Chinese H.C. wurgt haar 4-jarige autistische zoontje met een stuk touw en wordt aangehouden als ze zich met het lijkje op de EHBO van het ziekenhuis meldt.

14 april, Nijkerk. In de sluis bij Nijkerk wordt het verminkte lijk gevonden van een man. Het lijk- vermoedelijk Chinees- was omwikkeld met een verzwaarde ketting. Het OM in Arnhem looft een beloning uit van 25 mille (gulden). Slachtoffer anoniem in Nijkerk begraven. Rechercheteam heet heel toepasselijk Houdini-team.

17 juli, Den Haag. In diens woning schiet een 42-jarige Chinees een 35-jarige Chinees dood.

2000

23 april, Groningen. Bij een hevige ruzie in hun flat steekt een 16-jarige Chinese asielzoekster een andere Chinese asielzoekster van zestien dood. Daarna pleegt ze zelfmoord door van vier hoog naar beneden te springen.

28 juli, Rotterdam. Een man schiet vanuit een auto de 31-jarige Chinees Strieh Hong Goh neer. Deze overlijdt in het ziekenhuis. Een ander raakt gewond.

01 oktober, Putten. Bij een schietpartij in een Chinees restaurant komt de 54-jarige Chinees Yong Fa Hu om het leven. Onder zijn familie vallen drie gewonden.

2001

14 juli, Haaren. De 28-jarige Chinees J.J. steekt de 45-jarige eigenaar van een Chinees restaurant, Cheng Fu Xie, dood en verwondt diens echtgenote.

10 augustus, Barendrecht. In een sloot drijft het lijk van de 41-jarige Chinees Yua Yu. Hij is met een slagwapen gedood.

2002

01 april, Amsterdam. In een auto in Noord ligt het lijk van een 39-jarige Chinees. Hij is doodgeschoten.

24 september, Burgum (Bergum). In het prinses Margriet Kanaal drijft in een met stenen verzwaarde plastic zak het lijk van de 45-jarige Tibetaanse asielzoeker Tesing Gyele. De benen ontbreken. Hij zou vermoord zijn door twee asielzoekers uit hetzelfde asielzoekerscentrum.

10 november, Enschede. In een woning wordt een 43-jarige Chinees doodgeschoten. De politie arresteert vier huis- en landgenoten (drie vrouwen en een man), maar zij worden wegens gebrek aan bewijs vrijgelaten.

2003

Volgens de Moordlijst van Elsevier waren er dit jaar geen Chinese slachtoffers van moord of doodslag.

2004

11 oktober, Kerkrade. *Tijdens een schietpartij wordt een man doodgeschoten en een andere man zwaargewond. Beide mannen zijn Chinees. Politie vermoedt een vete tussen criminele groepen. (Ontbreekt in Moordlijst van Elsevier.)*

8 oktober, Nijswiller. Tijdens het maaien van een maïsveld stuit een boer op het in plastic verpakte lijk van een 45-jarige Chinese vrouw. Ze is gestikt. Het lijk lag er vermoedelijk al enkele weken. De politie arresteert een 59-jarige man, naar verluidt eigenaar van Asian Escort. Hij geldt niet meer als verdachte. Later arresteert de politie een Chinese man en vrouw uit Rotterdam, beiden 36 jaar. De vrouw verhangt zich in haar cel.

16 november, Haarlem. In haar appartement is de 31-jarige Chinese studente Veronica Yi Gu uit Singapore met een elektriciteitsnoer gewurgd. De vrouw was zeven maanden zwanger. Roofmoord: er ontbreken een laptop en enkele bankpasjes. Met die pasjes is nog diezelfde nacht gepind bij twee banken in Heemstede

2005

30 januari, Den Haag. Een 32-jarige Chinees overlijdt aan de schotwonden die hij de avond ervoor opliep in een casino aan het Spui. Er worden diverse verdachten aangehouden. Het betrof afpersing en liquidatie door Chinese bendes. Veroordeling wegens doodslag.

08 februari, Hattemerbroek. *In de nacht van maandag op dinsdag worden twee personen dood aangetroffen in een personenauto op de vluchstrook van de snelweg A50 ter hoogte van Hattemerbroek. Beide personen, een man en een vrouw, blijken van Chinese afkomst te zijn, woonachtig in Den Haag. (Ontbreekt in Moordlijst van Elsevier.)*

06 april, Almelo. Een 42-jarige Chinees overlijdt in het ziekenhuis aan de verwondingen die hij opliep tijdens een schietpartij op straat.

12 april, Rotterdam. In de gang van een kelderbox ligt het lijk van de 22-jarige illegale Chinese Hongfen Zhou uit Fijnaart. Ze is gewurgd. De politie verdenkt een 19-jarige illegaal uit China, maar hij blijkt onschuldig.

Later komt een 29-jarige man in beeld. Hij doodde op 27 juli zijn Antilliaanse stiefmoeder in Hellevoetsluis.

28 mei, Amsterdam. Een 33-jarige Chinees overlijdt aan de schotwonden die hij een dag eerder opliep bij een liquidatiepoging in een Chinees restaurant. De schutter met helm wordt niet gevonden.

30 augustus, Beverwijk. In zijn levensmiddelengroothandel is de 47-jarige Chinees Vincent Wong doodgeschoten. Een 31-jarige man raakt zwaargewond. De schutter was een Chinees.

2006

15 juni, Almere. In zijn woning steekt een 24-jarige man zijn 42-jarige Chinese huurster dood.

Literatuur

- Agar, M. (1980) *The professional stranger. An informal introduction to ethnography*. Orlando: Academic Press.
- Arrango, J. (2000) Explaining migration: a critical view. *International Social Science Journal*, Vol. 52 (165): 283-296.
- Autonoom Centrum, (2004) *Over de grens*. Amsterdam: Autonoom Centrum.
- Barnes, J.A. (1978) Friends of friends: networks, manipulators and coalitions. *The American Journal of Sociology* Vol. 83 (6): 1542-1544.
- Benton, G., Pieke, F.N. (eds.) (1998) *The Chinese in Europe*. Basingstoke: Macmillan.
- Bian, Y. (1997) Bringing strong ties back. *American Sociological Review*, Vol. 62 (3): 366-385.
- Bian, Y. & Ang, S. (1997) Guanxi networks and job mobility in China and Singapore. *Social Forces*, Vol.75 (3): 981-1005.
- Bijleveld, C.C.H.J. (2006) *Methoden en technieken van onderzoek in de criminologie*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Blaak, M. (1999) *Waarom zou je rijkdom weigeren. Vrijtijdsbesteding, deelname aan kansspelen en andere spelen met geld en kansspelproblemen bij Chinezen in Nederland*. Amsterdam: LFCON.
- Bovenkerk, F. & Fijnaut, C.J.C.F. (1996) Georganiseerde criminaliteit in Nederland: over allochtone en buitenlandse criminele groepen. In: *Inzake opsporing. Enquêtecommissie opsporingsmethoden*. Bijlage VIII. Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24072, nr. 17: 59-227.
- Bovenkerk, F. & Lempens, A. (1995) De branches horeca en gokautomaten. *Inzake opsporing; Enquêtecommissie opsporingsmethoden. Bijlage IX. Deel II onderzoeksgroep Fijnaut. Branches*. Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24072, nr. 18. Den Haag: Sdu uitgeverij (p.149-207).
- Bovenkerk, F. & Yesilgöz, Y. (1998) *De maffia van Turkije*. Amsterdam: Meulenhoff/Kritak.
- Brants, C.H. & Brants, K.L.K. (1991) *De sociale constructie van fraude*. Arnhem: Gouda Quint.

- Cattelain, C. & Ngugen, S. (2003) *Les Chinois d'île-de-France et l'infection a VIH*. Parijs: Arcat.
- Centrum Voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (2004) *Jaarverslag 2004 Smokkelnetwerken vanuit China en Iran*. Brussel: Centrum Voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, Dienst Mensenhandel.
- Chan, Y.K.R., Ho, L. & Tam, J. (1997) Chinese familism in transition: the case of Hong Kong. *International Review of Sociology* Vol.7 (3): 365-374. London: Routledge.
- Chong, Y. (2005) *De Chinezen van de Binnen Bantammerstraat. Een geschiedenis van drie generaties*. Amsterdam: het Spinhuis.
- Cohen, A.P. (1977) Friends of friends: networks, manipulators and coalitions. *Man, New Series*, Vol. 12 (2): 347-348.
- Decorte, T. & Boekhout van Solinge T. (2006) Het aanbod van cannabis in Nederland en België. *Tijdschrift voor Criminologie*, Vol.48, (2): 144-154.
- Engbersen, G., Vrooman, J.C. & Snel, E. (red.) (1996) Werk: uitkomst voor armoede. In: *Arm Nederland. Het eerste jaarrapport armoede en sociale uitsluiting*. Den Haag: VUGA
- Engbersen, G. et al. (2002) *Illegale vreemdelingen in Nederland. Omvang, overeenkomst, verblijf en uitzetting*. Rotterdam: Erasmus Universiteit, RISBO.
- Evans, H. (1997) *Women and sexuality in China. Female sexuality and gender since 1949*. New York: Continuum.
- Gao, Y. (2004) *Chinese migrants and forced labour in Europe*. Geneve: International Labour Office.
- Geense, P. & Pels, T. (1998) *Opvoeding in Chinese gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Granovetter, M.S. (1973) The strength of weak ties. *The American Journal of Sociology* Vol.78 (6): 1360-1380.
- Granovetter, M.S. (1983) The strength of weak ties: a network theory revisited. *Sociological Theory*, Vol. 1: 201-233.
- Harmesen, C. (1998) *Chinezen in Nederland*. Rijswijk: CBS.
- van Heek, F. (1936) *Chineesche Immigranten in Nederland*. Amsterdam: NV J Emmerij's Uitgeversmaatschappij.
- van der Heijden, P.G.M., van Gils, G., Cruijff, M. & Hessen, D. (2006) *Een schatting van het aantal in Nederland verblijvende illegale vreemdelingen in 2005*. Utrecht: IOPS.

- Huisman, S. (2005) *Criminaliteitsbeeldanalyse Synthetische drugs 2002-2004*. Driebergen: KLPD, Dienst Nationale Recherche.
- Human Rights Center (2004) *Hidden slaves, forced labour in the United States*. Berkeley: Human Rights Center University of California.
- Human Rights Center (2005) *Freedom denied. Forced labour in California*. Berkeley: Human Rights Center University of California.
- Janssen, M-L. (2007) *Reizende sekswerkers. Latijns-Amerikaanse vrouwen in de Europese prostitutie*. Apeldoorn: Het Spinhuis.
- Kirk, J. & Miller, M.L. (1986) *Reliability and validity in qualitative research*. Newbury Park: Sage Publications.
- Knotter, J.C. (2003) *Nuad Thai. Een etnografisch onderzoek naar Thaise massagelons in Nederland*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Korf, D.J., Freeman, M., Lettink, D., Lamur, S. & Schreuders, M. (1996) *Peer support bij straatprostituees. Evaluatie en effectmeting*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Korf, D.J., van Vliet, E., Knotter, J.C. & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf, D.J. & de Kort, M. (1990) *Drugshandel en drugsbestrijding*. Amsterdam: Criminologisch Instituut Bonger, Universiteit van Amsterdam.
- Korf, D.J. & Verbraeck, H. (1993) *Dealers en dienders*. Amsterdam: Criminologisch Instituut Bonger, Universiteit van Amsterdam.
- Kort de, M. & Korf, D.J. (1992) The development of drug trade and drug control in the Netherlands: a historical perspective. *Crime, law and social change*. Vol. 17 (2): 123-144.
- Korvinus, A.G., et al, (2004). *Mensenhandel. Derde rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: Bureau NRM.
- Kyle, D. & Koslowski, R. (2004) Global human smuggling. In: *Strijd tegen mensenhandel. Analyse vanuit het slachtofferperspectief*. Brussel: Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racisme bestrijding.
- Kwong, P. (2001) Impact of Chinese human smuggling on the American labour market. *Global Human Smuggling: Comparative perspectives*. Chapter 9, pp.235-256 Baltimore: John Hopkins University Press.
- Leerkes, A., Engbersen, G., San van, M., Cruijff, M. & van der Heijden, P. (2004) *Wijken voor illegalen. Over ruimtelijke spreiding, huisvesting en leefbaarheid*. Den Haag: SDU.

- Leistra, G. (2004) *De vermoorde onschuld. Misdaad in Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Leistra, G. & Nieuwbeerta, P. (2003) *Moord en doodslag in Nederland*. Amsterdam: Prometheus.
- van der Leun, J. & Vervoorn, L. (2004) *Slavernij-achtige uitbuiting in Nederland. Een inventariserende literatuurstudie in het kader van de uitbreiding van de strafbaarstelling van mensenhandel*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Li, M. (2006) Brokering migration predicament from Southern China. *International Institute for Asian Studies News Letter*. Vol. 42, pp.12-13. Leiden: IIAS.
- Liang, Z., & Ye, W. (2001) From Fujian to New York: understanding the new Chinese immigration. *Global Human Smuggling: Comparative perspectives*. Chapter 7, pp. 187-215. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Mertens, N. (1994) *Agressieve vermogenscriminaliteit ten nadele van Chinese horecaondernemers*. Vianen.
- Montgomery, J.D. (1992) Job search and network composition: implications of the strength-of-weak-ties hypothesis. *American Sociological Review*, Vol. 57, (5): 586-596.
- Morgan, W.P. (2000) *Triads societies. Western accounts of the history, sociology and linguistics of Chinese secret societies*. Volume VI. London & New York: Routledge.
- Noaks, L. & Wincup, E. (2004) *Criminological research. Understanding qualitative methods*. Londen: Sage Publications.
- Paoli, L. (1997) *The pledge of secrecy: culture, structure and action of Mafia associations*. Florence: European University Institute.
- Paoli, L. (2003) *Mafia brotherhoods. Organized crime, Italian style*. Oxford: Oxford University Press
- Pieke, F.N. (2002) *Recent trends in Chinese migration to Europe: Fujianese migration in perspective*. Geneva: International Organization for Migration.
- van de Port, M. (2001) *Geliquideerd. Criminele afrekeningen in Nederland*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Ren, X. (1999) Prostitution and economic modernization in China. *Violence Against Women*. Vol. 5 (12): 1411-1436.
- Reuter, P. (1983) *Disorganized crime: The economics of the visible hand*. Cambridge: MIT Press.
- Ruggiero V. (1997) Trafficking in human beings: slaves in contemporary Europe. *International Journal of the Sociology of Law*. Vol. 25: 231-244.

- Rijkschroef, B.R. (1998) Het veranderend karakter van de Chinese horecasector in Nederland. In: *Etnische Ondernemerschap. De Chinese horecasector in Nederland en in de Verenigde Staten van Amerika*. Pp. 155-178 Capelle a/d IJssel: Labyrinth Publication.
- Sanders, J.M. & Nee, V. (1987) *Limits of ethnic solidarity in the enclave economy*. *American Sociological Review*, Vol. 52 (6): 745-773.
- Schaapman, K. (2004) *Zonder moeder*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Schaapman, K. (2007) *Hoerenlopen is niet normaal: twijfels bij een liberaal prostitutiebeleid*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Slot, E. (1998) *Wandelingen door moorddadig Amsterdam*. Amsterdam: Uitgeverij de Arbeiderspers.
- Soudijn, M.R.J. (2006) *Chinese human smuggling in transit*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Spapens, A.C. & Bruinsma, M.Y. (2004) *Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel*. Politiewetenschap nr. 18. Zeist: Kerckebosch.
- Stichting Vluchtelingenwerk Nederland (2006) *Project Perspectief, steunpunt voor (ex)-AMA's*. Utrecht: Stichting Vluchtelingenwerk Utrecht.
- Venicz, L. & Vanwesenbeeck, I. (1998) *Aard en omvang van (gedwongen) prostitutie onder minderjarige (allochtone) meisjes*. Utrecht: NISSO.
- Wong, F.J.H.L.H. (1962) *Prostitutie, een fenomenologische studie uit een huisartsenpraktijk*. Utrecht: Erven J. Bijleveld.
- Wubben, H.J.J. (1986) *Chineezers en ander Aziatisch ongedierte. Lotgevallen van Chinese Immigranten in Nederland*. Zutphen: De Walburg Pers.
- Yang, M.M. (2002) The resilience of guanxi and its new deployments: a critique of some new guanxi scholars. *The China Quarterly*. Vol. 170: 495-476.
- Zaitch, D. (2001) *Traquetos. Colombians involved in the cocaine business in the Netherlands*. Amsterdam (proefschrift).
- Zhang, S. & Chin, K. (2002) Enter the dragon: inside Chinese smuggling organizations. *Nij Journal*, No.248: 35-36.
- Zhou, M. & Logan, J.R. (1991) In and out of Chinatown: residential mobility and segregation of New York City's Chinese. *Social Forces*, Vol. 70 (2): 387-407.
- Zuidam, M. & Grijpstra, D.H. (2004) *Over de grens. Een onderzoek naar illegale activiteiten op het gebied van uitzendarbeid*. Eindrapport. Leiden: Research voor Beleid.

Artikelen in de media en op internet

Aubert, O. (2002) *Chine. Chassés de leur emploi, privés de moyens de subsistance, des centaines de Chinois tentent leur chance dans la capitale française. La fuite des Dông Bei passe par Paris*. Saint-Denis Cedex: L'humanité. <http://www.humanite.fr/journal/2002-06-03/2002-0:6-03-34871>

Brand Valkenburgerstraat eist één leven. Pand is van eigenaar Restaurant Sea Palace. *Het Parool*, 15 maart 2006.

Chinese bendes liquideren tegenstanders zelfs in casino en restaurant. *Panorama*, week 45, 2005.

Chinese maffia actief in Nederlandse gokindustrie. www.nu.nl, 28 augustus 2005.

Chinezen-expert geschorst. *Het Parool*, 3 augustus 2006.

De mensensmokkelaar is ook een mens. *Het Parool*, 17 januari 2007.

Goessenaar heeft reputatie op het gebied van mensensmokkel. *Provinciale Zeeuwse Courant*, 12 september 2006.

Illegale Chinezen onder trottoirtegels. *De Telegraaf*, 28 augustus 2006.

Klokkenluider bedreigd door 'Slangenkoppen'. *Contrast*, 16-26 juni 2003.

Lewkowicz, A. & Gillon G. (2004) *Dongbei sur Seine*. Parijs: Radio France. http://www.radiofrance.fr/chaines/franceculture2/emissions/surpris/fiche.php?diffusion_id=22755

Moordlijst 2002, *Elsevier*, 8 februari 2003.

Moordlijst 2004, *Elsevier*, 29 januari 2005.

Moordlijst 2005, *Elsevier*, 21 januari 2006.

Moordlijst 2006, *Elsevier*, 20 januari 2007.

Politie speurt 31 illegale Chinezen op in Midden-Brabant. *Brabants Dagblad*, 25 augustus 2006.

Quest for the "Good Life" threatens marriages of illegal Alians. An interview with Author Ko-Lin Chin. Usinfo.state.gov, juli 2000.

海牙老虎機場華人命案主犯加刑。Dader van moord op Chinees in amusementshal in Den Haag opnieuw veroordeeld. *Singtao Daily*, 11 september 2006.

偷運中國人蛇荷漢面臨重判。Slangenkop ziet zware straf tegemoet. *Singtao Daily*, 13 september 2006.